

SILOVANSKÝ
SÚSTAV

Neurčité tvary slovesné v češtině, ruštině a němčině a jejich vzájemná ekvivalence

Jana Kocková

Academia
Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.
Praha 2022

Akademie věd
České republiky

Kniha byla vydána s podporou Akademie věd České republiky.

Kniha vychází v rámci řady: Práce Slovanského ústavu AV ČR, v. v. i.,
Nová řada, svazek 57

KATALOGIZACE V KNIZE – NÁRODNÍ KNIHOVNA ČR

Kocková, Jana, 1979-

Neurčitě tvary slovesné v češtině, ruštině a němčině a jejich vzájemná ekvivalence
/ Jana Kocková. – Vydání první. – Praha : Academia : Slovanský ústav AV ČR,
v.v.i., 2022. – 274 stran

Částečně souběžný německý a ruský text, anglické, německé a ruské resumé
Obsahuje bibliografii, bibliografické odkazy a rejstříky

ISBN 978-80-200-3285-0 (Academia ; vázáno). – ISBN 978-80-86420-81-3 (Slo-
vanský ústav AV ČR, v.v.i. ; vázáno)

* 811.162.3 * 811.161.1 * 811.112.2 * 81'367.625.43 * 81'367.625.41 *
81'367.625.45 * 81-115 * 81'44 * (048.8)

- čeština
- ruština
- němčina
- přičestí
- infinitiv
- slovesná podstatná jména
- přechodníky
- komparativní lingvistika
- typologie (lingvistika)
- monografie

81 – Lingvistika. Jazyky [11]

Recenzovali:

Prof. Dr. Tilman Berger

doc. Mgr. Bohumil Vykypěl, Ph.D.

© Jana Kocková, Slovanský ústav AV ČR v. v. i., 2022

ISBN 978-80-200-3285-0 (Academia)

ISBN 978-8086420-81-3 (SLÚ)

Poděkování

Tato práce by nemohla vzniknout bez podpory mnoha lidí. Největší díky patří mému vedoucímu disertační práce, mimořádnému profesorovi Markusu Gigerovi, za nespočetné komentáře a zajímavé i cenné podněty. Ráda bych poděkovala i oběma recenzentům, doc. Mgr. Bohumilu Vykypělovi, Ph.D., a především Prof. Dr. Tilmanu Bergerovi za jeho cenné postřehy a připomínky. Stejně tak bych ráda poděkovala PhDr. Karolíně Skwarské, Ph.D., za celkovou podporu a řadu podnětných impulsů. Hluboké a upřímné poděkování patří i mé rodině, za velkou trpělivost, kterou se mnou má.

Obsah

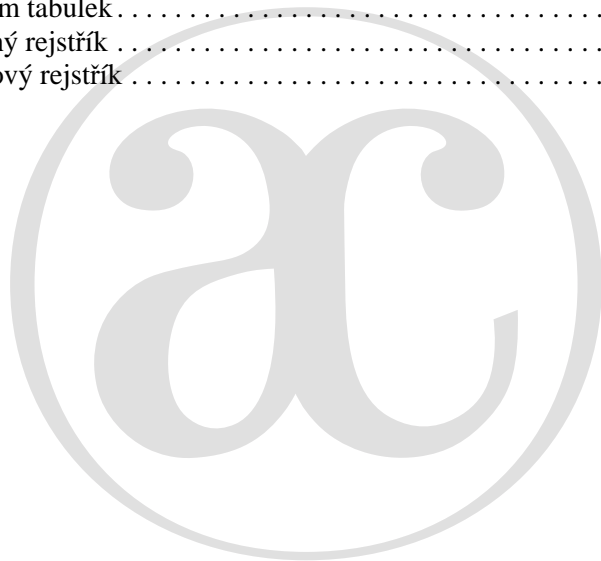
1 Úvod	13
1.1 Téma a cíl práce	13
1.2 Struktura práce	14
1.3 Zvolená metoda	15
1.3.1 Typologie	15
1.3.2 Korpusová analýza	19
1.3.3 Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty	25
2 Příčestí	29
2.1 Problémy klasifikace příčestí	29
2.2 Typologie	33
2.3 Adjektivizace	35
2.4 Příčestí v analyzovaných jazycích	38
2.4.1 Ruská příčestí	38
2.4.2 Česká příčestí	41
2.4.3 Německá participia	43
2.5 Analýza	45
2.6 Ekvivalenty ruských příčestí	46
2.6.1 Ekvivalenty ruských PPČ	46
2.6.1.1 Ekvivalenty ruských PPČ v češtině	46
2.6.1.2 Ekvivalenty ruských PPČ v němčině	48
2.6.2 Ekvivalenty ruských PMČ	50
2.6.2.1 Ekvivalenty ruských PMČ v češtině	52
2.6.2.2 Ekvivalenty ruských PMČ v němčině	54
2.6.3 Ekvivalenty ruských PPT	56
2.6.3.1 Ekvivalenty ruských PPT v češtině	56
2.6.3.2 Ekvivalenty ruských PPT v němčině	58
2.6.4 Ekvivalenty ruských PMT	59
2.6.4.1 Ekvivalenty ruských PMT v češtině	59
2.6.4.2 Ekvivalenty ruských PMT v němčině	61
2.7 Ekvivalenty českých příčestí	62
2.7.1 Ekvivalenty českých PPČ	62

2.7.1.1	Ekvivalenty českých PPC v němčině . . .	62
2.7.1.2	Ekvivalenty českých PPC v ruštině. . . .	64
2.7.2	Ekvivalenty českých PMC	65
2.7.2.1	Ekvivalenty českých PMC v němčině. . .	65
2.7.2.2	Ekvivalenty českých PMC v ruštině . . .	66
2.7.3	Ekvivalenty českých PMC(l)	67
2.7.3.1	Ekvivalenty PMC(l) v němčině.	67
2.7.3.2	Ekvivalenty PMC(l) v ruštině	69
2.7.4	Ekvivalenty českých PT	70
2.7.4.1	Ekvivalenty českých PT v němčině. . . .	70
2.7.4.2	Ekvivalenty českých PT v ruštině	72
2.8	Ekvivalenty německých participií	73
2.8.1	Ekvivalenty německých P I.	73
2.8.1.1	Ekvivalenty německých P I v češtině . .	75
2.8.1.2	Ekvivalenty německých P I v ruštině . .	76
2.8.2	Ekvivalenty německých P II.	77
2.8.2.1	Ekvivalenty německých P II v češtině. .	78
2.8.2.2	Ekvivalenty německých P II v ruštině. .	79
2.9	Závěr.	80
3	Přechodníky	86
3.1	Přechodníky z hlediska typologie.	86
3.2	Přechodníky jako neurčité tvary slovesné	86
3.3	Přechodníky v analyzovaných jazycích	88
3.3.1	Přechodníky v ruštině	88
3.3.2	Přechodníky v češtině.	91
3.3.2.1	Přechodníky v současné češtině	94
3.4	Přechodníky z hlediska typologie.	96
3.5	Ekvivalenty ruských přechodníků	97
3.5.1	Přechodník nedokonavého vidu	97
3.5.1.1	Ekvivalenty přechodníku n. v. v češtině.	97
3.5.1.2	Ekvivalenty přechodníku n. v. v němčině.	104
3.5.2	Ruský přechodník dokonavého vidu.	110
3.5.2.1	Ekvivalenty přechodníku d. v. v češtině.	110

3.5.2.2	Ekvivalenty přechodníku d. v. v němčině	120
3.6	Ekvivalenty českých přechodníků	126
3.6.1	Přechodník přítomný	127
3.6.1.1	Ekvivalenty přechodníku přítomného v ruštině	127
3.6.1.2	Ekvivalenty přechodníku přítomného v němčině	131
3.6.2	Přechodník minulý	135
3.6.2.1	Ekvivalenty přechodníku minulého v ruštině	135
3.6.2.2	Ekvivalenty přechodníku minulého v němčině	136
3.7	Závěr	139
4	Slovesná substantiva	144
4.1	Substantiva v rámci neurčitých tvarů slovesných	144
4.1.1	Dějová a verbální substantiva – problém kategorizace	144
4.2	Verbální substantiva v češtině	146
4.2.1	Syntaktické vlastnosti	148
4.2.2	Vid u verbálních substantiv	149
4.2.3	Slovesný rod u verbálních substantiv	151
4.2.4	Reflexivní postfix u verbálních substantiv	151
4.2.5	Verbální substantiva z hlediska typologie	152
4.3	Dějová substantiva na <i>-hue</i> v ruštině	153
4.3.1	Syntaktické vlastnosti dějových substantiv na <i>-hue</i>	156
4.3.2	Vid u dějových substantiv na <i>-hue</i>	157
4.3.3	Ostatní typy dějových substantiv v ruštině	159
4.4	Substantivizovaný infinitiv v němčině	161
4.4.1	Valence substantivizovaných infinitivů	162
4.4.2	Reflexivnost	164
4.4.3	Kompozice	165
4.4.4	Dějová substantiva v němčině	165
4.5	Substantivizovaný infinitiv z hlediska typologie	166
4.6	Ekvivalenty českých verbálních substantiv	167

4.6.1	Ekvivalenty českých verbálních substantiv v němčině	167
4.6.2	Ekvivalenty českých verbálních substantiv v ruštině.	173
4.7	Ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů	177
4.7.1	Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v češtině	179
4.7.2	Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v ruštině.	181
4.8	Závěr.	183
5	Infinitiv	188
5.1	Infinitiv jako predikát.	190
5.2	Infinitiv v češtině	192
5.2.1	Infinitiv v češtině jako predikát	193
5.2.2	Infinitiv v češtině z hlediska typologie	195
5.3	Infinitiv v němčině	196
5.3.1	Status <i>zu</i>	197
5.3.2	Status <i>um, anstatt, ohne, außer</i>	198
5.3.3	Infinitiv v němčině jako predikát	198
5.3.4	Infinitiv v němčině z hlediska typologie.	201
5.4	Infinitiv v ruštině	201
5.4.1	Infinitiv v ruštině jako predikát.	202
5.4.2	Infinitiv v ruštině z hlediska typologie	204
5.5	Analýza ekvivalentů infinitivů	205
5.6	Ekvivalenty českých infinitivů	205
5.6.1	Ekvivalenty českých infinitivů v němčině	207
5.6.2	Ekvivalenty českých infinitivů v ruštině.	210
5.7	Ekvivalenty ruských infinitivů	213
5.7.1	Ekvivalenty ruských infinitivů v češtině.	213
5.7.2	Ekvivalenty ruských infinitivů v němčině	216
5.8	Ekvivalenty německých infinitivů	219
5.8.1	Ekvivalenty německých infinitivů v češtině.	220
5.8.2	Ekvivalenty německých infinitivů v ruštině.	222
5.9	Závěr.	225

6 Závěr	229
6.1 Frekvence tvarů mezi ekvivalenty	230
6.2 Konkurojící způsoby vyjádření	234
6.3 Typologické shrnutí	235
Použité zkratky	240
Summary	241
Resumé	243
Резюме	245
Literatura	247
Seznam tabulek	265
Jmenný rejstřík	266
Pojmový rejstřík	271

1 Úvod

Neurčité tvary slovesné zahrnují formy s rozdílnými morfologickými i syntaktickými charakteristikami, které spojuje schopnost vyjádřit druhou predikaci ve větě. Zkoumání neurčitých tvarů slovesných jako sekundárních predikátů často znesnadňuje jejich rozdílná klasifikace v jednotlivých jazycích (např. verbální adjektiva / příděje), ale i různé funkce konkrétních tvarů. Okolnost, že se často jedná o tvary s nízkou frekvencí v textu, ztěžovala výzkum před dostupností rozsáhlých textových korpusů. Právě možnosti, které dnes poskytují jazykové korpusy, byly impulzem pro vytvoření ucelené analýzy ekvivalentů neurčitých tvarů slovesných, která je předmětem této práce. Zájem o oblast neurčitých tvarů slovesných vychází z kontrastivního typologického hlediska: ruština a čeština jako jazyky příbuzné se vyvíjejí v této oblasti různými směry. Zatímco u češtiny se posilují tendence flexivního typu, v ruštině dochází k odklonu od něj. U němčiny a češtiny jako jazyků v dlouhodobě úzkém kontaktu docházelo k vzájemnému ovlivňování.

1.1 Téma a cíl práce

Práce se zabývá neurčitými tvary slovesnými v ruštině, češtině a němčině, korpusovou analýzou jejich vzájemných ekvivalentů a typologickou charakteristikou, která z provedené analýzy vyplývá. Rozbor korpusových dokladů umožňuje popsat na autentickém materiálu nejméně frekventovanější funkce neurčitých tvarů slovesných ve zkoumaných jazycích a doplnit je o kontrastivní hledisko. Jazykové doklady byly získány z paralelního korpusu InterCorp verze 2–8¹ Českého národního korpusu. Synchronní hledisko práce vyplývá z limitů stanovených pro tento paralelní korpus: v hlavní části InterCorpu, v tzv. jádru, jsou texty vydané po roce 1945 a kolekce

---

¹ Konkrétní použitá verze je uvedena u každé analýzy.

Syndicate zahrnuje publicistické texty vydané po roce 1990.² Získaná data poskytují východisko k typologické charakteristice systému neurčitých tvarů slovesných ve sledovaných jazycích, která je založena na principech tzv. Pražské typologické školy.

1.2 Struktura práce

Práce je rozčleněna do šesti základních kapitol. Úvodní část se kromě předmětu a metody práce dotýká krátce i typologického přístupu v popisu a srovnávání jazyků a také neurčitých tvarů slovesných jako sekundárních predikátů. Kromě toho se zaměřuje na metodologické základy korpusové analýzy, především na omezení, která platí pro vyhodnocení korpusových dat.

Jádro práce tvoří čtyři kapitoly věnované postupně jednotlivým tvarům: participiím, přechodníkům, infinitivům a substantivním verbálním tvarům. Každá z těchto kapitol se skládá z teoretické části, která se zaměřuje na charakteristiky a odlišnosti tvarů ve sledovaných jazycích a krátce shrnuje případná specifika pojetí v jednotlivých jazycích. Druhou část těchto kapitol tvoří výsledky samotných analýz jednotlivých tvarů a jejich ekvivalentů ve sledovaných jazycích. Každá z kapitol je zakončena závěrem.

Příklady jsou označeny velkými písmeny latinské abecedy, případně s odkazem na příslušnou kapitolu. V závorkách v textu je uveden vždy počet příkladů, které se v analýze vyskytly, např. „*převládaly tvary prepozitivní (20; B)*“, tj. v rámci dané analýzy se vyskytlo 20 prepozitivních tvarů, příklad je uveden pod písmenem B. Příslušný citovaný korpus je uveden vždy v začátku kapitol označených „Analýza“; přehled provedených analýz a použitých verzí korpusu je uveden v tabulce Přehled analýz v části 1.3.2.

Závěrečná kapitola shrnuje výsledky všech analýz a poskytuje typologickou charakteristiku zkoumaných jazyků z hlediska vyjádření sekundární predikace.

---

² Neznamená to ovšem, že by se v tomto korpusu nevyskytovaly starší texty. Jsou zde např. texty napsané dříve, ale vydané po roce 1945, a starší texty citované v textech novějších.

1.3 Zvolená metoda

1.3.1 Typologie

Jazykové typologie jsou velmi rozšířeným způsobem zkoumání, popisu a klasifikace jazyků. Typologie mají za sebou dlouhý vývoj a v současné době zahrnují rozdílné přístupy i různá zaměření. Typologické přístupy se mimo jiné liší podle toho, zda pracují s předem stanovenými rysy (kategoriemi, příp. jazykovými typy nebo univerzáliemi), nebo zda vyvozují typologická pozorování na základě popisu a srovnání konkrétních jazyků (např. typologie Altmanna/Lehfeldta i Haspelmathovy práce). Posledně zmíněný přístup předpokládá, že nemusí nutně existovat mezijazykové kategorie, ale pouze gramatické vztahy v jednotlivých jazycích, které si mohou být podobné (Dryer 1997: 116, Croft 2001). Haspelmathova kritika univerzálních kategorií ukazuje zároveň problematičnost tohoto přístupu: na jednu stranu oprávněně kritizuje snahu přiřadit jevy předem dané kategorii bez jejich podrobnějšího empirického popisu („similarities do not imply identity“), na druhou stranu varuje před zaváděním nerozšířených a často nejasných pojmů (Haspelmath 2007: 6, 8).³ Haspelmathova kritika směřuje především na Chomského definici univerzálních gramatických kategorií nezávislých na konkrétních jazycích (Chomsky 1957: 50), jejichž stanovení je často poznamenáno anglocentrickým nebo eurocentrickým pohledem.⁴

Silný vliv na současnou typologii má především Greenbergova kvantitativní morfologická typologie i jeho slovosledná typologie. Greenberg, podobně jako Skalička, předpokládá zásadní význam morfologické struktury slova pro celkovou charakteristiku jazyka

³ Haspelmath požaduje srovnání jazyků na sémantickém základě, toto kritérium podle něj částečně splňuje i funkčně-typologický přístup Greenbergiánské školy.

⁴ Např. Chomského *Remarks on Nominalization* (Chomsky 1970) dalo vzniknout celé řadě studií, které hledají odpovídající kategorie v jednotlivých jazycích, často je ale nenacházejí nebo konstatují, že zcela neodpovídají původní definici (Veselovská 2001, Bierwisch 2008, Siloni/Preminger 2008, Zimmermann 2002).

(Greenberg 1960: 180). Jeho typologický popis jazyků vychází z frekvence morfologických jednotek v úryvcích textů. Toto pojetí ovlivnilo i Altmanna a Lehfeltda při vytvoření taxonomické typologie (Altmann/Lehfeldt 1973). Výhodou jejich metody je především možnost najít empirické souvislosti mezi jednotlivými rysy konkrétních jazyků. Tato a ostatní taxonomické typologie přinášejí číselné údaje, které lze přehledně srovnávat a dále statisticky zpracovat. Na druhou stranu mají taxonomická data sama o sobě jen omezenou výpovědní hodnotu a potřebují interpretaci. Také Altmann/Lehfeldt shrnují své závěry do tříd A–F, které korelují s tradičními jazykovými typy.

Z ruskojazyčného prostředí je třeba zmínit především typologické práce Jachontova, Alpatova, Soloncovové a tzv. Leningradské školy: Cholodoviče, Chrakovského a Nedjalkova. V Německu stojí za zmínku především kolínský projekt UNITYP a zkoumání areálových typologických souvislostí v Lipsku (Max-Planck-Institut für evolutionäre Anthropologie).

Pražská typologie pracuje s pojmem typologických konstruktů jako principů stavby jazyka. Na rozdíl od výzkumu univerzálií nehledá v jazycích univerzální gramatické kategorie, ale zaměřuje se na prostředky, kterými jednotlivé jazyky formulují výpovědi. Tento přístup umožňuje popsat nejen prostředky, které se používají pro vyjádření konkrétní funkce (např. afixy pro slovo tvorbu v češtině), ale i kombinaci prostředků různých jazykových typů pro vyjádření jedné funkce (např. plurál v němčině), vzájemnou konkurenci prostředků pro vyjádření jedné funkce (např. konkurence vedlejší věty a neurčitých slovesných tvarů pro vyjádření druhého sdělení) a také převládající synchronní tendence v jazyci (tzv. dominantní typ). Právě možnost popsat kombinaci různých typologických prostředků pro vyjádření jedné funkce chybí kvantitativním přístupům (Altmann/Lehfeldt 1973). V poslední době se objevují snahy upozornit na shodné rysy Pražské a Greenbergiánské školy (Boček 2010, Newmeyer 2001), tzv. empirického funkcionalismu (Vykypěl 2009) a integrální typologie (Boček 2009).

V této práci vycházím ze Skaličkova pojetí pěti základních jazykových typů jako jazykových konstruktů především tak, jak byly

definovány v *Typu češtiny* (Skalička 2004: 475–536) a *Vývoji české deklinace* (Skalička 2004: 210–249),⁵ a z Popelova chápání opozice gramatických typů a negramatického typu (Popela 1996: 76). V definicích typů vychází Skalička ze vzájemné příznivosti jednotlivých typologických rysů. Sgall dokazuje, že příznivost vlastností může být i jednostranná (Sgall 1995: 63) a poté rozvádí toto pojetí dál, když vybírá z typologicky závažných vlastností jen jednu jako základní, ze které vycházejí příznivé vlastnosti konstituující daný jazykový typ (Sgall 1971). Ke kritice této definice viz Popela (Popela 1985: 45). Skalička vycházel z toho, že u reálných jazyků je vždy určitý typ dominantní. U češtiny i ruštiny je dominantní typ flexivní, u němčiny je situace složitější, zde můžeme spolu s Popelou konstatovat, že němčina nemá dominantní typ, uplatňují se v ní všechny typy (Popela 1996: 89).

Pro tuto práci je podstatný především způsob, jakým jednotlivé jazykové typy řeší tzv. druhé sdělení. Pro **flexivní** jazyky se předpokládá preference úplné větné struktury s určitým tvarem slovesa. Vyplývá to z několika rysů flexivních jazyků: existence paradigm, která se liší pro jednotlivé slovní druhy a jejich podtypy, a zatížení koncovek homonymií není příznivé pro přechodné tvary.⁶ Neslabičné polyfunkční koncovky flexivního typu umožňují vyjadřování redundantních funkcí. S rozvojem koncovek souvisí i volný slovosled. Volný pořádek slov umožňuje i tzv. aktuální větné členění.

Aglutinační jazyky se naproti tomu nevyznačují jasným rozlišováním slovních druhů. Umožňují připojování afixů k různým slovním základům. Afixy jsou monofunkční, což se na syntaktické rovině projevuje nepříznivostí k redundantním funkcím (např. kongruenci). V aglutinačních jazycích se často vyskytuje základní tvar slova

⁵ Oproti dřívějším studiím (*K maďarské gramatice*) jsou zde upřesněny především definice polysyntetického a introflexního typu. V této práci není přihlédnuto k pozdějšímu Skaličkovu zavedení ergativního a aktivního typu (Skalička 2006: 1245n. a 1249n.)

⁶ Sgall ovšem pro flexivní jazyky uvažuje i o možnosti vyjádření druhé predikace ohebným infinitivem bez pomocných elementů (Sgall 1995: 66).

bez afixů (Stammform; viz Popela 2006: 18).⁷ Skalička uvádí mezi rysy aglutinačního typu i bohaté větné typy, tzv. větná cliché, a časté nominální věty (Skalička 2004: 259), v nichž není vyjádřen predikát určitým tvarem a funkci predikátu zastává jméno (Giger/Vykypěl 2001: 73). V jazycích s dominantním aglutinačním typem se často uplatňují přechodné útvary, jako jsou neurčité tvary slovesné.⁸

V **izolačních** jazycích jsou slovní druhy diferencované málo nebo vůbec. Funkce sémantických prvků je vyjádřena samostatnými gramatickými slovy a v izolačním konstruktu proto není možné ani tvoření přechodných tvarů; určité a neurčité tvary slovesa splývají (*to care, the care, I care*). Splývá i rozdíl mezi pomocnými slovy – spojky a předložkami. Konektor pojící se s podstatným jménem se může pojit i s druhým slovesem ve větě. Množství funkčních slov a nedostatek kongruence neumožňují volný pořádek slov. Sgall (Sgall 1995: 65) uvádí, že druhé sdělení je v izolačních jazycích vyjádřeno buď závislou (vloženou) predikací ve vedlejší větě s určitým tvarem slovesa, nebo infinitivy s předložkou. Izolační jazyky nejsou příznivé nominálním dvojčlenným větám, a to i přesto, že mají pevný slovosled. K vyjádření predikace využívají samostatného elementu (spony).

Polysyntetický typ se vyznačuje absencí specializovaných gramatických prvků – gramatické významy jsou vyjadřovány pomocí lexikálních jednotek a pořadím těchto jednotek.⁹ Z tohoto důvodu jej Popela nazývá „negramatickým“ typem (Popela 2006: 35). Elementy užívané jako formální (předložky, spojky) jsou nahrazeny sýnsémantickými elementy – protiklad autosémantických a sýnsé-

---

⁷ Stammform odpovídá také Jachontovu pojmu „форма без аффикса“, kterou důsledně odlišuje od flexivní nulové koncovky. „При этом форма без аффикса имеет значение, воспринимающееся как «основное»... Значение формы без аффикса часто бывает очень широким и неопределенным.“ (Яхонтов 1965: 94n.)

⁸ Nepříznivost vedlejším větám dává Popela do souvislosti i se spojky, tedy izolačními elementy, které zpravidla vedlejší věty uvozují (Popela 1985: 62).

⁹ K některým odchylkám v definici polysyntetického typu v ranějších a pozdějších Skaličkových dílech viz Vykypěl 2007: 46n.

mantických prvků je tedy slabý. Je zde plně rozvinuta kompozice, která zajišťuje i vyjádření významů vyjadřovaných v jiných typech celými syntagmaty. V reálných jazycích je doplněn prostředky jiných typů.

Introflexivní typ se projevuje změnami uvnitř kmene, v reálných jazycích je většinou doplněn prostředky jiných typů. Diferenciace slovních druhů jsou v introflexivních jazycích méně vyvinuté než ve flexivních jazycích, což je také důvodem širšího využití participií než u flexivního typu (Popela 2006: 18).

1.3.2 Korpusová analýza

Lingvistická typologie se často potýká s problémem srovnatelnosti neodpovídajících systémů (Haspelmath 2010: 664). Problém ekvivalence je základní otázkou kontrastivních jazykových analýz, a právě oblast neurčitých tvarů slovesných ukazuje, že může být zavádějící srovnávat pouze formální jazykové kategorie. Popis možností využití nemusí vypovídat o skutečných tendencích v jazyce; důležitou charakteristikou je i frekvence jevů v autentických textech. Paralelní korpusy umožňují získat velký rozsah konkrétních dokladů z autentických textů. Řada lingvistů využívá explicitně nebo implicitně překlady pro konstatování mezijazykových vztahů¹⁰ (Johansson 2007: 3; Gast/Levshina 2014; Altenberg/Granger 2002).

Také Granger(ová) a Altenberg (Altenberg/Granger 2002: 8) zastávají názor, že paralelní (překladové) korpusy dokážou zachovat funkci i význam ve srovnávaných jazycích. Tito autoři hovoří o tzv. korespondenci (na základě paralelního výskytu dvou výrazů). Johansson popisuje proces kontrastivní analýzy na základě paralelních korpusů jako vytvoření překladového paradigmatu¹¹ (Johansson 2007: 23), tj. odpovídajících ekvivalentů v cílovém textu. Altenberg (Altenberg 1999: 254) vytvořil také vzorec, který míru vzájemné

¹⁰ V předkorpusovém období využíval překladových textů pro srovnání pořádku slov v angličtině a češtině např. Vilém Mathesius (Mathesius 1975).

¹¹ Překladové paradigma definuje jako: „set of forms in the target text which are found to correspond to particular words or constructions in the source text“ (Johansson 2007: 23).

ekvivalentnosti ve zkoumaném vzorku kvantifikuje. Ekvivalenci využívá na česko-polském materiálu ve svém výzkumu i Kaczmarska, která vychází z následující definice ekvivalence: „Ekwiwalencja w ujęciu wąskim widziana jest jako równoważność semantyczna na poziomie języka pomiędzy tekstem wyjściowym (TW) a tekstem docelowym (TD) ... polega na zastępowaniu jednostek języka wyjściowego (JW) odpowiednimi jednostkami języka docelowego (JD)“ (Kaczmarska 2019: 19n.). Kaczmarska také zdůrazňuje, že překladová ekvivalence je svého druhu rekonceptualizace: „tłumacząc wypowiedzi, dokonuje się bowiem ponownej konstrukcji danych pojęć.“ (Kaczmarska 2019: 23)

Přínos jazykových korpusů spočívá především v rozsahu, různorodosti zdrojů, rychlosti vyhledávání a možnostech srovnání. K datům získaným z korpusů je však třeba přistupovat kriticky a vyvozovat jen takové závěry, které daný materiál vyvozovat umožňuje. Biber hovoří o dvou základních druzích chyb na základě korpusových analýz: pokud vyslovujeme závěry na základě příliš malého vzorku a pokud se vlastnosti vzorku systematicky liší od vlastností cílové populace (např. deformace idiolektem autora, zastoupení jednoho druhu textů apod.; viz Biber 1993: 219n.). Kromě rozsahu a vyváženosti korpusu ovšem ovlivňují výsledky analýzy i odlišné způsoby a různá kvalita morfologického značkování textů. Je třeba také zdůraznit, že pokud není jev dohledatelný pomocí morfologického značkování, nemusí to znamenat, že se v korpusu nevyskytuje. Korpusová data představují také pouze část jazykové praxe a absence určitého jevu v korpusu neznamená, že se tento jev v jazyce nevyskytuje. Platí to i naopak: ne vše, co je v korpusu dohledatelné, je i obecně mluvčími akceptovatelné.

V současné době je validita studií na základě paralelních korpusů omezena především menším rozsahem paralelních korpusů a omezenou variabilitou textů. Na rozdíl od monolingválních korpusů nebývají paralelní korpusy reprezentativní. Jejich zpracování je poměrně náročné, a proto je důležitým kritériem pro zařazení textů i jejich dostupnost v odpovídající kvalitě. Právě důležitost co největšího a nejvariabilnějšího rozsahu korpusu vede především u paralelních korpusových analýz k rozšíření analyzovaných textů o překlady z třetích jazyků. Tento postup využili například i Gast a Levshina

u analýzy na základě korpusu Europarl. Vycházejí z předpokladu, že zarovnané páry vět jsou sémanticky a pragmaticky přibližně ekvivalentní bez ohledu na zdrojový jazyk (Gast/Levshina 2014: 379n.).¹² Zdá se také, že význam překladovosti/nepřekladovosti textu je u řady jazykových jevů stejný nebo nižší než vliv druhu textu a např. autorského či překladatelského stylu.¹³ I v případě této práce se přikláníme k přínosu širšího a variabilnějšího zastoupení textů. U použitého korpusu je rozsah limitován především ruským subkorpusem, jehož jádro činí v nejnovější verzi 8 „pouhých“ 3,337 milionu slov a v kolekci Syndicate 3,174 milionu slov.¹⁴ Většina publicistických textů pochází z korpusu Syndicate, který není anotován podle jazyka výchozího textu (převážně se však jedná o anglické originály). Pokud by byl výchozí subkorpus omezen na původní ruské texty, snížil by se jeho rozsah na polovinu a omezil se převážně na beletristické texty.¹⁵ Rozšířením výchozího korpusu o texty přeložené z jiných jazyků se zvýšil nejen celkový rozsah korpusu, ale i jeho variabilita. I přesto je nutné počítat s určitým omezením platnosti analýz plynoucím z omezeného počtu textů, tedy autorů a překladatelů.¹⁶

Analýzy, které jsou součástí této práce, odrážejí situaci současného jazyka v nespontánních¹⁷ psaných textech. Platnost analýz je omezena především nízkou variabilitou textů a rozsahem korpusu, obojí ovšem ve srovnatelném nebo vyšším rozsahu než analýzy

¹² Stejný přístup zastávají např. i Johansson 2007, Martinková 2014: 280.

¹³ Viz také Chlumská 2015, Martinková 2014: 279.

¹⁴ V českém subkorpusu InterCrop verze 8 je 84,718 milionu slov v jádru a 3,416 milionu slov z projektu Syndicate. V německém subkorpusu je v jádru 27,681 milionu slov (nejvíce ze všech jazykových verzí) a z projektu Syndicate 3,725 milionu slov.

¹⁵ InterCorp zahrnuje v omezené míře i odborné texty. Mezi tzv. kolekcemi je v současné době přístupná také databáze filmových titulků Open Subtitles, která byla ovšem pro tuto analýzu prakticky nevyužitelná. Jedná se většinou o velmi volné ekvivalenty, jejichž význam často vyplývá z vizuálního kontextu.

¹⁶ Např. v analýze českých tvarů bylo možné pozorovat vysoké zastoupení dokladů z *Osudů dobrého vojáka Švejka*, vyšší zastoupení mají i díla Milana Kundery.

¹⁷ Podoba textů a tedy i jednotlivých jazykových jevů není určována pouze volbou autora, ale je přímo i nepřímo korigována i jinými autoritami.

předkorpusových období (např. Dvořák 1983, Svoboda 1962). Jedná se přitom o srovnání originálního textu s překladem, případně o srovnání dvou překladů jednoho zdrojového textu. Každý z jazyků využívá jiný nástroj morfosyntaktické anotace,¹⁸ zásadnějším ovšem je, že se liší použité tagsety (seznamy značek), tj. podstatně se liší označené kategorie a liší se například i syntax zápisu.¹⁹ Kromě jiného se liší i tvary, které jsou zahrnuty do jednoho lemmata – např. v češtině jsou mezi verbálními tvary i tvary negované, v ruštině tomu tak není. V ruštině patří do slovesného lemmatu tvary příčestí zvaných v češtině verbální adjektiva a řazených v češtině mezi adjektiva. Čísla získaná při vyhledávání podle morfosyntaktické anotace jsou proto jen omezeně srovnatelná, jak co se týče absolutní frekvence určitého tvaru v korpusu (např. do frekvence ruských přechodníků nejsou zahrnuty negované tvary, do frekvence českých přechodníků jsou), tak co se týče výskytu určitého slova (např. lemma *udělat* zahrnuje 60 tvarů, tj. i negované tvary *neudělal*, ale nezahrnuje tvary *udělaný*, *udělanými* atd.; lemma *сделать* zahrnuje „pouze“ 41 tvarů, a to i přes to, že zahrnuje tvary *сделанный*, *сделанного* atd., ale nezahrnuje negované tvary). Pro budoucí verze se uvažuje o harmonizaci tagsetů, ovšem jde o poměrně komplikovaný proces.²⁰

Pro češtinu můžeme srovnat frekvenci výskytu některých neurčitých tvarů slovesných v překladových a nepřekladových textech na datech z korpusu Jerome.²¹ Ukazuje se zde, že frekvence výskytu v překladových a originálních textech se výrazněji neliší u příčestí přítomných činných (PPČ), infinitivů a verbálních substantiv. Naopak výrazné rozdíly najdeme u zastoupení přechodníků

¹⁸ Čeština využívá nástroj Morče, speciálně vytvořený právě pro značkování češtiny; ruština je označkována univerzálním TreeTaggerem; němčina byla do verze 7 anotována pomocí TreeTaggeru, který byl později nahrazen RFTaggerem.

¹⁹ V němčině jsou místa oddělena dvojtečkou (ADJA:Pos:Nom:Sg:Fem), v češtině a ruštině se neoddělují (např. pro ruštinu: Afpfsn). Neobsazené pozice tagu v ruštině i češtině mohou být zapsány pomlčkou nebo tečkou (např. Vmpp-p-a-en, nebo Vmpp.p.a.en)

²⁰ Obecná problematika viz Rosen 2010; konkrétní pohled na problematiku jednotného morfosyntaktického značkování na příkladu slovanských predikativ viz Derzhanski/Kotsyba 2008.

²¹ Jedná se o jednojazyčný srovnatelný korpus sestavený pro zkoumání současné překladové češtiny s češtinou nepřekladovou. Zahrnuje texty z let 1992–2009.

a přičestí minulého činného (PMČ). Vzhledem k chybějícímu morfologickému značkování nebyly srovnány tvary přičestí minulých na -lý a přičestí trpných. Rozdíly mezi překladovými a nepřekladovými texty jsou ovšem stejné, nebo dokonce menší než rozdíly mezi odbornou literaturou a beletrií.²² Zároveň platí, že rozdíl mezi zastoupením v beletrii a odborné literatuře přibližně odpovídá rozdílu v překladové a nepřekladové literatuře: vyrovnané zastoupení v obou typech textů měla přičestí přítomná činná a infinitivy; výrazné rozdíly v zastoupení měly oba tvary přechodníků a přičestí minulá trpná. Výrazně vyšší zastoupení v odborné literatuře měla verbální substantiva. Podrobnější náhled na rozložení přechodníků a přičestí minulých činných v konkrétních textech potvrzuje silný vliv autorského, příp. překladatelského stylu: například 63 % tvarů přičestí minulých trpných je v 10 překladových textech a u originálních českých textů je asi 24 % v 10 textech (při celkově vyšším počtu tvarů i textů). Pro přičestí minulá činná v češtině konstatují souvislost s individuálním stylem i Izotov a Giger (Изотов 1993: 23, Giger 2010: 19).

	Frekvence v českých nepřekladových textech	Frekvence v překladových textech
PPČ	118 598	113 930
VS	486 041	410 219
infinitivy	698 971	829 036
PMČ	756	398
přech. přít.	10067	5326
přech. min.	1611	273

Tabulka 1.3.2a: *Srovnání frekvence jednotlivých neurčitých tvarů slovesných v korpusu Jerome*

²² Přechodníky i PMČ mají výrazně vyšší zastoupení v beletrii. Tento rozdíl je výrazný především pro přechodník přítomný, kde je poměr zastoupení v beletrii ve srovnání s odbornou literaturou 3 : 1. Nižší frekvenci PMČ v publicistických textech konstatuje i Giger (Giger 2010: 7).

Pro výsledky analýz v této práci je tedy třeba vzít v úvahu pravděpodobně nižší frekvenci přechodníků a přičestí minulých činných a částečně i infinitivů v překladových textech. V zásadě se však potvrzuje, že přechodníky a přičestí minulá činná mají řádově nižší frekvenci než ostatní neurčité tvary slovesné a jejich užití je často ovlivněno autorským nebo překladatelským stylem. Jediným tvarem, který je více zastoupen v překladových textech, je infinitiv.

Bohužel mi není znám veřejně přístupný srovnatelný korpus pro němčinu a ruštinu. Pro němčinu existuje korpus CroCo, pro ruštinu vytvořila Krasnopejeva (Краснопеева 2015) srovnatelný korpus originálů a překladů beletrie, oba korpusy však nejsou veřejně přístupné.

Analýzy v této práci byly provedeny na základě paralelního korpusu InterCorp ČNK. V následující tabulce je uveden přehled počtu dokladů a použitých verzí korpusu InterCorp.

	korpus	počet analyzovaných dokladů
Přičestí		
ruská přičestí		
ruská PPČ	InterCorp v7	101
ruská PMČ	InterCorp v7	95
ruská PPT	InterCorp v7	74
ruská PMT	InterCorp v7	99
česká přičestí		
česká PPČ	InterCorp v7	96
česká PMČ	InterCorp v7	70
česká PMČ(l)	InterCorp v7	75
česká PT	InterCorp v7	100
německá participia		
P I	InterCorp v7	105
P II	InterCorp v7	100

Přechodníky		
ruské přechodníky	ekvivalenty v češtině	
ruský přechodník n. v.	InterCorp v2/v11	329/110
ruský přechodník d. v.	InterCorp v1, v2/v11	425/200
	ekvivalenty v němčině	
ruský přechodník n. v.	InterCorp v7	111
ruský přechodník d. v.	InterCorp v7	100
české přechodníky		
český přechodník přítomný	InterCorp v6	106
český přechodník minulý	InterCorp v 6	106
Slovesná substantiva		
česká verbální substantiva	InterCorp v8	122
německé substantivizované infinitivy	InterCorp v8	100
Infinitivy		
české infinitivy	InterCorp v8	108
německé infinitivy	InterCorp v8	112
ruské infinitivy	InterCorp v8	105

Tabulka 1.3.2b: *Přehled provedených analýz*

1.3.3 Neurčité tvary slovesné jako sekundární predikáty

Neurčité tvary slovesné jsou v mnoha ohledech heterogenní skupinou, která zahrnuje slovesné tvary, jejichž obvyklou funkcí není vyjádření primárního predikátu. Tyto tvary nevyjadřují některé predikativní slovesné kategorie, především osobu, a ztrácejí i jiné verbální vlastnosti. Heterogenost této skupiny se projevuje nejen v tom, že různé tvary vyjadřují či nevyjadřují různé slovesné vlastnosti, ale liší se navzájem i různou mírou restriktce tvoření, svými syntaktickými funkcemi i možností vyjádřit některé vlastnosti jmenné. Systém neurčitých tvarů slovesných má přes veškeré odlišnosti některé univerzální rysy: Zdá se, že v jazycích většinou existují minimálně dva tvary participií,

kteře jsou opozitní z hlediska časového významu (Мурясов 2000: 46, Haspelmath 1993: 156). V evropských jazycích jsou neurčité tvary slovesné často součástí složených tvarů: především tvaru futura, ve sledovaných jazycích i pasiva.

S pojmem neurčité tvary slovesné se částečně překrývá pojem *converb*. Nedjalkov definuje konverb jako slovesný tvar, který syntakticky závisí na jiném slovesném tvaru, ale není jeho syntaktickým aktantem (Nedjalkov 1995: 97).²³ Haspelmathovo pojetí je užší: „*a nonfinite verb form whose main function is to mark adverbial subordination*“ (Haspelmath 1995: 3) a zdá se, že odpovídá spíše evropským jazykům.²⁴ Z českých tvarů odpovídá definici konverbu přechodník (Nedjalkov 1995: 117–118), v němčině participiální konstrukce (König 1995: 72). V ruštině řadí Weiss do této kategorie kromě přechodníků i pasivní přičestí jako adverbiále (Weiss 1995: 241).

Mezi neurčité tvary slovesné jsou v ruské tradici řazeny přechodníky, přičestí a infinitivy; dějové substantivum na *-ние* není řazeno mezi slovesné tvary. Tím se ruština liší od češtiny, která kromě přechodníků, tzv. verbálních adjektiv a infinitivů řadí mezi slovesné tvary i verbální substantiva. V němčině do této kategorie spadají participia, infinitivy a substantivizované infinitivy.

Tyto tvary mohou plnit ve větě funkci tzv. druhé predikace. Problematika sekundární predikace se odvíjí z různých pojetí predikace jako takové. Obecně se chápe predikace: a) v aristotelovském duchu jako přisuzování vlastností individuálním substancím; b) jako odraz skutečnosti ve výpovědi; c) jako struktura predikátu a jeho argumentů (Hackmack 2000; EŠČ 340). Od tohoto pojetí se odvíjí i pojetí subjektu jako substance, které je přisuzována vlastnost (a, b), nebo je subjekt jedním z argumentů predikátu (c). Větotvornou funkci mají predikáty primární, zpravidla vyjádřené verbem finitem. Ve větě může být i druhá²⁵ predikace, která nemá větotvornou funkci. Susanne Hackmack (Hackmack 2000: 8n.) uvádí tyto vlastnosti

²³ Weiss naproti tomu v ruštině dokládá i konverb jako obligatorní adverbiální aktant (... *проводить весь день играя...*; Weiss 1995: 243).

²⁴ Viz funkce linearizační a modifikační u některých neevropských jazyků (Bisang 1995: 171; Johanson 1995: 313n.; Tikkanen 1995: 494)

²⁵ Také druhotná, polopredikativní, polovětná, implicitní, sekundární predikace (EŠČ: 228).

sekundární predikace: není vyjádřena samostatnou větou; je do určité míry závislá na první predikaci; ve větě predikáty často sdílejí jeden argument (logický subjekt druhého predikátu).

Sekundární predikace může být vyjádřena různými prostředky a predikační potence není u všech prostředků stejná. Prostředky, které jsou zahrnovány mezi sekundární predikáty, se proto v jednotlivých jazycích liší. Nejsilnější predikační potenci mají neurčité tvary slovesné (a i mezi nimi jsou rozdíly) (Jelínek 1966: 390). Neurčité tvary slovesné mohou²⁶ vytvářet druhé predikativní jádro ve větě a vytvářet přechodné, polovětné struktury. Sekundárně-predikativní konstrukce bývají také chápány jako kondenzáty větné struktury,²⁷ které mohou být plnou predikací nahrazeny (Jelínek 1966, Hrabě 1964). Důležitou roli u těchto konstrukcí hraje kontext, jenž „implikuje informační data, která kondenzátor nemůže explicitně vyjádřit“ (Jelínek 1966: 392).

Tyto struktury vyjadřují predikaci, která se formálně odlišuje od predikace primární (např. subjekt není součástí konstrukce). Uličný mluví o „potlačené verbálnosti“ a o lexikálním překrývání subjektu s jiným i nevyjádřeným členem věty (Uličný 1969: 138n.). V ruštině je „полупредикация“²⁸ většinou spojována s nesplyvavým spojením (обособление); věty s druhou predikací jsou tradičně chápány jako jednoduché věty rozšířené o další konstrukci. Termín secondary predicate / sekundäres Prädikat se v současnosti často zaměřuje na predikativní potenciál adjektivních tvarů (tzv. depiktivní a rezultativní funkce adjektiv), přičemž mezi adjektivní tvary se v němčině někdy zahrnují i participia (*Betrunken hat Peter den Raum verlassen.*, Rosengren 1995: 100).²⁹

²⁶ Neurčité tvary slovesné vyjadřují i primární predikaci, např. nejčastější funkcí infinitivu ve sledovaných jazycích je primární predikace ve spojení s modálními nebo auxiliárními slovesy, stejně tak fungují jako primární predikát v samostatných infinitivních větách.

²⁷ Jelínek používá termín syntaktický kondenzát, modifikuje tak Vachkův termín komplexní kondenzace.

²⁸ Ruský termín полупредикативные конструкции a český termín polopredikace / sekundární predikace se někdy překládá do angličtiny termínem semi-predicative constructions (Uličný 1972, Saurbayev/Tekzhanov/Amrenov/Ergaliev 2013).

²⁹ Toto pojetí pro ruštinu např. Strigin (Strigin 2008), pro němčinu např. Müller (Müller 2008).

V této práci vycházím z pojetí sekundární predikace, jak byla rozpracována v české tradici (Hrabě 1964; Marková 1967, 1981; Jelínek 1966).³⁰ Druhá predikace je implicitní predikační syntagma začleněné do nadřazené propozice (Marková 1981: 66). Takto pojaté konstrukce tvoří přechod mezi primární úplnou predikací a depredikací. Umožňují také vysvětlit dvojí funkci řady neurčitých tvarů slovesných, tedy schopnost vyjadřovat implicitní predikaci a zároveň i determinaci v rámci řídicí propozice. Na rozdíl od ruské tradice není nesplývavé připojení konstrukce chápáno jako rozhodující kritérium.³¹ Marková i Hrabě zdůrazňují, že konstrukce zahrnované pod termín polopredikace tvoří škálu mezi plnou predikací a depredikací a predikaci vyjadřují různě výrazně. Marková shrnuje tyto znaky polopredikativní konstrukce (Marková 1967: 249):

- zachovávají si systémový vztah k větné predikaci (nechápe tedy polovětné konstrukce jako výsledek transformace);
- jsou funkčně synonymní s větou;
- zachovávají významový obsah větné predikace;
- implikují vztah k subjektu;
- zachovávají si některé slovesné znaky, především valenci a některé morfologické kategorie;
- mohou se pojit nesplývavě.

Na rozdíl od Markové nejsou v této práci vyloučeny konstrukce nerozvité; sama Marková toto kritérium ostatně relativizuje (Marková 1967: 251).

---

³⁰ Jejich pojetí navazuje na Mathesiovu „polovětnou vazbu“ (Mathesius 1966: 13n.).

³¹ Marková upozorňuje především na to, že u psaného jazyka jde o vlastnost vázanou kodifikací.

2 Příčestí

2.1 Problémy klasifikace příčestí

Příčestí jsou obecně chápána jako neurčité slovesné tvary. Jejich zařazení do klasické struktury slovních druhů je však kvůli jejich přechodnému charakteru v jednotlivých jazycích sporné.³² Příčestí zachovávají některé slovesné vlastnosti a zároveň mají charakteristiky shodné s adjektivy, v zásadě se klasifikace přiklání na jednu nebo druhou stranu, tj. řadí příčestí mezi adjektiva nebo slovesné tvary; jednotlivé přístupy se proto mohou podstatně lišit.

Akademická gramatika (AG: §1577) definuje příčestí jako „атрибутивную форму глагола, в которой совмещаются значения двух частей речи: глагола и прилагательного“. Také *Encyklopedický slovník češtiny* (NESČ: Karlík 2017b) charakterizuje participium jako tvar odvozený od slovesa, se kterým má některé společné vlastnosti, a jiné vlastnosti jej pojí s adjektivy. Přechodný charakter vyjadřuje i německý termín „Mittelwort“.³³ Řada lingvistů přichází s argumenty pro zrušení kategorie participia a ponechání pouze kategorie deverbálních adjektiv,³⁴ jejichž rysy verbálnosti, příp. procesuálnosti se aktualizují pouze za určitých lexikálně-sémantických podmínek. Tento postup převládá i v současné bohemistice. U participií nacházíme bezpochyby řadu vlastností, které je spojují

³² „Unklarheiten tauchen in den Peripheriebereichen auf... Zu diesen Peripherieerscheinungen gehören zweifellos die Partizipien.“ (Sommerfeldt 1988: 221) „... participles – which constitute a persistent problem in the drawing of category boundaries...“ (Hopper/Tompson 1984: 704)

³³ „Schon die Bezeichnung Partizip (traditionell eingedeutscht als *Mittelwort*) zeigt, dass die Bindung an das Verb einerseits und das Adjektiv andererseits seit jeher ‚das‘ Analyseproblem für die Partizipien darstellt...“ (Eisenberg 1998: 283)

³⁴ Marillier uvádí, že „... weder P1 noch P2 am Verb teilhaben – es handelt sich um normale deverbale Adjektive. Die Grammatik des Deutschen kann also den Begriff Partizip entbehren.“ U P II dokonce prosazuje tyto tvary „als reine Adjektive zu betrachten“ (Marillier 1994: 27). Srov. také Quintin 1994: 91–108.

s adjektivy, pokud by se ovšem u přičestí jednalo o adjektiva, šlo by o slootovorný proces derivace, která by byla neobvykle pravidelná. Například v němčině se Partizip I (dále P I), u kterých se častěji objevují pochybnosti o jejich verbálním charakteru, tvoří od každého slovesa – na rozdíl např. od odvozenin na *-bar*.

Dalším problémem při klasifikaci přičestí je nehomogenost kategorie jako celku, existují značné rozdíly mezi jednotlivými podtypy přičestí. V ruském i českém systému nelze tvořit a používat jednotlivé druhy přičestí stejně neomezeně (srov. česká přičestí přítomná činná (PPČ) a přičestí minulá činná (PMČ), příp. ruská přičestí přítomná trpná (PPT) a přičestí minulá trpná (PMT). Podobnou nehomogenost nacházíme také v němčině.³⁵

V **češtině** jsou odpovídající tvary řazeny tradičně mezi přídavná jména slovesná a proces jejich tvoření je považován za slootovorný proces (NESČ: Karlík 2017b). Termínem přičestí se (ne)tradičně v české bohemistice označují krátké trpné tvary a krátké tvary na *-l*, které však synchronně nevykazují žádné participiální rysy (blíže viz Damborský 1967: 12; Giger 2010: 4, Giger 2003: 52n., Изов 1993: 9). Ani Kopečný (Kopečný 1958b: 139) nepovažuje krátké tvary na *-l* za přičestí, ke kterým řadí tvary na *-n/-t/-ný/-tý*, *-lý* a tzv. přechodníková adjektiva na *-cí*, *-(v)ší*, ponechává je jako slovesnou kategorii kvůli jejich sémantice a paradigmaticnosti, i když upozorňuje, že ze syntaktického hlediska odpovídají spíše adjektivům. *Mluvnice češtiny 2* rozlišuje verbální adjektiva a adjektiva vlastní (MČ 2: 142n.), mezi verbální adjektiva řadí tvary na *-cí*, *-lý*, *-ný/-tý* a *-vší*. NESČ pak u těchto tvarů (s výjimkou tvarů na *-vší*) rozlišuje verbální participia a adjektivní participia, která vyjadřují stav (NESČ: Karlík 2017b). Trávníček řadí mezi participia i přechodníky, které, stejně jako krátké tvary na *-l* a PT, charakterizuje jako dějová adjektiva (Trávníček 1951: 1417). Ocelák se na základě paradigmaticnosti tvarů na *-ící/-oucí* a *-(v)ší* přiklání k jejich zařazení do „šíře pojatého morfologického paradigmatu základového slovesa“. (Ocelák 2010: 125n.) Pro potřeby této práce budu označovat jako česká přičestí tvary, které odpovídají verbálním adjektivům podle definice *Mluvnice češtiny 2* (MČ 2: 142n.). Na podstatné důsledky

³⁵ P I může být vždy být flektivní, ne každé P II může být flektivní.

tohoto zařazení upozorňuje Giger (Гигер 2019: 260), kromě toho se teoretické dělení nutně odráží i v morfosyntaktické anotaci korpusů. ČNK tak v korpusech češtiny rozlišuje mezi slovesnými tvary přechodníky a tvary, které jsou součástí analytických tvarů minulého času a pasiva³⁶ (*šel, šla, šlo, šli, napsán, napsána, napsáno, napsány*). Pro označení tvarů se používají termíny „slovesný tvar přechodníku přítomného“ (tvary *opíraje, opírajíc, opírajíce*), slovesný tvar přechodníku minulého (*napsav, napsavši, napsavše*) a mezi adjektivy jsou rozlišovány tvary „přídavného jména odvozeného od slovesného tvaru přítomného přechodníku“ (*opírající*) a „od slovesného tvaru minulého přechodníku“ (*napsavší*) – bez ohledu na to, zda případný základový přechodník existuje a používá se. Složené tvary trpných přičestí typu *napsaný, napsaná, napsané* a přičestí na *-lý* v jakékoli jejich funkci nemají v korpusu vlastní morfosyntaktické označení, což výrazně ztěžuje jejich vyhledávání a zkoumání. Dochází tak i k základně odlišnému hodnocení tvarů typu *zamčen/zamčený* a v důsledku toho je možné zkoumat tvary ve větách typu: *Dům je zamčen.*; nikoli ovšem ve větách typu: *Dům je zamčený.* K určité změně dochází u nového značkování NovaMorf, kde je u verbtagu zahrnuto označení „deverbativních adjektiv odvozených od trpného participia (p)“.

Kromě toho dochází k výrazným rozdílům mezi značováním jednotlivých jazyků: ruština má v korpusech InterCorp označena přičestí činná, trpná, minulá i přítomná, krátké i plné tvary a u tvarů přičestí se rozlišuje i vid. Ruské tvary typu *заперты* jsou tedy značovány jako přičestí a zařazeny k příslušnému slovesnému lemmatu, včetně vidové charakteristiky. České tvary typu *zamčený* nemají zvláštní rozlišení a jsou značovány jako běžná adjektiva. Složitější je situace u němčiny, u které se v současné době v InterCorpu nerozlišují participiální tvary kromě těch, které jsou součástí analytických slovesných tvarů (nelze tedy snadno vyhledat adjektivně užitá participia, ale ani participiální věty).³⁷ Rozlišeny jsou tak pouze obecně tvary adjektiv v atributivním nebo predikativní užití.

³⁶ Kromě toho jsou v rámci české tradice jako součást pasivních tvarů označovány pouze krátké tvary přičestí typu: *je přesvědčen*, nikoli: *je přesvědčený* apod.

³⁷ A to i přesto, že to použitý tagger RFTagger umožňuje.

V **němčině** se Partizip I a Partizip II obvykle řadí spolu s gerundiem (tzv. zu-Partizip) mezi neurčité tvary slovesné (např. Duden 1998; Helbig/Buscha 1981). Ani zde není toto zařazení jednoznačně přijímáno. Engel (Engel 1996: 557) řadí mezi neurčité tvary slovesné pouze participia, která nejsou atributivně užitá. Gerundium a atributivně užitá participia považuje za samostatnou slovní třídu. Eisenberg (Eisenberg 1998) řadí mezi neurčité tvary slovesné infinitiv, P II a imperativ³⁸. P I charakterizuje jako deverbální adjektivum. Zifonun (Zifonun/Hoffmann/Stecker 1997: 2205) také řadí P I mezi adjektiva slovesného původu. Pojem gerundium Zifonun nepoužívá, rozlišuje pouze P I odvozená od infinitivu a P I odvozená od zu-Inf (Zifonun/Hoffmann/Stecker 1997: 2205n.). Podobné řešení jako v češtině navrhuje pro P II Faucher (Faucher 1994: 11) – jako participium označuje pouze tvary využívané k tvoření analytických gramatických tvarů. Pro skloňované tvary pak navrhuje označení Partizipialadjektiv.

V **ruské** tradici jsou příčestí tradičně řazena mezi slovesné tvary. To se projevuje nejen v morfosyntaktické anotaci, jak bylo uvedeno výše, ale i v počtu publikací věnovaných této kategorii a jejím jednotlivým specifikům (např. otázka relativního a absolutního času). Systém participií je zde také ze sledovaných jazyků nejbohatší.

Ke slovesným vlastnostem, které jsou shodné u všech třech jazyků, patří především schopnost (nikoli obligatorně vyjádřená) přejímat slovesnou valenci. V rámci závislých členů mohou participia vyjádřit i logický subjekt děje. Příčestí má také schopnost vyjadřovat časové významy, tzv. relativní čas. Ostatní slovesné vlastnosti se pak neprojevují plošně. Jde především o reflexivnost (zachovává se v němčině u P I, nikoli u P II³⁹; v ruštině a češtině se tvoří zvrtné tvary pouze od tvarů příčestí činných). Vid je stálou vlastností příčestí v češtině a ruštině. Naopak ke jmenným vlastnostem patří (opět v závislosti na

³⁸ Na základě chybějícího označení osoby, což souvisí s Eisenbergovou definicí určitých tvarů slovesných jako tvarů kategorizovaných z hlediska osoby.

³⁹ Ačkoli i zde se mimo spisovný jazyk některé konstrukce užívají („eine sich ereignete unerhörte Begebenheit, durch die sich eingeschlichene Alkoholkrankheit...“), viz např. diskuse: <http://www.deutsch-als-fremdsprache.de/austausch/forum/read.php?4,88682>

způsobu použití) schopnost přejímat adjektivní koncovky, tj. schopnost vyjadřovat pád, jmenný rod a kongruenci, případně životnost. Příčestí není možné stupňovat. Zatímco slovesné vlastnosti příčestí jsou stálými příznaky, adjektivní příznaky jsou proměnlivé. Participia také ve všech sledovaných jazycích často adjektivizují a substantivizují (*der Reisende, cestující; учащийся, der Studierende, der Abgeordnete, přeživší, пострадавший, участвующий*). V němčině, ruštině i češtině jsou příčestí také součástí analytických slovesných tvarů. V ruštině a češtině tvoří krátké tvary pasiva. V němčině je P II kromě pasiva součástí tvaru perfekta a kondicionálu.

2.2 Typologie

Samotná kategorie příčestí je považována obecně za znak spíše aglutinačních jazyků. Na rozdíl od flexivních jazyků není v těchto jazycích jasná slovně druhová strukturace, v aglutinačním konstruktu se mohou afixy volně připojovat ke kmeni. Příčestí odráží právě tuto slovně-druhovou nejednoznačnost, spojuje slovesné a jmenné vlastnosti. To se ostatně odráží i v problematice jeho slovně-druhového řazení ve sledovaných jazycích a v problematice adjektivizace příčestí.

Na syntaktické rovině vytvářejí participia ve větě sekundárně predikační jádro, ovšem s různě intenzivně projevenou predikací. Srov.:

(1) *Она также привлекательна и для придерживающихся жесткого курса палестинцев, считающих многосторонность средством давления на них, чтобы они пошли на непопулярные уступки.*

(2) *Культурные послания могут также передаваться ... посредством многочисленных образов, создаваемых телевидением и кино.*

(3) *Как и в прежние времена, когда маршал Тито умирал в разрываемой на части Югославии,...*

(4) ... *потребуется искусное руководство, которое сможет разработать новую убедительную национальную концепцию для объединения конкурирующих властей.*

Zatímco v prvním příkladě je přičestí rozšířeno o závislé větné členy a vedlejší větu a celý obrat je vydělen z věty, v třetím příkladě se nachází v běžné adjektivní pozici, je ovšem rozšířeno o závislý člen, v posledním příkladě nemá ani závislé větné členy, nejvíce se blíží funkci adjektiva a jeho predikační vlastnosti se projevují nejslaběji. Pozice participiálních obratů není pro všechny sledované jazyky stejná, v němčině je postpozice výjimečná, naopak němčina využívá své typické prostředky tvoření rámce:

... *führte sie ... **in einen** mit erlesenem Geschmack **ausgestatteten Salon.***

..., *um den Einfluss **der** als Beschützer der Sunniten **wahrgenommenen Türkei** auszugleichen.*

I z hlediska morfolgie mají přičestí ve sledovaných jazycích aglutinační rysy, tvary se tvoří pomocí afixů. Otázkou je paradigmatickosti tvarů, která je např. v ruštině omezena u PPT, v češtině u PMČ. S touto problematikou pak souvisí i otázka, kterou reflektuje české názvosloví, zda se tedy u přičestí jedná o slovtvorbu, či o změnu tvaru v rámci jedné slovní třídy.

V této souvislosti je třeba vyzdvihnout právě různě silné uplatnění predikačního potenciálu přičestí ve sledovaných jazycích na rovině parolové. Na úrovni systému jsou možnosti užití přičestí prakticky stejné; ve všech sledovaných jazycích existuje možnost využívat přičestí atributivně i adverbialně, se závislými větnými členy i bez nich. Reálné využití participiálních konstrukcí se v jednotlivých jazycích ovšem diametrálně liší, jak ukazuje analýza korpusových tvarů. Jak v češtině, tak v ruštině jsou přítom hojně využívána především přítomná aktivní přičestí a minulé pasivní, němčina má právě jen tyto dva tvary přičestí. Jde přitom pravděpodobně o rys s obecnější platností, jak upozorňuje Haspelmath, opačně založený systém je pravděpodobně nemožný: „The forms that are most likely to exist are the present active participle and the past passive

participle. The reverse, an asymmetric participial system with only a present passive participle and a past active participle, is probably impossible.“ (Haspelmath 1993: 156)

2.3 Adjektivizace

Přechodný charakter participií se projevuje i v jejich adjektivizaci, kdy participium ztrácí své slovesné vlastnosti a sekundárně predikativní funkci. Nelze však stanovit jednoznačnou hranici, spíše jde o škálu mezi neurčitým slovesným tvarem a adjektivem a posuzování tvarů se v jednotlivých jazycích liší.⁴⁰ V řadě případů tvoří adjektiva a příděstí homonymní tvary, srov.:

Bylo krátce po desáté, když zatočila na příjezdovou cestu, vedoucí k dědečkovu soukromému odpočinkovému sídlu.

OSN má rovněž jedinečnou úlohu a příležitost nabídnout vedoucí roli při vytváření globálního konsensu o životně důležitých ekologických a ekonomických otázkách, jimž planeta čelí.

Podobně uvádí Duden (Duden 1998: 335) pro němčinu, že proces adjektivizace participií spočívá na „Bedeutungsdifferenzierung, inhaltlicher Verselbstständigung oder dem Wegfall der übrigen Konjugationsformen des entsprechenden Verbs“.⁴¹

Poměrně jednoduché je oddělit případy, ve kterých má slovo jiný význam než sloveso, od kterého bylo odvozeno, a případy, kdy se používá v přeneseném významu (např. *сказать понимающим тоном*). Problematické z tohoto hlediska jsou ve všech třech jazycích (minulá) příděstí trpná, která mají zároveň i rezultativní význam.⁴² Kalakuckaja pro ruštinu uvádí, že z činných příděstí častěji

⁴⁰ Např. АГ (§ 1579) uvádí: „в тех случаях, когда причастие представляет действие как признак, свойство, в его отвлечении от временной приуроченности, создаются условия для развития у причастий адъективных значений.“ S tím, že tyto tvary stále zůstávají příděstím.

⁴¹ Např.: *aufregend, erfahren, geeignet*.

⁴² V češtině a ruštině pouze u PT od nedokonavých sloves (blíže Giger 2003: 56n.; Калакуцкая 1971: 176).

adjektivizují PPČ, což klade do souvislosti s tím, že současnost, kterou vyjadřují, se snadno změní v mimočasový význam.⁴³ Ruská PMČ adjektivizují daleko méně, příčiny vidí Kalakuckaja ve větší paradigmatickosti (každé PMČ má v ruštině odpovídající PPČ a může mít i opozici vidové dvojice), ve výrazně vyjádřeném slovesném způsobu a sufixu *-vui/-ui*, který brání adjektivizaci. Ovšem v češtině PMČ také téměř neadjektivizují i přesto, že zde vidová opozice prakticky není. Trpná příčestí adjektivizují obecně častěji. V ruštině adjektivizují PMT ve větší míře než PPT⁴⁴. PT a P II přecházejí do třídy adjektiv masově i v češtině a němčině.

V češtině se v důsledku řazení příčestí mezi adjektiva mluví o přechodu od verbálních adjektiv k jiným druhům adjektiv, ovšem problematika je v zásadě stejná. Odlišný je nicméně zájem, který se této problematice věnuje, zatímco v ruštině i němčině najdeme bohatou literaturu k této problematice, v češtině zůstává na okraji zájmu.⁴⁵ Všechna příčestí s výjimkou PMČ mohou plně adjektivizovat. *Mluvnice češtiny 2* uvádí, že u všech příčestí: „může dojít k významovému posunu“ ke klasifikačním adjektivům (MČ 2: 142). PPČ adjektivizují často, vždy je však zachována možnost jejich užití v původním významu: *vynikající film / film vynikající hereckými výkony* (Ocelák 2010: 125). Velmi často adjektivizují PT. Tendenci adjektivizovat má i příčestí na *-l* (Giger 2010: 9; Изотов 1993: 23). Damborský navrhuje pro odlišení adjektivizovaných příčestí na *-l* podobná kritéria, jaká známe v ruštině i němčině pro adjektivizaci příčestí obecně: vyjádření relativního času, negace, stupňování, derivační základ pro adverbia a deadjektivní substantiva a sémantická odlišnost od slovesa.

⁴³ Mezi příznaky bránící adjektivizaci řadí přechodnost sloves, vid vyjádřený sufixy, zvrtný postfix *-ся* a afix *-уиѝ*.

⁴⁴ To opět odporuje tezi, že příčestí, vyjadřující současnost, adjektivizují snadněji.

⁴⁵ Nižší zájem se obecně týká příčestí jako takového, jak upozorňuje Izotov: „Исследования же, посвященные непосредственно чешским полным причастным формам, единичны, невелики по объему и затрагивают, как правило, лишь тот или иной аспект проблематики.“ (Изотов 1993: 4) Tím méně pozornosti je samozřejmě věnováno samotné adjektivizaci příčestí.

Také v současné **německé** lingvistice jsou participia často řazena mezi adjektiva (PI u Zifonun/Hoffmann/Stecker; PI i P II u Fauchera). Problematická jsou především tzv. Scheinpartizipien, u kterých neexistuje odpovídající sloveso: *gestreift*, *geblümt*, *gemustert*, *talentiert*, *alkoholisiert*, *zernarbt*. Poitou zde přichází s teorií defektního verbálního paradigmatu, ve kterém nejsou jiné tvary než přičestí (Poitou 1994: 113). Patří sem také tvary, u kterých není možné odvození bez změny významu (*abtakeln*) (Faucher 1994: 11). Podobný jev známe i v češtině (*talentovaný*, *předpojatý*, *novorozený*; viz Giger 2003: 55). Participia odvozená od kompozitních sloves typu *hilfebringend* / *Hilfe bringend* jsou v této práci zahrnuta mezi participia, pokud se významově shodují s výchozím slovesem, a to nezávisle na způsobu pravopisu.⁴⁶

Pro popis postupného přechodu mezi participiem jako slovesným tvarem a adjektivem využívají někteří lingvisté pojmy *Kern/Periferie* (Sommerfeldt 1988), příp. *Typen/Prototypen* (Lenz 1993).⁴⁷ Lenz(ová) vydělila mezi prototypem A (Adjektiv) a prototypem V (Verb) typy a-e.⁴⁸ Tato škála mezi adjektivem a slovesem jí dovoluje klasifikovat přechod od určitých slovesných tvarů přes analytické slovesné tvary s participiem, participium jako atribut až po adjektiva.⁴⁹ Mezi kritérii vymezujícími participia od „participiálních adjektiv“ uvádí Lenz(ová), stejně jako Sommerfeldt negaci

⁴⁶ Srov. *gefangen genommen* / *gefangengenommen*, *sitzen geliebt* / *sitzengeblieben*, *Gewinn bringend* / *gewinnbringend*. K otázce participiálních kompozit a jejich pravopisu viz blíže (Fuhrhop 2009).

⁴⁷ „Ein Prototyp als zentrale Instanz einer Kategorie vereint in sich alle für diese Kategorie charakteristischen Merkmale ... Die Art und Weise der Abweichung läßt sich über dieselben Merkmale definieren, je nachdem, wie viele der Merkmale die jeweilige Instanz auf sich zieht.“ (Lenz 1993: 70n.)

⁴⁸ Prototypická adjektiva nejsou odvozenými tvary, mohou se spojit se sponovým slovesem *sein*, je možné je negovat pomocí *un-*, nevyjadřují časový průběh. Prototypická slovesa vyjadřují časový průběh, mají určitý slovesný tvar, nevyžadují pomocné sloveso, přejímají argumenty slovesa v nezměněné formě (Lenz 1993: 71n.).

⁴⁹ O škále mezi „čistě slovtvornými“ a „čistě tvaroslovnými“ procesy v češtině mluví ostatně i Ocelák (Ocelák 2010: 126).

(*un- x nicht*),^{50 51} možnost použití ve jmenné části přísudku u adjektivizovaných participií (*Das Kind ist entzückend x *das Kind ist spielend/schlafend*). Kromě těchto dvou kritérií zmiňuje Sommerfeldt nemožnost stupňování participií a možnost jejich transformace do slovesného přísudku (Sommerfeldt 1988: 226).

Ve všech třech jazycích lze tedy považovat za adjektivizovaná ta příčestí, u kterých došlo k významovému posunu, především ztráceli dějový význam, pokud se dají stupňovat a mohou stát v přísudku.

2.4 Příčestí v analyzovaných jazycích

2.4.1 Ruská příčestí

V ruštině se rozlišují příčestí činná a trpná, přítomná a minulé a také krátké a plné tvary (v české tradici označované jako jmenné a složené tvary). Činná příčestí od zvrtných sloves si ponechávají zvrtný postfix *-ся*, trpná příčestí se tvoří bez něj. Příčestí činná mají jen plné tvary,⁵² příčestí trpná mají i krátké tvary.

Příčestí přítomná činná se tvoří pouze od tvarů n. v. sufixem *-ущ-*. Příčestí minulé činná se tvoří převážně od tvarů d. v. sufixem *-(в)ш-*. U tvarů PMC od sloves n. v. se vedou diskuze o povaze jejich časového významu (absolutní vs. relativní) a o jejich konkurenci s PPČ. Také v ruštině konkurují tvary na *-л* (*обвисший/обвислый; устаревший/устарелый*), nikoli ovšem ve stejné míře jako v češtině. Na rozdíl od češtiny mají vždy činný význam (Havránek/Jedlička 1960: 384) a netvoří se od předmětových a zvrtných sloves. Jejich verbální vlastnosti se oslabovaly v průběhu 19. století, Zemskaja dává tento proces do souvislosti s rozvinutím „категории качества“ u ruských adjektiv a etablováním příčestí jako standardního prostředku ruštiny

⁵⁰ K homonymním tvarům typu *eine befriedigende/unbefriedigende Lösung/ die-se für mich befriedigende / unbefriedigende Lösung – diese mich befriedigende Lösung / *diese mich unbefriedigende Lösung* viz blíže Lenz(ová) (1993: 42).

⁵¹ Rozlišení pomocí „testu negací“ navrhuje i Valentin (Valentin 1994: 39n.) a Poitou (Poitou 1994: 117).

⁵² PPČ mohou mít zřídka i krátké tvary v adjektivních významech (*успеху потрясающе, шопот умоляюще*) (АГ: § 1579)

(Земская 1962: 48n.). Plungian řadí tvary na *-лый* mezi „pseudopříčestí“ a upozorňuje, že v současné ruštině většina z nich „утратила атрибутивные синтаксические функции“, část z nich se ovšem i dnes používá jako adjektiva se stativně-rezultativním významem (např. *окоченный, зрелый*) (Плунгян 2010: 2–3).

Kategorie slovesného rodu má u příčestí přítomných trpných (zde PPT) dva způsoby tvoření: pomocí sufixu *-м-* od sloves n. v. a pomocí slovesného postfixu *-ся* (srov. *используемый – использующийся*), tzv. pasivní tvary zvrátané. Tento druhý způsob tvoření je analogický tvoření pasiva u určitých tvarů slovesných, a odpovídá tak celkové tendenci vyrovnávání paradigmat v ruštině. Tvoření tvarů na *-м-* je omezeno, a i jejich frekvence výskytu je nižší než u ostatních ruských příčestí (АГ: § 1583).⁵³ Pasivní tvary se *-ся* nezmiňuje АГ, zmínku najedeme jak v pražské *Ruské gramatice* (*Русская грамматика* 1979: 209n.), která zmiňuje pasivní tvary se *-ся* v РРČ i РМČ, tak v РКГ⁵⁴ (Сай 2011: 6.1.2.3.). Systém s dvěma zvratnými pasivními tvary popisují i Ďurovič (Ďurovič 2005: 164) a Isačenko (Исаченко 1960: 547).

Пříčestí minulá trpná (zde PMT) se tvoří od sloves d. v. Krátké tvary se používají pro tvoření opisného pasiva, zřídka jako doplněk. O PMT od sloves n. v. se vedou v ruštině diskuze. АГ uvádí, že se tato příčestí používají málo a není možné je jasně oddělit od adjektiv se sufixem *-ен/-н/-т* (*жареный, колотый*). Kalakuckaja (Калакуцкая 1971: 167n.) a Lopatin (Лопатин 1966: 38n.) se na rozdíl od АГ (АГ: § 1580) domnívají, že se jedná o adjektiva, a to i v případě, že mají závislé větné členy, příp. je vyjádřen činitel děje v instrumentálu: *лекция, читанная профессором*. I u minulých příčestí existuje konkurence mezi vyjadřováním pasivity pomocí

⁵³ Ďurovič upozorňuje, že „м-причастия в СРЛЯ являются искусственно внедренным церковнославянским элементом. В русских диалектах их нет“ (Ďurovič 2005: 161).

⁵⁴ „Если считать, что действительные причастия по определению выражают категорию действительного залога, то окажется, что в таких формах категория залога выражена дважды, при этом в одном случае выражено значение действительного залога (при помощи суффикса причастия), а в другом – страдательного.“ (Сай 2011: 6.1.2.3.)

sufixu a reflexivnosti, pasivní význam mohou mít i tvary utvořené sufixem *-(e)ш-* a postfixem *-ся*.

Příčestí závislá na substantivu se mohou vyskytovat v těsné nebo volné pozici. Postpozitivní příčestí jsou zpravidla volná. Ruština zná i případy volného příčestí prepozitivního, vyděleného jako sekundárně predikační jádro (АГ: § 2108).⁵⁵ I příčestí prepozitivní si ponechávají určité slovesné vlastnosti; mohou mít na sobě závislé větné členy, vyjadřují vid, časové významy a sekundární predikace se zde v určité míře projevují. Také РКГ uvádí, že „причастный оборот (или одиночное причастие в случае отсутствия у него зависимых), употребленный в позиции определения к имени, в большинстве случаев соотносим по смыслу с некоторой независимой клаузой (иначе „предикативной группой“, или „элементарной предикацией“), включающей в свой состав финитную форму того глагола, от которого образовано причастие, и то имя существительное, которое модифицируется причастием“ (Сай 2011: 2).

Vyjádření času bývá spornou otázkou především u ruských činných příčestí.⁵⁶ Akademická gramatika (АГ: §1577) uvádí, že „в предложении время причастия может быть относительным“. Příčestí mohou v určité situaci vyjadřovat i absolutní čas, tedy čas, který se vztahuje k momentu řeči, nikoli k času určitého slovesného tvaru ve větě, případně nulového tvaru slovesa v přítomném čase (blíže viz РКГ, Сай 2014: 3.1). Také Izotov ve své práci upozorňuje na to, že ruská trpná příčestí mohou vyjadřovat na rozdíl od českých jak relativní, tak i absolutní čas (Изотов 1993: 7). Možnost vyjádřit absolutní minulost mají РМТ a РМČ (Изотов 1993: 80). Kalakuckaja považuje čas vyjádřený příčestím za relativní: „может относить только соотносительный характер с другим, основным по отношению к нему, временем...“ (Калакуцкая 1971: 25). Tím ovšem zahrnuje jak čas vyjádřený určitým slovesným tvarem, tak i případy, kdy slovesný tvar, ke kterému se příčestí vztahuje, nevyjadřuje kategorii času (podmiňovací a rozkazovací

---

⁵⁵ V analyzovaných případech se takový obrat nevyskytl.

⁵⁶ „... до сих пор бытуют противоречивые мнения о том, каким является время причастия – относительным или абсолютным.“ (Демьянова 1991: 11) Podobná otázka je přítom diskutována u přechodníků.

způsob) a příčestí vyjadřuje: „отношение к моменту произнесения предикативной формы сослагательного или повелительного наклонения“ (Калакуцкая 1971: 18). РКГ uvádí v souvislosti s PMČ, že: „[o]брисованная сложная картина не позволяет свести противопоставление между двумя сопоставляемыми типами причастий к оппозиции по линии только абсолютного или только относительного времени.“ (Сай 2014: 3.2.2.) V češtině uvažuje o absolutním čase činných příčestí Ocelák (Ocelák 2010).

2.4.2 Česká příčestí

Tvary, které odpovídají ruským složeným příčestím, se v české lingvistické tradici nazývají *verbální/slovesná/deverbativní* adjektiva (Gebauer: 1929; MČ 1, 2; Trávníček: 1951; ESČ 2002: 311). Mezi participiální tvary se v češtině řadí aktivní přítomné tvary na *-(i)cí* (zde označované PPČ), minulé aktivní tvary na *-(v)ší* (zde PMČ) a na *-lý* (zde PMČ(1)), trpné tvary na *-ný/-tý* (zde PT). Komárek (Komárek 2006) popisuje systém českých příčestí jako opozici minulých tvarů: PMČ(1) (*spadlý/zemřelý*) a PT d. v. (*udělán/udělaný/zakryt/zakrytý*); a přítomných tvarů: PT n. v. (*dělán/dělaný/kryt/krytý*) a PPČ (*dělající, kryjící*).

PPČ zpravidla vyjadřuje současný děj, PMČ pak děj předcházející. Tuto zjednodušenou konstrukci reviduje Ocelák, který poukazuje na možnost PMČ vyjádřit absolutní minulost (Ocelák 2010: 135, srov. také Giger 2021). Ocelák také podrobně analyzuje časové významy PPČ a PMČ, podobně jako Kalakuckaja se zabývá případy, kdy se příčestí časově vztahuje nikoli k určitému slovesnému tvaru. Na rozdíl od Kalakucké, která zmiňuje jiné neurčité tvary slovesné jako bod, ke kterému se může vztahovat příčestí, jde Ocelák ještě dále a označuje za takový bod i jakékoli (nejen deverbální) substantivum (Ocelák 2010: 133n.).

PPČ a PMČ bývají někdy označována za tzv. zpřídavnělé přechodníky (MČ 2 1986: 142) i přesto, že k tomu ze synchronního hlediska není důvod.⁵⁷ PPČ bez závislých členů mohou být pouze

⁵⁷ Stejně jako samotná klasifikace příčestí, má i tento přístup praktické dopady v anotaci korpusů. V ČNK jsou označeny jako „přídavné jméno odvozené od slovesného tvaru minulého přechodníku“ a jako tato adjektiva jsou pak

v prepozici, se závislými členy i v postpozici. PMČ byla historicky do češtiny přejata z ruštiny a dnes je jejich využití omezené, mají knižní charakter, téměř nesubstantivizují ani nepřecházejí do třídy dějových adjektiv (blíže viz Giger 2010, Giger 2008). Tvoří se zpravidla od sloves d. v., Ocelák uvádí i několik příkladů PMČ n. v. (Ocelák 2010: 128n.).⁵⁸ PMČ a PPC od zvrtných sloves zachovávají zvrtnou částici *se*.⁵⁹

PMČ(1) zahrnuje MČ 1 (MČ 1 1986: 323) do kategorie „aktivních verbálních adjektiv pro předcházející děj“ a uvádí, že tento typ je významově synonymní PMČ. PMČ(1) konkurují jak tvarům PMČ: *vzniklý/vzniknuvší problém*; mohou mít však také pasivní význam (*probdlá noc*) a konkurují i tvarům PT: *zkrachovalý/zkrachovaný podnikatel*. Kopečný (Kopečný 1958b: 140) mluví o konkurenci PMČ(1) (méně paradigmatické) a PT (téměř paradigmatické). O této konkurenci mluví i MČ 2 (145n.), tvary na *-lý* však považuje za ustupující, a PT naopak za rozšiřující se díky neutralizaci významu slovesného rodu (MČ 2 1986: 145). Zatímco PMČ(1) velmi často adjektivizují, PMČ téměř neadjektivizují⁶⁰ (Giger 2010: 9; ИЗОТОВ 1993: 22n.). Tvoření PMČ(1) je omezené, nejčastěji se tvoří od intranzitivních sloves d. v. a velmi často adjektivizují. Od reflexivních sloves nezachovávají částici *se*. Giger v této souvislosti upozorňuje na to, že „PMČ(š) nachází svou niku právě tam, kde jak PMČ(1), tak i n-/t-ové příčestí pokrývají většinou jiné funkce nebo se běžně netvoří“ (Giger 2010: 12). Toto příčestí je v češtině jediné, „welches als ganze formale Kategorie nur Resultativität ausdrücken kann“ (Giger 2003: 65).

PT se v češtině na rozdíl od ruštiny tvoří od sloves d. v. i n. v. Kromě pasiva se vyskytují i ve sponových spojeních (typu *byl zkoušen*),

---

označeny tvary PMČ odvozené od nedokonavých sloves (např. *tvořivší*), ale tvary od nedokonavých sloves, která nemají přiřazen přechodník minulý, jsou označeny jako neznámé tvary (např. *rodívší*).

⁵⁸ V analyzovaném vzorku se nevyskytoval ani jednou.

⁵⁹ Na „ne zcela zanedbatelný počet dokladů“ PMČ od zvrtných sloves bez částice *se* poukazuje Giger (Giger 2010: 15), kdy je „*se*“ eliminováno pravděpodobně při hrozícím opakování této částice ve větě.

⁶⁰ Giger (Giger 2010: 9) upozorňuje na adjektivizovaný tvar *byvší*, který by mohl být převzat z ruštiny.

případně v rezultativních konstrukcích (*být vyzkoušen, mít vyzkoušeno, dostal vynadáno*). Tvoří se od sloves přechodných i reflexivních bez zachování částice *se*. Pasivní význam může být neutralizován: *přítisknutý – se přítiskl / byl přítisknut*. Může se objevit i ve funkci verbálního atributu (*Vrátil se unaven. / příp. Vrátil se unavený.*).

2.4.3 Německá participia

V němčině se tradičně rozlišují dvě participia: Partizip I a Partizip II, která jsou v zásadě v opozici ve vyjádření časových významů (současný x předcházející), způsobu slovesného děje (probíhající x skončený)⁶¹ a opozici aktivního a pasivního významu.

P I se tvoří od infinitivu připojením sufixu *-d* (příp. od slovesného kmene připojením *-end*). Duden (Duden 1998, 191n.) uvádí, že Partizip I „das im Verb genannte Geschehen oder Sein als ablaufend, dauernd, unvollendet und in aktiver Bedeutung in der Rolle eines Adjektivs ausdrückt“. Zatímco P II vyjadřuje děj jako skončený⁶² a tvoří se pomocí prefixu *ge-* a sufixu *-t/-n* (Helbig/Buscha 1981: 87).⁶³ Atributivní P II nelze utvořit od všech sloves, reflexivní slovesa tvoří P II pouze omezeně. Pasivní význam mají P II tvořená od tranzitivních sloves, od intransitivních mají aktivní význam (srov. *einen bei der Internationalen Polizeiausstellung in Hannover entstandenen Fehlbetrag*; Weber 1971: 164).⁶⁴ U pasivního významu se někdy rozlišuje pasivní a stavový pasivní význam (tzv. Zustandspassiv: *das seit drei Monaten geschlossene Geschäft = das Geschäft, das seit drei Monaten geschlossen ist*).

⁶¹ Ke srovnání způsobu slovesného děje u německých P I se slovanskými vidovými významy viz Štícha 2009.

⁶² Marillier toto kritizuje a tvrdí, že perfektivnost děje nevychází z participia samotného, nýbrž „aus semantischen Eigenschaften des zugrundeliegenden Lexems ... oder aber aus dem Kontext“. (Marillier 1994: 27)

⁶³ Někteří lingvisté zde hovoří o cirkumfixu (Eisenberg 2000: 28, 194; Meibauer 2002: 32), což je však problematičtější u neodlučitelných předpon, např. *bestellt*.

⁶⁴ Intransitivní P II byla také převládajícím ekvivalentem českých PMČ(I) (viz 2.7.3.1). Naopak to ovšem neplatilo, česká PMČ(I) se mezi ekvivalenty německých P II objevila pouze ve 3 případech (viz 2.8.2.1).

Specifikem němčiny je rozšířený participiální atribut v prepozici, který spolu se členem vytváří rámec, jehož jádro je na konci.⁶⁵ Postpozitivní konstrukce je sice možná, ale velmi málo využívaná a její frekvence diachronně klesá (Weber 1994: 158). Kromě atributivního užití se participium může objevit v adverbialní pozici: *Ein Mann geht singend durch den Park. / Er lag verletzt auf dem Boden.*⁶⁶ Participia mohou tvořit i samostatné věty: tázací (*Schon gelesen?*), oznamovací (*In der Nacht vom 27 auf d. 28 Juni. Den Kaiserstuhl erstiegen.*) i rozkazovací (*Angetreten!*), případně zvolací (*Mut gefasst!*). Participium se může vyskytovat i v tzv. participiálních větách (Partizipialkonstruktionen/Partizipialsätze), což jsou konstrukce podobné větám, ve kterých je participium místo určitého slovesného tvaru. Na rozdíl od věty zde však není vyjádřen podmět, který je ale vždy možné odvodit z hlavní věty.⁶⁷ Participiální věty mohou být buď atributivní, nebo neatributivní, případně se mohou vyskytovat jako vsuvka: *Er ist, milde ausgedrückt, ein Betrüger.* Na rozdíl od ruských participiálních obrátů stojí v němčině příčestí nejčastěji na konci, v ruštině na začátku obrátu (Анохина/Кострова 2006: 33).

⁶⁵ Weber uvádí tento způsob konstrukce do souvislosti s celkovou charakteristikou jazyka ve srovnání s francouzštinou a angličtinou. Němčina představuje tzv. „zentrípetale Sprache“, ve které je určující výraz před výrazem určeným, jádro je spíše na konci výpovědi (srov. větný rámec v němčině). Francouzština představuje tzv. „zentrifugale Sprache“, kde je určený výraz před výrazem určujícím (Weber 1994: 149–162). V této souvislosti je zajímavé i srovnání s češtinou a ruštinou: ruština umožňuje rozvité atributivní konstrukce před určeným slovem, naopak v češtině stojí rozvité konstrukce zpravidla po určeném výrazu: для *увеличивающих* рост государственных инвестиций / pro veřejné investice *prospívající* růstu.

⁶⁶ Fuhrhop a Teuber (Fuhrhop/Teuber 2000: 108) mluví o komplementární distribuci infinitivu a P I. Infinitiv se pojí s *werden* (futurum), modálními slovesy a slovesy, která umožňují spojení AcI (smyslového vnímání – *sehen*). Naproti tomu P I se pojí s plnovýznamovými slovesy, která se nepojí s infinitivem s *zu*: *Karl singt lachend*; a s podstatnými jmény. Toto schéma také komplementárně doplňuje distribuce *zu*-Inf. Konkurují si pouze spojení s plnovýznamovým slovesem (P I a *zu*-Inf.), která jsou ovšem i v rámci této skupiny komplementární (slovesa pojící se s *zu*-Inf. se nepojí s P I a naopak): *Karl glaubt zu träumen. / Karl singt lachend.*

⁶⁷ Zpravidla je shodný s podmětem věty hlavní, ale nemusí být: *In einem Heuwagen versteckt, gelang ihm die Flucht aus der Stadt.*

Participia vyjadřují relativní čas: P I vyjadřuje zpravidla současnost, P II zpravidla předcházející děj. P I se může podobně jako v češtině a ruštině v určitých případech vztahovat i k časovému bodu vyjádřenému jiným členem než určitým slovesným tvarem (Dittmer nazývá tento jev „nesoučasnost“, „Nicht-Gleichzeitigkeit“; Dittmer 1983: 100): *Das mich damals plötzlich süß anlächelnde Mädchen lernte ich erst 20 Jahre später kennen*. Časový vztah pak vyplývá z kontextu. P II mohou vyjádřit i stav a ukončený děj, v závislosti na kontextu může být jejich význam statický (*ein ausgezeichneter Soldat*) nebo dynamický (*ein durch den Vorgesetzten mehrmals ausgezeichnete Soldat*).

Němčina má také **gerundium** (tzv. *zu-Partizip*), které má dodatečné modální významy vztahující se k uskutečnění děje, vyjadřuje nutnost nebo možnost. Valentin (Valentin 1994: 35) používá termín *Partizip Futurum* a upozorňuje, že *zu* zde má funkci lexikálního prefixu, který má podobný sémantický příznak jako u *zu-Inf.*, tedy nezaručené uskutečnění slovesného denotátu. Také *Grammatik der deutschen Sprache* (Zifonun/Hoffmann/Stecker 1997) předpokládá tvoření od *zu-Inf.* a v souladu s její koncepcí P I řadí i gerundia (tzv. *zu-Partizip*) k adjektivům.

Participia se v němčině také kombinují s obecnou polysyntetickou tendencí: *Der zeitunglesende Mann blickte auf. / Hutschwenkend spazierte er durch die Stadt. / Das Material ist wasserabweisend / die blutdrucksenkenden Pillen*. Závislé lexémy jsou v tomto případě inkorporovány do participia. Produktivní jsou především participia s částmi *-orientiert*, *-bezogen*, *-bedingt*, *-fördernd*, tyto řady mohou v některých případech nominalizovat (*Geistesgestörte*, *Verhaltensgestörte*).

2.5 Analýza

Analýza byla provedena na základě dat z paralelních korpusů ČNK InterCorp verze 7. V tomto korpusu nejsou morfologicky značkována všechna přídělní.⁶⁸ V důsledku toho nejsou bohužel pro srovnání

⁶⁸ V němčině jsou participia značkována jako adjektiva, příp. jako součást určitého slovesného tvaru. V ruštině jsou značkována všechna přídělní, v češtině pouze PPČ a PMČ s výjimkou tvarů na *-l*.

relevantní statistická data, která korpus poskytuje a která by poskytovala informace o četnosti užití tvarů v celém paralelním korpusu. Informace o četnosti užití ale vyplývají nepřímo z analýzy oběma směry, tj. z jazyka i do jazyka. Např. samotná analýza českých PMČ nedává informace o četnosti jejich užívání, ta ale vyplývá z analýzy ruských a německých tvarů, kde se PMČ objevilo pouze v jediném případě.

2.6 Ekvivalenty ruských příčestí

2.6.1 Ekvivalenty ruských PPČ

Bylo analyzováno 101 příkladů, 59 z nich bylo v prepozici, z toho 10 mělo závislý člen. V 1 případě byla na příčestí závislá vedlejší věta.⁶⁹ 36 tvarů bylo zvrtných. Také mezi zvrtnými tvary převládaly prepozitivní (20), většinou nerozvité (16), naopak postpozitivní tvary (16) měly všechny závislé členy a byly volně připojené.

2.6.1.1 Ekvivalenty ruských PPČ v češtině

V češtině se ekvivalenty lišily u prepozitivních a postpozitivních příčestí. Ruským prepozitivním PPČ odpovídalo v češtině nejčastěji české PPČ (24 případů z 59).⁷⁰ Česká PPČ byla vždy prepozitivní. V ostatních případech odpovídala adjektiva (15), substantiva (7). V 5 případech v české větě nebyl žádný ekvivalent.⁷¹ Pouze ve 3

⁶⁹ „В Израиле образованных еврейских активистов, критикующих жестокость израильтян по отношению к палестинцам, противников войны, считающих, что переговоры лучше насилия, и что даже у арабов есть права, с издевкой прозвали «красивыми людьми».“

⁷⁰ Rozvitým ruským PPČ odpovídala nerozvitá česká PPČ. Rozvitý byl pouze jeden ekvivalent nerozvitého ruského PPČ.

⁷¹ Jde o případy, které Johansson nazývá zero correspondence (Johansson 2007), příp. Aijmer/Altenberg zero translation (Aijmer/Altenberg 2002: 32), tedy jevy, které nemají formálně vyjádřené ekvivalenty v druhém jazyce. V této práci se pro zmíněné jevy používá výraz nulové analogon, které neimplikuje nulovou shodu dvou vyjádření, ale spíše zdůrazňuje, že prostředek nemá formálně vyjádřený protějšek.

případech odpovídal určitý slovesný tvar (ve větě hlavní, vztahné a příčinné) a v 1 případě infinitiv. Také zvrtným tvarům odpovídalo nejčastěji české PPČ (6) s reflexivní částicí (ve 4 případech), adjektivum (5), vedlejší věta (4) a substantivum (3).⁷² V 1 případě bylo ekvivalentem české PMČ⁷³ (A).

(A)

*Учет наличности означал, что администрация Буша сосредоточилась на сегодняшних, а не на будущих расходах, в том числе на нетрудоспособность и медицинское обслуживание для **возвращающихся** ветеранов.*

*Z peněžního účetnictví vyplynulo, že Bushova administrativa se zaměřila na dnešní náklady, přehlížeje ty budoucí, včetně kompenzací trvalých následků a zdravotní péče pro **navrátnější se** veterány.*

*Das Einnahmeüberschussverfahren führte dazu, dass die Bush-Administration sich auf die heutigen Kosten konzentrierte – nicht die zukünftigen Kosten einschließlich der Invaliditäts- und Gesundheitsfürsorge für **zurückkehrende** Veteranen.*

Naopak postpozitivním ruským PPČ odpovídal nejčastěji určitý tvar slovesný (18), převážně ve větě vztahné (16). U zvrtných postpozitivních PPČ byla mezi českými ekvivalenty téměř stejně zastoupena PPČ (5) (B) a určitý tvar slovesný ve větě vztahné (4) (C). U nezvrtných ruských postpozitivních PPČ se české PPČ vyskytlo pouze v 6 případech, z toho v 5 bylo postpozitivní a se závislými členy. Velmi často v češtině nebyl žádný ekvivalent (11),⁷⁴ viz také 2.6.1.2, příklady C1 a C2.

⁷² Pokud není uvedeno jinak, nejedná se o deverbální substantiva.

⁷³ Jednalo se o jediný tvar českého PMČ mezi ekvivalenty.

⁷⁴ Jde o částečně informačně vyprázdněná slova: „Начиная с прошлого года, он начал пользоваться услугами людей, **обладающих историческим знанием** и пониманием природы тоталитарных режимов...“ „Od loňského roku angažuje lidi s **historickými znalostmi** a chápáním totalitních režimů, aby pomohli utvářet jeho reakci na události v Bělorusku.“ Podobný jev můžeme pozorovat i u ruských přechodníků. (Srov. 3.5.1.1)

(B)

... солнце заливало золотом сад, полный цветов, **подбирающихся** к самым ступенькам.

... jak do ní šikmo dopadaly paprsky slunce směřujícího k západu, které zároveň ozlacovalo zahradu plnou květin, **dosahujících** až ke schodům na verandu.

Dieser Garten war voll von Blumen, **die** bis zu den Stufen **heraufdrängten**.

(C)

Всё чаще раскол среди политиков-демократов является отражением сочетания следующих двух явлений: не определившихся избирателей, движимых мимолётными предпочтениями, и появления политических активистов, зачастую **сосредоточивающихся** на узких проблемах и использующих непостоянство избирателей в своих целях.

Rozpolcenost demokratických společností je ve stále větší míře výsledkem kombinace nerozhodnutých voličů motivovaných pomíjivými sentimenty a zrodem politických aktivistů, **kterí se** začasť **soustředí** na úzká témata a využívají přelétavosti voličů k vlastním cílům.

Immer mehr reflektiert die Spaltung demokratischer Staaten eine Kombination aus unentschlossenen Wählern, die von flüchtigen Gefühlen angetrieben sind, und dem Hervortreten politischer Aktivisten, **die sich** oft auf eng umrissene Fragen **konzentrieren** und die Unbeständigkeit der Wählerschaft zu ihren Zwecken ausnutzen.

2.6.1.2 Ekvivalenty ruských PPC v němčině

Také v němčině odpovídalo ruským prepozitivním PPC nejčastěji nerozvitě P I (28 z 59), v 5 případech rozvitě. V 7 případech ruskému příčestí odpovídala adjektiva, ve 3 případech P II (2 rozvitá). Pouze ve 3 případech odpovídal určitý tvar slovesný. Substantiva odpovídala v 8 případech, z toho ale v 7 případech šlo o kompozita (např. *стимулирующие меры* / *Konjunkturmaßnahmen*, viz také A). Kompozita ostatně najdeme i u P I (*о лежащей в основе конституционной структуре* / *nach dem zugrunde liegenden Verfassungsrahmen*, viz také B); a mezi P II (*финансирования для выплаты подлежащих погашению долгов* / *Refinanzierung*

seiner fällig gestellten Schulden) a u adjektiv (одним из самых процветающих мест / zu einer der wohlhabendsten Regionen).

(A)

Напротив, когда принципиально ставится вопрос о национальной принадлежности, люди часто не выбирают принадлежность к **принимающей** стране.

Wenn Identität dagegen als krasse Entweder-oder-Entscheidung dargestellt wird, wählen die Menschen oft nicht die Identität des **Gastlandes**, die so inflexibel ist.

Pokud je naopak identita prezentována jako jednoznačná volba, lidé si často nezvolí identitu **hostitelské** země, která je tak nepružná.

(B)

Это также поможет обеспечить пространство для **увеличивающих** рост государственных инвестиций и важных систем социальных гарантий.

Dies wird auch dazu beitragen, den nötigen Raum für wachstumsfördernde öffentliche Investitionen und wichtige soziale Sicherungsnetze zu schaffen.

To také přispěje k zajištění prostoru pro veřejné investice **prospívající** růstu a pro důležité soustavy sociálního zabezpečení.

Zvratným ruským PPC odpovídaly nejčastěji tvary P I (7), určité tvary slovesné (4), substantiva (3, z toho 1 kompozitum) a adjektiva (3).⁷⁵ V němčině se příliš nelišily ekvivalenty zvratných a nezvratných ruských PPC.⁷⁶

Stejně jako v češtině odpovídaly také v němčině postpozitivnímu PPC nejčastěji určité tvary slovesné (20 ze 42) převážně ve větě vztahné (17), v 1 případě konstrukce s infinitivem a konstrukce s *zu*-Inf. Také zde se poměrně často uplatnila kompozice, a to u substantiv (2 ze 3) a P I: *отраслях промышленности, конкурирующих*

⁷⁵ Adjektiva byla tvořena v 1 případě pomocí sufixu *-bar*, v jenom případě pomocí komponentu *-fähig*.

⁷⁶ Také zvratným ruským PPC nejčastěji odpovídaly určité tvary slovesné (6) ve větě vztahné (5) a nulové analogon (3).

на рынках экспортных и импортных товаров / im Bereich der Import- und Exportkonkurrenz. Rada ruských PPČ neměla v němčině (9), stejně jako v češtině (11), žádný ekvivalent. Z toho ve většině případů (6) se čeština i němčina shodovaly (C1, C2).

(C1)

... людей, **обладающих** историческим знанием и пониманием природы тоталитарных режимов...

... lidi s historickými znalostmi a chápáním totalitních režimů...

... Experten mit historischem Hintergrundwissen und Kenntnissen über totalitäre Systeme...

(C2)

... группа лиц, **представляющих** интересы промышленных и профсоюзных группировок...

... tým zástupců z průmyslových a odborových zájmových skupin...

... eines Gremiums aus Vertretern der Industrie- und der Gewerkschaftsinteressen...

2.6.2 Ekvivalenty ruských PMČ

Bylo analyzováno 95 příkladů, z nichž byla většina (72) postpozitivních. V náhodně řazeném vzorku byla třetina (29) **PMČ od sloves nedokonavého** vidu.⁷⁷ Tři tvary byly tvořené od zvratných sloves, všechny byly rozvité. PMČ od zvratných sloves odpovídaly v češtině i v němčině určité tvary slovesné (A). Mezi **PMČ d. v.** převládaly tvary v postpozici (48 z 66) a vyjadřovaly význam předcházejícího děje.

U **PMČ n. v.** můžeme pozorovat různé časové významy: PMČ označující děj předcházející hlavnímu ději v přítomném čase (celkem 4, B); PMČ vyjadřující děj předcházející hlavnímu ději minulému (celkem 8, C); PMČ n. v. vyjadřující děj současný ději minulému (celkem 17, D).⁷⁸ Na těchto příkladech se odrážejí různé způsoby vyjádření časové následnosti ve sledovaných jazycích: srov.

⁷⁷ В НКРЯ je poměr PMČ d. v. a n. v. přibližně 5 : 3 (v automaticky desambigovaném subkorpusu).

⁷⁸ V tomto významu jsou v ruštině možná jak PMČ n. v., tak také PPČ (srov. Сап 2014: 3.2.2.3.).

kombinaci prézentu a plusquamperfektu v němčině v příkladě (D) a kombinaci minulého času n. v. a PPČ v češtině v příkladě (D). V češtině je v této souvislosti zajímavý výskyt určitých tvarů od iterativních sloves (viz A a 2.6.2.1 B)

(A)

*Более того Китай планирует улучшить и расширить свои возможности в области военной высадки и материально-технической поддержки войск, **являвшихся** его слабыми местами.*

*Čína má navíc v plánu vylepšit a rozšířit své kapacity pro útočná vylodění a spojenou logistickou podporu, **které bývaly** její slabinou.*

*Überdies plant China seine Kapazitäten in den Bereichen Angriffslandungen und integrierte logistische Unterstützung, **die** bisher als Schwachpunkte **galten**, zu verbessern und auszubauen.*

(B)

*Во-первых, как и при ранее **существовавших** системах, приспосабливаться к этому стандарту вынуждены страны, имеющие дефицит.*

*Za prvé stejně jako všechny systémy, **které mu předcházely**, klade zátěž vyrovnání nikoliv na země přebytkové, nýbrž na země deficitní.*

*Erstens wird, so wie in allen **vorangegangenen** Systemen, der Anpassungsdruck den Defizitländern aufgeladen und nicht den Nationen mit Überschüssen.*

(C)

*С середины 1990-х годов практически без предупреждения начались регулярные обвалы валютных систем, вполне прилично **функционировавших** до этого времени.*

*Kdysi úspěšné a **fungující** směnné systémy se od poloviny devadesátých let začaly najednou jeden po druhém téměř bez výjimky hroutit.*

*Seit Mitte der neunziger Jahre brechen die Systeme für den Währungsaustausch, die sich einst gut **bewährt hatten**, regelmäßig und jeweils fast ohne Vorwarnung zusammen.*

(D)

Ее столица – Пхеньян была темным и пустым городом, освещавшимся только вереницей наших машин, **проезжавших** от резиденции до оперного театра, и снова **погружавшимся** в темноту позади нас.

Hlavní město Pchjongjang bylo tehdy tmavé a vyliďněné – osvětlovala ho jen kolona **převážející** nás z hotelu pro oficiální hosty do opery, a za námi se ulice opět **halily** do tmy.

Pjöngjang, die Hauptstadt, war düster und verlassen und wurde nur von dem Fahrzeugkonvoi erleuchtet, **der** uns von den Amtsgebäuden zur Oper **brachte**, um anschließend wieder in Dunkelheit **zu versinken**.

2.6.2.1 Ekvivalenty ruských PMČ v češtině

Ruským PMČ **n. v.** vyjadřujícím děj současný ději minulému odpovídala v češtině nejčastěji PPČ (9 ze 17 tvarů, A, viz také 2.6.2.2 A), určitý tvar slovesný v minulém čase odpovídal ve 4 případech. Naproti tomu ruským PMČ vyjadřující děj předcházející hlavnímu ději minulému (8,4 % všech tvarů) v češtině odpovídal stejně často určitý tvar slovesný ve větě vztažné (3) (viz 2.6.2.2 B) a PPČ (3) (viz 2.6.2 C). PMČ označujícím děj předcházející hlavnímu ději přítomnému (4 % všech výskytů) odpovídala v češtině kromě jediného případu věta vztažná se slovesem v minulém čase (B).

(A)

Среди них были, конечно, разные птицы, но Нильс узнал только диких гусей, **летевших** клином.

Bylo jich jistě mnoho druhů, ale Nils nepoznal žádné, jen divoké husy **letící** ve dvou dlouhých řadách, které se stýkaly v úhlu.

Es waren Vögel von den verschiedensten Arten; aber er kannte nur die Wildgänse, die in zwei langen, keilförmigen Reihen **flogen**.

(B)

Некоторые из них представляют собой выдающихся государственных служащих, когда-то **работавших** в некоторых из рассматриваемых комитетов, и их свидетельства позволили

получить очень ценную перспективу на данную проблему, исходя из их личного опыта.

Někteří z nich byli někdejší významní státní zaměstnanci, kteří **působivali** v několika z dotčených výborů, a přinesli na tuto problematiku cenný náhled založený na osobních zkušenostech.

Bei ihnen handelte es sich um ehemalige hochrangige Beamte, die einigen der erwähnten Gremien **angehörten**.

U prepozitivních **PMČ d. v.** (18 tvarů) nebyl jednoznačně převládající ekvivalent. Adjektiva odpovídala v 5 případech (z toho ve 2 šlo o adjektivizovaná PT), určitý tvar slovesný ve 4 případech, žádný ekvivalent neměla 4 ruská PMČ d. v. PPČ odpovídalo v 1 případě. České PMČ se nevyskytlo ani v jediném případě.

Postpozitivním ruským **PMČ d. v.** odpovídaly nejčastěji určité tvary slovesné (34 ze 48) ve vedlejší větě vztažné (29) (C, 2.6.2.2 C). V 1 případě odpovídalo české PMČ(1) (D).

(C)

Сокрушительная победа Хамас над Фатх на выборах, **прошедших** на этой неделе, ставит палестинских людей на распутье.

Drtivé volební vítězství Hamasu nad Fatahem, k němuž **došlo** tento týden, přivádí palestinský lid na křižovatku.

Nach dem Triumph der Hamas über die vernichtend geschlagene Fatah bei den palästinensischen Parlamentswahlen von voriger Woche, sind die Palästinenser an einem Scheideweg angelangt.

(D)

Принципиальная позиция Бернанке – эхом повторенная главой Европейского центрального банка Жаном Клодом Трише и главой Банка Англии Мервином Кингом – вызвала бурную реакцию на рынках, **привыкших** к заботливому потаканию со стороны предшественника Бернанке Алана Гринспена.

Bernankeho principiální stanovisko – které se ozývá také od šéfa Evropské centrální banky Jeana Clauda Tricheta a šéfa Bank of England Mervyna Kinga – na trzích **uvyklých** na pozorné hýčkání, jímž je zahrnoval Bernankeho předchůdce Alan Greenspan, vyvolalo bouři.

*Bernankes prinzipientreue Haltung – die beim Präsidenten der Europäischen Zentralbank Jean-Claude Trichet und dem Chef der Bank of England Mervyn King auf Widerhall stößt – hat ein Unwetter an den Börsen ausgelöst, die sonst das aufmerksame Verwöhnprogramm **gewohnt waren**, das Bernankes Vorgänger Alan Greenspan ihnen großzügig zuteil werden ließ.*

Ve 2 případech byla ekvivalentem podstatná jména, z toho jedno deverbativum. V češtině se nevyskytlo v analyzovaném vzorku mezi ekvivalenty ruských PMČ žádné české PMČ. Ukazuje to především na jejich nízkou frekvenci v češtině, kterou potvrzují i ostatní analýzy participií, české PMČ se v nich objevuje pouze v jediném případě, kdy odpovídá ruskému PPČ (viz 2.6.1.1). Naopak užití českého PPČ ukazuje jasnou souvislost s videm ruského PMČ – vyskytuje se převážně jako ekvivalent ruského PMČ n. v. ve významu děje současného hlavnímú ději minulému a často ve významu předcházejícího děje ději minulému. Pro celkový přehled ekvivalentů ruských PMČ v češtině viz tabulka 2.9.

2.6.2.2 Ekvivalenty ruských PMČ v němčině

Ruským **PMČ n. v.** nejčastěji odpovídá určitý tvar slovesný ve větě vztahné (A) (62 % nedokonavých tvarů). V menší míře byla zastoupena participia (B).

(A)

*Из-за покинутого павильона фотографа, делавшего в мирное время снимки солдат, **проводивших** молодые годы здесь, на военном стрельбище, внизу, в долине Литавы, был виден красный электрический фонарь борделя «У кукурузного початка», который в 1908 году во время больших маневров у Шопрони почтил своим посещением эрцгерцог Стефан и где ежедневно собиралось офицерское общество.*

*Von einem verlassenen Pavillon aus, wo in Friedenszeiten irgendein Photograph die Soldaten photographiert hatte, die ihre Jugend auf der Militärschießstätte **verbrachten**, konnte man unten im Tal der Leitha das rote elektrische Licht des Bordells „Zum Kukuruzkolben“ sehen,*

das Erzherzog Stephan während der großen Manöver bei Sopron im Jahre 1908 mit seinem Besuch beehrt hatte. Täglich versammelte sich hier eine Offiziersgesellschaft.

Od opuštěného pavilónku⁷⁹, kde dřív za času míru fotografoval nějaký fotograf vojáky **trávicí** zde mládí na vojenské střelnici, bylo vidět dole v údolí u Litavy červené elektrické světlo v bordelu U kukuřičného klasu, který počil svou návštěvou arcivévoda Štěpán při velkých manévrech u Šoproně v roce 1908 a kde se scházela denně důstojnická společnost.⁸⁰

(B)

Окончание холодной войны было результатом революционных процессов, **происходивших** в Советском Союзе.

Das Ende des Kalten Krieges war letztlich die Folge der in der Sowjetunion **ablaufenden** Revolution.

Studená válka vposledku skončila kvůli revoluci, která **probíhala** v Sovětském svazu.

Prepozitivním i postpozitivním ruským **PMČ d. v.** nejčastěji odpovídal určitý tvar slovesný (38 z 66). Mezi ekvivalenty prepozitivních ruských **PMČ** bylo i několik **P I** (2 z 18) i **P II** (3), v 1 případě se objevilo substantivizované **P II** a *zu*-Inf. Stejně jako v češtině odpovídal i v němčině postpozitivním ruským **PMČ** nejčastěji určitý tvar slovesný (33) ve větě vztahné (28) (viz 2.6.2.1 D). **P II** se objevilo v 5 případech (C).

(C)

В своей книге «Новый финансовый порядок: риск в XXI столетии», **вышедшей** в 2003 году, я предложил другую идею...

In meinem 2003 **veröffentlichten** Buch Die neue Finanzordnung habe ich einen anderen Vorschlag gemacht...

Ve své knize New Financial Order: Risk in the 21 st Century (Nový finanční řád: Rizika ve 21. století) z roku 2003 jsem navrhl jinou myšlenku...

⁷⁹ V úryvku je převzat původní pravopis.

⁸⁰ Ruskému **PMČ d. v.** zde odpovídá plusquamperfekt, zatímco **PMČ n. v.** odpovídá préteritum. V češtině je pak **PPČ** ekvivalentem **PMČ n. v.**, **PMČ d. v.** odpovídá určitý tvar slovesný doplněný adverbium.

2.6.3 Ekvivalenty ruských PPT

Bylo analyzováno celkem 74 tvarů. Pro vyjádření významu přičestí přítomného trpného má ruština k dispozici dva tvary, tvar na *-м-* a tvar analogický zvratnému tvaru pasiva tvořený sufixem *-и-* a postfixem *-ся*. Tyto tvary si mohou i navzájem konkurovat (viz 2.6.3.1 B1 a B2). Z analyzovaných tvarů bylo pouze sedm tvarů s postfixem *-ся* s trpným významem. V češtině jim nejčastěji odpovídala PPČ, v němčině PI (A), případně nulové analogon (viz 2.6.3.1 B2). V analyzovaném vzorku byla přibližně stejně zastoupena PPT prepozitivní (40) a postpozitivní (34). Prepozitivní PPT byla ve většině případů (25) rozvitá.

(A)

*Нужны результаты **проводящихся** в настоящее время клинических испытаний и дополнительные исследования, которые дадут больше информации.*

*Ke zdokonalení našeho vědění je zapotřebí výsledků **probíhajících** klinických experimentů a dalších studií.*

*Die Ergebnisse **laufender** klinischer Studien und weiterer Untersuchungen sind notwendig, um unser Wissen dahingehend zu erweitern.*

2.6.3.1 Ekvivalenty ruských PPT v češtině

V češtině se shodovaly ekvivalenty prepozitivních ruských PPT rozvitých i nerozvitých. Mezi ekvivalenty mírně převažovalo PT (17,5 %) sloves nedokonavého vidu, rozvitým ruským PPT odpovídala převážně rozvitá česká PT (PT n. v. viz A, PT d. v. viz 2.6.3.2 A).

(A)

*Многое было сказано о **проводимом** под руководством Джорджа Буша и Америки “крестовом походе”, направленном на экспорт демократии в мусульманский мир.*

*Мноhé již bylo řečeno o „křížové výpravě“ **vedené** Američany s prezidentem Georgem W. Bushem v čele, která měla přinést muslimskému světu demokracii.*

*Es ist viel über Präsident George W. Bushs **amerikageführten** „Kreuzzug“ zur Demokratisierung der muslimischen Welt gesagt worden.*

Velmi často se vyskytovalo nulové analogon (26 %, viz B1 a B2), v 22,6 % byla ekvivalentem PT od sloves d. v. a v 10,6 % adjektiva. Určitý tvar slovesný se objevil v 17 % případů, většina těchto výskytů odpovídala postpozitivním ruským PPT a vyskytovala se ve větě vztažné. PPC a substantiva činila vždy 2,6 % případů.

Nulové analogon stejně jako u ostatních přičestí i přechodníků ukazuje na tendenci explicitnějšího vyjadřování vztahů, které v češtině i němčině pouze vyplývají z kontextu (B1, B2). Vysoký počet případů, kdy ruské PPT nemělo analogické vyjádření, může také odrážet fakt, že němčina ani čeština nemají odpovídající participiální tvar.

(B1)

*Из-за этого возникают вопросы относительно строгости критериев выбора Всемирного банка, а также **используемых** им моделей распределения, которые могут препятствовать поддержке наиболее нуждающихся.*

Vyvstává proto otázka, zda kritéria a alokační modely Světové banky nejsou příliš přísné, což může bránit poskytování podpory nejpotřebnějším.

Das wirft Fragen hinsichtlich der Rigorosität von Auswahlkriterien und Zuweisungsmodellen bei der Weltbank auf, die womöglich verhindern, dass die Bedürftigsten an Hilfe kommen.

(B2)

*Среди успешных подходов, **использующихся** в мире, можно назвать ограничение рекламы на телевидении, в особенности для маленьких детей, некоммерческие государственные телевизионные сети, такие как Би-Би-Си, и предоставление телевидением бесплатного (но ограниченного) времени для политических кампаний.*

Mezi úspěšné recepty z celého světa patří omezení televizní reklamy, zejména reklamy zaměřené na malé děti, existence nekomerčních a veřejně vlastněných televizních sítí, jako je BBC, a bezplatný (ale omezený) vysílací čas pro politické kampaně.

Erfolgreiche Ansätze weltweit sind Beschränkungen für Fernsehwerbung insbesondere für kleine Kinder, nichtkommerzielle öffentlich-rechtliche Sender wie die BBC und kostenlose (aber begrenzte) Sendezeit für politische Kampagnen.⁸¹

2.6.3.2 Ekvivalenty ruských PPT v němčině

V němčině odpovídala ruským prepozitivním PPT nejčastěji P II (22,6 %, A, viz také 2.6.3.1 A), rozvitým ruským PPT odpovídala nejčastěji rozvitá P II. Častěji bylo zastoupeno i nulové analogon (12 %, viz 2.6.3.1 B1), stejným počtem byl zastoupen určitý tvar slovesný (5,3 %, většinou ve vztahné větě, B) a P I, v 4 % případů odpovídala substantivní kompozita.

Ruským postpozitivním PPT odpovídalo nejčastěji nulové analogon (18,6 %, viz 2.6.3.1 B2) a určitý tvar slovesný (9,3 %, většinou ve vztahné větě; C), předložka (6,6 %) a P II (8 %).

(A)

*Мехико постаралось решить проблему установлением **регулируемых** государством цен на маисовые лепешки в сочетании с беспощинным импортом маиса.*

*Mexiko versuchte, das Problem zu lösen, indem es einen staatlich **vorgeschriebenen** Höchstpreis für Maistortillas verhängte und diesen mit einer zollfreien Maiseinfuhr kombinierte.*

*Mexiko se tento problém snažilo vyřešit vyhlášením státem **stanoveného** cenového stropu u kukuřičných placek v kombinaci s bezcelním dovozem kukuřice.*

(B)

*Однако для **находящихся** в стороне от этого соглашения европейцев это выглядит как валютный и экономический унилатерализм.*

*Ale Evropané, kteří jsou z paktu **vyloučeni**, v tom měnový a ekonomický unilateralismus spatřují.*

---

⁸¹ Jak ukazují vybrané příklady tvary PPT na -м- a s postfixem -ся si mohou v ruštině konkurovat.

*Doch für die Europäer, die von diesem Pakt **ausgeschlossen sind**, sieht es wie Geld- und Wirtschafts unilateralismus aus.*

(C)

*... и преследование любого и всех жителей Ирака, **подозреваемых** в анакомыслии или неверности.*

*... Verfolgung aller Iraker, die **im Verdacht stehen**, nicht systemtreu und illoyal zu sein.*

*... perzekuci všech Iráčanů **podezřelých** z nesouhlasu či zrady.*

2.6.4 Ekvivalenty ruských PMT

Bylo analyzováno 99 dokladů, 48 v prepozici, 51 v postpozici. U prepozitivních převažovala nerozvitá PMT (35), postpozitivní byla vždy rozvitá. Podobně jako u PPT existuje i u PMT možnost vyjádření minulého trpného významu i pomocí tvarů s aktivním sufixem *-(в)и-* a postfixem *-ся* (viz 2.6.2 D).

2.6.4.1 Ekvivalenty ruských PMT v češtině

V češtině převládala PT d. v., a to jako ekvivalenty prepozitivních (rozvitých i nerozvitých), tak i postpozitivních ruských PMT. Výraznou shodu najdeme především mezi ruskými prepozitivními a nerozvitými PMT a českými prepozitivními, nerozvitými PT d. v. (20 z 35). Nerozvitá prepozitivní PMT ovšem v ruštině i v češtině velmi snadno lexikalizují. Mezi analyzovanými ekvivalenty byla jak rozvitá přičestí s vyjádřeným činitelem děje, jejichž sekundárně predikační potenciál je poměrně silný (A), tak i přičestí, která se svými vlastnostmi blížila adjektivům (B).⁸²

(A)

*Таким образом они рассчитывали **направить** значительную часть **полученных ими** денег самым эффективным благотворительным организациям...*

*Tímto způsobem mohla podstatná část **jimi vybraných** peněz putovat k nejefektivnější dobročinné organizaci v dané kategorii...*

⁸² Příp. v češtině klasifikačním adjektivům.

*Auf diese Weise würde ein erheblicher Teil des **von ihnen aufgebracht**en Geldes an die effektivste Wohltätigkeitsorganisation in jeder Kategorie gehen...*

(B)

*Один из ключевых признаков заключается в документально **подтвержденном** изменении характера нефтяной торговли, где спекулянты (то есть, финансовые учреждения и хеджевые фонды) сегодня контролируют порядка 70 % отрасли, вместо 37 % семь лет назад.*

*Jedním z klíčových ukazatelů je **doložená** změna charakteru obchodování s ropou, kdy spekulanti (tj. finanční instituce a hedge fondy) se na obchodování podílejí 70 procenty, oproti 37 procentům před sedmi lety.⁸³*

Rozvitým ruským prepozitivním PMT odpovídala v češtině často nerozvitá PT d. v. (rozvitým i nerozvitým PMT tedy odpovídaly nerozvitě tvary PT d. v.). V obou jazycích se také jedná o bezpříznakové tvary. Opačná situace je ovšem u postpozitivních (rozvitých) ruských PMT, kterým v češtině nejčastěji odpovídala rozvitá postpozitivní PT d. v. (18 z 34), která vytvářela i v češtině sekundárně predikační jádro.

Prepozitivním ruským PMT odpovídaly v češtině také určité tvary slovesné ve větě vztažné (5 ze 48), nulová analogon (6) a adjektiva (6, viz 2.6.4.2 A). Podobné výsledky byly i u postpozitivních ruských PMT, kterým kromě PT d. v. (19 z 51) odpovídal v češtině určitý tvar slovesný (14) (C) nejčastěji ve větě vztažné (9), nulové analogon (7) a také rozvitě postpozitivní PT n. v. (4).

(C)

*Я оказался среди группы женщин средних лет в пиджаках и шляпах, **покрытых** значками.*

*Ocitl jsem se ve skupině žen středního věku, jejichž saka a kloboučky **byly zcela posety** odznaky.*

*Ich befand mich unter einer Gruppe von Frauen mittleren Alters, deren Jacken und Hüte mit Anstecknadeln **bedeckt waren**.*

---

⁸³ Odpovídající věta v německém subkorpusu chybí.

2.6.4.2 Ekvivalenty ruských PMT v němčině

Také v němčině jednoznačně převládaly tvary P II (50 z 99). Ruským rozvitým prepozitivním PMT odpovídaly rozvité nebo kompozitivní tvary P II (A).

(A)

*Егор Гайдар, известный экономист в администрации Ельцина и первый премьер-министр в посткоммунистической России, утверждает, что полный переход России к **основанной на рынке** экономике, скорее всего, займет порядка семидесяти пяти лет, по причине «большой продолжительности периода социализма и связанных с ним перекосов».*

*Jegor Gaidar, ein angesehenener Ökonom in der Regierung Jelzin und Russlands erster postkommunistischer Ministerpräsident, vertritt die Auffassung, dass Russlands vollständiger Übergang in eine **marktbasierte** Wirtschaft aufgrund der langen „sozialistischen Periode und der damit zusammenhängenden Verzerrungen“ wahrscheinlich 75 Jahre dauern wird.*

*Jegor Gajdar, význačný ekonom Jelcinovy administrativy a první ministerský předseda postkomunistického Ruska, tvrdí, že kvůli dlouhému „trvání socialistického období a s tím souvisejícími pokřiveními“ zřejmě úplná transformace Ruska v **tržní** ekonomiku potrvá 75 let.*

P II odpovídalo ruským prepozitivním PMT v 29 případech ze 48 případů, určitý slovesný tvar v 5 případech (kromě jednoho případu vždy ve vztažné větě), dále se vyskytlo nulové analogon (7), adjektiva (3) a substantiva (3, z toho 2 kompozita). Nerozvitým ruským PMT odpovídal v němčině ve 2 případech tvar P II v participiální větě (B).

(B)

*Гарри стоял с **нацеленной** палочкой, Блэк все смотрел на него, Живоглот прижимался к груди беглого узника.*

*... und immer noch stand Harry wie angewurzelt da, den Zauberstab **umklammert**.*

Harry stál jako zkamenělý s hůlkou nachystanou, Black s Křivonožkou stočeným na prsou k němu vzhlížel z podlahy...

Také mezi ekvivalenty postpozitivních ruských PMT převládala P II (21 z 51), ve 2 případech v participiální větě. Určitý slovesný tvar byl zastoupen v 16 případech, kromě jednoho případu vždy ve větě vztahné. Nulové analogon se objevilo v 9 případech. Opět byla hojně zastoupena kompozita, a to nejen u P II, ale v 1 případě i u P I a u substantiva.

2.7 Ekvivalenty českých příčestí

2.7.1 Ekvivalenty českých PPČ

Bylo analyzováno 96 tvarů, které se vyskytovaly téměř rovnoměrně v prepozici (47) i postpozici (48). Mezi PPČ bylo 10 tvarů od reflexivních sloves. U prepozitivních PPČ převládaly nerozvité tvary (38 ze 47), naopak všechny postpozitivní tvary byly rozvité, 8 bylo připojeno volně. V 1 případě bylo PPČ ve funkci doplňku (A).

(A)

*Tak jako hosté restaurace ve stylu ukrajinského venkova snad i Putin svou půdní archu shledal jaksi podvědomě **uklidňující**.*

*Wie jene Dorfschenke in ukrainischem Stil ihren Gästen, so vermittelt vielleicht dieser Dachboden Putin ein unbewusstes **Gefühl der Sicherheit**.*

*Может быть Путин, как клиенты деревенского ресторана в украинском стиле, подсознательно считает свой чердачный ковчег неким **утешением**.*

2.7.1.1 Ekvivalenty českých PPČ v němčině

V němčině odpovídala českým prepozitivním PPČ nejčastěji PI (23 ze 47), převážně nerozvitá (19) (A, viz také 2.7.1.2 A). Velmi často se mezi ekvivalenty objevovala substantiva (11): nejčastěji kompozita (7), v 1 případě substantivizované P II. Kompozita se

vyskytovala i mezi adjektivními ekvivalenty (2 z 8).⁸⁴ Ve srovnání s ostatními ekvivalenty zde vystupuje především nižší počet určitých tvarů slovesných (1), a naopak vysoký počet nerozvitých P I, která se v němčině často adjektivizují, a obecně se poukazuje na jejich slabší verbální charakter.

(A)

*Kromě opozice se v posledních několika letech objevil také bezpočet nepolitických veřejných iniciativ, které protestovaly proti konkrétním vládním politikám – což zákonitě vedlo ke střetu s **existujícím** politickým uspořádáním.*

*Jenseits der Opposition sind in den letzten Jahren, außerhalb der Politik, eine ganze Reihe von Initiativen entstanden, die sich gegen bestimmte staatliche Programme richten – was unweigerlich zur Konfrontation mit der **bestehenden** politischen Ordnung führt.*

*Помимо оппозиции, за последние несколько лет возникли многочисленные неполитические инициативы, чтобы протестовать против специфичной политики правительства – ведущие неизбежно к конфронтации с **существующим** политическим порядком.*

Jiná situace je u postpozitivních českých PPČ, kterým v němčině nejčastěji odpovídal určitý tvar slovesný (24 ze 48) ve větě vztažné (23) (B, viz také 2.7.1.2 B). P I bez závislých členů naopak odpovídalo pouze ve 3 případech, z toho v 1 případě v adverbialní pozici. Také postpozitivním českým PPČ odpovídala v němčině kompozita substantivní (3) a adjektivní (1). V 1 případě odpovídalo adjektivum (C).

⁸⁴ Kromě toho se vyskytovala adjektiva na *-ig, -lich*.

(B)

Deprese tak následkem dlouhodobé chemické nerovnováhy v systémech **ovlivňujících** činnost srdce, imunitní systém a metabolismus vede ke změnám ve zbytku těla.

Eine Depression führt also aufgrund langfristiger chemischer Ungleichgewichte in jenen Systemen, die Herztätigkeit, Immunsystem und Stoffwechsel **steuern**, zu Veränderungen im Körper.

Депрессия, таким образом, приводит к изменениям во всем организме, благодаря продолжительным химическим дисбалансам в системах, **контролирующих** работу сердца, иммунную систему и обмен веществ.

(C)

Kupříkladu „okopírovaný“ lék, jenž svému výrobcí zajistí určitý díl z příjmu, který jinak nabíhá jen firmě **dominující** úzkému prostoru na trhu, může být nesmírně ziskový, byť je jeho hodnota pro společnost dosti omezená.

Ein Analogpräparat beispielsweise, das seinem Hersteller einen gewissen Anteil des Ertrags einbringt, der andernfalls nur der in dieser Nische **dominanten** Firma zugeflossen wäre, kann hoch profitabel sein, auch wenn sein Wert für die Gesellschaft eher begrenzt ist.

Например, терапевтический аналог, позволяющий получить изготовителю определенную часть прибыли, которая в противном случае полностью достается **доминирующей** компании, может принести большую выгоду, даже если его ценность для общества весьма ограничена.

2.7.1.2 Ekvivalenty českých PPČ v ruštině

Také mezi ruskými ekvivalenty převládala PPČ (37 z 96, 38,5 %, viz 2.7.1.1 A, B, C). Dominujícím ekvivalentem byla ruská PPČ pro prepozitivní česká PPČ (25 ze 47), častými byla i substantiva (10), z nichž bylo jedno substantivizované PPČ a 2 DS na *-ние* (A).

(A)

To v letech 2000 a 2001 prohloubilo recesi a vedlo k rostoucímu rozpočtovému deficitu z důvodu **klesajících** příjmů z daní.

Это еще сильнее усугубило экономический спад 2000 и 2001 годов и повлекло за собой рост дефицита бюджета из-за сокращения налоговых поступлений.

*Dadurch vertiefte sich die Rezession in den Jahren 2000 und 2001, was wiederum zu einem steigenden Budgetdefizit aufgrund **schwindender** Steuereinnahmen führte.*

Mezi ekvivalenty postpozitivních českých PPČ převládal určitý tvar slovesný (15 ze 48), převážně ve větě vztahné (13) (B), a PPČ (12). Ve 4 případech českým PPČ odpovídal obrat s přechodníkem přítomným, v 1 případě deverbální substantivum na *-nie*, které bylo ekvivalentem českého adverbálního PPČ.

(B)

*Volby **vedoucí** k nesvobodným výsledkům a dokonce i k despotismu samozřejmě nejsou novým fenoménem.*

*Конечно, выборы, которые **ведут** к ограничению свободы и даже к деспотизму, не являются новым феноменом.*

*Natürlich sind Wahlen, die zu illiberalen Ergebnissen und selbst zur Gewaltherrschaft **führen**, kein neues Phänomen.*

2.7.2 Ekvivalenty českých PMČ

Bylo analyzováno celkem 70⁸⁵ tvarů. Většina byla prepozitivních (49), mezi nimi převládaly nerozvitě tvary (35). Mezi tvary PMČ bylo celkem 17 tvarů reflexivních.

2.7.2.1 Ekvivalenty českých PMČ v němčině

V němčině odpovídalo českým prepozitivním PMČ nejčastěji P I (17 ze 49) (A, viz také 2.7.2.2 A). P II odpovídalo ve 14 případech. V 6 případech byla ekvivalentem substantiva,⁸⁶ mezi nimiž byl jeden substantivizovaný infinitiv a dvě substantivizovaná P I. V 6 případech odpovídal určitý tvar slovesný (viz 2.7.2.2 B).

⁸⁵ Více tvarů v česko-rusko-německém InterCorpu v7 nebylo nalezeno.

⁸⁶ S výjimkou jednoho případu se mezi substantivy nevyskytovala kompozita.

(A)

V dusivém parnu byli lékaři a sestry vystaveni obrovskému tlaku, aby zajistili péči **přeživším** pacientům ležícím na promočených lůžcích.

In der drückenden Hitze hatten Ärzte und Krankenschwestern alle Hände voll zu tun, sich um die in verdreckten Betten liegenden **überlebenden** Patienten zu kümmern.

В удушающей жаре врачам и медсестрам было тяжело ухаживать за **выжившими** больными, которые лежали на запачканных кроватях.

Postpozitivním českým PMČ odpovídal v němčině nejčastěji určitý tvar slovesný (12 z 21) ve větě vztahné (B). V 1 případě odpovídalo deverbální substantivum.

(B)

Právě možnost být tímto vším najednou je historickou novinkou, **vyvinuvší se** v posledních několika staletích.

Das historisch Neue daran – das sich erst in den letzten paar hundert Jahren **herausgebildet hat** – ist die Möglichkeit, alle diese Dinge gleichzeitig zu sein.

Исторически новым явлением, **появившемся** на протяжении последних нескольких сотен лет, является возможность быть всем вышеперечисленным одновременно.

2.7.2.2 Ekvivalenty českých PMČ v ruštině

V ruštině převládaly tvary PMČ (26 ze 70) mezi ekvivalenty prepozitivních (18 ze 49, viz 2.7.2.1 A) i postpozitivních (8 z 21, viz 2.7.2.1 B) českých PMČ. Prepozitivním českým PMČ kromě toho odpovídala ruská PPČ (5) (A1) a substantiva (6), mezi kterými bylo deverbální substantivum a dvě substantivizovaná PMČ (B).

(A)

Bezpečnost letového provozu je poněkud odlišná, protože **ztroskotavší** letadlo může zabít i lidi na zemi, avšak zdaleka největší riziko nesou pasažéři a posádka.

Ситуация с безопасностью воздушных полетов несколько отличается, потому что **терпящий** катастрофу самолет может убить

людей на земле, но самому большому риску безусловно подвергаются пассажиры и команда.

Mit der Flugsicherheit verhält es sich etwas anders, denn ein **abstürzendes** Flugzeug kann Personen am Boden töten; das mit Abstand größte Risiko tragen allerdings die Passagiere und die Crew.

(B)

Avšak míra úmrtnosti ryb v důsledku rybářské činnosti, již jsme vyvíjeli v posledních dvaceti letech, snížila počet **přeživších** ryb na zhruba tři. Но уровни рыбной смертности, которые мы применяли в течение последних двадцати лет, сокращают число **выживших** приблизительно до трех особей.

Fischereiliche Sterblichkeitsraten, wie wir sie in den vergangenen 20 Jahren verursacht haben, reduzieren die Zahl der **Überlebenden** auf etwa drei.

Určitý tvar slovesný se objevil pouze v 8 případech z celkových 70 (4 odpovídaly prepozitivním PMČ). Pospozitivnímu českému PPC odpovídal v 1 případě přechodník přítomný.

2.7.3 Ekvivalenty českých PMČ(1)

Bylo analyzováno celkem 75 tvarů.⁸⁷ Nejčastěji se vyskytovaly v prepozici (50) a byly nerozvité (48). Naopak postpozitivní tvary (17) byly rozvité. Poměrně často se vyskytovaly ve funkci doplňku (8).⁸⁸

2.7.3.1 Ekvivalenty PMČ(1) v němčině

Nejčastějším ekvivalentem v němčině byl P II (42 % všech tvarů), který častěji odpovídal českým prepozitivním PMČ(1) (34 %).

⁸⁷ V ČNK nemají tyto tvary speciální značku a analyzované tvary byly získány pomocí dotazu:[tag="A.....1.*" & lemma=".*[^\a|e|ě|i|í]ý"] s odfiltrováním lexikalizovaných tvarů.

⁸⁸ Vyšší počet výskytů může souviset se způsobem vyhledávání, který se u různých přičestí lišil.

Kromě čtyř tvarů⁸⁹ byla všechna německá participia utvořená od intransitivních sloves (A) a měla rezultativní význam.

(A)

*Pak, když si klekl vedle Sophie, všiml si **zaschlé** kalužinky nějaké tekutiny, která v černém světle slabě světélkovala.*

*Als er sich zu Sophie kniete, entdeckte er einen **eingetrockneten**, kleinen fluoreszierenden Tropfen irgendeiner Flüssigkeit.*

*Затем, опустившись на колени рядом с ней, разглядел крошечную капельку **высохшей** жидкости, издававшую слабое свечение.*⁹⁰

Atributivním PMČ(1) odpovídala velmi často adjektiva (18 %), což může souviset i s oslabeným verbálním charakterem českých PMČ(1). V 8 případech odpovídal určitý tvar slovesný (10,6 %), kromě jednoho případu ve větě vztažné. Určité tvary slovesné se objevovaly především mezi ekvivalenty postpozitivních PMČ(1) (6 ze 17 postpozitivních tvarů) (B). Ve stejném počtu (6) se ovšem mezi ekvivalenty postpozitivních PMČ(1) objevilo P II.

(B)

*Analytici **uvyklí** pracovat na rozvíjejících se trzích ovšem chápou, že takovému ochromení politiky je po finanční krizi velmi těžké se vyhnout. Aber Analysten, die mit Schwellenmärkten **vertraut sind**, wissen, dass es nach einer Finanzkrise sehr schwer ist, eine derartige Lähmung zu verhindern.*

*Но аналитики, **привыкшие** работать с развивающимися рынками, понимают, что подобного паралича трудно избежать после финансового кризиса.*

---

⁸⁹ Např.: na zalátání díry **vzniklé** prasknutím bubliny / das durch das Platzen der Immobilienblase **verursachte** Loch; země **porostlá** hnědým holým lesem / die mit braunen kahlen Laubwäldern **bedeckte** Erde.

⁹⁰ Ruština i němčina zde na rozdíl od češtiny využívají kombinaci dvou příčestí: einen **eingetrockneten**, kleinen **fluoreszierenden** Tropfen / капельку **высохшей** жидкости, **издававшую** слабое свечение.

2.7.3.2 Ekvivalenty PMČ(1) v ruštině

V ruštině odpovídala nejčastěji PMČ⁹¹ (25 ze 75) (A, viz také 2.7.3.1 B) a adjektiva (22), z nichž tři byla adjektiva na *-лый* (B). Určitý tvar slovesný odpovídal v 6 případech, pouze v 1 případě se jednalo o vztažnou větu, v ostatních případech šlo o větu hlavní. V 7 případech se objevilo ruské PMT (C), převážně mezi ekvivalenty postpozitivních PMČ(1) (5 ze 17).⁹² V ostatních případech se ekvivalenty prepozitivních a postpozitivních PMČ(1) zásadně nelišily.

(A)

„Od Nového Jičina,“ **skleslým** hlasem ozval se c. k. dp. Martinec.
 Из Нового Йичина, – **упавшим** голосом отозвался императорское
 королевское преподобие Мартинец.
 „Aus Jitschin“, ließ sich mit **gebrochener** Stimme k. u. k. Hochwürden
 Martinec vernehmen.

(B)

To já jsem jednou honila mladého zajíčka, skoro **dorostlého**.
 Вот я однажды охотился за зайчонком, почти уже **взрослым**
 зайцем.
 Ich hab einmal einen jungen, beinahe **ausgewachsenen** Hasen erjagt.

(C)

Jak mě ovšem informoval přítel zběhlý v těchto záležitostech, zásadou
 je nakonec všechny **došlé** komentáře ignorovat...
 Это создает иллюзию участия, но как заметил мой опытный
 в таких делах друг, целью данного подхода – проигнорировать
 в конце концов все **полученные** замечания...

⁹¹ Jednalo se o PMČ od intranzitivních sloves: *сгребая высохшие ветви / odlatomoval uschlé větvičky*.

⁹² U postpozitivních PMČ(1) byl v ruštině stejný počet ekvivalentů PMČ a PMT (5 ze 17).

*Aber, wie mir ein Freund mit Erfahrungen in solchen Angelegenheiten sagte, der Schlüssel liegt schlussendlich darin, dass alle **eingegangenen** Anmerkungen übergangen und der Bericht so geschrieben wird...⁹³*

2.7.4 Ekvivalenty českých PT

Bylo analyzováno celkem 100 tvarů, z toho 80 dokonavých, 20 nedokonavých. Mezi dokonavými tvary bylo přibližně stejně prepozitivních (38) a postpozitivních (39) tvarů a ve 3 případech se jednalo o doplněk. U nedokonavých PT převládaly prepozitivní tvary (14 z 20).

2.7.4.1 Ekvivalenty českých PT v němčině

Dokonavým tvarům českých PT v němčině nejčastěji odpovídala P II (39 z 80), která převládala mezi prepozitivními (26 ze 38) i postpozitivními tvary (13 ze 39). Rozvitým prepozitivním českým tvarům odpovídala rozvitá (4 z 11) i nerozvitá P II (6) (viz 2.7.4.2 A). Mezi nerozvitými P II však byla většinou (5) kompozita (A1, A2). Naopak nerozvitým českým dokonavým PT odpovídalo kompozitum pouze v 1 případě. Paralela mezi rozvitými tvary českých a ruských příčestí a německými kompozity ukazuje na rozšířené využití inkorporace v němčině. Kromě toho se mezi ekvivalenty vyskytl určitý tvar slovesný ve vedlejší větě (4 z 38, viz 2.7.4.2 B) a substantivum (4).

(A1)

*Nejnovější úsilí IAC s názvem **Jak osvětlit cestu: vstříc udržitelné energetické budoucnosti představuje ambiciózní vědecky založenou agendu pro naplnění nesmírně náročných energetických požadavků.** Toward a Sustainable Energy Future repräsentiert ein ehrgeiziges **wissenschaftsbasiertes** Programm, um die äußerst schwierigen weltweiten Anforderungen an die zukünftige Energieversorgung zu erfüllen.*

Последнее исследование МАС под названием «Освещение пути: к устойчивому энергетическому будущему», представляет собой

---

⁹³ Zde se jedná o zeugma: „... dass alle eingegangenen Anmerkungen übergangen werden und der Bericht so geschrieben wird.“

амбициозную, **основанную на научных знаниях** программу удовлетворения энергетических потребностей мира.

(A2)

... což odráží **léty prověřený** postřeh...

... *entsprechend dem **altbewährten** Prinzip...*

... демонстрируя **испытанный временем** принцип...

Mezi ekvivalenty postpozitivních českých dokonavých PT převládala P II (13 ze 39, viz B, v 1 případě v participiální větě) a určitý tvar slovesný (11), nejčastěji ve větě vztahné (9). Mezi ekvivalenty se objevila i substantivní kompozita (2).

Také nedokonavým českým PT odpovídala nejčastěji P II (10 z 20, viz C), v 1 případě v participiální větě, ve 2 případech se jednalo o kompozita. Určitý slovesný tvar odpovídal pouze ve 3 případech. V němčině tedy odpovídala českým PT nejčastěji P II bez ohledu na to, zda bylo české základové sloveso d. v. (B, D) nebo n. v. (C, D)⁹⁴

(B)

*Ani podivná myšlenka palestinského státu s „dočasnými hranicemi“, **vyhrazená** pro druhou fázi, není pro Palestince lákavá.*

*Nicht einmal die für die zweite Stufe **vorgesehene** bizarre Idee eines Palästinenserstaates mit „vorläufigen“ Grenzen ist für die Palästinenser verlockend.*

*Ни даже **приберегаемая** для второго этапа эксцентричная идея создания палестинского государства с «временными границами» не привлекает палестинцев.*

(C)

*Lososi jsou však masožraví, a aby provozovatelé akvakultur uspokojili masožravý apetit obrovského počtu těchto průmyslově **chovaných** ryb, stále více upírají pozornost k malému korýši zvanému krunýřovka krillová.*

*Lachse jedoch sind Fleischfresser, und um den unersättlichen Appetit dieser Unmengen **gezüchteter** Speisefische zu befriedigen, hat*

⁹⁴ V ruštině se naproti tomu uplatňuje možnost využití dvou trpných tvarů přičestí, viz také příklad D.

die Aquakulturbranche ihre Aufmerksamkeit zunehmend einem kleinen Krustentier zugewandt, das gemeinhin als antarktischer Krill bezeichnet wird.

Однако лосось – рыба плотоядная, и чтобы удовлетворить неутолимый аппетит миллионов **выращиваемых** на фермах рыббин, индустрия аквакультуры все больше концентрирует внимание на маленьком ракообразном, известном как антарктический криль.

(D)

Nejasnosti ohledně environmentálních rizik vzniku rakoviny navíc pramení též z mnohaletých, pečlivě **rozvíjených** a dobře finančně **zajištěných** dezinformačních kampaní inspirovaných intrikami tabákového průmyslu.

Die Verwirrung über Krebs erregende Umweltfaktoren rührt auch von langjährigen, sorgfältig **geplanten** und gut **dotierten** Kampagnen her, die von den Machenschaften der Tabakindustrie inspiriert waren.

Более того, неразбериха в отношении риска развития раковых заболеваний в результате вредного воздействия окружающей среды также является результатом давних, тщательно **разработанных** и хорошо **финансируемых** кампаний.⁹⁵ дезинформации, воодушевленных махинациями табачной промышленности.⁹⁶

2.7.4.2 Ekvivalenty českých PT v ruštině

V ruštině se ekvivalenty lišily v závislosti na vidu českého přičestí. U PT d. v. převládaly tvary PMT (34 z 80), u PT n. v. s menší převahou tvary PPT (5 z 20) (viz 2.7.4.1 C). Ruská PMT převládala mezi ekvivalenty prepozitivních i postpozitivních českých PT d. v. (A, viz také 2.7.4.1 A1, A2). Kromě nich se uplatňovaly i jiné tvary přičestí. Českému PT d. v. odpovídala v 5 případech

---

⁹⁵ Příklad citován podle zápisu v korpusu – pravděpodobně zde má být кампаний.

⁹⁶ V ruštině zde odpovídá českému tvaru d. v. ruské PPT a českému PT n. v. ruské PMT, tedy opačně, než by se dalo očekávat a než ukazuje celková analýza. Zde se jednalo o překlad anglického originálu: „Moreover, confusion about environmental cancer risks also results from longstanding, carefully cultivated, and well-financed disinformation campaigns inspired by the machinations of the tobacco industry.“

PMČ a PPT (také 5), ve 2 případech PPČ. Substantiva byla ekvivalentem v 7 případech: 2 z nich byla DS na *-nie* (B), jedno bylo substantivizovaným PMT. Určitý tvar slovesný se vyskytl v 8 případech a v 1 případě přechodník přítomný. Nedokonavým českým PT odpovídala také ruská PMT (3 z 20, viz 2.7.4.1 C, D) a určité tvary slovesné (3).

(A)

Všechny dosud **provedené** renomované vědecké studie došly k závěru...
Все **проведенные** до сих пор научные исследования показали...
Alle bisher **durchgeführten**, seriösen wissenschaftlichen Studien sind zu dem Schluss gekommen...

(B)

Jsem vděčný, že jednou z reakcí na jedenácté září byl, nemýlím-li se, poněkud **změněný** postoj uvnitř USA vůči OSN.
И я благодарен, что одной из реакций на события 11 сентября, если я не ошибаюсь, было некоторое **изменение** подхода США в отношении ООН.
Ich begrüße es, – und hoffe mich hierin nicht zu irren – dass die USA als eine der Reaktionen auf den 11. September, ihre Haltung gegenüber der UNO doch ein wenig **überdacht haben**.

2.8 Ekvivalenty německých participií

2.8.1 Ekvivalenty německých P I

Celkem bylo analyzováno 105 tvarů. Ve 13 případech šlo o adverbiálně užitá P I, ve 3 případech o participiální věty, z nichž všechny předcházely před hlavní větou. P I se zvratnou částicí se vyskytla ve 3 případech a kompozita v 10 případech (A). V 1 případě bylo užitó gerundium (B). Vyskytlo se i P I utvořené od slovesně jmenného spojení (Funktionsverbgefüge) (C).

(A)

Kann sich Deutschland ein Scheitern der Osterweiterung erlauben?

Eine **existenzbedrohende** Krise des Euro?

Může si dovolit **životu nebezpečnou** krizi eura...?

Может ли она позволить наступить **угрожающему** жизни кризису евро...?

(B)

Andere werfen ihm vor, „unpolitische Politik“ zu betreiben und eine Demokratie zu befürworten, deren Akteure die politischen Parteien ganz abschaffen und sie durch eine unscharfe und vielleicht einfacher **zu manipulierenden**⁹⁷ „Zivilgesellschaft“ ersetzen wollen.

Jiní jej viní z „nepolitické politiky“, což je myšlenka demokracie, jejíž protagonisté se nadobro chtějí zbavit politických stran a nahradit je mlhavější a snad i snadněji **manipulovatelnou** „občanskou společností“.

Другие обвиняли его в том, что он способствует установлению «неполитической политики» – концепции демократии, чьи последователи желают совершенно исключить из политики политические партии и заменить их более расплывчатым «гражданским обществом» которым, возможно, **будет** более легко **манипулировать**.

(C)

In dem hiermit **in Verbindung stehenden** Bemühen, den Bürgern das Kennenlernen zu erleichtern, unterstützt die Stadtverwaltung außerdem Straßenfeste.

V **návazném** úsilí přimět své usedlíky ke vzájemnému poznání městská samospráva rovněž podporuje sousedské večírky.

Похожим образом городская администрация помогает организовывать уличные праздники, чтобы познакомить жителей города друг с другом.

---

⁹⁷ Zde se jedná o tiskovou chybu: *eine einfacher zu manipulierende Zivilgesellschaft*.

2.8.1.1 Ekvivalenty německých P I v češtině

V češtině se lišily ekvivalenty rozvitých a nerozvitých německých P I. Rozvitým P I odpovídala v češtině nejčastěji adjektiva (12 ze 30, viz 2.8.1 A, C)⁹⁸ a určitý tvar slovesa (7), z toho v 5 případech ve větě vztažné. České PPC odpovídalo v 5 případech (A), substantiva ve 3, v 1 případě tvary PMC(1). V 1 případě odpovídal přechodník přítomný v rámci ustáleného obratu (B). Nerozvitým německým P I odpovídala nejčastěji česká PPC (21 z 59), adjektiva (17) a určité tvary slovesné (10) ve větě hlavní a vztažné. V 7 případech odpovídala substantiva, mezi kterými byla 2 VS (C).

(A)

*Der Weg wandte sich westwärts, verließ den Fluß, und die breite Schulter des nach Süden **weisenden** Bergvorsprungs rückte immer näher. Potom pokračovali dál, a teď silnice zamířila na západ a odchýlila se od řeky a velký pilíř horského ostrohu, **ukazující** k jihu, se stále přibližoval. После завтрака путники двинулись дальше; дорога повернула к западу, оставив реку, и скала на конце южного отрога стала приближаться.*

(B)

*Der Gedanke an Vater, der, nichts Böses **ahnend**, einen Besuch im jüdischen Altersheim machte,... das alles ließ uns schweigen. Nemohly jsme dál mluvit, pomyšlení na otce, který, nic zlého **netuše**, je na návštěvě v židovském starobinci... To všechno nás ochromovalo. Говорить не могли от волнения о бедном папе, который ничего не **подозревая**, был в гостях в еврейской богадельне.*

(C)

*Der Kohlenwasserstoffsektor ... und verspricht daher **fallende** Ölpreise. Sektor fosilních paliv ... je příslibem **snížení** cen ropy. Углеводородный сектор ... способствует **падению** цен на нефть.*

⁹⁸ Mezi adjektivy byl lexikalizovaný tvar na -l, tvary na -vý/-ný.

Adverbiálním německým P I i participiálním větám odpovídaly v češtině nejčastěji určité tvary slovesné (7 ze 16) ve větě hlavní (6) (D).

(D)

„Saunière **lag sterbend** am Boden, als er diese Information weitergab“, sagte Langdon.

„Pan Sauniere **umíral**, když tu informaci předával,“ podotkl Langdon.

– Месье Соньер оставил это сообщение, уже **умирая**, – сказал Лэнгдон.

2.8.1.2 Ekvivalenty německých P I v ruštině

V ruštině opovídal německým atributivním P I nejčastěji tvar PPČ (28 z 89, viz 2.8.1. A) bez ohledu na to, zda bylo německé P I rozvité, nebo nerozvité. Určitý tvar slovesný odpovídal ve 14 případech a byl rovnoměrně zastoupen ve větě hlavní (6) a vedlejší větě vztahové (7). Adjektiva byla ekvivalentem v 17 případech, substantiva ve 13. Mezi substantivy bylo 5 deverbativ na *-ние* (A, viz také 2.8.1.1 C). Přechodník přítomný odpovídal atributivním P I pouze ve 2 případech. Daleko vyšší frekvenci měl ale u ekvivalentů adverbiálních P I a participiálních vět (5 ze 16, viz také 2.8.1.1 B, D), naopak nízkou frekvenci měla v tomto případě ruská PPČ (1 ze 16). Druhým nejčastějším ekvivalentem adverbiálního P I a participiální věty byl určitý tvar slovesný (4). I v ruštině se objevily 4 kompozitní tvary u substantiv, PPČ a PMТ (B1, B2).

(A)

*Hohe Kosten auf dem Wohnungsmarkt und Defizite im Kreditwesen sind wahrscheinlichere Erklärungen für die **sinkenden** Geburtenraten in Europa.*

*Высокая стоимость жилья и несовершенство кредитных рынков являются более правдоподобными объяснениями **падения** коэффициента фертильности в Европе.*

*Vysoké náklady na bydlení a nedostatky na trhu s úvěry jsou pravděpodobnějšími důvody **klesající** míry porodnosti v Evropě.*

(B1)

*Die größte Bedrohung ... sind weder terroristische Angriffe noch Embargos seitens **der ÖI produzierenden** Länder...*

*Самой большой угрозой для мировой энергетической безопасности являются не террористические нападения или эмбарго, наложенные **странами-производителями нефти**...*

*Největšími hrozbami pro světovou energetickou bezpečnost nejsou teroristické útoky ani embarga **producentů ropy**...*

(B2)

*Diese Tatsache spiegelt sich auch in zunehmenden Einkommensungleichgewichten ... wider sowie in den Schwindel erregenden Überschüssen **ÖI produzierender** Staaten und mancher asiatischer Länder.*

*Это нашло отражение в том, что увеличилась неравномерность в распределении доходов во многих развитых странах мира, а также в том, что в **нефтедобывающих** странах и странах Азии возник огромный профицит.*

*To se odráží ve zvyšující se nerovnosti příjmů ... a v závratných přebycích v **ropných** a asijských zemích.*

2.8.2 Ekvivalenty německých P II

Bylo analyzováno 100 tvarů, většina z nich byla atributivních, jeden v adverbialní pozici a ve 3 případech šlo o participiální větu. Ve 2 případech byl P II užit se srovnávacím obratem (A). Ve 3 případech byl P II užit v rámci slovesně jmenného obratu (FVG) (B).

(A)

*Dies hat Auswirkungen auf die regionale Machtverteilung, da sich der Irak stärker an den Iran annähert, um den Einfluss **der als Beschützer der Sunniten wahrgenommenen** Türkei auszugleichen.*

*To má své důsledky pro regionální rovnováhu moci, poněvadž Irák se sblíží s Íránem jako protiváhou Turecka, **u něž se má za to, že ochraňuje sunnity.***

*Это имеет значение для регионального баланса сил, потому что Ирак становится ближе к Ирану, чтобы компенсировать влияние Турции, **которая рассматривается как защитник суннитов.***

(B)

*Es ist an der Zeit, **in diesem außer Kontrolle geratenen Zug** auf die Bremse zu treten, bevor es zu spät ist.*

*Je na čase začít tento **splašený** vlak brzdit, než bude pozdě.*

*Настало время затормозить этот **«стремительно мчащийся поезд»**, пока еще не поздно.*

2.8.2.1 Ekvivalenty německých P II v češtině

V češtině byl ekvivalentem nejčastěji tvar PT d. v. (39 ze 100, viz 2.8.2 B, 2.8.2.2 B). PT n. v. odpovídala pouze ve 2 případech. Druhým nejčastějším ekvivalentem byla adjektiva (21, viz 2.8.2.2 A); 6 z nich byla lexikalizovaná PT d. v. Ve 3 případech šlo o PMČ(I) (A). Adjektiva byla ekvivalentem především pro nerozvitá P II (16 ze 42), zatímco určitý tvar slovesný odpovídal především rozvitým P II (12 ze 42, viz 2.8.2. A) nejčastěji ve větě vztavné (11). Substantiva byla ekvivalentem ve 4 případech, z nichž bylo verbální substantivum (B).

(A)

*Er wußte nicht einmal, worüber er hätte sprechen, wie er die **hölzern gewordene** Zunge hätte in Bewegung setzen können.*

*Nevěděl ani, o čem mluvit, jak rozhýbat **zdřevěnělý** jazyk.*

*Он не знал, о чем говорить, как развязать **одревеневший** язык.*

(B)

*Sollte das eintreten, werden **die enorm gestiegenen Staatsschulden** ... das Vertrauen weiter unterminieren und das System noch mehr schwächen.*

*Pokud k tomu dojde, ohromné **zvýšení** státního zadlužení ... dále rozleptá důvěru a zjitří ochablost ekonomiky.*

*Если это так, то колоссальный **рост** государственного долга ... будет и дальше разъедать доверие и усугублять ее слабость.*

2.8.2.2 Ekvivalenty německých P II v ruštině

V ruštině se lišily ekvivalenty německých P II u rozvitých a nerozvitých tvarů. Nerozvitým P II odpovídala nejčastěji adjektiva (15 ze 42) (A) a různé tvary přičestí (v 8 případech PMT, v 5 případech PPT, ve 2 případech PMČ), substantivum odpovídalo v 5 případech a z toho v 1 šlo o deverbální substantivum na *-ние*. Přechodník minulý i určitý tvar slovesný byly ekvivalenty pouze v 1 případě.

Rozvitým P II odpovídala v ruštině nejčastěji PMT (15), všechna rozvitá. V 8 případech odpovídal určitý tvar slovesný (viz 2.8.2 A). V 1 případě šlo o PMT jako součást pasiva užitého s nulovou sponou (B). Substantiva se objevila v 6 případech (viz 2.8.2.1 B), z nichž jedno bylo deverbativum a jedno substantivizované PMT. PMČ (viz také 2.8.2.1 A) a PPT odpovídala vždy v 5 případech a adjektiva v pouhých 4 případech.

(A)

*Zudem muss man sich darauf einigen, dass die mehrjährigen Pläne der einzelnen Länder zum Defizitabbau von einer Beschleunigung der Verbraucherausgaben im Osten und der **zielgerichteten** Investitionen in Bildung und Innovation im Westen begleitet werden.*

*Соглашение необходимо еще и потому, что многолетние планы сокращения дефицита каждой страны будут сопровождаться увеличением потребительских расходов на Востоке и **целевых** инвестиций в инновации и образование на Западе.*

*Potřebná je také dohoda, že víceleté plány snižování deficitu všech zemí bude doprovázet zrychlování spotřebitelských výdajů na Východě a **cílených** investic do vzdělávání a inovací na Západě.*

(B)

*Durch diesen Aufruf war der Plan um zehn Tage vorverlegt, sodass wir uns **mit weniger gut geordneten** Räumen zufrieden geben mussten.*

*Но из-за повестки пришлось уйти раньше, так что наше новое жилище еще не совсем **благоустроено**.*

*Předvoláním byl plán uspíšen o deset dní, takže jsme se museli spokojit s **neúplně zařízenými** místnostmi.*

2.9 Závěr

V češtině i ruštině byla většina prepozitivních tvarů nerozvitých a postpozitivních rozvitých. Výjimku tvořila ruská PPT, u kterých převládaly rozvité tvary i v prepozici (26:14). V ruštině byly v analyzovaném vzorku přibližně stejně zastoupeny tvary v prepozici a postpozici, pouze u ruských PMČ převládaly tvary v postpozici. V češtině se u jednotlivých příčestí poměr mezi prepozitivními a postpozitivními tvary lišil: u PT n. v. a PMČ převládala prepozice – a to jak u PMČ, tak u PMČ(l). Postpozitivní užití bylo frekventovanější u PPČ a PT d. v., tedy u tvarů, které mají v češtině vyšší frekvenci a nepodléhají stylistickým ani nářečním omezením. V němčině se podle očekávání nevyskytlo žádné atributivní participium v postpozici. Zatímco čeština i ruština umísťují rozvité participiální obraty i za substantivum, němčina tuto možnost prakticky nevyužívá a vytváří charakteristické prepozitivní obraty s participiem na konci (viz A):

(A)

*Mittlerweile ist es ein anerkanntes Faktum, dass **der beispielsweise durch ansteigende Meeresspiegel, häufigere und intensivere Hitzeperioden, Überschwemmungen und Dürren verursachte massive Schaden** auch bei geringen Anstiegen der globalen Durchschnittstemperatur eintreten wird.*

*Dnes se uznává, že rozsáhlé **škody způsobené například zvýšením hladiny moří a častějšími a prudšími vlnami veder, záplavami a suchy** nastanou i při malých přírůstcích globální průměrné teploty.*

*Сегодня признано, что широко распространенный **ущерб, например, в результате подъема уровня моря, а также более частных и интенсивных тепловых волн, наводнений и засух**, будет наноситься даже при незначительном глобальном повышении средней температуры.*

Pozice příčestí se ukázala významná především pro ruštinu, kde prepozitivním tvarům odpovídala v češtině i němčině participia a postpozitivním, tedy rozvitým tvarům, určitý tvar slovesný. Výjimkou byla prepozitivní ruská PMČ, kterým v němčině i češtině

odpovídal nejčastěji určitý tvar slovesný. V češtině se kromě určitého tvaru slovesného objevovala často i adjektiva. Je to jediný tvar ruského prepozitivního přičestí, u kterého nepřevládalo v češtině odpovídající přičestí. Je to dáno celkovou nízkou frekvencí PMČ v češtině, viz Izotov: „Так, чешская форма на *-ší* типа *пříšedší* не может рассматриваться в качестве типового функционально-семантического эквивалента русской форме на *-(в)шуй* типа *пришедший* в связи с малоупотребительностью данного причастного типа.“ (Изотов 1993: 9)

Podobnou tendenci vidíme i u českých přičestí: prepozitivním odpovídala participia v němčině i ruštině, ovšem postpozitivním odpovídal určitý tvar slovesný pouze v němčině. V ruštině byly ekvivalentem českých přičestí odpovídající tvary ruských přičestí, a nebyl zde proto výraznější rozdíl mezi ekvivalenty prepozitivních a postpozitivních přičestí.

Potvrdila se také nízká frekvence českých PMČ (jediný výskyt mezi ekvivalenty, viz 2.6.1.1 A) a českých PMČ(1) (4 výskyty, viz 2.6.2.1 D a 2.8.2.1 A). Českým PMČ(1) odpovídaly v ruštině ekvivalenty ve tvaru PMČ, nebyly však jednoznačně převládajícím ekvivalentem: v prepozici se vyskytovala kromě PMČ i adjektiva (tři z nich byla adjektiva na *-льи*) a v postpozici PMT. Na tuto ekvivalenci upozorňuje i Izotov: „Типовым функционально-семантическим эквивалентом в данном случае [u PMČ] являются формы на *-лý* типа *пришлý*.“ (Изотов 1993: 9) České PMČ(1) má poměrně nízkou frekvenci a v opačném směru, při analýze ruských PMČ, se objevil pouze v 1 případě (viz 2.6.2.1 D), ve 3 případech pak mezi ekvivalenty německých P II (viz 2.8.2.1 A). V němčině českým PMČ(1) odpovídal nejčastěji tvar P II, u postpozitivních PMČ(1) byl kromě toho přibližně stejně zastoupen i určitý tvar slovesný.

Postpozitivním, rozvitým ruským tvarům odpovídal v němčině i češtině nejčastěji určitý tvar slovesný, stejně tak českým postpozitivním, rozvitým tvarům odpovídal nejčastěji určitý tvar slovesný v němčině (ale nikoli v ruštině). Výjimkou byla ruská PMT, kterým v němčině odpovídala nejčastěji P II a v češtině kromě určitého slovesného tvaru i PT d. v. Ruská postpozitivní PPT neměla ve většině případů v němčině ani v češtině žádný ekvivalent, určitý tvar slovesný byl až na druhém místě. Nulové analogon bylo poměrně často zastoupeno

i u prepozitivních PPT. Může to souviset s tím, že odpovídající tvar v češtině i němčině chybí, to by ovšem nevysvětlovalo, proč není užít určitý tvar slovesný. Pravděpodobnějším vysvětlením je použití významově vyprázdněných slov, srov. *возглавляемый, проводимый, практикуемый, создаваемый, контролируемый, называемый...* Kromě jediného příkladu se jednalo o žurnalistické texty.

Ekvivalenty českých postpozitivních přičestí nebyly v ruštině nejčastěji určité tvary slovesné, ale odpovídající tvary přičestí. Naopak to ovšem neplatí. Potvrzuje se tak častější užití ruských přičestí především v postpozici, kde čeština volila místo přičestí spíše určitý tvar slovesný. Českým PT n. v. odpovídaly v ruštině tvary různých přičestí: nejčastěji PPT a PMT, ale také PPČ. Hrabě v této souvislosti upozorňuje na rozdíl mezi přičestími trpnými n. v.: v ruštině se tento typ používá spíše řídce, v češtině je poměrně užívaným tvarem. Proto jsou při překladech ekvivalenty PT n. v. v ruštině: PPT (*делаемый*) a tvary s postfixem *-ся делающийся* i PMT *делавшийся* (Hrabě 1955: 378n.).

Německá participia se převážně vyskytovala v atributivní funkci, adverbialní participiální obraty se častěji vyskytovaly u P I. Těmto konstrukcím v ruštině často odpovídaly konstrukce s přechodníkem přítomným. Mezi ekvivalenty německých participií nepřevládal určitý tvar slovesný u žádného z tvarů. Častěji se vyskytoval pouze u ekvivalentů rozvitých P II v češtině (spolu s PT d. v.).

Při srovnání nejčastějších ekvivalentů vyplývá i určitá vzájemná ekvivalence:

1. Ruské a české PPČ a německé P I:

Nejčastějším ekvivalentem ruského PPČ v češtině bylo české PPČ, a platí to i naopak, tedy nejčastějším ekvivalentem českého PPČ byla ruská PPČ. Pro němčinu platí podobně: nejčastějším ekvivalentem P I v češtině i ruštině je PPČ, a naopak nejčastějším ekvivalentem ruských a českých prepozitivních PPČ je P I, srov.:

(B)

... kehrte er als **treibende** und **einigende** Kraft zurück.

... se ... navrátil jako **oživující** a **sjednocující** síla.

Он вновь стал **оживляющей** и **объединяющей** силой...

2. Ruské PMT, české PT d. v. a P II:
Nejčastějším ekvivalentem ruských PMT bylo české PT d. v. a německé P II, nejčastějším ekvivalentem českého PT d. v. bylo PMT v ruštině a P II v němčině a obdobně i německé P II mělo nejčastější ekvivalent v českém PT d. v. a ruském PMT, srov.:

(C)

... мы живем в условиях экономики, **объединенной** в общую сеть, охватывающую весь мир.

... žijeme v globálně **propojené** ekonomice.

... dass wir in einer global **vernetzten** Wirtschaft leben.

3. S menší četností platila i vzájemná ekvivalence prepozitivního ruského PPT, českého PT n. v. a německého P II.:

(D)

... присоединение **населяемых** ими территорий к их родным странам.

... připojit jimi **obývaná** území k jejich „mateřským“ státům.

... die von ihnen **bewohnten** Gebiete wieder an ihre „Mutterländer“ anzuschließen.

	Nejčastější ekvivalenty	čeština	ruština	němčina
	Tvar			
čeština				
prepozice	PPČ	–	PPČ (26 %)	P I (23,9 %)
	PMČ	–	PMČ (25,7 %)	P I (24,2 %)
	PMČ(1)	–	PMČ (33 %) / Adj. (29 %)	P II (34 %)
	PT	–	PMT (21 %)	P II (26 %)
postpozice	PPČ	–	Vf (15,6 %) / PPČ (12, 5 %)	Vf (25 %)
	PMČ	–	PMČ (11, 4 %)	Vf (17,4 %)
	PMČ(1)	–	PMČ/PMT (6 %)	Vf / P II (8 %)
	PT	–	PMT (16 %)	P II (13 %)

	Nejčastější ekvivalenty	čeština	ruština	němčina
	Tvar			
ruština				
prepozice	PPČ	PPČ (23,7 %)	–	P I (27,7 %)
	PMČ	Adj. (5 %) / PPČ, 0, Vf (4 %)	–	Vf (5 %)
	PPT	PT n. v. (17,5 %)	–	P II (22,6 %)
	PMT	PT d. v. (20 %)	–	P II (29 %)
postpozice	PPČ	Vf (17,8 %)	–	Vf (19,8 %)
	PMČ	Vf (35 %)	–	Vf (34 %)
	PPT	0 (14,8 %) / Vf (13,5 %)	–	0 (18,6 %) / Vf (9,3 %)
	PMT	PT d. v. (18 %) / Vf (14 %)	–	P II (21 %)
němčina				
	P I	Adj (27,6 %) / PPČ (25 %)	PPČ (26,6 %)	–
	P II	PT d. v. (39 %)	PMT (23 %) / Adj. (20 %)	–

Tabulka 2.9 *Přehled ekvivalentů přičestí v ruštině, češtině a němčině*⁹⁹

Jak dokládá následující příklad, u všech jazyků se mezi ekvivalenty objevovaly nejčastěji určité a neurčité tvary slovesné (včetně deverbálních substantiv, substantivizovaných přičestí a infinitivů),

⁹⁹ Procenta uváděná v závorce označují podíl na celkovém počtu, prepozitivních i postpozitivních tvarů, např. pro ruská prepozitivní PPČ bylo nejčastějším ekvivalentem v češtině PPČ, poměr jejich zastoupení byl 23,7 % ze všech zkoumaných ekvivalentů ruských PPČ, tedy nikoli jen prepozitivních.

z neslovesných tvarů se uplatňovala šířeji pouze adjektiva a s odstupem za nimi substantiva. Obecně ruština využívá nejvíce neurčitých slovesných tvarů ve srovnání s češtinou i němčinou. Němčina využívá aktivně polysyntézu, kterou volně kombinuje s gramatickými prostředky. Čeština volí nejčastěji větnou strukturu s určitým tvarem slovesným. V řadě případů je pak možné přičestí vypustit zcela:

(E)

*Чтобы избежать повторения дорогостоящих ошибок, **допущенных** в Ираке, Ливии потребуются искусное руководство, которое сможет **разработать** новую убедительную национальную концепцию для **объединения конкурирующих** властей, **обуздания** недисциплинированных ополченцев и минимизации стратегической уязвимости страны.*

*Má-li se Libye **vyhnout opakování** nákladných chyb z Iráku, bude potřebovat obratné **vedení**, jež dokáže **formulovat** přesvědčivou novou národní vizi – vizi, která **sjednotí** znesvářené autority, **přitáhne uzdu** neukázněným milicím a sníží na minimum strategickou zranitelnost země.*

*Um die kostspieligen, im Irak **begangenen** Fehler **zu vermeiden**, bedarf es in Libyen einer geschickten Führung, die eine **überzeugende** nationale Vision ausarbeitet, mit der es gelingt, **konkurrierende** Autoritäten **zu vereinen**, undisziplinierte Milizen in die Schranken **zu weisen** und die strategische Verwundbarkeit des Landes **zu minimieren**.*

3 Přechodníky

3.1 Přechodníky z hlediska typologie

Přechodníky nejsou jediným a ani základním prostředkem pro vyjádření závislé predikativní konstrukce (tou je v ruštině i češtině Vf ve vedlejší větě). Presto jsou významným prostředkem pro vyjádření sekundární predikace. Přechodníkové obraty se z neurčitých slovesných tvarů nejvíce blíží větám, a to jak svým vztahem k podmět, tak celkovou strukturou přechodníkové konstrukce. Od věty se liší nevyjádřenou osobou (i když v češtině kongruuje i s podmětem v rodě a čísle) a odkazováním na podmět, který je mimo samotnou konstrukci (tuto vlastnost mají i některé druhy vedlejších vět).

Přechodníky jako přechodné formy bývají považovány za projev **aglutinačního** typu, stejně tak upřednostňování polopredikativní konstrukce před větou vedlejší. To je podpořeno i nedostatkem formálních slov u aglutinačního typu.¹⁰⁰ Přechodníky jsou přechodnou formou jak z hlediska syntagmatického (věta jednoduchá–složená), tak z hlediska paradigmatického (sloveso–jméno).

V rámci ruštiny i češtiny se projevují dvě jazykové tendence: (1) vyjadřovat polypredikaci několika určitými slovesnými tvary a tvořit souvětí a (2) spojením určitého a neurčitého slovesného tvaru a vytvořením polopredikativní konstrukce. Přechodníkové konstrukce umožňují kondenzovat sdělení, vyjadřují děj jako závislý na ději druhém, ale neumožňují charakterizovat blíže druh tohoto závislého vztahu. Na rozdíl od přičestí nemohou přechodníky vystupovat v atributivní pozici, a proto ani vyjadřovat shodu s řídicím jménem.

3.2 Přechodníky jako neurčité tvary slovesné

Přechodníky jsou neurčité tvary slovesné, které přejímají sémantiku slovesa, jeho dějový význam i valenci. Vyjadřují vid a slovesný rod.

¹⁰⁰ Viz také Popela (1985: 62).

Na rozdíl od přičestí jsou přechodníky v ruštině i češtině víceméně jednotně spojovány se slovesným paradigmatem.¹⁰¹

Na syntaktické úrovni vyjadřuje přechodník především oslabenou predikaci a vytváří vlastní valenční vztahy. Přechodníkové konstrukce se od věty hlavní liší strukturní nedostatečností a od věty vedlejší silnější závislostí na hlavní větě. Nepřimykají pouze ke slovesu jako příslovečné určení, ale vstupují i do vazby s podmětem. Právě shoda logických podmětů je ve spisovném jazyce jednou z podmínek užití přechodníkové konstrukce. Přechodník tedy můžeme chápat jako slovesnou formu vyjadřující druhý děj k ději hlavnímu a vstupující s ním do časových vazeb.¹⁰² V ruštině se tato sekundárně predikativní role označuje jako второстепенное сказуемое (Шахматов 2001: 178). Isačenko (Исаченко 1960: 518) a Kozinceva v ЛЭС používají termín второстепенное действие. V češtině se používá termín polovětná vazba (Hrabě 1964) či polovětná konstrukce (Šmilauer 1972: 273n.), případně polopredikativní konstrukce (Marková 1967: 245n.). Všechny uvedené termíny poukazují na spojení přechodníkové konstrukce s predikátem, případně větou. Bondarko chápe přechodník v ruštině jako centrální způsob vyjádření závislého taxisu (Бондарко 1984: 77–79, Бондарко 1987: 234–243). V češtině nemá kategorie taxisu v takové míře specializovaný způsob vyjádření, časová následnost se vyjadřuje často s jinými funkcemi pomocí vidových a časových forem slovesa a lexikálních prostředků (viz také Panevová 3,16–17, 28).

Při srovnání češtiny a ruštiny právě u přechodníků nejvíce vystupuje do popředí rozdíl mezi systémem a skutečnou realizací. Čeština zná tvary jednotného a množného čísla, činné a trpné, přítomné a minulé, v singuláru i tvary rodové. I v češtině docházelo postupně

¹⁰¹ Některé práce v ruštině upozorňují na přechodný charakter přechodníku mezi slovesem a adverbium (Виноградов 1947: § 27), případně vydělují přechodník jako samostatný slovní druh (Шанский/Тихонов 1981: 222).

¹⁰² V ruských dialektech a „просторечии“ se používají tvary se sufixy *-виу/ -миу/-уу*, které se kromě sekundárně predikativních konstrukcí využívají i jako tzv. predikativní přechodníky. Vyjadřují stav subjektu nebo objektu, který vyplynul z předchozího děje. Tyto konstrukce (a konstrukce na *-но/-то*) vyjadřují rezultativní významy a v souvislosti s nimi se hovoří o kategorii perfekta v ruštině (Биккулова 2011: 1.4).

k převážení funkce vidové nad časovou (Dvořák 1983: 152), nicméně zjednodušení systému nedosáhlo té míry jako v ruštině. Ruský systém je prostší. Nerozlišuje se rod a číslo, časové formy jsou více provázány s vidovými formami. Systém přechodníkových forem je tedy bohatší v češtině než v ruštině. Pokud se však zaměříme na frekvenci užití, zjistíme, že české přechodníky jsou zastoupeny velmi řídko. Naproti tomu v ruštině jsou přechodníky živou, aktivně používanou formou, vyskytující se především v psané formě jazyka. V češtině dokládá postupný ústup přechodníků z aktivního užívání už Dvořákova práce (Dvořák 1983) i slovník *Frekvence slov*, který v roce 1961 doporučuje zvážit, zda přechodníky v rámci výuky nezahrnout k pasivním znalostem (Jelínek/Bečka/Těšitelová 1961: 90).¹⁰³ Také pražská *Ruská gramatika (Русская грамматика 1979: 214)* uvádí o českých přechodnících: „они усваиваются лишь в процессе школьного обучения, и нередко пишущий должен вспоминать заученное правило (кодифицированное, между прочим, не так уж давно) о согласовании формы деепричастия с подлежащим (в односоставных предложениях ч. дееп. не употребляются).“ Vzhledem k malému počtu dokladů je velmi obtížné vyvozovat závěry o úzu v češtině. Hojněji se v psaném i mluveném jazyce vyskytují pouze ustrnulé tvary, tzv. absolutní přechodníky (viz níže).

3.3 Přechodníky v analyzovaných jazycích

3.3.1 Přechodníky v ruštině

Ruský přechodník má více aglutinačních rysů než přechodník český. Přechodník nevyjadřuje redundantní kategorie jmenného

---

¹⁰³ V současné době se někdy hovoří o určitém návratu přechodníků i pod vlivem překladů z angličtiny (např. Auerspergová 2013: 86–93), takový jev ale zatím nedokládá žádná studie, a vzhledem k tomu, že analýzy uváděné v této práci ani analýzy Dvořákovy neprokázaly nárůst užívání přechodníků pod vlivem ruštiny (kde by se to možná vzhledem k podobnosti jazyků dalo předpokládat více) i francouzštiny (v Dvořákových analýzách), nepovažuji za pravděpodobné, že by se užívání přechodníků výrazně změnilo pod vlivem angličtiny, jedná se spíše o užití přechodníků v rámci specifických (často úředních) obrátů.

rodu a čísla, nemůže tudíž vyjadřovat ani kongruenci s podmětem. I v ruštině platí pravidlo stejných podmětů, toto pravidlo však ponechává stranou konstrukce se všeobecným podmětem a neosobní konstrukce. Jejich hodnocení se liší; striktní pojetí považuje za normativní pouze konstrukce s nominativním podmětem a všeobecným podmětem (АГ: § 2104), za nenormativní se považují i konstrukce s dativním subjektem, jejichž součástí není infinitiv. Méně striktní pojetí užití v neosobních konstrukcích připouští (Виноградов 1960: 655).¹⁰⁴ Proti striktní normě se staví Yokoyama, která přípustnost těchto konstrukcí uvádí i do souvislosti s aktuálním větným členěním (Йокояма 1983).

Ruské názvosloví reflektuje gramatikalizovanější pozici vidu a rozlišuje přechodníky vidu dokonavého a nedokonavého. Každý slovníkový tvar slovesa se prakticky může pojit jen s jedním sufixem tvořícím přechodník (dochází však i ke kolísání, srov. *увидя/увидев*). Okrajově se sice používají i přechodníky vidu dokonavého s koncovkou *-я(сь)/-а(сь)*, tedy primárně koncovkou vidu nedokonavého, tyto tvary mají ovšem stejné významy jako přechodníky d. v. se standardní koncovkou *-в/-вши/-вишь*.¹⁰⁵ Funkce přechodníku je tedy primárně svázána s vidovým tvarem, nikoli s koncovkou. V ruštině jsou tvary dokonavého vidu s koncovkou *-я/-а* považovány za zastaralé a využívají se převážně v ustálených spojeních (např. *очертя голову, положи руку на сердце*). V paralelním česko-ruském korpusu InterCorp v12 je možné vyhledat 2 479 těchto dokladů.¹⁰⁶ Novější korpusová studie analyzující texty z let 1990 až 2010, jejíž výsledky publikuje РКГ (Биккулова 2011: 2.1), ukazuje vysokou

¹⁰⁴ Напр. „... потом, убедившись, что понять этого он не может, ему стало скучно. / Потом, вспомнив все то волнение и озлобление, которые он видел на всех лицах, ему стало грустно...“ (Виноградов 1960: 655)

¹⁰⁵ Okrajově se vyskytují i tvary n. v. se sufixem *-в/-вши/-вишь* (*знав, гадавши, пытавшись*). V korpusové studii НКРЯ bylo v textech z let 1990–2010 těchto tvarů 237 a tvarů n. v. se sufixem *-а/-я/-ась/-ясь* přibližně 260 tisíc (Биккулова 2011: 2.1.).

¹⁰⁶ Dotazem [Vmgs---a-p] a odfiltrováním tvarů s koncovkou *-а/-я*. Напр. *Так как вас все-таки зовут? – прищурясь спросил Чапаев. / Так jakže vy se tedy jmenujete doopravdy, – zeptal se Čарајев a přimhouřil oči.*

Стояла у булочной, прислонясь к стене... / Stála u pekařství, oprřená o zed'...

aktivitu tvarů se sufixem *-я/-ясь*, které mají podle očekávání největší četnost ve spojení s kmenem *n. v.* (*зная*), ale poměrně frekventované jsou i ve spojení s tvary *d. v.* (*придя*).¹⁰⁷ Aktivně se tvoří především tvary přechodníků *d. v.* na *-я* od sloves na *-ти* (*прийти*) a zvrátých sloves druhého typu časování (Исаченко 1960: 533). Odpovídá to i frekvenci tvarů v InterCopru v12, kde mají nejvyšší frekvenci tvary sloves s kmenem *-йти*: *выйти, подойти, прийти, пройти* atd. U sloves na *-ти* se ještě na počátku 20. století používal sufix *-ши* (*пришедиши*), dnes se tento sufix objevuje pouze v 0,5 % případů. Stejnou tendenci potvrzuje i analýza Dobrušiny, která konstatuje, že „модель «суффикс настоящего времени -а, присоединяющийся к глаголу совершенного вида» стала единственной нормативной и образованные по такой модели формы к настоящему времени практически вытеснили аналоги с суффиксом -ши“ (Добрушина 2009: 26) (viz příklad 3.6.1.2 B2). U tvarů odvozených od sloves *d. v.* převládal sufix *-в*, frekventovaný byl i sufix *-вишь*. Drtivá většina tvarů na *-учи* připadala tvaru *будучи* (3 911 z 3 985 tvarů na *-учи*) (Добрушина 2009: 26н.).¹⁰⁸

Ruský přechodník vyjadřuje i slovesný rod. Jak ovšem upozorňuje Биккулова (Биккулова 2011: 1.2), v ruské tradici se obvykle pasivní tvary na morfologické rovině neanalyzují. Kategorii slovesného rodu nezmiňuje ani Isačenko (Исаченко 1960), ani АГ.¹⁰⁹ Jako nepřilíš častou formu ji zmiňuje např. Буланін (Буланін 1983). Pražská *Ruská gramatika* (*Русская грамматика* 1979: 210, 270) zmiňuje analytický tvar s *будучи*, který se pojí s oběma vidovými tvary pasivních příčestí, a kromě toho i trpné tvary typu *строясь*. Analytické tvary zmiňuje i Weiss (Weiss 1995: 246).

¹⁰⁷ Tvary typu *зная* (*n. v.* se sufixem *-я/-ясь*) se vyskytovaly v 194 916, resp. 58 974 případech, tvary typu *придя* od sloves *d. v.* v 8 324, resp. 1 154 případech. Celý podkorpus zahrnoval 74 148 796 slov.

¹⁰⁸ РКГ в této souvislosti upozorňuje na tvar *едучи*, který se vyskytuje dvacetpětkrát ve stylisticky neutrálních kontextech. Tuto četnost РКГ vysvětluje tím, že tvar *едя* je homonymní s přechodníkem slovesa *есть*.

¹⁰⁹ Биккулова také zmiňuje syntetický tvar pasiva *se -ся*, s tím, že „осмысление возвратной формы в пассивном значении обычно затруднено“. (Биккулова 2011: 1.2)

Mezi adverbiálními rysy přechodníku bývá uváděna i jeho neměnnost. Tento rys však nemůže být jednoznačně považován za jmenný, protože v ruštině jsou i jiné neměnné slovesné formy, srov. formy imperativu, podmiňovacího způsobu, popř. minulého času. Od adverbií se přechodníky liší především dějovým významem a vazbou s podmětem.

Přechodníky vyjadřují relativní čas a jsou typickým příkladem tzv. *зависимого таксиса* Jakobsonova pojetí. Obecně vyjadřují přechodníky n. v. současnost s hlavním dějem, přechodníky d. v. pak různocasovost, obvykle předcházející děj. Přechodník d. v. může za určitých podmínek vyjadřovat i současnost. Přechodníky n. v. vyjadřují zřídka i předcházející děj nebo logický důsledek.¹¹⁰

V ruské tradici se objevují dvě základní charakteristiky syntaktické funkce přechodníku: jako příslovečného určení a jako sekundárního predikátu. АГ mluví o konstrukcích vyjadřujících „сопутствующее действие“ a konstrukcích, které mají „обстоятельственно-характеризующие значения“ (АГ: § 2104). Kuzněsov (Кузнецов 2001: 109n.) chápe funkci sekundárního predikátu (полупредикативная репрезентация) jako základní funkci přechodníku, která je potenciálně vlastní každému přechodníku nezávisle na jeho lexikálním významu a významu hlavního predikátu. Adverbiální význam přechodníku na rozdíl od běžných příslovečných určení vyplývá z kontextu (Богуславский 1977: 270n.). Weiss přitom dokládá, že se může jednat i o obligatorní adverbiální aktant (např. ... *проводить весь день играя..* Weiss 1995: 243).

3.3.2 Přechodníky v češtině

Český přechodník vykazuje z hlediska morfologie více flexivních rysů než přechodník ruský. Především vyjadřuje redundantní kategorie rodu, která je však v plurálu neutralizovaná. Koncovka je polyfunkční, vyjadřuje rod, číslo, popř. spolu s videm i čas. Formy ženského rodu a množného čísla je možné posuzovat jako sufix časový (*-ouc/-íc/-ejíc*) a sufix množného čísla (*e*): *nesouc – nesouc-e*;

¹¹⁰ ПКГ uvádí, že u tzv. „následných“ dějů se obvykle jedná o jeden děj vyjadřovaný několika predikáty: *Медведь задел лапой мое правое плечо, разодрав комбинезон...* (Биккулова 2011: 3.2)

resp. *vykona-v*, *vykonav-š-i*, *vykonav-š-e*; a tedy jako projev aglutinačního typu. Na úrovni věty se tyto vlastnosti projevují částečnou kongruencí s podmětem (rod, číslo).

Přechodníky přítomné se tvoří od sloves nedokonavých (vyjadřují současný děj, *nesa*, *nesouc*, *nesouce*).¹¹¹ Přechodník minulý se tvoří zpravidla od sloves dokonavých (děj předcházející ději minulému: *přines*, *přinesši*, *přinesše*). NESČ zmiňuje čtyři možné tvary přechodníků (dokonavý přítomný/minulý; dokonavý přítomný/minulý) (NESČ: Karlík 2017a). Jestliže přechodník přítomný n. v. a minulý d. v. mají velmi nízkou frekvenci výskytu, oba zbývající tvary přechodníků se v textech téměř nevyskytují, a je proto velmi obtížné blíže se vyjadřovat k jejich vlastnostem v současném jazyce. Přechodník přítomný d. v. MČ 2 označuje za tvar, který vyšel z užívání (MČ 2: 154).¹¹² Komárek prakticky přirovnává český systém k ruskému, když jako určující pro relativní časový význam přechodníku považuje vid slovesa (Komárek 2006: 121n.).

Čeština zná i pasivní tvary přechodníků (přechodník slovesa *být* a PT). NESČ neuvádí, s kterým tvarem PT se konkrétní tvary přechodníku pojí, v příkladech uvádí pouze PT n. v. (*jsa* / *býváje* / *byv volán*) (NESČ: Karlík 2017a).¹¹³ MČ 2 uvádí, že konstrukce s PT n. v. mají procesuální význam, s PT d. v. buď procesuální, nebo statický, rezultativní (MČ 2: 155). Tvary typu *jsa předvolán* a *byv psán* se v příručkách neuvádějí, nicméně je lze v ČNK dohledat:¹¹⁴

*Zde bylo velmi příjemno; **jsouce** skalami **sevřeny** byly zde jako v pokojíku, teplotu, v rokli beztoho poměrně nízkou, snižovaly ještě miliony*

¹¹¹ Dříve se uváděly i tvary od sloves dokonavých, označující děj předcházející ději budoucímu: *přinesa*, *přinesouc*, *přinesouce*. Například ještě v roce 2007 dala jazyková poradna ÚJČ trochu protikladnou odpověď, že v češtině existují tři typy přechodníků, ovšem jeden se nepoužívá a zbývající dva se používají okrajově: „Problém však je v tom, že se přechodníky obecně používají jen okrajově. Přechodník budoucí již v podstatě zanikl, neužívá se.“ (viz <http://www.ujc.cas.cz/jazykova-poradna/dotazy/0087.html>)

¹¹² V ČNK SYN lze najít tvary přech. přít. d. v., a to i v publicistických textech novějšího data., často se ovšem jedná o citování staršího textu. Např. „... odejítí na soud boží, hořkovala matka tohoto dítěte, pravíc...“ (*Britské listy*, 4. 7. 2001)

¹¹³ Čeština má na rozdíl od ruštiny pro sloveso být přítomný i minulý přechodník.

¹¹⁴ Příklady z korpusu SYN2013PUB

vodního prášku z tříštícího se o četné skalní tesy kataraktu, v jehož velebně monotónní hudbě za chvíli blaze usnuly. (Klíma: Velký román)

Když jsem ho – **byv tázán** – doporučil na šéfa souboru u soutoku Labe s Orlicí, odpověděli mi, že „jednoho Morávka bylo už na Hradec dost“. (Právo: 2009)

Na rozdíl od ruštiny se české přechodníky téměř nepojí s konjunkto-ry. V ruštině se přechodníkové konstrukce mohou pojit se spojkami (*словно, точно, как бы*). Vzhledem k malému zastoupení v textu jsou úvahy o flexivní či aglutinační povaze českých přechodníků velmi formální a nemají dostatečnou oporu v textu.

V češtině, nejen psané,¹¹⁵ se poměrně aktivně používají tzv. ustrnulé (absolutní¹¹⁶) přechodníky. Neplatí pro ně podmínka stejných podmětů a často přecházejí k jiným slovním druhům (NESČ: Karlík 2017a). Ustrnulý tvar přechodníku se vyskytuje i v některých nářečích, kde se užívá jediný tvar přechodníku přítomného bez ohledu na číslo a jmenný rod (Dvořák 1983: 55). I tyto ustrnulé tvary však většinou stále představují sekundárně predikační jádro a lze je nahradit určitým tvarem slovesným. MČ 2 (MČ 2: 156) rozlišuje stejně jako Dvořák (Dvořák 1983: 121n.) autosémantické ustrnulé tvary, které nemohou být rozvíjeny (typu *nechtě, leže, kleče*), a synsémantické tvary, které naopak vyžadují rozvíjející výrazy (typu *vyjma, nehledě, nemluvě*). I posledně jmenované si však podle MČ 2 zachovaly omezenou část slovesného valenčního potenciálu (MČ 2: 156). Mezi ustrnulými přechodníky převládají v současnosti tvary na *-e/-ě* a v menší míře tvary na *-íc*.¹¹⁷

Dvořák upozorňuje i na to, že tendence k lexikalizaci některých přechodníků „je obecně slovanská; projevuje se v obdobných sémantických i syntaktických okruzích“ (Dvořák 1983: 121). Pro češtinu i ruštinu je především typický přechod přechodníků k předložkám

---

¹¹⁵ Doklady ustrnulých přechodníků je možné nalézt i v mluveném korpusu Oral 2013.

¹¹⁶ Termín absolutní přechodníkové vazby zahrnuje u Gebauera i různopodměťové přechodníky (Gebauer 1929: 601n.) (citováno z Dvořák 1983: 121).

¹¹⁷ Tvar *-e/-ě* převládal i v překladech ze slovenštiny, kde by se dal předpokládat nárůst tvarů na *-íc* (Dvořák 1983: 127).

(*благодаря, несмотря, спустя; vyjma, nehledě na, nemluvě o, počínaje, konče*). Tuto tendenci známe i z němčiny (*betreffend, entsprechend, angenommen, ungeachtet*; některé se vyskytují spolu s předložkami *angefangen bei, ausgehend von*).

3.3.2.1 Přechodníky v současné češtině

Většina jazykových příruček neuvádí frekvenci přechodníků v současné češtině. Podrobná Dvořáková práce končí v sedmdesátých letech a dokládá postupný úbytek přechodníků v překladových textech. *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce* (Jelínek/Bečka/Těšitelová 1961: 90) uvádí, že přechodníky mají četnost 0,89 % všech tvarů. MČ 2 charakterizuje přech. přít. jako „knížní“ a „ustupující“, přech. min. jako „výrazně knížní“ a „výrazně ustupující“ (MČ 2: 154). V česko-německo-ruském subkorpusu InterCorpu verze 8 bylo nalezeno 186 tvarů českého přechodníku minulého a po ručním vytřídění zbylo 159 tvarů. Velikost tohoto subkorpusu je 223 220 871 pozic.¹¹⁸ Ze 159 tvarů pochází 107 tvarů z knihy *Osudy dobrého vojáka Švejka*, třicet výskytů bylo v překladu Puškinovy *Kapitánské dcerky* od Bohumila Mathesia a šestnáct výskytů v překladu Kiplingovy *Knihy džunglí* od Miloše Maixnera, pouze šest tvarů pocházelo z jiných zdrojů. Nebyl nalezen žádný doklad ze subkorpusu Syndicate; tento subkorpus je poměrně rozsáhlý a nulový výskyt českého přechodníku minulého dokládá, že se v současných žurnalistických textech přechodník minulý téměř nepoužívá.¹¹⁹

U přechodníku přítomného je situace nepatrně odlišná, v česko-rusko-německém subkorpusu Intercorpu verze 8 se vyskytuje 1 558 dokladů, z toho 277 v žurnalistických textech. Pokud se podíváme na složení jednotlivých tvarů je 114krát zastoupen tvar *nemluvě*, 44krát *počínaje*, 29krát *soudě*, 14krát *konče* a 11krát

---

¹¹⁸ Tj. zahrnují i interpunkci.

¹¹⁹ Pro srovnání v českém korpusu Syn2010 je 55 a po ručním vytřídění 46 výskytů českého přech. min. v publicistických textech, většinou se jedná o citaci starších textů. Např.: „*Jiné to bylo, když se připojil třeba S. K. Neumann: „Jinošský do šedin uchovav si zápal, zmužilý, přímý jen pravdu politiky chápal, křivdy netrpěl.“*“

nevyjímaje.¹²⁰ Pokud se ve stejném korpusu zaměříme na současné texty (s rokem vydání po roce 2000¹²¹), je výsledek podobný. Celkem bylo vyhledáno 297 výskytů. Po odfiltrování synonymních¹²² a chybně desambiguovaných tvarů¹²³ zbylo 65 výskytů (a 32 z Kafkovy *Proměny*), které ale z větší části také vykazují silný stupeň lexikalizace (*doufaje, hledě, nechtíc...*). Velikost tohoto subkorpusu je 9 471 385 pozic; pro srovnání ve stejném vzorku je 12 371 výskytů ruských přechodníků.¹²⁴

Uvedené příklady dokládají, že přechodníky se v češtině užívají velmi zřídka. Přechodníky minulé mají velmi nízkou frekvenci a jejich výskyt je velmi ovlivněn autorským, příp. překladatelským stylem. U přechodníků přítomných je v češtině počet výskytů zdánlivě vyšší, výsledek je ovšem ovlivněn vysokou frekvencí několika ustrnulých tvarů.¹²⁵ V češtině jsou tedy neaktivnější tzv. ustrnulé přechodníky typu *nehledě, soudě, doufaje, nemluvě* apod., které jsou „prostředkem knižním – ne však tak výrazně jako TC [přechodníkové konstrukce]“ (Dvořák 1983: 137) Z Dvořákovy analýzy vyplývá, že ustrnulé přechodníky mají dlouhodobě stabilní frekvenci užití cca 0,03 %¹²⁶ (Dvořák 1983: 136). Jedná se přitom o stále stejné tvary, např. v textech z let 1857–1918 jsou nejfrekventovanější ustrnulé přechodníky *nehledě, počínaje, nemluvě*. Tyto tři tvary mají v textech dlouhodobě vysokou frekvenci ve srovnání s ostatními přechodníky, v textech po roce 1945 tvoří více než 60 % ustrnulých přechodníků. Frekvence „neustrnulých“ přechodníků kontinuálně

¹²⁰ Tvary *počínajíc, počínajíce* se vyskytovaly v daleko menší míře (každý jeden výskyt).

¹²¹ Bohužel je ukazatel roku vydání pouze orientační, protože zahrnuje např. Kafkovu *Proměnu* v překladu Vladimíra Kafky, která vznikla na počátku šedesátých let minulého století.

¹²² Např. *počínaje, konče, soudě*.

¹²³ Např. *žena, pra, duše* atd.

¹²⁴ Po odfiltrování synonymních tvarů.

¹²⁵ Nejedná se jen o výsledky z malého paralelního korpusu. Pro srovnání v korpusu Syn2010 je 3 048 výskytů přech. přít. Nejfrekventovanějšími tvary jsou: *počínaje* (1 311 tvarů), *nemluvě* (1 285), *nechtě* (456), *konče* (406), *soudě* (405), *nevyjímaje* (291) atd.

¹²⁶ Analýza zahrnovala texty z let 1857–1978, které byly rozděleny do čtyř časových úseků.

klesá s mírným nárůstem v době národního obrození, v textech ze sedmdesátých let 20. století činila 0,14 % (Dvořák 1983: 85).

3.4 Přechodníky z hlediska typologie

Čeština je jazykem se silně zastoupeným flexivním typem (Skalička 2004: 475n), který nebývá příznivý k využívání prostředků sekundární predikace. Můžeme tedy vycházet z toho, že český přechodník nebude nejvyužívanějším ekvivalentem, ale budou upřednostňovány buď určité tvary slovesné, nebo naopak tvary jmenné. Podrobněji lze také vycházet z uváděných ekvivalentů přechodníků v rámci češtiny (tj. syntakticky synonymních konstrukcí).¹²⁷ Z vedlejších vět jsou to především věty časové, způsobové, příčinné/důvodové, přípustkové, podmínkové, vztahné a také kopulativně spojená věta hlavní. Mezi ekvivalenty větnočlenskými jsou uváděna různá příslovečná určení vyjádřená substantivy v předložkových pádech, event. v instrumentálu, případně adverbia, možné jsou i jiné polopredikativní konstrukce především s příděstím trpným.

V němčině se přechodníkům svou funkcí blíží adverbialně užitá participia, která mohou vyjádřit druhou predikaci ve větě a vstupují do různých, především časových vztahů, s hlavní predikací. Nelze ovšem konstatovat korelaci jednotlivých tvarů, oba tvary německých přechodníků mohou být ekvivalenty jak pro ruský n. v., tak i d. v.¹²⁸

---

¹²⁷ Např. Marková 1990.

¹²⁸ V této souvislosti by bylo možné poukázat na výsledky analýzy Diany Wunschové, kterou provedla ve své dizertaci týkající se ekvivalentů ruských přechodníků v němčině (obhájena 2009 na Filozofické fakultě MUNI). Jak se však ukázalo, velmi rozsáhlé části této práce, často celé kapitoly, byly převzaty bez uvedení zdroje z dizertace Салихен-Мунтаха (obhájené na MGU roku 1984), která se týkala ekvivalentů ruských přechodníků v angličtině. Vzhledem k tomu, že byl převzat doslova téměř celý teoretický úvod a závěr práce, ale také texty doplňující analýzu, u kterých byly vyměněny anglické příklady za příklady z němčiny, je možné pochybovat o skutečné relevantnosti výsledků analýzy. Nelze také souhlasit s tvrzením, že v němčině «[и]з активных причастий в качестве обстоятельства образа действия выступает только причастие I, в качестве обстоятельства времени — причастие II...» (Wunschová 2009: 53). Sama ve své práci uvádí mezi ekvivalenty ruských

3.5 Ekvivalenty ruských přechodníků

3.5.1 Přechodník nedokonavého vidu

Analýza ekvivalentů ruských přechodníků v češtině byla provedena původně na korpusu InterCorp verze 2,¹²⁹ vzhledem k malé velikosti tohoto korpusu a k omezeným možnostem vyhledávání v tomto korpusu, byla provedena následně analýza ve verzi 11. Analýza ekvivalentů v němčině byla provedena v Korpusu InterCorp verze 7.

3.5.1.1 Ekvivalenty přechodníku n. v. v češtině

Bylo analyzováno celkem 329 výskytů ruského přechodníku n. v. ve verzi 2 a 110 ve verzi 11. Obě analýzy se v zásadních rysech nelišily, k významnějším odchylkám došlo pouze u četnosti výskytu věty vztahné a substantivních ekvivalentů, které měly v obou případech v novější analýze nižší četnost.¹³⁰

Podle očekávání byl nejčastějším ekvivalentem **určitý tvar slovesný** (196 tvarů, 59 % ve staré a 66 % v nové analýze). Určité slovesné tvary byly téměř rovnoměrně zastoupeny ve větě hlavní a vedlejší. Věta hlavní byla uvozena nejčastěji spojkou *a* (necelých 20 %, resp. 22 % všech výskytů) (A), méně často asyndeticky (B):

---

temporálních přechodníkových konstrukcí obě německá participia (Wunschová 2009: 73), k tomuto zavádějícímu výroku došlo pravděpodobně proto, že tato část je opět převzatá z dizertace Салихен-Мунтаха (Салихен-Мунтаха 1984: 69), kde se ovšem týkala anglických participií. Německé P I má v rozporu s tvrzením Wunschové schopnost vyjadřovat časové děje (např. ... *hielt dem Kind, weiter in der Zeitung lesend, den Sahnelöffel hin...*) a P II způsob slovesného děje (*Wir gingen gestärkt an die Arbeit.*).

¹²⁹ Nevýhodou tohoto česko-ruského subkorpusu byla jeho nevyváženost. Skládal se až na výjimky z literárních a žurnalistických textů v poměru asi 2 : 1. To pravděpodobně ovlivňuje vyšší zastoupení nepravých vět vztahných, které se častěji objevují v žurnalistických textech. V literárních textech se pak výrazněji projevuje autorský styl.

¹³⁰ Pokud není uvedeno jinak, pocházejí příklady z InterCorp verze 2.

(A)

*Короче говоря, регулирование стремится разрушить инициативность, **стимулируя** то, что экономисты называют поведением, направленным на поиск ренты...*

*Stručně řečeno, regulace má tendenci zkreslovat pobídky a **podporuje** to, čemu ekonomové říkají chování zaměřené na vyhledávání rent...*

(B)

*В шкафу, **дрожа** от холода, сидел небольшой зеленый человек и грыз острыми зубками ананас.*

*V chladničce seděl malý zelený mužíček, **třásl se** zimou a ostrými zoubky hryzal ananas.*

Z vět vedlejších měla v novější analýze nejvyšší frekvenci věta časová (10 %, C),¹³¹ která byla ve starší analýze druhou nejfrekventovanější po vztažné větě (v původní analýze 5 % výskytů, v novější 4 % výskytů, D), následovaly věta předmětná (uvozená spojkami *aby, že*) a věta způsobová (*tím, že; tak, že*). Překvapivě vysokou četnost (5 %, v novější analýze 3 %) měla i nepravá věta vztažná (*čímž, což, přičemž*) (E).

(C)

*Министр Стимсон, **будучи** еще генерал-губернатором Филиппин, приезжал в Киото.*

*Ministr Stimson jezdil do Kjóta, **když byl** ještě generálním gubernátorem na Filipínách.*

(D)

*... спросил деликатный Полосков, **сдаваясь** на милость победительницы.*

*... zeptal se ohleduplný Poloskov, který **se vzdal** na milost a nemilost.*

(E)

*Как утверждается, китайские солдаты заняли огневые позиции, **заставляя** индийцев отступить, чтобы не спровоцировать начало огня.*

---

¹³¹ Z verze 11.

Čínští vojáci údajně zaujali palebné pozice, což Indy **přimělo** se stáhnout, aby nevyprovokovali přestřelku.

U českých slovesných ekvivalentů nebyl jednoznačně zachován vid nedokonavý. 23 % v původní, resp. 24 % v nové analýze všech českých slovesných tvarů bylo vidu dokonavého. Často se objevovaly obě vidové formy pro jeden ruský přechodník, srov. (F1 a F2):

(F1)

Чувствуя необыкновенный прилив энергии, я огляделся по сторонам.

Почítil jsem v sobě neobyčejnou vlnu energie a rozhlédl se kolem sebe.¹³²

(F2)

... спросил я, **чувствуя**, как за моей спиной сжимаются туго стянутые рукавами кулаки.

... zeptal jsem se a **cítíl** jsem, jak se mi za zády v pevně utažených svázaných rukávech kazajky svírají pěsti.

Volnější využití vidů v češtině je provázáno s volbou jiných výrazových prostředků a jiným strukturováním sdělení, srov. v příkladě G1 a G2 ruština strukturuje situaci na děj hlavní a závislý, který je současný s dějem hlavním, zatímco čeština volí dvě samostatné predikace (navíc v G1 děj vyjadřuje minulým časem), vid zde tedy není gramaticky vázaný na vyjádření současného děje:

(G1)

Хотелось бы сказать, что **дискредитируя** себя Леппер занимается самоуничтожением.

Kéž bych mohl říci, že se Lepper těmito kroky **zdiskreditoval** a zničil.

(G2)

Классифицировав все однажды, мы будем в состоянии делать прогнозы по двум родственным видам, основанные на неполной информации о каждом из них, при этом **выигрывая** время и **экономя** деньги.

¹³² Zde se jedná pravděpodobně překlep: *vinu energie* > *vlnu energie*.

Jakmile je klasifikujeme, budeme moci činit prognózy o dvou úzce spjatých druzích i na základě neúplných informací o každém z nich, čímž získáme čas a ušetříme peníze.

Substantiva byla jedinou skupinou, u níž se výrazněji lišilo zastoupení mezi ekvivalenty. V původní analýze tvořila přes 12 % ekvivalentů, v novější analýze kolem 6 %. Tento rozdíl může být způsoben jednak větším korpusem s různorodějšími texty a hlavně pokročilejšími způsoby vyhledávání v novější verzi InterCorpu. Zároveň je novější analýza provedena na menším počtu příkladů, což se může projevit právě na odchylkách u méně frekventovaných ekvivalentů. V původní studii převládaly tvary instrumentálu a tvary s předložkou (H1, H2). Z předložek byly v obou analýzách více zastoupeny primární předložky (*v, s, při*), okrajově sekundární (*prostřednictvím*). Mezi substantivy bylo ve starší analýze 45 % verbálních substantiv na *-ní/-tí* s dějovým významem (především v instrumentálu: *uzavíráním, vyplácením, zachraňováním, vychvalováním, omezováním*, viz H3, H4 a s předložkou, viz H5, H6¹³³), v novější analýze byl poměr nižší (16 %). Verbální substantiva mají predikační potenciál a jejich ekvivalentnost s ruskými přechodníky je nejen na úrovni lexikální, ale do určité míry se blíží i vyjádření průběhu slovesného děje. Podstatná jména v instrumentálu vyjadřovala všechna různou měrou dějový význam. Naproti tomu u substantiv s předložkou byl verbální charakter zachován v omezené míře (*ve víře / полагая; bez zájmu / не обращая внимания; v domnění / думая*); výjimkou byla spojení s předložkou *při* a sekundárními předložkami *prostřednictvím, během* (např. *při prosazování / преследуя; prostřednictvím omezování / ограничивая*).

(H1)

A то, что она в отчаянии выхватывала из куч и прикладывала к себе, тревожно всматриваясь в зеркало, было смехотворно мало, коротко или глупо.

*To, co v zoufalství vyrvala z hromad a přiložila k obličejí s **pohledem** plným obav upřeným do zrcadla, bylo směšně malé, krátké nebo hloupé.*

---

¹³³ Tento příklad je z novější analýzy z verze 11.

(H2)

*Маргарита, улыбаясь, помахала ему рукой.
Markéta tu s úsměvem pokynula.*

(H3)

*Позволить потерпевшим рассказывать свои истории, а затем дать подсудимому право затягивать процесс, **расхваливая** свои заслуги в качестве политического лидера, – вот формула бесконечного судебного разбирательства.
Povzbuzovat oběti, aby hovořily, a pak dávat obžalovanému právo mařit jednání **vychvalováním** svých zásluh v pozici politického lídra je recept na nekonečné zdržování.*

(H4)

*Чем выше будет спрос на нефть и газ из данных регионов, тем более вероятно, что данные регионы станут повышать цены и поддерживать их неизменными, **откладывая** инвестиции и **ограничивая** добычу.
Čím větší bude poptávka po ropě a plynu z těchto oblastí, tím pravděpodobněji budou tyto oblasti usilovat o vyšší ceny a udržovat je **odkládáním** investic a **omezováním** produkce.*

(H5)

***Преследуя** эти цели, Россия должна помнить, что империализм – дорогое удовольствие и ведёт к конфликту с Западом.
Пři prosazování svých cílů by Rusko mělo mít na paměti, že imperialismus je nákladný a že podniká konfrontaci se Západem.*

(H6)

*В течение 50 лет Баффет, которому сейчас 75, работал, **накапливая** огромное состояние.
Buffett, dnes pětasedmdesátiletý, pracoval 50 let **na hromaděni** obrovského majetku.*

V řadě případů (původní analýza 7 %, novější analýza 3 %) odpovídala ruské přechodníkové konstrukci **předložková spojení**. V analýze jsou tedy odlišeny případy, kde je substantivum hlavním

nositelem lexikálního významu ruského přechodníku (I), a případy, kdy měl ruský přechodník ekvivalent ve formě předložky (J). V těchto případech převládaly předložky sekundární. Přechodníky mají obecně tendenci přecházet k předložkám a tyto ekvivalence ukazují v řadě případů na oslabený verbální charakter některých ruských přechodníků např. *учитывая, используя*:

(I)

*США пытались контролировать развитие Японии в Азии, **ограничивая** импорт энергии (особенно нефти).*

*USA se pokusily dostat pod kontrolu expanzi Japonska v Asii **prostřednictvím omezení** japonských energetických dovozů (zejména ropy).*

(J)

*Это не означает, что правительство должно править, **опираясь** на устрашение, как это делали правительства России в прошлом...*

*Z toho ještě nevyplývá, že vláda musí vládnout **prostřednictvím** strachu, jak to činily předchozí ruské kabinet...*

V některých případech (v původní analýze 6 %, v novější 16 %) neměl samotný ruský přechodník **žádný ekvivalent, tj. odpovídalo mu nulové analogon**. V ruštině se jednalo především o sémanticky vyprázdněná slovesa sponového typu (*являясь, находясь, будучи*), jejichž funkce ve větě je velmi formální a spíše syntaktická (K). Mezi taková spojení patřil mezi ekvivalenty i srovnávací obrat uvozený *jako, jakožto*, kterému odpovídaly ruské konstrukce s tvarem sponového slovesa *будучи*¹³⁴ (L1, L2).

---

¹³⁴ V analyzované části se vyskytovaly přechodníky s koncovkou *-учи (-ючи)* pouze ve tvaru *будучи* a jeden tvar *ожидаючи*. Ve 2 případech byl přechodník *будучи* v opisném tvaru pasiva a v češtině mu odpovídal aktivní tvar:

Будучи вынужден по роду своих занятий встречаться со множеством тяжелых идиотов из литературных кругов...

*А поскольку мне не zájму přímo **предурочивали** к setkáním se spoustou těžkých idiotů z literárních kruhů...*

(K)

*Представляющие же основное политическое направление левоцентристские и правоцентристские партии, **находясь** перед лицом подобной перспективы, просто прячут голову в песок, **надеясь** без всяких на то оснований, что проблема исчезнет сама по себе. Pravicové i levicové strany **soustředěné** kolem politického středu schovávají před tímto problémem hlavu do písku, **doufajíce** navzdory všemu, že otázka imigrace jednou sama zmizí.*

(L1)

***Будучи** еврейкой, она так и не смогла к этому привыкнуть. Jako Židovka si na to nikdy nedokázala zvyknout.*

(L2)

***Будучи** свидетелем и участником тяньанмэньских событий, а также пользуясь доступом к историческим архивам, я видел свой долг в том...*

Jakožto svědek a účastník událostí na Tchien-an-menu a navíc člověk s přístupem do historických archivů jsem cítil jako svou povinnost zveřejnit tyto záznamy o rozhodnutích, jež stála za tím, co se nakonec přihodilo.

V některých případech byly ruské přechodníky součástí **verbonomijních spojení** (*получая возможность, проявляя интерес*, M), které měly odpovídající ekvivalent jako celek. V těchto spojeních je slovesná část sémanticky vyprázdňená, má formální charakter. Její funkce je strukturní a vyjadřuje gramatické významy a procesualnost. Hlavní informativní jádro nese substantivum:

(M)

*... основное **внимание** при этом **уделяя** вопросам доступа на рынки и установлению твердых правил.*

*... **замěřují se** на přístup на trh a pevné zásady.*

České přechodníky se mezi ekvivalenty vyskytovaly pouze v ustrnulé formě (*soudě, nemluvě, počínaje*, N), v novější analýze se vyskytly i dva neustrnulé přechodníky (O):

(N)

Во-вторых, **исходя** из исторического опыта, благодаря его влиянию на общественное мнение и экономическую политику, жизнь огромного множества людей изменилась к лучшему.

Zadruhé, **soudě** podle dějinné zkušenosti, jeho vliv na veřejné mínění a hospodářské zákonodárství změnil k lepšímu životy bezpočtu lidí.

(O)

Место, где мы сейчас стоим, это место, откуда Хинтерштойсер снова и снова падал, отчаянно **пытаясь** пройти эту преграду.

Ted' stojím na místě, odkud Hinterstoisser znova a znova padal. Zoufale se **snažíce** přejít tento úsek.

3.5.1.2 Эквиваленты přechodníku n. v. v němčině

Celkem bylo analyzováno 111 tvarů ruského přechodníku n. v. I v němčině byl nejčastějším ekvivalentem určitý tvar slovesa (72), a to ve **větě hlavní** (44, A) a vedlejší (28). Věta hlavní byla ve třetině případů (15 ze 44) připojena spojkou *und* (B):

(A)

Они громко разговаривали, перекликались, **поднимая** сокровища с пола пещеры или **снимая** их со стены, и разглядывали их перед факелами, **лаская** и **поглаживая**.

Laut sprachen sie, riefen einander zu, **hoben** die alten Schätze aus dem großen Durcheinander auf oder **hingen** sie von der Wand **ab**, hielten sie ins Licht und **streichelten** sie **zärtlich**.

(B)

Забыв об опасности, он стоял, **не сводя** глаз с Деревянного...
Er blieb vor dem Mann stehen und **betrachtete** ihn.

Z **vedlejších vět** byly častěji zastoupeny věta časová (C1, C2) (vyjadřující současnost, spojky *während*, *als*, *wenn*) a modální (D) (oba typy v 6 případech), nepravá věta vztahná (tzv. *weitergeführter*

Nebensatz, 5, se spojками *wobei, was*)¹³⁵ (E1, E2), vedlejší věta vztážná (5) (F) a příčiny (4).

(C1)

*Во-вторых, Кэмерон был прав, **говоря**, что «Европейский Союз, который выйдет из кризиса еврозоны... будет изменен до неузнаваемости теми мерами, которые необходимо принять для спасения еврозоны».*

*Zweitens hatte Cameron Recht, als er **sagte**, „die Europäische Union, die aus der Krise der Eurozone hervorgeht... wird durch die zur Rettung der Eurozone erforderlichen Maßnahmen bis zur Unkenntlichkeit verwandelt werden“.*

(C2)

***Восхищаясь** всеми этими чудесами и желая получше осмотреть необыкновенный город, Нильс ускорил шаги.*

*Doch während der Junge alles dies **bewunderte**, wurde er von einer ihm selbst unbegreiflichen Hast überfallen.*

(D)

*Вместо того чтобы решать эти конкретные угрозы для Японии, Хатояма продолжает действовать как оппозиционный политик, **нападая** на ЛДП и **подрывая** одно из вызывающих самое сильное чувство гордости достижений правления ЛДП, глубокий и доверительный альянс с США.*

*Anstatt sich mit diesen konkreten Bedrohungen für Japan auseinanderzusetzen, verhält sich Hatoyama weiterhin wie ein Oppositionspolitiker, indem er die LDP **angreift** und eine der stolzesten Errungenschaften der LDP-Herrschaft **untergräbt**, das tiefe und vertrauensvolle Bündnis mit den USA.*

(E1)

*В результате, общие налоговые поступления Америки в процентах от национального дохода являются одними из самых низких среди стран с высокими доходами, **составляя** примерно 30 %, по сравнению с около 40 % в Европе.*

¹³⁵ Po *was* následovalo vždy sloveso v opisném tvaru konjunktivu (tzv. *würde*-Form).

Infolgedessen zählen Amerikas Gesamtsteuereinnahmen als Anteil am Nationaleinkommen zu den niedrigsten aller Länder mit hohem Einkommen, wobei der amerikanische Wert bei 30 und der europäische bei 40 Prozent **liegt**.

(E2)

Но если причины системного риска не до конца будут поняты, возможно, что все небольшие банки тоже обанкротятся или будут испытывать трудности, негативно **влияя** на реальную экономику. Doch wenn systemische Risiken auftauchen, die noch nicht vollkommen verstanden werden, könnten die kleineren Banken alle gleichzeitig in Konkurs gehen oder finanzielle Probleme bekommen, was der Realwirtschaft **schaden würde**.

(F)

Одно за другим правительства проводили политику, **делая упор** на рост и развитие внутри страны, значительно **ограничивая** взаимодействия с остальным миром.

Die aufeinander folgenden Regierungen machten sich eine Politik zu eigen, die den Staat Wachstum und Entwicklung **lenken ließ** und gleichzeitig wirtschaftliche Interaktionen mit dem Rest der Welt stark **einschränkte**.

V 9 případech neměl přechodník **žádný ekvivalent**. Byly mezi nimi i tři tvary na -учи (tvar *будучи*), ve všech případech jim v němčině odpovídaly srovnávací obraty s *als*, samotný tvar *будучи* neměl žádný ekvivalent, smysl celé konstrukce to však podstatně nezměnilo (G1, G2). Ruské přechodníky byly i součástí ustálených verbonominálních spojení (viz také F). Ruskému obratu *принимая во внимание* odpovídala v němčině předložka *angesichts* (H).¹³⁶

---

¹³⁶ Stejný ekvivalent měl i přechodník *учитывая*:

*Свободный приток капитала из СФБ этих регионов в корпорации в развитых странах имеет решающее значение для балансирования глобальной экономики и обеспечения ликвидности финансовых рынков, особенно **учитывая** перспективы еще одной рецессии на Западе.*

Der freie Kapitalfluss aus den Staatsfonds dieser Region in Richtung Konzerne in Industrieländern ist von entscheidender Bedeutung für

(G1)

Будучи самым густонаселенным и самым богатым из 50 штатов Америки, Калифорния долгое время была маяком возможностей для талантливых и инициативных людей со всех континентов.

Als bevölkerungsreichster und wohlhabendster der 50 amerikanischen Staaten übt Kalifornien seit langem große Anziehungskraft auf talentierte und geschäftstüchtige Menschen aus aller Welt aus, die ihre Chance nutzen wollen.

(G2)

Во время кризиса семья Обамы направляет мощное послание, и госпожа Обама, **будучи** женщиной, поднявшей эстафетную палочку, которую уронила принцесса Диана, является основным инструментом в создании этого послания

In Zeiten der Krise senden die Obamas eine prägnante Botschaft aus und Mrs. Obama als weiblicher Archetypus in der Nachfolge von Prinzessin Di ist von entscheidender Bedeutung für die Formulierung dieser Botschaft:

(H)

Например, итальянские политики, которые, **принимая во внимания**¹³⁷ неутешительные экономические показатели Италии в последнее время, могли бы показаться наименее компетентными для того, чтобы давать ЕЦБ советы в области кредитно-денежной политики, тем не менее выступают в поддержку понижения ставок процента.

Italienische Politiker z. B., die **angesichts** Italiens kläglicher Wirtschaftsleistung in letzter Zeit am wenigsten qualifiziert erscheinen, die EZB in Sachen Währungspolitik zu beraten, befürworten nichtsdestoweniger Zinssatzsenkungen.

Infinitiv se objevily v 9 případech. Ve 3 případech byl infinitiv použit v konstrukci *ohne zu*-Inf (I1), dvakrát jako účelový v konstrukci

---

*das Gleichgewicht der Weltwirtschaft und die Bereitstellung von Liquidität auf den Finanzmärkten, vor allem **angesichts** der Aussicht auf eine weitere Rezession im Westen.*

¹³⁷ Zde se jedná pravděpodobně o překlep.

s *um zu*-Inf (I2). Čtyři infinitivy byly bez konjunkturu (3 s *zu* – viz I3, 1 bez *zu* – viz I4).

(I1)

*Воды в природе имеется в изобилии, и большинство людей могли бы прожить более десяти тысячелетий, **даже не задумываясь** об этом.*

*Wasser ist in der Natur reichlich vorhanden, und der Großteil der Menschheit hat über zehntausend Jahre existiert, **ohne sich** je darüber **Gedanken zu machen**.*

(I2)

*Частично намеренно и частично случайно около десяти лет назад Китай стал последовательно накапливать большие объемы валютных резервов, поддерживая положительное сальдо торгового баланса и делая интервенции, **скупая** доллары, которые это сальдо порождало.*

*Teils absichtlich, teils zufällig begann China vor einem Jahrzehnt beständig riesige Summen an Währungsreserven anzuhäufen. Man wies einen Handelsbilanzüberschuss auf und intervenierte, **um** die damit verbundenen Dollar-Zuflüsse **aufzukaufen**.*

(I3)

*Действия России направлены на разжигание антиправительственной негативной реакции в Грузии, тем самым **прокладывая** путь для прихода к власти пророссийских политических сил.*

*Russlands Maßnahmen zielen darauf ab, in Georgien eine Bewegung gegen die Regierung in Gang zu bringen und somit russlandfreundlichen Kräften den Weg zur Machtergreifung **zu ebnen**.*

(I4)

*Очень полезное упражнение, когда **сидя** на полу, пытаешься обеими руками приподнять ноги.*

*Eine tolle Übung finde ich: auf dem Boden **sitzen**, mit jeder Hand eine Ferse halten und dann die Beine in die Höhe heben.*

Participia byla použita v 5 případech, ve 4 případech se jednalo o P I (J1, J2), pouze v 1 případě šlo o P II. P I jistě více odpovídají ruským přech. n. v. právě možností vyjádřit současný děj, ovšem jak naznačují i jiné analýzy ekvivalentem mohou být obě německá participia (Paul/Maslova 1999: 23).

(J1)

*Хочу! **всхлипывая**, вскрикивала она, вне себя от неожиданного счастья.*

*„Ja! O ja!“ Vittoria drückte sich volle fünf Minuten vor Freude **weinend** an ihn.*

(J2)

*Затем она коснулась грязной посуды в мойке волшебной палочкой, и та стала сама себя мыть, легонько **позвякивая**.*

*Lässig schnippte sie mit dem Zauberstab gegen das Geschirr in der Spüle, das sich, leise im Hintergrund **klirrend**, selber abwusch.*

Podstatná jména byla užita v 11 případech, kromě jediné výjimky vždy s předložkou. Ve 3 případech se jednalo o dějová substantiva (K1, K2) a v ostatních případech docházelo často k většímu či menšímu významovému posunu (L).

(K1)

*Для начала заплатил за лайку, причем заплатил сполна, не **ворча** и нисколько не **торгуясь**.*

*Als erster bezahlte er das Ziegenleder, und zwar den vollen Preis, ohne **Murren** und ohne die geringste **Feilscherei**.*

(K2)

*Карл Маркс преувеличивал достоинства социализма, но он был прав, **утверждая**, что глобализация, неестественный финансовый капитализм и перераспределение дохода и богатства от труда к капиталу могут привести капитализм к самоуничтожению.*

*Karl Marx übertrieb es mit der Anpreisung des Sozialismus, doch er hatte Recht **mit seiner Behauptung**, Globalisierung, unbeschränkter Finanzkapitalismus und die Umverteilung von Einkommen und Vermögen*

von den Arbeitnehmern zum Kapital könnten zur Selbsterstörung des Kapitalismus führen.

(L)

Пять минут назад ей позвонили с телефонного коммутатора ЦЕРНа и, **заикаясь** от волнения, сообщили, что ее босса срочно просят к телефону.

Die Telefonzentrale CERNs hatte vor ein paar Minuten **voller Hektik** durchgeklungelt und gesagt, dass ein wichtiger Anrufer in der Leitung warte...

Ve 2 případech byla užita **adverbia** (M):

(M)

– Куда теперь метишь? – спросил бродяга немного погодя, когда оба закурили трубки и, **не торопясь**, огибали деревню.

„Wohin gehst du?“ fragte der Landstreicher nach einer Pause, als sich beide die Pfeifen angezündet hatten und **langsam** ums Dorf herumgingen.

3.5.2 Ruský přechodník dokonavého vidu

3.5.2.1 Ekvivalenty přechodníku d. v. v češtině

Analýza českých ekvivalentů ruských přechodníků minulých byla původně provedena na základě výskytů v paralelním korpusu InterCorp verze 1 až 2,¹³⁸ z důvodu omezeného rozsahu a možností vyhledávání byla následně provedena analýza na základě materi-

¹³⁸ V této verzi ještě nebylo dostupné morfologicko-syntaktické značkování pro všechny jazyky. Paralelní korpus obsahoval omezené množství textů, korpus se skládal z beletrie a textů publicistických článků na webu Syndicate. Ekvivalenty se v literárních a publicistických textech značně odlišovaly (např. téměř nulové zastoupení adjektiv, nulové zastoupení adverbíí a neurčitých slovesných forem v Syndicate; naproti tomu přechodníky minulé pouze v knize *Dobrodružství dobrého vojáka Švejka*), proto jsou tyto texty v analýze zastoupeny přibližně 1 : 1. Vyhledávala jsem doklady ruských přechodníků minulých zakončených na **ив/ыв, *вишь, *ав/*яв, *ув/*ов*. Z technických důvodů jsem vynechala zakončení na **ев/*ов*, které se shodují s genitivem podstatných jmen.

álu z korpusu InterCorp verze 11. Není-li uvedeno jinak, jsou pro ilustraci použity příklady starší analýzy.

V novější analýze bylo analyzováno 200 výskytů ruského přechodníku minulého (původní analýze 425 výskytů). Výsledky obou analýz se z větší části shodovaly.

V obou analyzovaných vzorcích převládaly mezi ekvivalenty **určité slovesné tvary** (72 % v původní analýze a 73 % v nové analýze), a to z větší části v souřadném souvětí (33 % v původní a 40 % v nové analýze), shodně 2,5 % dokladů byla v samostatné větě (A1). Ze souřadných spojek převládalo *a* (A2), okrajově se vyskytly i spojky *nebo*, *ale* (viz E), *neboť*. 11 % ekvivalentů v původní, resp. 7 % ekvivalentů v nové analýze bylo v asyndeticky připojené větě (A3, A4). U ekvivalentů v rámci závislých vět (36 % v původní, resp. 29,5 % v nové analýze) převládaly věty časové (10 % v původní, resp. 15 % v nové analýze), v menší míře věty vztažné (4,4 % v původní, resp. 2 % v nové analýze) (B, viz také G) a podmínkové (C) (4,4 % v původní, resp. 3 % v nové analýze). U vět časových se potvrdil předpoklad, že přechodník minulý v ruštině nemusí vyjadřovat nutně předcházející děj. Ruské konstrukce a jejich ekvivalenty v češtině vyjadřovaly jak předcházející děj (D1, D2, D3), tak i děj současný (D4) a následný (D5). Význam děje předcházejícího však převládal. Negativním přechodníkům v ruštině často odpovídaly negativní důsledkové věty uvozené *aniž* (D6, D7).¹³⁹ Pokud po sobě následovalo více přechodníkových konstrukcí v ruštině, byly spojené buď asyndeticky, nebo spojkami *и*, *или*, *но*. Spojky byly v češtině zachovány jako *a*, *ale*, *nebo* (E). V ruštině se přechodníku minulého využívá často k vyjádření slovesa promluvy. V češtině jim odpovídaly určité slovesné tvary (viz A, D2), okrajově jmenné obraty typu *slovy*, *se slovy*, *po příslibu* (viz I5).

(A1)

„Это верно,“ – подтвердил Бенций, впервые улыбнувшись и чуть ли не просяяв,...

¹³⁹ Ale i negativní určité slovesné formy a adjektiva, viz D3 nebo např.:

Не взглянув на него, не раздеваясь, она сразу легла...

Непохлédла на нѐго, neodstrojila se, ulehla...

„To je pravda,“ řekl Bengt. Vůbec poprvé se **usmál** a obličej se mu málem **rozzářil**.

(A2)

Падение Багдада 9-ого апреля 2003 года в арабском мире считается днем позора, напоминающим 5-ое июня 1967 года – день, когда Израиль нанес поражение армиям трех арабских государств, **завоевав** в течение шести дней Западный берег, сектор Газы и Восточный Иерусалим.

V celém arabském světě se na pád Bagdádu z 9. dubna pohlížejí jako na den hanby, připomínající 5. červen roku 1967, kdy Izrael během pouhých **šesti**¹⁴⁰ dní porazil vojska tří arabských zemí a **dobyl** Západní břeh, pásma Gazy a východní část Jeruzaléma.

(A3)

Спрошу, – сказала, видимо колеблясь, горничная и, **приоткрыв** дверь в кабинет покойного Берлиоза, доложила:...

„Já se zeptám,“ slíbila nerozhodně panská, **pootevřela** dveře do pracovny nebožtíka Berlioze a oznamovala:...

(A4)

Он стоял, слегка **расставив** ноги и **заложив** за спину руки, державшие шляпу.

Stál trochu **rozkročěn**, ruce, v nichž držel klobouk, **svíral** za zády.

(B)

Сорок лет назад Израиль захватил Западный берег, сектор Газа и Голанские высоты в результате молниеносной шестидневной войны, **разгромив** армию Египта, Иордании и Сирии.

Před čtyřiceti lety se Izrael po bleskové šestidenní válce, v níž **odrazil** armády Egypta, Jordánska a Sýrie, zmocnil Západního břehu, Gazy a Golanských výšin.

(C)

Возможно, они добились бы гораздо большего успеха, **просветив** их или **рассказав** им, что вопреки всеобщему представлению,

---

¹⁴⁰ Zde se jedná pravděpodobně o překlep v korpusu.

глобальная популяция белых медведей удвоилась, а возможно даже учетверилась за прошлую половину столетия, приблизительно до 22 000 особей.

Možná by udělali lépe, kdyby své děti **poučili a informovali** je, že navzdory rozšířenému přesvědčení se světová populace ledních medvědů v uplynulých padesáti letech zdvojnásobila a možná dokonce zečtyřnásobila na přibližně 22 000 kusů.

(D1)

Добежав до цели, он перебрался через край бассейна и прыгнул в пенящуюся жидкость.

Když **dorazil** k fontáně, přešel okraj nádrže a ponořil se do zpěněné vody.

(D2)

Закончив разговор, горничная положила трубку и обратилась к буфетчику:

Když **domluvila**, zavěsila a obrátila se k Šťávinovi:

(D3)

Едва **переступив** порог, они посыпали все перцем...

Jakmile **vešli**, poprášili pokaždé všechno pepřem...

(D4)

Теперь же ось разрушила надежды на принятие в Брюсселе конституции ЕС, **потребовала** введения правила „двойного большинства“, серьезно ослабляющего влияние средних и малых стран по сравнению с договорённостями трёхлетней давности в Ницце.

V Bruselu pak tato osa rozdrtila naděje na schválení nové evropské ústavy, když **prosazovala** pravidlo takzvané „dvojí většiny“, které by vážně oslabilo hlasovací práva středně velkých a menších zemí oproti rozsahu dohodnutému před třemi lety v Nice.

(D5)

Не **дойдя** до оседавшего облака пара и газа, эскадра повернула к северу и скрылась в черных сумерках.

Po nějaké chvíli, ještě předtím, než **dopluly** k zvolna opadajícímu mračnu, se válečné lodi obrátily nejprve k severu a pak náhle změnily směr a zmizely jim k jihu v houstnoucí večerní mlze.

(D6)

Даже **не двинув** телом, Каренин взял в пасть конец рогалика, торчавший изо рта Томаша.

Аniž поhnul tělem, pes vzal do huby část rohlíku, co trčela Tomášovi z úst.

(D7)

«Нью-Йорк Таймс» за 6 ноября сообщила, что «боевые самолеты наносили удары по позициям повстанцев» в Фаллудже, **не упомянув** при этом, что «позиции повстанцев» фактически находятся в жилых кварталах.

List The New York Times (6. listopadu) napsal, že „vojenská letadla rozdrtila pozice rebelů“ ve Fallúdzi, **aniž by upozornil**, že tyto „pozice rebelů“ jsou ve skutečnosti civilní obytné čtvrti.

(E)

...не только не запнувшись, но даже **не нарушив** синтаксиса.

... a nejen že se neodmlčel, ale ani **nenarušil** skladbu věty.

Neurčité slovesné tvary (3 % v původní a 7,5 % v nové analýze) byly podle očekávání zastoupeny jen okrajově, nejčastějším tvarem byla trpná příčestí, převážně v adjektivní formě (F1), často se jednalo o volně připojené konstrukce. V 1 případě se v novější analýze vyskytlo PMC(1) (F2).¹⁴¹ V obou zkoumaných vzorcích se vyskytovalo pouze v literárních textech (F3, F4). V některých případech odpovídal tvar PT celému verbonominálnímu spojení v ruštině (F5).¹⁴²

Infinitiv se vyskytl v obou vzorcích pouze okrajově, a to ve spojení s modálním nebo fázovým slovesem (G1, G2). Infinitiv má v těchto spojeních jednoznačně slovesné vlastnosti – je zde součástí hlavní predikace a nevytváří predikaci sekundární. Dalšími formami bylo příčestí trpné, které skutečně vytváří vedlejší predikační jádro

---

¹⁴¹ Příklady F1, F2 a H jsou z novější analýzy z InterCorp v11.

¹⁴² Mezi ekvivalenty se v novější analýze vyskytovalo i rezultativní spojení *mít* + příčestí trpné:

... вот твоя мина, которую я хранил, **завернув** в платок, ибо я боялся тебя...

... **měl** jsem ji **schovánu** v šátku, neboť jsem se tě bál...

ve větě. Mezi ekvivalenty se nenacházel žádný tvar českého přech. min. V novější analýze se vyskytovaly mezi ekvivalenty dva přechodníky přítomné (H).

(F1)

*И, пока толпа бредет в забывчивости к этой правде, банки, **сговорившись** с правительствами и корпорациями, продолжают совершенствовать и расширять свою тактику ведения экономических боевых действий.*

*A tak jako většina lidí chodí po světě a nemá potuchy o této skutečnosti, banky **dohodnuté** s vládami a korporacemi pokračují ve zdokonalování svých taktik ekonomické války.*

(F2)

***Окаменев**, не чувствуя ни холода, ни голода, ни жажды, они ждали, пока на другом берегу реки еще раз не появится растянутая вереница вьючных лошадей и верховых, ухажившая в сторону Дубруна, и в ней в последний раз не мелькнет образ родного дитяти, навсегда исчезающий из глаз.*

*Čekali tu jako **zkamenělé** a necitelné k hladu, žízni a chladu, dokud na druhém břehu řeky naposled nezahlédly táhlou řadu koní a jezdců, jak zahýbá k Dobrunu, a v ní naposled vytušily vlastní dítě, které se jim vytrácí z dohledu.*

(F3)

*Капитан, **передернувшись** от отвращения, схватил ее, вытащил на верхнюю палубу корабля и выкинул за борт.*

*Kapitán, **naplněn hnusem**, ji popadl, vytáhl ji na palubu a hodil do vln.*

(F4)

*Никто из них не предал игры: ни старик Амброз, бежавший, неловко **выпрямившись** и заложив руки за спину, ..., никто из них не испортил этой великолепной и нехитрой инсценировки,...*

*Nikdo nezradil hru: ani starý Ambroz, který běžel **toporně vzpřímen** s rukama založenýma za zády, ..., nikdo z nich nepokazil tu výbornou a jednoduchou inscenaci...*

(F5)

Испытав от этого сильное **огорчение**, он обратился к Восточной Европе...

Znechucen, obrátil se papež k jisté představě východní Evropy...

(G1)

Их стратегия также изменилась, **сосредоточившись** на растущей важности религиозных ценностей в формировании общества и международных отношений.

Rovněž jejich strategie znamenala posun a **začala se zaměřovat** na rostoucí význam náboženských hodnot při utváření společnosti a globálních vztahů.

(G2)

Первые наступательные операции 1915 г. были успешными, **оттеснив** турков из Ахваза на восток, и установив Британский контроль на Персидских нефтяных месторождениях.

První útočné operace v roce 1915 byly úspěšné – **podařilo se vyhnat** Turky z Ahvázu směrem na východ a dostat perská ropná pole pod britskou kontrolu.

(H)

Дай же мне подарок, который оживит мое сердце, – сказала она и **приподняв** пальцем мой подбородок, приблизила ко мне свое лицо, так что я слышал на губах ее дыхание.

„Dej mi tedy dar, jenž mi zahřeje srdce,“ řekla, **zvedajíc** prstem mou bradu a přibližujíc svůj obličej k mému.

U **podstatných jmen** (66 výskytů, 15 % v původní a 9 % v nové analýze) byla v obou analýzách hojně zastoupena verbální substantiva (6,5 % v původní a 5 % v nové analýze), v novější analýze dokonce mezi substantivními tvary převládala. V obou analýzách byly silně zastoupeny formy v instrumentálu (I1), v novější analýze se vyskytovala verbální substantiva pouze v instrumentálu, ve starší analýze i s předložkou (I2, I3). Kromě toho byla zastoupena deverbativní substantiva (I4, I5) a pouze okrajově substantiva neodvozená

od sloves (I6).¹⁴³ Slovesům promluvy odpovídala také substantiva s předložkou (*slovy, se slovy, po příslibu*) (I7). Mezi substantivními ekvivalenty byly i frazeologismy, které odpovídaly ruským frazeologismům; např. *не моргнув глазом* – *bez mrknutí oka*; *пожав плечами* – *s pokrčením ramen*. Pomocí frazeologismu „*tváří v tvář*“ byl do češtiny překládán i ruský přechodník „*столкнувшись*“ (J).¹⁴⁴

(I1)

*Премьер-министр Тони Блэр приложил героические усилия для оказания влияния на Соединенные Штаты, сначала объявив о полной военной поддержке кампании США в Афганистане, а потом **заявив** во всеуслышание, что война против терроризма может завершиться победой, только при условии решения политических и экономических вопросов наряду с вопросами военными.*

*Britský premiér Tony Blair se hrdinsky snažil uplatnit svůj vliv vůči Spojeným státům, nejprve totální vojenskou podporou americké kampaně v Afghánistánu a později hlasitým **vyhlašováním**, že válku proti terorismu lze vyhrát jen tehdy, pokud se vedle vojenských otázek zaměří také na stránku politickou a ekonomickou.*

(I2)

Предположив такую возможность, мы приближаемся к примеру с Ирландией, где уже воплощено решение о создании двух государств.

При зvažování této možnosti automaticky vytane na mysli příklad Irska, kde toto řešení funguje.

(I3)

Остановив гиперинфляцию и **заявив** о стабилизации цен, она сократила свой государственный сектор, проведя приватизацию сталелитейной и нефтяной промышленности, банковского сектора, предприятий связи и авиакомпаний...

По zastavení hyperinflace a nastolení cenové stability zredukovala veřejný sektor, privatizovala nejen ocelárny, petrolejářské podniky, banky či letecké společnosti...

¹⁴³ Příklad I6 je z nové analýzy na InterCopr v11.

¹⁴⁴ Frazeologismy byly častěji zastoupeny v žurnalistických textech.

(14)

„Что тревожит меня“, – сказала мисс Прыг, **посмотрев** на часы и начав обсуждать весь вопрос сызнова, –...

„Dělá mi starosti,“ řekla znovu slečna Prattová **s pohledem** na hodinky a spustila to celé nanovo,...

(15)

Официально заявил о признании ранее заключенных соглашений и **поддержав** арабскую мирную инициативу, новое правительство сможет восстановить нормальные экономические возможности Палестинской администрации, казна которой пуста.

Prohlášením, že přijímá dřívější dohody, a **podporou** arabské mírové iniciativy by nová vláda měla být schopna finančně zruinovanou palestinskou samosprávu ekonomicky normalizovat.

(16)

Ferme ta gueule! – прикрикнул Реми, **оглянувшись**, и надавил одну из кнопок на панели управления.

„Ferme ta gueule!“ zařval Remy **přes rameno** na Teabinga. Natáhl se ke kontrolnímu panelu a zmáčkl knoflík.

(17)

Командующий американскими войсками в Гуантанамо, контр-адмирал Гарри Б. Гаррис, недавно выступил в защиту жесткого обращения с заключенными, **заявил**:

Velitel speciální jednotky na Guantánamu, kontraadmirál Harry B. Harris mladší, nedávno obhajoval drsné zacházení se svými vězni **slavy**:

(J)

Stолкнувшись с неспособностью Совета Безопасности ООН принять меры по обеспечению соблюдения своих резолюций в связи с этим конфликтом, страны НАТО пришли к выводу о том, что единственным имеющимся у них вариантом было прибегнуть к военным средствам для прекращения гуманитарной катастрофы и восстановления стабильности в регионе.

Tváří v tvář neschopnosti Rady bezpečnosti OSN dosáhnout prosazení příslušných rezolucí nabyly členské státy Aliance přesvědčení, že jedinou

možností, jak zastavit humanitární katastrofu a znovunastolit stabilitu v této oblasti, je uchýlit se k vojenskému zásahu.

Adverbia (K1, K2) se vyskytovala pouze okrajově ve starší analýze po jednom výskytu v časovém, způsobovém a v místním významu.

(K1)

*Румата явился во дворец, слегка **запоздав**.*

*Rumata přišel do paláce trochu **později**.*

(K2)

*Но не успел он и шага ступить, как Даламанек ухватил его за отворот пиджака и шепнул, **приблизив** лицо:*

*Ale než se mohl rozhoutat k odchodu, čapl ho Dalamánek za klopu a brebtl mu **zblízka** do tváře:*

Nulové analogon se vyskytlo ve 2 % ve starší a 8 % v novější analýze. Šlo o případy, kdy byl tvar přechodníku vypuštěn bez zásadní změny významu věty, v ekvivalentní české větě se nevyskytoval žádný odpovídající tvar ruského přechodníku, aniž by se tím ovšem změnil smysl věty. Patřily sem například konstrukce „*достигнув*“ ve spojení s významy množství (L1). Tyto případy ukazují většinou na redundantní užívání v ruštině, popř. na možnost upřesnit hlavní děj pomocí přechodníku podobného významu (L2, L3).¹⁴⁵ V některých případech se naopak vytratil význam ruského určitého tvaru slovesného a zůstal vyjádřen jen význam přechodníku (M).

(L1)

*Цены на нефть постепенно понизились, и рынок ценных бумаг начал долгий подъем, **достигнув** своего пика в 2000 году.*

Ceny ropy se postupně snížily a akciový trh zahájil dlouhé stoupání k maximu z roku 2000.

(L2)

*... иными словами, правительство должно уменьшить налоги, **урезав** при этом пенсии и другие выплаты на семью...*

¹⁴⁵ Příklad L3 je z novější analýzy InterCorp v11.

... jinými slovy soudilo, že vláda by měla snížit daně a rovněž důchody a další dávky domácnostem...

(L3)

На этот раз он дольше задержал на ней свой взгляд, к удивлению своему обнаружив, что и она посмотрела на него, **озарив** его открытым, смелым взглядом смеющихся глаз, как бы вызывающих его с детским лукавством посостязаться с ней в хитроумной забаве.

Díval se na ni trochu déle a směleji, a co bylo nejpodivnější, i ona se na něho podívala, krátkým, ale odvážným pohledem, úkosem, tak trochu usměvavě, tak trochu lživě, ale s tou veselou lživostí, s níž na sebe děti navzájem vyprávají při hře.

(M)

По схожему сценарию развивалась Коммунистическая революция в Китае, **начавшись** с десятилетия борьбы со средним классом и интеллигенцией и аграрной реформы и достигнув своего апогея в ходе «Большого скачка вперед» 1958–59 годов.

Podobně i komunistická revoluce v Číně **započala** desetiletím útoků na střední třídu i stavovské vrstvy a přetvářením venkova, které v letech 1958–9 vyvrcholilo takzvaným „velkým skokem“.

3.5.2.2 Ekvivalenty přechodníku d. v. v němčině

Bylo analyzováno celkem 100 dokladů. V analyzovaném vzorku byly 4 tvary přechodníků d. v. se sufixem -я (A1, A2). Všechny byly utvořeny od slovesa na -ти (viz 3.3.1):

(A1)

Почти 31 год тому назад 25 декабря 1974 года мощное землетрясение сравняло с землей города вдоль Каракорумского шоссе, **унеся** жизни около десяти тысяч человек.

Vor fast 31 Jahren machte am 25. Dezember 1974 ein gewaltiges Erdbeben die Städte an der Autobahn von Karakorum dem Erdboden gleich und **forderte** nahezu 10.000 Menschenleben.

(A2)

Войдя в кабину для голосования в ноябре, американцы будут голосовать за «культурные войны» – проблемы секса и оружия – или основываясь на том, могут ли они позволить себе выплатить свои ипотечные кредиты?

Werden die Amerikaner, **wenn** sie im November an die Wahlurnen treten, über Themen wie den „Kampf der Kulturen“ – Sex und Waffen – abstimmen oder auf der Grundlage dessen, ob sie sich ihre Hypotheken noch leisten können?

Nejčastějším ekvivalentem byl určitý tvar slovesný (71 ze 100), který byl přibližně stejně zastoupen ve větě hlavní (38) a vedlejší (33). Věta hlavní byla ve 13 případech uvozena spojkou *und* (A1, B1, B2). V základních rysech se tedy ekvivalenty ruských přechodníků n. v. a d. v. shodují (viz 3.5.1.2).

(B1)

Пожав плечами, Томаш сказал:

Tomas **zuckte** die Schultern und sagte:

(B2)

В довольно туманном лингвистическом дебате предыдущих раундов переговоров, Хамас отказался «связывать себя обязательствами» предыдущих соглашений между ООП и Израилем, **предложив** вместо этого «уважать» эти соглашения.

In einer recht obskuren sprachlichen Debatte hat sich die Hamas in den bisherigen Verhandlungsrunden geweigert, sich zu den früheren Vereinbarungen der PLO mit Israel zu „bekennen“, und stattdessen **angeboten**, sie zu „respektieren“.

Vedlejší věty byly nejčastěji časové (10) a modální (10) (C1, C2) uvozené spojkou *indem*. Objevila se i věta vztahná (3) (D), způsobová (2), předmětová a důsledková (obě 1 výskyt). Časové věty vyjadřovaly v němčině současný děj minulému ději (E1, E2), následný děj (F), předcházející děj (G).

(C1)

... *Kитай – крупнейший в мире загрязнитель с наиболее быстро растущим уровнем выбросов углекислого газа – ловко уклонился от давления, **спрятавшись** за спиной развивающихся стран.*

... *China – der größte Umweltverschmutzer der Welt, mit den am schnellsten ansteigenden CO₂-Emissionen – dem Druck raffiniert auswich, indem es sich hinter Entwicklungsländern **versteckte**.*

(C2)

*Я восхищаюсь, – сказал Маленький принц, слегка **пожав** плечами, – но какая тебе от этого радость?*

„*Ich bewundere dich*“, *sagte der kleine Prinz, indem er ein bisschen die Schultern **hob**, „aber wozu nimmst du das wichtig?“*

(D)

*Вместо этого на финансовых и жилищных рынках мира может образоваться избыточная ликвидность и новые «мыльные пузыри» активов, **замедлив**, а то и уничтожив экономический рост.*

*Stattdessen könnten überschüssige Liquidität und neue Spekulationsblasen auf den weltweiten Finanz- und Immobilienmärkten der Welt entstehen, **die** das Wachstum **behindern**, wenn nicht gar torpedieren.*

(E1)

***Увидев** их, хозяин усадьбы сказал:*

***Als** der Vater dies **sah**, sagte er*

(E2)

*С неприсуцей ему решительностью, правительство Чехии озвучило взгляды Европы, **определив** астрономические суммы, выделенные Обамой для финансового стимулирования, как «дорогу в ад».*

*Die unentschlossene tschechische EU-Präsidentschaft brachte ausnahmsweise einen europäischen Konsens zum Ausdruck, **als** sie Obamas astronomisches Konjunkturprogramm als „Weg zur Hölle“ **bezeichnete**.*

(F)

*Да, много, – выпалил Бильбо, **не успеет** сообразить, что выдавать друзьям не годится.*

*„Ja, massenweise“, schrie Bilbo, **bevor** er sich daran **erinnerte**, daß man seine Freunde nicht preisgeben darf.*

(G)

*Ну, – повторил Бильбо, **позволив** Голлumu подумать довольно долго.*

*„Nun“, fragte Bilbo, **nachdem** er lange genug **gewartet hatte**, „wie steht es mit Eurer Antwort?“*

Analýza ukazuje, že participia jsou pouze okrajově používaným ekvivalentem. U 100 ruských přechodníků bylo mezi ekvivalenty pouze 5 participiálních konstrukcí¹⁴⁶, 3 s P II (H) a 2 s P I (I1, I2). Jenom v 1 případě bylo participium použito v jeho nejčastější, tedy atributivní pozici (J). V ostatních případech byla participia užitá v rámci participiálních vět a v adverbialní funkci. Potvrzuje se tak dvojí funkce německých participií, zatímco u ekvivalentů přičestí převládala atributivně užitá participia (srov. Ekvivalenty ruských přičestí 2.1), u ekvivalentů přechodníků jsou to participiální věty a adverbialně užitá participia.¹⁴⁷

(H)

***Очнувшись** от своих мыслей, она увидела его улыбку.*

*Aus ihren Betrachtungen **herausgerissen**, bemerkte sie sein Lächeln.*

¹⁴⁶ Stejný výsledek byl u přech. přít., kde bylo ze 111 analyzovaných dokladů 5 participií.

¹⁴⁷ Wunschová ve své disertaci konstatuje, že se německá participia nevyskytují jako ekvivalent ruských přechodníkových konstrukcí s významem podmínky (Wunschová 2009: 174). V zásadě však takovou možnost mají, srov.: *Verglichen mit anderen Vorschlägen, ist eure Lösung die beste.* Možnost užití německého participia jako ekvivalentu ruského přechodníku s významem podmínky potvrdila i analýza provedená na základě InterCorpu:

***Потеряв** однажды, его очень сложно восстановить.*

*Einmal **verloren**, ist es schwer wiederaufzubauen.*

(I1)

... тут же его косматая шкура вспыхнула, и волк, **взвыв**, заметался по полюне.

Entsetzlich **kläffend** sprang der Warg hin und her.

(I2)

Несмотря на это, он не поддался панике, но, холодно **поразмыслив**, сказал себе следующее:

Trotzdem geriet er nicht in Panik, sondern sagte sich, kühl **überlegend**, das folgende:

(J)

Элиты многих стран, **захватив** власть и быстро обогатившись, чувствуют себя в опасности.

Die Eliten dieser Länder fühlen sich ihrer allzu schnell **erworbenen** Macht und ihres Reichtums vielfach unsicher.

Infinitivy byly mezi ekvivalenty zastoupeny přibližně ve stejném počtu jako participia (1 důsledková konstrukce *um zu*-Inf (K), 2 negativní důsledkové konstrukce *ohne zu*-Inf (L) a 2 příčinné konstrukce *zu*-Inf (M)):

(K)

Этот «честный революционер», Ласаро Карденас, исколесив всю страну, заручился поддержкой населения и затем взялся за Кальеса, **выслав** его из Мексики.

Der „ehrliche Revolutionär“, Lázaro Cárdenas, reiste durchs Land und baute seine Unterstützung bei der Bevölkerung aus, **um** sich dann plötzlich gegen Calles zu wenden und ihn des Landes zu **verweisen**.

(L)

Я ничего не могу сделать для вас,... не **уличив** при этом себя, а на это я не пойду.

Es gibt nichts, was ich tun kann ... **ohne** mich selbst **zu verurteilen**, und das werde ich nicht tun.

(M)

Назвав нацию «коммунистической», новая Народная Республика Китая заручилась поддержкой со стороны Советского Союза, которую Мао считал более надежной, чем со стороны Соединенных Штатов.

Die Nation „kommunistisch“ zu nennen, sicherte der neuen Volksrepublik China die Unterstützung der Sowjetunion, die von Mao als verlässlicher als die Vereinigten Staaten eingeschätzt wurde.

Substantivní ekvivalenty se vyskytly v 6 případech, 3 z nich byla substantiva s dějovým významem na *-ung* (N). V ostatních případech byl význam ruské konstrukce mírně pozměněn. Pro ruské přechodníky s významem promluvy volí čeština i němčina podobné ekvivalenty, viz O a 3.5.2.1 I5. U těchto konstrukcí se v ruštině jednalo o více či méně ustálená verbonominální spojení: **Сосредоточив внимание** на создании рабочих мест / **Durch den Schwerpunkt** auf Schaffung von Arbeitsplätzen; **отдав предпочтение** новой инфраструктуре информационной технологии / **durch die Entscheidung** für die neue informationstechnologische Infrastruktur; **окончив обучение** / **Absolventen** (viz také P).

(N)

Опубликовав такой подробный отчет и **осмелившись** назвать Мубарака и его семью главными виновными, «Кифая» бросает открытый вызов режиму.

Die Veröffentlichung eines derart detaillierten Berichts, in dem man es wagt, Mubarak und seine Familie als Haupttäter zu präsentieren, ist ein Frontalangriff der Kifaya auf das Regime.

(O)

С тех пор, как популярность Лорана Фабиуса резко упала после того, как он посмеялся над ее кандидатурой, **спросив**:

Seit Laurent Fabius in den Umfragen absackte, nachdem er ihre Kandidatur mit den Worten verhöhnte:

(P)

что, даже **остановившись на мертвой точке**, ЕС продолжает существовать.

... dass die EU sogar **im Stillstand** weitergeht

V 7 případech neměl ruský přechodník žádný ekvivalent, aniž by došlo k výraznější významové změně věty.

(Q)

Возникнув как антикапиталистические, эти все партии (в большей или меньшей степени) пришли к принятию свободного рынка как основы экономики.

Ursprünglich **antikapitalistisch**, haben diese Parteien im Laufe der Zeit (in mehr oder weniger starkem Umfang) alle den freien Markt als Grundlage der Wirtschaft akzeptiert.

3.6 Ekvivalenty českých přechodníků

V InterCorpu je i ve verzi 8 stále velmi málo dokumentů, ve kterých lze najít doklady českého přechodníku. Pro přechodník minulý je možné najít 304 dokladů od 18 autorů a z kolekce SUBTITLES.¹⁴⁸ V tak omezeném zastoupení autorů a zvláště u takového jevu, jakým jsou v češtině přechodníky, se silně projevuje autorský a překladatelský styl, který ovlivňuje výsledky analýzy (po odfiltrování silně chybových dokladů z části Subtitles, zbývá 225 dokladů, z nichž 113 je v knize *Osudy dobrého vojáka Švejka*, 86 % všech dokladů se vyskytuje jen v 5 dílech).¹⁴⁹ Nevyskytl se ani jediný doklad z kolekce Syndicate.

---

¹⁴⁸ V této kolekci je 78 dokladů, ale reálně pouze 4 přechodníky přítomné. Ostatní jsou hovorové tvary typu *vodved, přijet* apod.

¹⁴⁹ Pro srovnání dalším nejfrekventovanějším dílem je překlad Puškinovy *Kapitánské dcerky* (33 dokladů), následuje Verneho *Cesta kolem světa* (18) a Kiplingova *Knihy džunglí* (16) a Pavičův *Chazerský slovník* (14). U ostatních 15 autorů se vyskytují přechodníky v daleko menší míře, např.: Kudera – *Žert* (2), Levý – *Umění překlada* (3), Nabokov – *Lolita* (2), Orwell – *1984* (1) apod.

Přechodník přítomný je zastoupen častěji, zde je 13 751 výskytů v česko-německo-ruském subkorpusu, vyskytují se i v kolekcích AQUIS a Syndicate. I zde v analyzovaném vzorku převládaly doklady z knihy *Osudy dobrého vojáka Švejka* (37 ze 105), Kiplingovy *Knihy džunglí* (14) a Puškinovy *Kapitánské dcerky* (13), ale vyskytly se i přechodníky z kolekce Syndicate (8) a v novějších překladech i původních textech (Rowlingová, Brown, Kundera, Eco).¹⁵⁰ Vysoká frekvence obou přechodníků ve stejných dílech ukazuje, do jaké míry jsou přechodníky součástí autorského a překladatelského stylu.

3.6.1 Přechodník přítomný

Analýza byla provedena u 106 dokladů česko-rusko-německého subkorpusu InterCorp verze 6.

3.6.1.1 Ekvivalenty přechodníku přítomného v ruštině

Mezi ruskými ekvivalenty ve většině případů převládal přech. n. v. (69 výskytů, tj. 66 %, A1), v 1 případě pasivní (A2) a v 1 případě jako součást verbonominálního spojení (A3). Ostatní ekvivalenty měly daleko nižší frekvenci: byly to přech. d. v. (13 výskytů, tj. 12 %, B1), Vf ve větě hlavní (9 výskytů) (C) substantivum s předložkou (4) (D), mezi substantivy nebylo žádné dějové substantivum na *-ние*. Mezi ruskými přechodníky d. v. byly i dva tvary se sufixem *-я*. Jednalo se přitom o typické příklady: sloveso na *-ти* a tvar *наклонясь* (B2).¹⁵¹ V 1 případě byl přechodník použit v rámci verbonominálního spojení (B3). V 1 případě byly slovesné tvary obráceny: přechodníku v češtině odpovídal určitý tvar a určitému tvaru přechodník (E). Vedlejší věta odpovídala pouze ve 2 případech. V 7 případech neodpovídal žádný ekvivalent. Často zde šlo o celkově novou formulaci a změnu významu (G).

¹⁵⁰ Uvedená čísla se týkají analyzovaného vzorku, ale odrážejí proporcionálně výskyt v celém subkorpusu. Pro srovnání – u českých přech. min. se uvedená čísla v předcházející poznámce týkají **všech** výskytů v subkorpusu. Např. jestliže je v Kiplingově *Knize džunglí* 16 přech. min., přech. přít. zde najdeme celkem 132, podobně v Kunderově *Žertu* jsou 2 přech. min. a 51 přech. přít.

¹⁵¹ Viz 3.3.1

(A1)

Snad nikdo neudělal víc pro to, aby bil na poplach – **získáváje uznání** za mnohé úspěchy a **jsa si** velice jasně **vědom přetrvávajících** nedostatků – než James Wolfensohn, **odstupující** prezident Světové banky.

Вероятно, ни один человек не сделал больше для **поднятия** тревоги – **зарабатывая заслуженный** авторитет за многочисленные успехи и с полной ясностью **осознавая существующие** по-прежнему недостатки – чем Джеймс Вольфенсон, **уходящий** в отставку президент Всемирного банка.

Es gibt vielleicht niemanden, der so viel dafür getan hat Alarm **zu schlagen** – und dabei **Anerkennung** für viele Erfolge **verdient** und nur allzu deutlich die **verbleibenden** Mängel **versteht** – wie den **scheidenden** Präsidenten der Weltbank, James Wolfensohn.

(A2)

Byl to nějaký Šimek z Budějovic, který **neznaje** ničeho o tom vznešeném poslání těch dam, prohodil k svým soudruhům po odchodu dam: „Jsou ale tady ty kurvy drzý.“¹⁵²

Шимек, **не будучи осведомлен** о высокой миссии дам, после их ухода по-своему расценил такое поведение и сказал своим товарищам: – Ну и нахальные же эти шлюхи.

Es war ein gewisser Schimek aus Budweis, der von der erhabenen Stellung der Damen **nichts wußte** und, als sie gegangen waren, zu seinen Freunden sagte: „Sind aber die Huren hier frech!“

(A3)

Ohánějíc se hrozbou svého veta v Radě bezpečnosti, Rusko věnovalo značnou část uplynulých dvou let osekávání navrhovaného seznamu sankcí, jež mohly být uvaleny na Írán za to, že ohledně svého jaderného programu odmítá dodržovat závazky vůči Mezinárodní agentuře pro atomovou energii.

Имя в своем распоряжении право вето в Совете Безопасности ООН, Россия, в течение прошлых двух лет, большую часть времени сводила на нет предлагаемые санкции, которые могли быть

---

¹⁵² Na tomto příkladu je vidět autorský styl Haška, který používá přechodník (zde ještě podtrženo genitivem záporovým) jako prostředek komiky, k docílení protikladu mezi „vysokým“ výrazovým prostředkem a „nízkým“ obsahem.

наложены на Иран за отказ следовать своим обязательствам перед Международным агентством по атомной энергии.

Russland hat, indem es mit seinem Veto im UN-Sicherheitsrat **drohte**, einen Großteil der letzten beiden Jahre damit verbracht, die vorgeschlagene Liste von Sanktionen zu stützen, die dem Iran dafür aufgebürdet werden könnten, sich mit seinem Atomprogramm nicht an seine Verpflichtungen gegenüber der Internationalen Atomenergiebehörde zu halten.

(B1)

„Herba majoranae,“ řekl účetní šikovatel Vaněk, **vzpomínaje** na to, že je drogistou.

«Herba majoranae», – вымолвил старший писарь Ванек, **вспомнив**, что он торговец аптекарскими товарами.

„Herba majoranae“, sagte Rechnungsfeldwebel Waněk, der **sich** darin **erinnerte**, daß er Drogist war.

(B2)

... a tu teď náměstek, **skláníje** se nad stůl, provedl tužkou, kterou vzal K. z ruky, na psacím bloku, určeném pro podání.

... и заместитель директора, **наклонясь** над столом K., взял у него из рук карандаш и набросал рисунок на листке блокнота, предназначенном для черновика.

... die nun der Direktor-Stellvertreter, über K. s Tisch **gebeugt**, mit K. s Bleistift, den er ihm aus der Hand nahm, auf dem Schreibblock ausführte, der für die Eingabe bestimmt gewesen war.

(B3)

„Nemyslete si, že nesleduji události,“ pokračoval, **dívaje se** zuřivě na nadporučíka, který klidně vypouštěl z úst kolečka cigaretového dýmu...

Пожалуйста, не думайте, что я не в курсе событий, – продолжал он, **бросив** яростный **взгляд** на поручика, который спокойно пу-скал изо рта кольца дыма.

„Denken Sie nicht, daß ich die Ereignisse nicht verfolge“, fuhr er fort und **blickte** den Oberleutnant wütend **an**, der ruhig Rauchringe aus dem Munde blies...

(C)

Hrábl ostýchavě do kornoutu, **otáčeje se** provinilýma očima po tovaryši, který seděl obrácen k nim zády a ničeho si nevšímal.

Он робко влез рукой в пакетик, виновато **взглянул** на Чепека, который сидел, повернувшись к нему спиной, и, казалось, ничего не видел.

Scheu griff er in den Beutel und **wandte sich** mit schuldbewußten Augen seinem Gehilfen zu, der beiden mit dem Rücken zugekehrt dasaß und niemanden beachtete.

(D)

Na druhé straně vidíme, že velitelé, **zápasíce** na život a na smrt se svými sluhy nové doby, používají nejrozmanitějších prostředků, aby udrželi svou autoritu.

С другой стороны, мы видим, что **в борьбе** за свой авторитет – в борьбе не на жизнь, а на смерть со своими денщиками – начальники прибегают к самым решительным мерам.

Andererseits sehen wir, daß die mit ihren Dienern der Neuzeit auf Tod und Leben **kämpfenden** Gebieter die mannigfachsten Mittel anwenden, um ihre Autorität zu wahren.

(E)

Poručík Dub odcházel **bruče**:

Подпоручик Дуб, уходя, **проворчал**:

Leutnant Dub entfernte sich und **brummte** dabei:

(F)

Své cíle budeme uskutečňovat bez ohledu na to, kde nakonec skončíme – v parlamentu (na straně vlády či v opozici), v prezidentském paláci či dokonce ve vězení, **pykajíce** za své přesvědčení (jako třeba já ještě před nedávnem).

Мы будем стремиться к нашим целям независимо от того, где мы можем оказаться – в парламенте (поддерживая правительство или будучи в оппозиции), в президентском дворце, или даже в тюрьме за наши убеждения (как это случилось со мной всего несколько недель назад).

Wir werden unsere Ziele verfolgen, unabhängig davon, wo wir uns wiederfinden werden, – im Parlament (zur Unterstützung der Regierung

oder in der Opposition), im Präsidentenpalast oder sogar **aufgrund** unserer Überzeugung im Gefängnis (wo ich mich erst vor einigen Wochen selbst wiederfand).

(G)

Ztrávil celý den **čenicahaje** a **slídě**.¹⁵³

Он целый день бегал по дому...

Den ganzen Tag **spürte** er in allen Winkeln **umher**.

3.6.1.2 Ekvivalenty přechodníku přítomného v němčině

V němčině převládaly mezi ekvivalenty určité tvary slovesné (48 výskytů, 45 %), většinou ve větě hlavní (31 výskytů) (A). V 18 případech byla věta připojena spojkou *und* (viz také 3.6.1.1 B3, C). Mezi vedlejšími větami mírně převládaly věty časové, uvozené spojkou *während* (9 výskytů) (B), a věty vztažné (4 výskyty) (B1, viz také 3.6.1.1 A2, B1), objevovaly se i jiné druhy vedlejších vět (B2, viz také 3.6.1.1 A3). Vysoké zastoupení měla participia, která se vyskytovala v 38 případech, přičemž převládala P I (32 výskytů) (C1-C3, viz také 3.6.1.1 D). Participia byla užitá v participiálních větách nebo adverbialně. Ve 2 případech byly slovesné tvary obráceny: přechodníku v češtině odpovídal určitý tvar a určitému tvaru P I (D). P II se vyskytlo ve 4 případech (E, viz také 3.6.1.1 B2). Substantivní ekvivalenty (8 výskytů) (F1) se vyskytovaly vždy s předložkou a v 5 případech šlo o dějová substantiva (F2). Ve 3 případech odpovídaly infinitivy s *zu*, z toho ve 2 případech s *ohne zu*-Inf (G). Samostatné předložky se objevily ve 2 případech. Nulové analogon se objevilo ve 2 případech, na rozdíl od ruštiny nebylo spojeno s výraznou změnou významu (H).

(A)

Vzlykala stále s tváří sklopenou k zemi, **polykajíc** slzy.

Sie weinte immer noch mit zur Erde gewandtem Gesicht und **schluckte** die Tränen herunter.

Девушка все плакала, низко опустив голову, **всхлипывая**.

¹⁵³ Zachován původní pravopis.

(B)

„Kam mne to vedete?“ protestovala Helena, **jdouc** za mnou do domu.
„Wohin führen Sie mich denn?“ protestierte Helena, während sie hinter mir das Haus **betrat**.
Куда вы меня ведете? – протестовала Гелена, **проходя** за мной в дом.

(B1)

Pěstujícíce stovky plodin, z nichž prakticky všechny byly geneticky zdokonaleny, praktici „konvenčního“ zemědělství v Severní Americe se vší pečlivostí vyvinuli postupy...
Die Anwender der „konventionellen“ Landwirtschaft in Nordamerika, die Hunderte Arten von genetisch verbesserten Nutzpflanzen **anbauen**, haben in minutiöser Arbeit Strategien entwickelt...
Выращивая сотни культур, которые все, виртуально, генетически улучшены, сотрудники «конвенционального» сельского хозяйства в Северной Америке тщательно разработали стратегии...

(B2)

Když to Eberhardus viděl, **jsa** mladík lehkomyšlný a chlípny, předstíral, že je adept...
Als Eberhardus das alles sah, gab er – jung und wollüstig, wie er **war** – sich als neuer Anhänger der Bewegung aus,...
Эвергард, увидевши все это и **быв** тогда еще юношей веселым и наклонным к роскошам, решил сойти за их ученика...

(C1)

„Upadnu,“ opakoval ještě jednou **usmívaje** se pitomě.
„Fall um“, wiederholte er nochmals, blödsinnig **lachend**.
Он сделал кляксу, слизнул ее языком и, глупо **улыбаясь**...

(C2)

Zakousla se do krajíců s živočišnou hltavostí, **zapíjejíc** sousta nelazenou meltou, a než se nadál, všechno snědla a setřela rukou drobčky z pusy.
Mit animalischer Gier biß sie in das Brot, die Bissen mit ungesüßtem Malzkaffee **hinabspülend**, und ehe er sich's versah, hatte sie alles

aufgegessen und wischte nun mit der Hand die Brotkrümel vom Mund.

*Она жадно вцепилась в горбушку, **запивая** хлеб несладким суррогатом кофе.*

(C3)

*A pak, **využívaje** toho, že jsem se sám na Helenu ptal, zeptal se nenápadně a jakoby mimochodem:*

*Und dann, den Umstand **ausnützend**, daß ich selbst mich nach Helena erkundigt hatte, fragte er unauffällig und wie nebenbei:*

*А потом, **пользуясь** тем, что я сам спросил его о Гелене, понтересовался скромно и как бы невзначай:*

(D)

*Opice na zdech a prázdných domech přestaly křičet a v tichu zavládlém nad městem slyšel Maugli, jak si Bagýra protřásá smáčené boky **vylézaje** z nádrže.*

*Die Affen auf den Mauern und Häuserruinen verstummten, und in der Grabesstille, die plötzlich über der Stadt lag, hörte Mogli, wie Baghira triefend und sich schüttelnd dem Wasserbecken **entstieg**.*

*Обезьяны на стенах и на пустых домах замолчали, и в тишине, спустившейся на город, Маугли услышал, как Багира отряхивалась, **покинув** водоем.*

(E)

*„Podívejte se na něho,“ odvozoval z nejnevinnějšího výrazu na tváři Švejka, který **obraceje** se k zástupu pronášel:*

*„Schaut euch ihn an“, folgerte er aus dem unschuldigen Gesichtsausdruck Schwejks, der, zu der Menge **gewandt**, erklärte:*

Вы только посмотрите на него, – показывал он на невинное выражение лица Швейка, казалось, говорившее:

(F1)

*Proces evropské integrace postupoval celé půlstoletí – občas **klopýtaje** přes překážky, občas mílovými kroky vpřed – a budováním velice úzkých obchodních vztahů spojoval dříve odloučené trhy.*

*Ein halbes Jahrhundert lang schritt der Prozess der europäischen Integration voran – manchmal **mit Rückschlägen**, manchmal mit*

riesigen Schritten nach vorn – und verband zuvor getrennte Märkte durch die Schaffung sehr enger Handelsbeziehungen.

В течение полувека продолжался процесс европейской интеграции (иногда **сталкиваясь** с серьезными препятствиями, иногда делая гигантские шаги вперед), объединивший отдельные рынки путем создания очень тесных торговых отношений.

(F2)

Naslouchaje těmto matčiným slovům, poznal Řehoř, že nedostatek jakéhokoliv bezprostředního dorozumění s lidmi, spojený s jednotvárným životem uprostřed rodiny, mu určitě za ty dva měsíce pomátl rozum, jinak si totiž nedovedl vysvětlit, že mohl vážně zatoužit, aby mu pokoj vyprázdnili.

Beim Anhören dieser Worte der Mutter erkannte Gregor, daß der Mangel jeder unmittelbaren menschlichen Ansprache, verbunden mit dem eiförmigen Leben inmitten der Familie, im Laufe dieser zwei Monate seinen Verstand hatte verwirren müssen, denn anders konnte er es sich nicht erklären, daß er ernsthaft danach hatte verlangen könne, daß sein Zimmer ausgeleert würde.

Услыхав слова матери, Грегор подумал, что отсутствие непосредственного общения с людьми при однообразной жизни внутри семьи помутило, видимо, за эти два месяца его разум, ибо иначе он никак не мог объяснить себе появившейся у него вдруг потребности оказаться в пустой комнате.

(G)

A **nečekaje** na odpověď, vyjasňoval:

Und **ohne** eine Antwort **abzuwarten**, legte er dar:

И, **не ожидая** ответа, пояснил:

(H)

Matka Vlčice ležela, **majíc** svůj veliký čumák položený napříč přes svá čtyři válející se a kňučící mláďata...

Neben ihm lag Mutter Wolf, die lange graue Nase quer über den vier winselnden und quarrenden Jungen, und von draußen her schien der Mond in die Höhle, in der sie alle hausten.

Волчица Мать лежала, **прикрыв** своей большой серой мордой четверых барахтавшихся, повизгивавших волчат...

3.6.2 Přechodník minulý

Analýza byla provedena u 106 dokladů z InterCorp verze 6 v česko-rusko-německém subkorpusu.

3.6.2.1 Ekvivalenty přechodníku minulého v ruštině

Analogicky přechodníkům přít. převládaly i mezi ekvivalenty přech. min. v ruštině výrazně přechodníky d. v. (85 výskytů, 77 %, A). Tři měly sufix *-я* (*ударя, найдя, спустясь*). Přechodníky n. v. se vyskytovaly ve 4 případech (B). Určitý tvar slovesný se objevil pouze v 10 případech, kromě jednoho případu vždy ve větě hlavní (C). Substantivum se vyskytlo ve 2 případech (D), v 1 případě se jednalo o dějové substantivum na *-ние*.

(A)

Uděliv ještě **rozkazy** týkající se kanárka a angorské kočky, odešel, **neopomenuv** ještě ve dveřích prohodit několik slov o poctivosti a pořádku.

Отдав приказания, касающиеся канарейки и ангорской кошки, он ушел, **не преминув** еще раз в дверях проронить несколько слов о честности и порядке.

Nachdem er noch **Anordnungen** betreffs des Kanarienvogels und der Angorakatze **getroffen hatte**, ging er fort, **nicht ohne** noch in der Türe einige Worte über Ehrlichkeit und Ordnung **zu sagen**.

(B)

... a Švejka **nepromluvív** již ani slova odcházel ze skupiny šarží, které byly stejně překvapeny jako četař Fuchs.

А Швейк, **не произнося** ни слова, ушел, оставив унтер-офицеров, ошеломленных не меньше, чем взводный Фукс.

... und Schwejk, der kein Wort mehr **sagte**, entfernte sich aus der Gruppe der Chargen, die ebenso überrascht waren wie Zugführer Fuchs.

(C)

Strážmistr přešel vážně kolem ní, a **zastaviv** se podruhé před ní, promluvil slavnostně:

*Вахмистр прошелся раза два мимо нее, потом **остановился** и торжественно изрек:*

*Der Wachtmeister schritt ernst vor ihr auf und ab, **blieb** dann vor ihr **stehen** und sagte feierlich:*

(D)

*„Svolají velkou džunglí radu k poradní skále a pak – a pak mám to!“
vzkřikl náhle Bagýra **vyskočiv**.*

*Они соберут Совет на скале, и тогда, тогда... Ага, придумала! –
сказала Багира и одним **прыжком** очутилась на четырех лапах.*

*„Einen Dschungelrat werden sie halten am Felsen, dann aber –
dann – – Ich hab's!“ rief Baghira erregt und **sprang auf**.*

3.6.2.2 Ekvivalenty přechodníku minulého v němčině

Mezi německými ekvivalenty převládal určitý tvar slovesný (celkem 76 výskytů, 71 %). Určité tvary slovesné byly častěji ve větě vedlejší (45) (A), méně často ve větě hlavní (31, viz 3.6.2.1 D). Mezi vedlejšími větami byly věty časové (25 výskytů), vztahné (7) (B1, viz také 3.6.2.1 B), modální uvozené spojkou *indem* (6) (B2), nepravé věty vztahné uvozené spojkou *wobei* (6) (B3) a věta podmínková. Časové věty vyjadřovaly současný děj (spojky *während* a *als*, 12 výskytů) (B4, B5) a předcházející děj se spojkou *nachdem* (13) (B6), po které následovalo sloveso vždy ve tvaru plusquamperfekta. Participia odpovídala v 17 případech a převládal mezi nimi P I (14) (C). P II se vyskytl ve 3 případech (D). Participia se mezi ekvivalenty vykytovala pouze v participiálních obratech, nevyskytovala se v atributivní pozici. Substantiva se vyskytla v 6 případech (E1), 3 z nich byla substantiva s dějovým významem (E2). Ve 2 případech se mezi ekvivalenty vyskytl infinitiv s *zu* (F, viz také 3.6.2.1 A).

(A)

*– „To se nestane!“ vykřikl jsem, **chytiv** ji za ruku.*

*„Nichts dergleichen!“ rief ich und **ergriff** ihre Hand,...*

*Этому не бывать! – вскричал я, **схватив** ее за руку;...*

(B1)

Rusové, **vypátravše** tyto vozy, počali je obšťřelovati granáty.

Die Russen, die diese Wagen **bemerkten**, fingen an, sie mit Granaten zu belegen.

Русские, **обнаружив** местонахождение санитарного отряда, начали обстреливать его гранатами.

(B2)

Bylo ticho jako v kostele, které přerušil náhle Švejek, **sepjav** ruce:

Es herrschte Grabesstille, die Schwejk plötzlich unterbrach, indem er die Hände **faltete**:

Было тихо, словно в церкви. Тишину внезапно нарушил Швейк, он **сложил** руки, как на молитве, и заговорил:

(B3)

Naleznuv polní oltář v pohovce, starý pán domníval se, že je to nějaké řízení boží, a daroval jej místnímu vršovickému kostelu do sakristie, **vyhradiv** si na druhé straně skládacího oltáře nápis:

Als nämlich der Lehrer den Feldaltar im Kanapee **gefunden hatte**, war dem alten Herrn die Vermutung aufgetaucht, dies sei eine Fügung Gottes, worauf er ihn der Ortskirche in Wrschowitz für die Sakristei schenkte, wobei er **zur Bedingung machte**, daß auf der andern Seite des Altars die Inschrift angebracht werde:

Найдя в диване походный алтарь, старик вообразил, что это божье провидение, и подарил алтарь вршовицкому костелу в ризницу, **выговорив** себе право сделать на оборотной стороне алтаря надпись:

(B4)

Druhý nový host byl hostinský Palivec, který **zpozorovav** svého známého Švejka, vzbudil ho a hlasem plným tragiky zvolal:

Der zweite neue Gast war der Wirt Palivec, der seinen Bekannten Schwejk, als er ihn **bemerkte**, weckte und mit einer Stimme voller Tragik rief:

Вторым был трактирщик Паливец, который, **увидав** Швейка, разбудил его и трагическим голосом воскликнул:

(B5)

*Chtěl jsem mu znovu objasnit svůj názor (hledal jsem přirozenější slova) a Honza, **polknuv** poslední sousto, řekl pomalu:*

*Ich wollte ihm abermals meine Ansicht auseinandersetzen (ich suchte natürlichere Worte), aber Honza sagte, während er den letzten Bissen **hinunterschluckte**, bedächtig:*

*Я хотел было снова объяснить ему свой взгляд на вещи (подыскивая более естественные слова), но Гонза, **проглотив** последний кусок, сказал медленно:*

(B6)

***Učiniv** tento zoologický objev, dodával:*

*Nachdem er diese zoologische Entdeckung **gemacht hatte**, fügte er hinzu:*

***Сделав** это зоологическое открытие, он прибавлял:*

(C)

*„Pojďte, pane,“ řekl Švejk, **uchopiv** nemilého hosta za rameno, „do třetice všeho dobrého.“*

*„Kommen Sie, Herr“, sagte Schwejk, den unliebsamen Gast an der Schulter **packend**, „aller guten Dinge sind drei.“*

*Пойдемте, сударь, – пригласил Швейк, **схватив** незваного гостя за плечо. – Бог троицу любит.*

(D)

***Vrátiv** se do své komory, oznámil Švejk všem zatčeným, že takový výslech je legrace.*

*In seine Zelle **zurückgekehrt**, verkündete Schwejk allen Arrestanten, daß so ein Verhör eine Hetz sei.*

***Вернувшись** в свою камеру, Швейк сообщил арестованным, что это не допрос, а смех один: немножко на вас покричат, а под конец выгонят.*

(E1)

*Tak **pravivše**, udělali čelem vzad a vypochoovali ze dveří vstříc životnímu stylu, o jakém se jim nikdy nesnilo.*

***Mit diesen Worten** machten sie auf dem Absatz kehrt, spazierten zur Tür hinaus und geradewegs in einen Lebensstil hinein, der ihre kühnsten Träume überstieg.*

С этими словами они развернулись и вышли прочь, навстречу новой жизни, которая не снилась им даже в самых сладких снах.

(E2)

ŠVEJK OPĚT DOMA, **PRORAZIV** ZAČAROVANÝ KRUH

Schwejk kehrt nach **Durchbrechung** des Zauberkreises wieder nach Hause zurück

ПРОРВАВ ЗАКОЛДОВАННЫЙ КРУГ, ШВЕЙК ОПЯТЬ ОЧУТИЛСЯ ДОМА

(F)

Poručík Dub začal s tím, že velice lituje toho, jak hejtman Sagner odešel, **nevyslechnuv** jeho důvody o ofenzívě na východní frontě.

Leutnant Dub sagte, er bedaure sehr, daß Hauptmann Sagner fortgegangen sei, ohne seine Begründung der Offensive an der Ostfront **anzuhören**.

Подпоручик Дуб выразил свое сожаление по поводу того, что капитан Сагнер ушел, **не выслушав** его выводов относительно наступления на Восточном фронте.

3.7 Závěr

Výchozí jazyk	ČEŠTINA		RUŠTINA	
	přech. přít.	přech. min.	přech. n. v. ¹⁵⁴	přech. d. v. ¹⁵⁴
v češtině	–	–	HV (40 %)	VV (40 %)
	–	–	VV (29 %)	HV (29,5 %)
	–	–	subst. (6 %)	subst. (10 %) (5 % VS)

¹⁵⁴ V tabulce jsou použity hodnoty novější analýzy z InteCorp v11.

Výchozí jazyk	ČEŠTINA		RUŠTINA	
	v ruštině	přech. n. v. (66 %)	přech. d. v. (77 %)	–
přech d. v. (12 %)		HV (10 %)	–	–
HV (8 %)		přech. n. v. (3,7 %)	–	–
subst. (6,6 %) 0 ¹⁵⁵ (3,7 %)		subst. (1,8 %) 0	–	–
v němčině	PI (35 %)	VV (42 %)	VH (40 %)	VH (38 %)
	HV (29 %)	HV (29 %)	VV (25 %)	VV (33 %)
	VV (17 %)	PI (13 %)	subst. (9 %)	0 (7 %)
	subst. (7,05 %)	subst. (5,6 %) (VS 3 %)	0 (8 %) Inf.	subst. 6 % (VS 3 %)

Tabulka 3.7 *Přehled ekvivalentů přechodníků v ruštině, češtině a němčině*

Na rozdíl od přičestí jsou přechodníky širěji využívány jen v ruštině. V češtině jsou přechodníky často součástí autorského nebo překladatelského stylu, jejich frekvence výskytu se mezi jednotlivými autory podstatně liší (viz 3.6). V žurnalistických textech se objevily pouze přechodníky přítomné, které najdeme i v novější beletrii a překladech. Také mezi ekvivalenty se objevily pouze přechodníky přítomné. Analýza ekvivalentů dokládá významný rozdíl mezi češtinou a němčinou na jedné straně a ruštinou na straně druhé. Zatímco ruským přechodníkům odpovídají české a německé určité tvary slovesné, v ruštině mezi ekvivalenty německých i českých přechodníků převládají opět přechodníky, v češtině v míře (65 % a 80 %), kterou nenajdeme ani u přičestí (kde ruská přičestí odpovídala českým ve 30–40 %, viz 2.9). Naopak ruským přechodníkům v češtině a němčině odpovídá určitý tvar slovesný v o něco menším rozsahu (v češtině 59 % a 70 %, v němčině 65 % a 71 %). České a německé

¹⁵⁵ 0 označuje nulové analogon.

ekvivalenty ruských přechodníků se shodovaly i v jiných rysech – mezi větami vedlejšími převládala věta časová; časté byly v obou jazycích věty vztahné a podmínkové (resp. v němčině tradičně nazývané modální). V češtině se objevily i věty s *aniž*, přičemž němčina v tomto případě využívala negativně konsektivních infinitivních konstrukcí s *ohne*. V obou jazycích také u parataxe převládalo spojení spojkou *und*, resp. *a*.

Srovnání analýz ekvivalentů ruských přechodníků v češtině na materiálu staršího a novějšího korpusu také poskytuje určitý náhled na validitu korpusových analýz jako takových. V obou případech se ukazuje, že v zásadních rysech se obě analýzy shodují, tj. nejčastější ekvivalenty jsou stejné i na menším korpusu a s omezeným způsobem vyhledávání. Liší se pouze méně frekventované tvary, resp. frekvence jejich výskytu.

V češtině se mezi ekvivalenty uplatňují ve větší míře i verbální substantiva. Mezi ekvivalenty ruských přech. n. v. byla substantiva vyjadřující nedokonavý vid (*uzavíráním, vyplácením, zachraňováním...*). U ekvivalentů ruských přech. d. v. převládala deverbativa s významem d. v. (*dosažení, zastavení, nastolení*), ale objevila se zde i substantiva vyjadřující n. v. (*vyhlašováním, zvažováním, přebíráním*). V němčině se verbální substantiva vyskytovala méně často než v češtině. Polysyntéza, která byla výraznějším prostředkem u ekvivalentů přičestí, se u ekvivalentů přechodníků uplatnila v menší míře, a to především u sloves (*dastehen, hinausgerissen, hinunterschlucken*). V němčině se mezi ekvivalenty ruských přechodníků okrajově uplatnily i infinitivní konstrukce a participia.¹⁵⁶

¹⁵⁶ Lze pochybovat o tvrzení Wunschové (Wunschová 2009: 81n.), že se německá participia II pojí se spojkou *nachdem*. Předně je tato pasáž převzatá z práce Салихен-Мунтаха (Салихен-Мунтаха 1984: 79) (viz výše) a z 6 uvedených příkladů obsahuje *nachdem* jediný, kde se podle mého názoru nejedná o participiální větu, ale o časovou větu (i s vyjádřeným podmětem) a vypuštěným pomocným slovesem ve tvaru plusquamperfekta: „*Endlich drehte ich entschlossen die Zeitordnung um, tauchte in die Kabine schon nachmittags hinab, nachdem ich mich zuvor mit ein paar Gläsern Bier betäubt, um das Souper und den Tanzabend zu überschlafen.*“ (Zw. 153)

Daná pasáž u Wunschové (Wunschová 2009: 81n.) (podtržené části se odlišují od anglicko-ruské práce): „Приведенные примеры показывают, что немецкие причастия I (A) и причастия II или сочетание союза

Výskyt nulových analogon pro ruské přechodníky v češtině, bez podstatnější významové i strukturní změny věty, je zajímavý i z typologického hlediska. Čeština jako flexivní jazyk má tendenci vyjadřovat predikaci určitým slovesným tvarem ve větné konstrukci, to by samozřejmě v konečném důsledku vedlo k zatížení větné struktury. Příklady K, L1 a L2 v části 3.5.1.1 a L1-L3 v části 3.5.2.1 ukazují, že v některých situacích je predikát vypuštěn bez změny smyslu věty, význam je dostatečně vyjádřen např. předložkou. V řadě případů, kde má ruština možnost vyjádřit význam polopredikativní konstrukcí, čeština verbální predikační jádro vypouští.

Adverbia byla ve všech jazycích mezi ekvivalenty využívána okrajově. Jako ekvivalent přechodníkové konstrukce využívaly jazyky buď přechodníkovou konstrukci (ruština), nebo hlavní predikaci (němčina a čeština). Částečně se tím ukazuje důležitost predikativní funkce přechodníkových konstrukcí, protože právě tuto funkci v ekvivalentech zkoumané jazyky nejčastěji reflektují. Naopak nenajdeme mnoho ekvivalentů, které reflektují čistě adverbialní (nepredikativní) funkce výchozí přechodníkové konstrukce – patří mezi ně právě adverbia a některé substantivní ekvivalenty.

Mezi ekvivalenty českých přechodníků v ruštině jednoznačně převládaly ruské přechodníky. U substantivních ekvivalentů se objevilo jediné dějové substantivum na *-ние*. Mezi ekvivalenty českých přechodníků v němčině opět převládal určitý tvar slovesný ve větě hlavní nebo vedlejší. Druhy vedlejších vět se shodovaly u ekvivalentů ruských a českých přechodníků. Významnou změnou bylo vysoké zastoupení německého P I, které bylo mezi ekvivalenty českých přech. přít. zastoupeno ve 30 % případů. P I se ve vyšší míře vyskytoval i mezi ekvivalenty českých přech. min. Kromě

.nachdem или наречия .kaum + причастие II (Б), выражающие значение предшествования, передаются на русский язык деепричастиями СВ аналогичного значения.“

A odpovídající pasáž Салихен-Мунтаха (Салихен-Мунтаха 1984: 79) (podtržené části zdůrazňují opět odlišnosti): „Приведенные примеры показывают, что английские причастия I аналитической формы (а) и сочетание предлогов .after или .on + герундий простой формы (б), выражающие значение предшествования, передаются на русский язык деепричастиями СВ аналогичного значения.“

jediné výjimky (3.5.2.2 J) se německá participia nevyskytovala v atributivní pozici, ale vždy v adverbialní pozici nebo v rámci participiální věty. Důvodem nižšího zastoupení německých participií mezi ekvivalenty ruských přechodníků, a naopak vyššího zastoupení u českých ekvivalentů může být omezený počet textů, ve kterých se české přechodníky vyskytují, a tím i omezený počet překladatelů.¹⁵⁷

¹⁵⁷ Z 30 ekvivalentů českého přech. přít. bylo 11 z knihy *Osudy Dobrého vojáka Švejka*, 3 v Kunderově *Žertu*, 2 v Otčenáškově *Romeo, Julie a tma*. Vyskytoval se i v překladech z třetího jazyka (Kipling, Eco, Rowlingová).

4 Slovesná substantiva

4.1 Substantiva v rámci neurčitých tvarů slovesných

V některých jazycích se řadí k neurčitým tvarům slovesným i tvary, které formálně odpovídají substantivům. Tyto tvary se tvoří paradigmaticky a s minimálním významovým posunem. Pravidelná je i transformace verbální valence do jmenného rámce.

4.1.1 Dějová a verbální substantiva – problém kategorizace

Tvoření deverbálních substantiv s dějovým významem je v jazycích běžné, tato substantiva si v různé míře zachovávají slovesné vlastnosti. Mezi deverbálními substantivy se obvykle vydělují nomina actionis (dějová substantiva), nomina acti, nomina agentis a nomina instrumenti, případně nomina rei a nomina loci. Nejsilnější predikační náboj mají dějová substantiva. Mají schopnost vyjadřovat slovesný význam v jeho abstraktní podobě. V jednotlivých jazycích není neobvyklé vydělení skupiny dějových substantiv, která je těsněji spjata se slovesem. Jejich tvoření je paradigmatické a přejímají některé syntaktické vlastnosti slovesa.¹⁵⁸ Čeština má k dispozici skupinu tzv. verbálních substantiv (VS) na *-ní/-tí*,¹⁵⁹ která bývají řazena mezi neurčité tvary slovesné. Tvary na *-ní* jsou rozšířené ve všech moderních slovanských jazycích,¹⁶⁰ zaujímají však v systémech

¹⁵⁸ Pro angličtinu viz rozsáhlá literatura od Leese přes Chomského *Remarks on Nominalizations*, po Abney a Grimshaw(ovou), které pak pro češtinu reflektují např. Karlík, Veselovská, Stehlíková, pro němčinu např. Blume(ová), Esau, pro ruštinu např. Pazel'skaja, Tatevosov.

¹⁵⁹ Štícha rozlišuje paradigmatická a neparadigmatická substantiva verbální (AG 2013: 143n.)

¹⁶⁰ Rozšíření tvarů na *-ní* bývá někdy spojováno s vlivem církevní slovanštiny: „Man nimmt eine besondere Verbreitung in den Sprachen an, die unter stärkerem

neurčitých tvarů slovesných různé postavení. V ruštině jsou substantiva na *-hue* pojímána jako jeden z typů dějových substantiv, byť s výsadním postavením – jsou nejfrekventovanější a tvoří se jen s malými omezeními a zachovávají si nejvíce prvků verbálnosti. Němčina má k dispozici tzv. substantivizovaný infinitiv (sInf), který se obecnou charakteristikou velmi blíží českým VS: jde o neutrum s omezeným paradigmatickým (téměř netvoří plurál), které se potenciálně tvoří od všech sloves a zachovává si slovesnou valenci.¹⁶¹

Především sémantická shoda se slovesem a pravidelnost tvoření od slovesa odlišuje VS a sInf od deverbálních dějových substantiv (DS),¹⁶² která se tvoří různým způsobem, nelze je utvořit od každého slovesa, dochází u nich k různým významovým posunům a snadno nabývají konkrétních významů. VS a sInf přebírají valenční rámec slovesa. Tuto schopnost mají ovšem také některá DS. VS a sInf se odlišují pravidelností transformace valenčního rámce a sInf také obligatorností některých aktantů. V této souvislosti se ukazuje, že často není zřejmá výchozí definice slovesné valence.¹⁶³ Obecně se u deverbativ považují všechny pozice za fakultativní, i když v některých případech podléhají lexikálním požadavkům na realizaci (Grimshaw 1991). Často je obtížné oddělit ta doplnění, která přecházejí ze slovesné valence, a ta, která vyplývají ze samotné

Einfluss des Kirchenslavischen standen, dem Süd- und Ostslavischen. Doch auch im Westslavischen, wo das Verhältnis zum Kirchenslavischen loser war, war es immer produktiv, neben der Literatursprache auch in den Dialekten.“ (Müncho 1995: 44) Substantiva na *-hue* jsou kromě toho rozšířena i v ruských dialektech, což oslabuje i zde význam vlivu církevní slovanštiny (např. Булатова 1957: 352).

¹⁶¹ Jak však ukazuje analýza, německé sInf se objevily jen v malém počtu jako ekvivalenty českých VS; naopak česká VS převládala mezi ekvivalenty německých sInf. (viz 4.6.2 a 4.7.1)

¹⁶² Pro potřeby této práce se dějovými substantivy (DS) rozumí deverbální substantiva s dějovým významem s výjimkou verbálních substantiv v češtině a substantivizovaného infinitivu v němčině.

¹⁶³ Někteří lingvisté se domnívají, že je nutné vždy rozlišovat verbální a substantivní valenci (Teubert 1979), případně se hovoří o redukci a potenciálnosti verbální valence při nominalizaci (Sommerfeldt 1973: 97; Karlík 2004, Stehlíková 2010). Naproti tomu se setkáme i s názorem, že doplnění u substantiv nejsou vždy fakultativní (Sandberg 1976) (viz 4.2.1 a 4.4.1).

sémantiky substantiva. Z toho plyne i nejasná hranice mezi skutečně nutnými aktanty a takovými, které je potenciálně možné (v závislosti na kontextu) vypustit.

4.2 Verbální substantiva v češtině

Jak již bylo řečeno, VS se v češtině tvoří sufixem *-n/-t(-i)*. Tvoří se i od sloves, která netvoří PMT na *-n/-t*¹⁶⁴, např. *dostávat*–*dostáván–*dostávání* (příklad z Karlík 2007: 240).

Mezi charakteristikami VS bývají uváděny následující rysy:

a) Produktivita

VS se teoreticky tvoří od všech plnovýznamových sloves. Předpokládalo se, že se VS netvoří od některých sloves, od kterých by se tvořit mohla: Karlík (Karlík 2004: 77) upozorňuje na struktury typu *zbývat*–*zbytek*, *růst*–*růst*, *bát se* – *strach*, kde by byla VS teoreticky možná, ale neužívají se.¹⁶⁵ Také Křížková (Křížková 1968: 134) a Šmilauer (Šmilauer 1972: 83) upozorňují na nedostatek VS od frekventativ. Havránek/Jedlička (Havránek/Jedlička 1960) upozorňují, že se VS netvoří od některých stavových sloves, např. *stát se*, *náležet*. Stehlíková v roce 2010 uváděla, „že v ČNK není ani jeden spolehlivý doklad na DS, [zde VS] tvořené z iterativa. Naproti tomu pro mnoho Čechů jsou slova jako *spávání*, *hrávání* přijatelná, přičemž přijatelnost klesá, je-li sloveso prefigované: *polehávání*, *popisování*.“ (Stehlíková 2010: 16). S dospupností autentických

¹⁶⁴ Srov. Trávníček: předpokládal, že se VS tvoří právě od PMT (Trávníček 1951). Ze stejné premisy vychází i Štícha, který pro ta slovesa, která netvoří PMT, předpokládá tvoření z infinitivu sufixy *-ní*, *-ení/-ění*, *-tí*. (AG 2013: 143).

¹⁶⁵ V korpusu syn v8 je však možné najít 11 dokladů *bání se*: *Takové se nehodí do všeobecné uspokojující koncepce nenápadného „bání se“*. / *Ale ne, neodpíral jsem mu radost z příjemného bání se*,... Tvar *zbývání* se v korpusu nevyskytuje, lze ho dohledat na internetu: *O nějakém zbývání nemůže být řeč, lidi jezdí pořád*. / ... *ale zabrání i zbývání tekutiny v brčku*. Dokonce i ve zvrtné variantě: *„Nojo, to už jsme taky probírali/y víckrát, to zbývání si.“* Stejně tak se *rostení* nevyskytuje v korpusu, ale několik dokladů na internetu najdeme, především v textech týkajících se růstu dětí a vegetace: *„já myslím, že je to od rostení zoubků“* / *„ale celá procedura rostení, zrání a sklizně vás zcela pohltí“*

jazykových dokladů se však ukazuje, že VS se tvoří poměrně volně: Už v korpusu syn 2015 lze najít doklady typu *spávání*¹⁶⁶ a prefigovaných iterativ typu *odblokovávání*, *zablokovávání*, stejně tak můžeme dnes najít doklady VS od stavových sloves, a dokonce i od některých modálních sloves (srov. 2 480 dokladů na VS *chtění* v syn v8).

b) Homogenost slovtvorného procesu

VS se tvoří jen pomocí omezeného počtu sufixů a patří ke stejnému tvarotvornému paradigmatu, naproti tomu DS jsou tvořena různými sufixy a patří k různým paradigmatům.¹⁶⁷

c) Supletivnost

Karlík/Nübler uvádí, že pouze u DS dochází k využívání supletivních tvarů (Karlík/Nübler 1998: 106n.). Ovšem jak bylo popsáno v bodě a), v některých případech dochází k nahrazování tvaru VS (např. sloves typu *zbývat*) právě supletivními tvary DS.

d) Významová emancipace

Plné významové osamostatnění je podle Karlíka/Nüblera možné pouze v případě DS v užším smyslu (Karlík/Nübler 1998: 106n.). Existuje však několik substantiv, která už synchronně nespojujeme se slovesným významem: *stavení*, *(železné) brnění*, *rčení* (Jelínek 1967: 570).

e) Zpětná transpozice

Zatímco od VS není možné odvodit zpětně sloveso, od DS v širším smyslu to možné je.

Mezi další vlastnosti VS se obvykle řadí jejich neschopnost tvořit adjektiva a deminutiva. Poslední předpoklad relativizuje Stehlíková (Stehlíková 2010: 24), která uvádí několik příkladů deminutiv od VS s dějovým významem: *Tak si mohla v klidu dopřát šálek čaje a počteníčko v novinách*. VS jsou také součástí verbo-nominálních

¹⁶⁶ Např.: „*Ona si vzala právo zničit jeho spávání vedle chlapce.*“

¹⁶⁷ Tato charakteristika je ovšem relativní, plyne pouze z předchozího vydělení VS z DS. V ruštině, kde jsou tvary na *-nie* součástí DS, je *-nie* jedním z řady sufixů a paradigmat DS.

konstrukcí. Zpravidla netvoří plurál, mají-li dějový význam.¹⁶⁸ Některé prameny uvádějí, že plurál tvoří rezultativní VS (NESČ: Dvořák V. 2017); je možné však doložit i plurál VS s dějovým významem: *mezi četnými ponořeními vyhledal slušně krytý břeh / Rozestup mezi dvěma barvenými by měl být alespoň čtyři týdny* (syn v8). Tvar plurálu VS nese jiné informace než plurál odpovídajícího slovesa, kromě výše uvedeného opakovaného, případně i dlouhého děje (*složitá vyjednávání*), může být význam odpovídající verbálnímu plurálu vyjádřen také pomocí agentu nebo pacientu v genitivu: *tleskání diváků / balení dárků*.

Z morfologických (morfologicko-syntaktických) kategorií slovesa přejímají VS vidové charakteristiky (viz 4.2.2), slovesný rod a pojí se s reflexivním *se/si*. Ke jmenným charakteristikám patří jmenný rod, možnost pojit se s předložkami, ukazovacími zájmeny (*to hřmění*) a s posesivy (*její zkoušení*).

Konkurenčními formami VS je kromě DS i infinitiv. VS mohou nahradit infinitiv především ve třech oblastech: a) je-li pojem děje identifikován s pojmem vlastnosti, substance (*Chytání / Chytat ryby je vzrušující*); b) tam, kde je podmět s dějovým významem, který implikuje okolnost (*Splnění úkolu / Splnit úkol / Jestliže se splní úkol(,) přináší (to) uspokojení.*); c) ve spojení se slovy s modální složkou (*snaží se o vyniknutí / vyniknout*) (MČ 2: 138n.).¹⁶⁹

4.2.1 Syntaktické vlastnosti

Česká VS vykazují pravidelnost při převodu verbální struktury do struktury nominální. Generativní pojetí vysvětluje dvojí interpretaci některých konstrukcí (*malování Heleny, zkoušení profesora* – ve

¹⁶⁸ Karlík tuto vlastnost uvádí v souvislosti s dělením dějových jmen na process nominals a result nominals (Abney 1987, Grimshawová 1991), kde process nominals jsou nepočitatelná a result nominals počitatelná. Tomu ovšem neodpovídá situace v češtině, kde, jak upozorňuje, mohou mít VS i DS význam jak dějový, tak nedějový (Karlík 2004: 79).

¹⁶⁹ Zdá se ovšem, že podobnou konkurenci můžeme pozorovat i u DS. Srov: a) *Chov / Chování skotu / chovat skot je vzrušující*. b) *Výkon / Vykonání / Vykonat úkol přináší uspokojení*. c) *Snaží se o úspěch / uspět / ?o úspěš. Štícha uvádí, že DS konkurují VS asi v desetině případů. (AG 2013: 145)*

významu agnes nebo patiens) derivací z výchozí aktivní nebo pasivní struktury (viz Karlík/Nübler 1998: 107n.). Veselovská (Veselovská 2001: 10) upozorňuje, že je dvojí interpretace charakteristická i pro DS: *malba bratra, dopis sestry*. DS mohou mít také různá doplnění, která se shodují s verbální strukturou, odlišná je ovšem pravidelnost této transformace u VS. Pro česká VS jsou formulovaná transformační pravidla, podle kterých se nominativ aktivní i pasivní věty transformuje do genitivu (*mytí auta, psaní Petra*) a u životných konkuruje s posesivním adjektivem. Do genitivu se transformuje i akuzativní objekt Vf (*psaní dopisu*), přičemž může být genitivem vyjádřena pouze jedna z těchto pozic. Ostatní doplnění se nemění. Tím se liší česká VS od německého sInf, kde má postnominální genitiv většinou interpretaci pacientu (viz 4.4.1.).

Syntaxí VS ve srovnání s ruštinou (a slovenštinou) se zabývala Vicherková, která zjistila, že genitiv u VS vyjadřuje v češtině i ruštině nejčastěji patiens (90 % v češtině, 86 % v ruštině), zbývající tvary měly agentní význam (v analýze se nevyskytl ani jeden genitiv z původní slovesné vazby). Naopak polovina instrumentálových doplnění VS měla doplňkový význam, agentní roli mělo pouhých 16 % dokladů. VS s agentem v instrumentálu pak měla v polovině případů i vyjádřený patiens v genitivu či pomocí posesivního zájmena. Oproti předpokladu, že se vyjadřují především aktanty odpovídající pozici nominativu ve výchozí větné struktuře (tedy ve formě genitivu u substantiva), byla v analýze řada dokladů pouze s vyjádřeným aktantem v instrumentálu (Vicherková 2008: 46).

Karlík/Nübler uvádějí, že všechny valenční pozice Vf jsou v nominální struktuře potenciální (Karlík/Nübler 1998: 111), ovšem později (Karlík 2004: 78) upozorňuje, že dokonavá VS mají někdy obligatorní vyjádření aktantu (**po napsání – po napsání dopisu*).¹⁷⁰

4.2.2 Vid u verbálních substantiv

Téměř všechny studie se shodnou, že VS nějakým způsobem reflektují vid. Už Šmilauer (Šmilauer 1972: 83) uvádí, že VS pozbývají

¹⁷⁰ V němčině jsou faktultativní jen doplnění u DS (viz 4.4.1.). V některých případech však obligatornost doplnění pravděpodobně vyplývá ze sémantiky výpovědi: **durch die Berücksichtigung hat er Erfolg gehabt*.

všechny slovesné kategorie s výjimkou vidu. Tato vlastnost je větší-
nou formulovaná jako „citlivost k vidu“ či „dědění vidu“. Na rozdíl
od DS si VS zachovávají jak slovesné prefixy, tak sufixy, které se
podílejí na tvorbě vidového významu u slovesa.¹⁷¹ Tyto prefixy
a sufixy si ovšem zachovávají i substantiva na *-hue* v ruštině, u kte-
rých se vidové významy často stírají (viz níže 4.3). Pravděpodobně
to souvisí s omezenou produktivitou DS na *-hue*, která se ne vždy
tvorí od obou sloves vidové dvojice, čímž klesá i možnost vyjádřit
vidovou opozici. Uvádí se také, že VS jsou citlivá k tzv. vidovým
předložkám (*během opravování* / **během opravení*) (Karlík 2004:
78). I zde však situace není jednoznačná, srov.: *Vzhledem k tomu,
že při propuštění jsou plně soběstační, zbaví se i úzkostlivosti...; při
menších koncentracích se jeho přítomnost projeví až během ochut-
nání; nic jiného než vášně, které se v ní během uvěznění hromadily*
(příklady z korpusu syn v8). Stehlíková (Stehlíková 2010: 56) uvádí,
že v konstrukci s fázovými slovesy mají VS stejnou distribuci jako
dokonavé a nedokonavé infinitivy: *začal s dopisováním románu* /
*s dopsáním románu. Nicméně zde není situace tak jednoznačná,
srov. parafrázi Kopečného (Kopečný 1962: 44) příkladu: **Začíná
s věnováním knihy Petrovi*; ale: *Už zase začíná s věnováním svých
knih*. Korpusová sonda ukázala, že ve spojení fázových sloves s verb-
álními substantivy převládají tvary n. v., nicméně tvary d. v. nejsou
vyloučeny. Volba verbálního substantiva d. v. nebo n. v. přitom není
zcela libovolná. Spojení fázového slovesa s verbálním substanti-
vem d. v. může zdůrazňovat jednorázovost¹⁷² procesu v kontrastu
s opakovaností a dlouhým trváním, které by vyjadřovalo verbální
substantivum n. v.: *film končí rozdáváním dárků pro děti v nemoc-
ničním pokoji* / *film končí rozdáním dárků pro děti v nemocničním
pokoji*. V některých případech označuje VS d. v. určitou část většího
procesu: *Chytrá mocenská strategie začíná jasným zhodnocením
mezí*. (blíže viz Коцкова 2019: 64n.)

Některé jednotlivé rysy způsobu slovesného děje najdeme i u DS
v češtině, (viz také Karlíkova analýza DS na *-ot/-b(a)/-0*; Karlík

¹⁷¹ Jelínek (1967: 562n.) uvádí, že vid mohou vyjadřovat i substantiva na *-ná/-tá*.

¹⁷² Kopečného příklad omezené spojitelnosti fázových sloves: **začíná mu věnovat
knihu*. Svoboda ovšem namítá, že v určitém kontextu je možné říci například:
Už zase začíná věnovat své knihy. (Svoboda 1978: 132)

2007: 241). Jelínek (Jelínek 1967: 626) ji popisuje jako tendenci k dokonavosti nebo nedokonavosti v závislosti na formální příbuznosti se slovesem.¹⁷³

4.2.3 Slovesný rod u verbálních substantiv

V otázce slovesného rodu u VS nejsou názory jednotné. Zatímco Jelínek (Jelínek 1967: 563) se přiklání k názoru, že VS si ponechávají kategorii slovesného rodu v jeho abstraktní podobě bez určitého vztahu k činiteli, Šmilauer vyjadřuje názor, že tuto kategorii ztrácejí. MČ 2 uvádí, že VS mohou mít aktivní nebo pasivní význam jen v rámci kontextu a mimo něj je rod neutralizován. Mluví pro to několik argumentů: především stejné VS může vyjadřovat aktivní i pasivní význam (viz *týrání vojáků*; Kopečný 1958b: 49) a VS se tvoří i od sloves, která nemají pasivní participia (*dostávat, sněžit*), případně mají reflexivní postfix (*umývání se*), který pasivní participia nemají (*umývání*). Karlík pak ve svém derivačním popisu vychází z předpokladu, že některá VS se derivují z aktivní a některá VS z pasivní struktury (Karlík 2007: 240). Tento předpoklad umožňuje vysvětlit dvojí význam některých VS jako syntaktickou homonymii (*týrání vojáků – vojáci byli týrání / vojáci týrali*).

4.2.4 Reflexivní postfix u verbálních substantiv

VS jsou jediná substantiva v češtině, která se mohou pojit s postfixem *se/si*. Tuto vlastnost měla již substantiva ve staré a střední češtině.¹⁷⁴ Jelínek dává používání *se/si* u VS do souvislosti s mechanickým užitím „zvrátého zájmena pod vlivem příslušných tvarů

¹⁷³ Ale ukazuje i opačné příklady, kde DS utvořená od nedokonavých sloves vyjadřují ohraničený děj, např.: *procházka, srážka*.

¹⁷⁴ např. ... *podivil se nejvyšší kněz v tak mladičském věku takové k odevzdání se na služby boží panenčině hotovosti* (citováno z Pergler 2017: 59). Nicméně v době národního obrození i později byl ovšem postfix považován za stylisticky neobratný, srov. Dobrovský: „Es ist also der Unterschied, den Einige zwischen učenj und učenj se, cwičenj und cwičenj se, navrácejnj und navrácejnj se machen wollen, eine unnöthige Spitzfindigkeit, wenn gleich učiti, lehren, von učiti se, lernen, ... unterschieden werden müssen“ (Dobrovský 1809: 188).

slovesných“ (Jelínek 1963: 231), a tedy s verbálním charakterem VS. Domnívá se, že se spíše pojí k VS, která nepatří k běžným výrazovým prostředkům, a v kontextech, kde je třeba odlišit zvrtný a nezvrtný tvar.

Na rozdíl od sloves, kde je hodnocení prvku „*se/si*“ nejednoznačné a jeho pozice ve větě není pevná, panuje u VS shoda na tom, že se jedná o prvek s pevnou pozicí za jménem, je tedy postfixem (viz také Nádeníček 2004, Jelínek 1963). Souvisí to také s obecně pevnou pozicí konstituentů v nominální struktuře, prvky za jménem obvykle nelze přesunovat: *Doporučuji pozvání Petra / *Doporučuji Petra pozvání* (viz Karlík 2004: 33n.).

Se/si plní u sloves poměrně širokou škálu různých funkcí sémantických i morfologických – kromě vyjádření diateze (*most se staví*), reflexivnosti (*holí se*), reciprocity (*zdraví se*) mohou vyjadřovat i ideosynkratickou vlastnost slovesa (*smát se*), případně dodávají slovesu dodatečný sémantický rys (*pokuřovat – pokuřovat si*). VS mohou přejímat *se/si* pouze v některých jeho funkcích. Vyloučeny jsou podle Nádeníčka (Nádeníček 2004) VS od neosobních konstrukcí typu **tancování se* a od mediopasivu typu **zapomínání se* (ve smyslu *To se lehce zapomene*). Postfix *se/si* se nemůže pojit ani k substantivům odvozeným od sloves, která se nepojí s částicí *se/si* (**blednutí se*). Na rozdíl od sloves je *se/si* u VS vždy fakultativní, ale v některých konstrukcích může mít i rozlišovací význam (*stranění / stranění se*). Postfixu konkuruje možnost vyjádřit reflexivnost nebo recipocitu pomocí zájmen (*poznání sebe /sama/*), případně polysynteticky (*sebelitování, sebezpoznávání*).¹⁷⁵

Také německý sInf se může pojit se zvrtným *sich* (např. *Das Sichwaschen ist Martin ein Genuss*). Ruská DS na *-hue* tuto možnost nemají.

4.2.5 Verbální substantiva z hlediska typologie

Verbální vlastnosti se u VS projevují především v jejich lexikálním a morfologicko-sémantickém, tj. vidovém a reflexivním, významu a v možnosti, nebo naopak nemožnosti pojit se s určitým okolím

¹⁷⁵ Obě tyto možnosti využívala také již stará a střední čeština viz Pergler 2017: 59; k možnostem v současné češtině viz také Stehlíková 2010: 131.

(fázová slovesa, předložky citlivé na vid, doplnění z valenční struktury slovesa). Realizace žádné z těchto vlastností se ovšem zásadně nevymyká běžným možnostem substantiva, tj. pojí se s předložkami, nikoli spojkami, s posesivními a demonstrativními zájmeny, nikoli adverbii. Ani aktanty vycházející z valenční struktury slovesa se svou formou ani umístěním neliší od aktantů běžných substantiv.

Výjimkou je reflexivní postfix *se/si*, který má v této formě analogii pouze u PPČ a PMČ,¹⁷⁶ tedy dalších neurčitých slovesných tvarů. V rámci češtiny jde o neobvyklý jev a jde o projev aglutinačního typu. Typologicky zajímavá je redukce pádových tvarů nepřilíš obvyklá pro češtinu. Vzhledem k tomu, že VS s dějovým významem často nemají plurál, jde o paradigma se dvěma tvary (*plavání, plaváním*), i u slov, která tvoří plurál, je velmi silná pádová homonymie s celkem čtyřmi tvary (*vyšetřování, vyšetřováním, vyšetřováních, vyšetřováními*). Silná pádová homonymie mimo jiné často znemožňuje jednoznačnou identifikaci singuláru nebo plurálu (např. *pochybnosti mohly ztížit jeho další rozhodování*).¹⁷⁷ Malá distinkce slovních tvarů (nízká pádová distinkce a netvoření plurálových tvarů) je rysem izolačního typu. Omezené paradigma i singularia tantum však známe v češtině i u jiných tříd substantiv (*paní, znamení*).

Z neurčitých tvarů slovesných VS (a participia) nejvíce odpovídají převládajícím kategoriím češtiny, jinak řečeno verbálnost VS neklade formální překážky jeho realizaci jako substantiva. Nevyžaduje samostatné paradigma jako přechodníky ani není neměnné jako infinitiv. Může být tedy chápáno jako realizace verbálnosti v rámci stávajících (flexivních) možností substantiv.

4.3 Dějová substantiva na -ние v ruštině

Na rozdíl od češtiny nejsou v ruštině dějová substantiva na *-ние/-ние* (dále DS na *-ние*) zahrnována do verbálního paradigmatu.

¹⁷⁶ Reflexivní *se/si* se vyskytuje i u přechodníků a infinitivů, ovšem nikoli ve formě postfixu.

¹⁷⁷ Příklad z korpusu syn v8.

„Allgemein verbreitet ist die Ansicht, dass deverbale Substantive im Polnischen, Tschechischen und Slovakischen im Gegensatz zu den russischen Ableitungen einen derart hohen Regularitätsgrad aufweisen, dass sie häufig als Verbformen betrachtet werden“ (Kukla 2013: 60). Müncho(vá) uvádí, že sufix *-ние* na rozdíl od *-ка* a *-о* má dvojí funkci – substantivizuje sloveso, ale přitom formálně vyjadřuje zachování slovesných prvků v substantivu (Müncho 1995: 49). V současné ruštině můžeme pozorovat tři různé vývojové tendence DS na *-ние*: a) substantiva, která mají úzký vztah ke slovesům a zachovala si zcela slovesnost; b) substantiva, která se zcela emancipovala od slovesa; c) substantiva, která v závislosti na kontextu spojují obě kategorie. Všechna ale stojí vždy v úzkém vztahu ke slovesu a jejich verbálnost se může znovu aktivovat. Také v ruštině se hovoří o blízkosti DS na *-ние* k infinitivu a jeho konkurenčních funkcích (*хочу знать / хочу знания*). DS na *-ние* jsou také často součástí ustálených verbonominálních spojení (*уделять внимание*). Synchronně se nicméně DS na *-ние* jako celek neřadí k neurčitým tvarům slovesným.¹⁷⁸ Na rozdíl od češtiny se netvoří od všech sloves, netvoří se vždy od obou sloves vidové dvojice, nemohou se pojít s postfixem *-ся* a některá DS na *-ние* zcela pozbyla dějového významu.

Na některá omezení tvoření od prefigovaných sloves upozorňuje Pazel'skaja (Pazel'skaja 2012: 248n.).¹⁷⁹ Existuje ovšem řada případů, pro které nejsou nebo nemohou být pravidla formulována. „What we see ... are preferences and tendencies, sometimes suggesting pragmatic or euphonical factors to be responsible for the distribution, and sometimes we are just faced with lexicalized properties of the stems.“ (Pazel'skaja 2012: 250). Neomezeně se tvoří od sloves n. v. na *-ивать/-ывать*, zde je podle Zalizňak(ové) tvoření téměř paradigmatické¹⁸⁰ (Зализняк 2007: 43).

---

¹⁷⁸ K vývoji substantiv na *-ние* i vývoji vidové kategorie u těchto substantiv viz Müncho 1995: 51.

¹⁷⁹ Především tzv. externí (superlexikální) prefixy brání nominalizaci, pokud se nepojí se sufixem *-ыва*.

¹⁸⁰ Zalizňak(ová) uvádí, že mají těsný vztah „со сложозменительной парадигмой глагола [, которая] лишь немногим слабее, чем связь причастий с личными формами.“ (Зализняк 2007: 43)

Přesto mají mezi ruskými DS substantiva na *-ние* zvláštní postavení¹⁸¹ – obvykle se uvádí, že nejvýrazněji vyjadřují kategorii děje, určitým způsobem odrážejí kategorii způsobu slovesného děje¹⁸² a jsou nejfrekventovanějším typem DS (44 % slovníkových tvarů DS; viz Müncho 1995: 111). Na rozdíl od jiných sufixů tvořících ruská DS se sufix *-ни(e)* pojí pouze se slovesnými kmeny a jako jediná DS obsahují i prostředky vyjadřující vid u slovesa, tj. jak prefixy, tak vidové sufixy (Зализняк 2007: 43).¹⁸³

V ruštině se DS na *-ние* nemohou na rozdíl od češtiny¹⁸⁴ pojit s postfixem *-ся*: *мотание – мотать/мотаться*. V některých případech se odpovídající DS na *-ние* od zvratného slovesa asociuje s jedním tvarem z původně vidového páru, buď jako jeho jediný význam (*простить – прощение; проститься – прощание*), nebo jako jeden z významů (*спасти/статись – спасение; спасти – спасание*). I v ruštině pak existuje kompozitní varianta pro vyjádření reciprocitы *взаимо-* (např. *взаимозаменение*).

Zatímco obecně se abstrakta řadí k singularia tantum, některá DS tvoří i tvary plurálu, které se liší dodatečným sémantickým významem: *гонка – гонки, бег – бега*. Zdá se, že tvar plurálu DS na *-ние* může mít i význam trvání děje, srov. *колебания, искания, странствия* (Арбатский 1970: 71).

V analýze Pazel'ské tvořila DS na *-ние* nejčastěji plurál ve srovnání s DS na *-ка* a *-0*,¹⁸⁵ v ostatních sledovaných kritériích se blížila DS na *-ка* (Пазельская 2009: 68).

¹⁸¹ Müncho(vá) uvádí, že „Nomina actionis auf *-ние* entsprechen mehr als andere Typen dieser Wortbildungskategorie [zde DS] dem Begriff eines Verbalsubstantivs und nehmen eine besondere Position ein.“ (Müncho 1995: 47)

¹⁸² Müncho(vá) mluví o vyjadřování trvání a četnosti opakujícího se děje v lexikálním, nikoli gramatickém smyslu. (Müncho 1995: 47) Viz také podrobný rozbor ruský DS z hlediska jejich vidových významů v monografii J. Pčelincevy (Пчелинцева 2016: 119n.)

¹⁸³ Pazel'skaja s Tatevosovem ovšem polemizují s tím, že by vidové prefixy a sufixy měly u DS vidový význam (Пазельская/Татевосов 2008: 359).

¹⁸⁴ A také polštiny a lotyštiny (Müncho 1995: 65).

¹⁸⁵ Analýza může být zkreslena výběrem 10 DS od každého typu (*-ние, -ка, -0*), u kterých byly kontexty analyzovány (pro každý tvar 110 kontextů). Pazel'skaja nerozlišuje, v jakém významu se substantivum vyskytuje (mezi vybranými

4.3.1 Syntaktické vlastnosti dějových substantiv na *-ние*

Také v ruštině se slovesná rekece DS na *-ние* transformuje do jmenného rámce: u tranzitivních sloves je přímý objekt v genitivu, subjekt v instrumentálu (*разрушение города врагом*). Subjekt intransitivních sloves je také v genitivu. I v ruštině je tedy možná dvojí funkce genitivu typu: *объявление президента / объявление войны / объявление Президентом Республики законопроектов*. V již zmiňované analýze Vicherkové byl závislý genitiv nejčastěji patientem (v ruštině 86 %), zbývající tvary měly agentní význam, tj. ani jeden nebyl převzat z původní slovesné vazby (Vicherková 2008: 46n.). Vyjádření patientu je pravděpodobně typické pro všechna DS, jak ukazuje analýza Pazel'ské (Пазельская 2009: 74n.).¹⁸⁶ Kromě toho byl v analýze Pazel'ské agens přechodných sloves vyjádřen často posesivním adjektivem (Пазельская 2009: 84). V analýze Vicherkové měla většina instrumenalových tvarů DS na *-ние* doplnění agentní funkci (na rozdíl od češtiny) a ve většině těchto případů byl vyjádřen i patiens v genitivu. Přejímání slovesných aktantů do jmenného rámce je tedy velmi frekventované. Ve srovnání s češtinou se také mění pořadí členů nominální skupiny a vyjádření agentu je méně obvyklé, v ruštině je patiens v rozvitých nominálních strukturách v distantní pozici (*освоения ребёнком правил и норм социальной жизни / освоение правил а поном společenského života дитетем; раснумие студентами спиртных напитков / выпити аlkоhоlických напитков*) (Vicherková 2008: 46n.).

---

substantivy je např. *желание, отношение, исследование*, u kterých se dá předpokládat užití i v jiném než dějovém významu).

¹⁸⁶ Patiens u přechodných sloves a jediný člen u nepřechodných sloves (v terminologii Pazel'ské „внутренний аргумент“) byl nejčastěji vyjádřeným aktantem u všech typů DS. Pro výpovědní hodnotu této analýzy platí stejná omezení uvedená v předcházející poznámce. Některé aktanty vyplývaly ze struktury základových sloves zvolených DS a ovlivnily tak celkové výsledky, např. instrumentál u DS *управление*, závislý infinitiv u DS *желание*.

4.3.2 Vid u dějových substantiv na -ние

Z hlediska vidové kategorie se objevují různé názory: vid není zachován (Виноградов 1947: § 20.I., Хохлачева 1962: 89, Isačenko 1982: 210), zachovány jsou zbytky vidového významu (Пешковский 1959: 101n.), vid je zachován (Митрофанова 1973: 63; Левин 1941: 63; viz Müncho 1995: 51). Zalizňak(ová) (Зализняк 2007: 45) se domnívá, že DS na -ние integrují významy obou vidů a v závislosti na kontextu, příp. komunikačních cílech se mohou aktualizovat. Zachovávají „некоторые элементы исходного видового значения“, přičemž DS na -ние od n. v. mají většinou význam procesu rozvíjejícího se v čase, případně opakujícího se děje, od d. v. význam jednorázového, ukončeného děje. DS od sloves d. v. často získávají i jiné lexikální významy (např. výsledku, produktu: *собрание, расписание, задание*) a na rozdíl od češtiny mohou zcela pozbýt dějového významu. To tedy poukazuje na souvislost mezi videm a významovými možnostmi substantiva, tedy na vliv vidu. Na rozdíl od češtiny nejsou DS na -ние v ruštině citlivá na spojení s fázovými slovesy: *Вася начал писание/написание письма*. (Srov. *Vasja začal psaní dopisu / *napsání dopisu*).¹⁸⁷

Obecně projev kategorie vidu u DS na -ние v moderní ruštině oslabuje, narůstají omezení tvoření DS na -ние, snižuje se jejich počet od obou vidových dvojic, a tím i možnost formálně vyjádřit vidovou opozici. Na rozdíl od češtiny, kde převážná většina VS může vystupovat v dějovém významu, ztratila některá ruská DS na -ние tento význam zcela (*название, вдохновение, показание*).

I mezi ruskými DS na -ние existuje řada vidových dvojic (typu *подписывание–подписание*). U řady DS na -ние je však synchronně schéma neúplné. DS na -ние od d. v. mohou označovat i proces (*во время сочинения поэмы x v průběhu psaní / *sepsání básně*). Ale i tam, kde jsou k dispozici tvary od obou vidů, nenacházíme např. citlivost k tzv. vidovým předložkám (*в течение написания всей работы / в течение писания письма*). Méně často i DS na -ние od n. v. označují dokončený děj (*заболевание*). Řada DS na -ние s původně různými vidovými významy dnes může být používána ve

¹⁸⁷ Vid v češtině viz 4.2.3. Ke spojení DS na -ние s fázovými slovesy viz také Коцкова 2019.

stejných kontextech (*сжигание–сожжение*), případně slovesům různých vidů odpovídá pouze jedno DS na *-ние*. Ve slovníku převládají DS na *-ние* od sloves n. v. (podle analýzy Müncho(vé) je to 66,5 %; Müncho 1995: 237, viz také Пчелинцева 2016: 112), řada deverbálních tvarů na *-ние* v současné ruštině již neexistuje (**братие, *решание*). Пчелинцева ve své monografii dokládá, že i přesto, že je většina ruských deverbativ s dějovým významem tvořena od párových sloves, existují jen zřídka tvary od obou vidů (363 dvojic, např. *строение–построение*), nicméně jen část z nich (180 dvojic) vykazuje určitou aspektuální diferenciovanost a téměř polovina slovníkových tvarů ruských deverbativ s dějovým významem (tedy nejen se suffixem *-ние*) je asociována s oběma vidovými tvary slovesa (např. *освобождение – освободить* i *освободать*) (Пчелинцева 2016: 95–97).

S předpokladem generativní syntaxe (Abney 1987), že v jazycích, které derivují substantiva ze slovesného kmene „with all its aspectual morphology“, musí být nominalizace z hlediska vidu shodné s větami, ze kterých se derivují, polemizuje Tatevosov a snaží se dokázat, že vidové operátory nejsou součástí verbálního kmene.¹⁸⁸

DS na *-ние* se častěji tvoří od sloves n. v., ale jejich frekvence je nižší než DS od sloves d. v. (Pazel'skaja 2012: 252).¹⁸⁹ Tomu odpovídají i data z rozsáhlé analýzy Müncho(vé), kde bylo 66 % substantiv na *-ние* tvořeno od sloves n. v. (Müncho 1995: 237). Platila tedy nepřímá úměra — několik perfektivních tvarů s vysokou frekvencí a mnoho imperfektivních tvarů¹⁹⁰ s nízkou frekvencí.¹⁹¹ To potvrzuje i další analýza Pazel'ské (Pazel'skaja 2012: 255), která se zaměřuje

¹⁸⁸ „... verbs stems in languages like Russian are aspectless no matter if aspectual morphology is there.“ (Tatevosov 2013)

¹⁸⁹ Důvodem bylo především to, že se řada potenciálně možných DS v HKРЯ nevyskytovala. Z 88 předpokládaných imperfektivních DS se v korpusu vyskytlo 41 tvarů, ovšem z 48 perfektivních DS jich bylo zastoupeno celých 30. Základem této analýzy byly nejfrekventovanější slovesné kmeny, u nichž se zkoumala možnost a případně frekvence DS na *-ние*.

¹⁹⁰ V této analýze se potvrdila vysoká pravidelnost tvoření DS na *-ние* od sloves na *-ыва-*, ovšem jejich frekvence byla nejnižší.

¹⁹¹ Toto pravidlo pak Pazel'skaja shrnuje: „the higher the number of nominals derived from a stem of a certain type, the less is their average frequency“ (Pazel'skaja 2012: 257).

na nejfrekventovanější DS na -ние v НКРЯ, mezi nimiž byly $\frac{3}{4}$ od perfektivních kmenů a $\frac{1}{4}$ od imperfektivních kmenů.¹⁹²

Srovnání frekvence výskytu v paralelním rusko-českém korpusu InterCorp v9 ukazuje, že je zde zastoupen vyšší počet DS na -ние než VS (273 422 tvarů ruských substantiv na -ние a 164 958 tvarů českých substantiv na -ní/-tí), ovšem počet lemat je opačný (6 095 v češtině a 2 940 v ruštině). Můžeme tedy konstatovat, že ruština má menší počet DS na -ние, která se vyskytují s vyšší frekvencí, zatímco čeština má velký počet VS s nízkou frekvencí. Téměř třetina VS se v korpusu vyskytuje pouze jednou (1 903 lemat, např. *odblaňování, přeškolení* atd.), ukazuje to tedy na nižší stupeň lexikalizace těchto tvarů.

4.3.3 Ostatní typy dějových substantiv v ruštině

Müncho(vá) uvádí 33 sufixálních typů (a podtypů), kterými se tvoří DS v ruštině (Müncho 1995). Nejčetnějšími sufixy jsou -ни(е), -к(а), -б(а), 0 (Мусагов 2012: 73). DS na -ка jsou druhá nejčetnější (18 %), třetí jsou DS s nulovým sufixem (12 %) (Müncho 1995: 111).

U těchto typů existují často omezení tvoření, některá DS se tvoří pouze od sloves d. v. (-иш, -ация) nebo od n. v. (-тие, -ачка). Od obou vidů se DS tvoří pomocí sufixů -ка, -0. Někdy se u DS na -ка a s nulovým sufixem hovoří o motivaci „усредненной основой“, tedy významem zahrnujícím oba vidy (např. *протянуть/протягивать — протяжка*) (Кузмин 1971: 198). Podle Kuskové se sufixy -ка a -0 častěji pojí se slovesnými kmeny s významem konkrétního, krátce trvajícího děje (Кускова 1996: 15). Pčelinceva analyzovala 850 dvojic, trojic a čtveřic ruských dějových deverbativ a uvádí, že nejčastěji se vyskytuje významová vazba mezi deverbativy na -(ива)ни(е)/-(ва)ни(е) a deverbativy se sufixem -к(а),

¹⁹² Výsledky obou analýz Pazel'ské si ovšem odporují ve frekvenci DS na -ние: u tvarů tvořených od nejfrekventovanějších sloves měly vysokou frekvenci tvary od d. v. Naproti tomu mezi nejfrekventovanějšími DS měly nejvyšší frekvenci tvary n. v. a několik DS -ние od obouvidových sloves. (Pazel'skaja 2012: 255)

druhou nejčastější „dvojicí“ je *-(ива)ни(е)/-(ва)ни(е)* a nulový sufix (Пчелинцева 2016: 112–113).

Sufix *-ка* má ve srovnání s DS na *-ние* oslabený verbální charakter především ve vztahu k vidu. Přesto není vid zcela nevýznamný, tato DS se častěji tvoří od d. v. a mohou označovat i výsek děje. DS na *-ка* mají také vysokou produktivitu tvoření, především v odborném jazyce, ale chybí jim homogenost slovtvorného významu ve srovnání s DS na *-ние*. Často získávají konkrétní význam. DS na *-ка* může korelovat se slovesy obou vidů i s reflexivními slovesy. Panuje shoda, že tvary na *-ние* a *-ка* mohou být ve vztahu vzájemné synonymie, případně si konkurovat. Na paralelu mezi DS na *-ние* a *-ка* poukazuje i Akademická gramatika (АГ: § 262). Коряковцева (Коряковцева 2002: 346) se dokonce domnívá, že jsou tyto tvary ve vztahu komplementární distribuce. Vychází z toho, že sufix *-ние* ztratil možnost pojit se s perfektivními kmeny, se kterými se naopak pojí sufix *-ка*. Analýzy Pazel'ské (Пазельская 2009, Pazel'skaja 2012) ukazují, že DS na *-ние* se sice potenciálně častěji tvoří od sloves n. v., to ovšem nemusí vypovídat o jejich frekvenci. Pravděpodobnější je domněnka Булина (Булин 1967: 69, citováno z Kukla 2013: 82), že synonymie tvarů na *-ние* a *-ка* vede k vytlačení jednoho z tvarů. Existuje mnoho dvojic DS, kde je od slovesa n. v. utvořeno DS na *-ние* a od slovesa d. v. na *-ка*, tyto dvojice se často liší dodatečným sémantickým rysem. Nicméně Müncho(vá) si klade otázku, zda se i tímto způsobem nepřenáší vidová opozice i na substantiva (Müncho 1995: 66).

Nulový sufix tvoří třetí nejpočetnější skupinu ruských DS (Müncho 1995), mezi nimiž převládají DS tvořená od sloves d. v. Tato DS označují děj nezávisle na jeho charakteru a trvání a často mají význam jednotlivého aktu (*полив*) a často nabývají konkrétních významů. Podle Moisejeva (Моисеев 1987: 148) jsou DS na *-ка* a *-0* spolu v komplementární distribuci, pokud existují obě, jedno se přestává používat nebo se používá pouze v jiném než dějovém významu (např. *вынос/выноска*).

4.4 Substantivizovaný infinitiv v němčině

V němčině patří mezi neurčité tvary slovesné substantivizovaný infinitiv.¹⁹³ Hranice mezi infinitivem a substantivem je v němčině velmi plynulá. Infinitiv se lehce transponuje z jedné funkce do druhé (*Er gab mir etwas zu lesen / zum Lesen*). V některých kontextech nelze hranici jednoznačně stanovit (např. *Irren ist menschlich. Er lernt Schreiben und Geschichte.*).¹⁹⁴ Sandberg tyto pomezí útvary, které neumožňují žádné substantivní rozšíření, ale ani afix *zu*, ani spojení s tzv. Ersatzinfinitivem, nazývá „merkmalloser Infinitiv“ (Sandberg 1976: 14; srov. *Er hat Singen gehört. / *Er hat Singen hören.*). Ani spojení se členem nemění význam celé konstrukce: srov. *Der Gehörgeschädigte lernt deutlich sprechen / das deutliche Sprechen / deutliches Sprechen*. Člen je nicméně signálem jeho nominálního užití, přičemž častější a bezpříznakové je spojení s určitým členem.¹⁹⁵

Tato substantiva mají shodný tvar s infinitivy, jsou vždy středního rodu, mohou se stát součástí kompozitního tvoření (*das Gläser trocken, das Kopfschütteln, das Augenzwinkern*). Mohou být součástí

¹⁹³ Kann navrhuje termín „infinitiviertes Substantiv“ (Kann 1974: 151ff), Sandberg vyjadřuje svým termínem „neutrale -(e)n-Ableitung“ (Sandberg 1976) pochybnost, zda se jedná skutečně o substantivizaci infinitivu nebo o náhodnou homonymii sufixu *-en*. Oba posledně uvedené upozorňují na to, že substantivizovaný infinitiv není vždy odvozen ze slovesného infinitivu (např. *das Herunterdividieren*, srov. Kann 1974: 162). Poitou (Poitou 2014: 86) považuje sInf za tvar infinitivu, čemuž částečně odporuje různé syntaktické chování infinitivu a sInf, především ve vztahu k aktantové struktuře. Není také zcela jasné, jakému slovnímu druhu přiřazuje infinitiv (sInf řadí k substantivům, infinitiv neřadí ke slovesům). Blume(ová) používá termín „nominalisierter Infinitiv“ (Blume 2004).

¹⁹⁴ „Dass ein Infinitiv zum Substantiv geworden ist, ist mit Sicherheit dann zu erkennen, wenn er Ergänzungen bei sich hat, die nur dem Substantiv zukommen, ... wenn er in echte Kompositionen eintritt, wenn er in einer Weise als Ergänzung verwendet wird, die nur dem Substantiv zukommt, wenn er konkrete Bedeutung besitzt.“ (Behagel 1924: 356)

¹⁹⁵ Poitou dokonce přirovnává užití se členem určitým a neurčitým opozici aspektu: „Irgendwie gleicht die Opposition zwischen definit und indefinit aspektuellen Unterschieden: die von einem bestimmten Agens zu einem bestimmten Zeitpunkt konkret vollzogene oder zu vollziehende Handlung – im Gegensatz zur Handlung an sich.“ (Poitou 2014: 90)

ustálených verbo-nominálních konstrukcí (Funktionsverbgefüge). Často netvoří plurál,¹⁹⁶ a pokud jej tvoří, je tvar plurálu vyjádřen pouze ve formě členu (nikoli sufixu). Vyskytuje se také v konstrukcích se slovesem *sein* a předložkami *an/bei* (resp. ve tvaru *am/beim*), kdy má platnost primárního predikátu. Na rozdíl od predikátu vyjádřeného Vf vyjadřuje pouze význam právě probíhajícího děje, srov.: *Sie liest. / Sie ist am Lesen. Er trinkt. / Er war beim Trinken.*

Sandberg také reviduje tvrzení, že substantivizovaný infinitiv je možné utvořit od každého infinitivu. Logicky existují určitá lexikální omezení a ne každé sloveso je možné transformovat do substantivizovaného infinitivu. (*Ich weiss, dass er zu Hause ist. – * Mein Wissen,...*) (Sandberg 1976: 74n.). Blume(ová) testovala akceptovatelnost různých typů sInf u mluvčích, největší omezení se týkala sInf od stavových sloves¹⁹⁷. Ehrich(ová) v této souvislosti vyslovuje domněnku, že sInf jsou vždy durativní bez ohledu na Aktionsart základového slovesa, srov. durativní interpretaci: *Das Sprengen des Stadions dauerte mehrere Stunden.* (Erich 1991: 441n.) Některé substantivizované infinitivy také zcela lexikalizovaly a ztratily dějový význam (*das Leben, das Abkommen*).

4.4.1 Valence substantivizovaných infinitivů

Substantivizovaný infinitiv v transformované podobě přebírá syntaktický rámec slovesné konstrukce, podléhá ovšem sémantickým i syntaktickým restrikcím. Blume(ová) dokazuje, že substantivizované infinitivy mají schopnost ponechávat si argumenty výchozího slovesa, zatímco u DS na *-ung* je v zásadě možné je vypustit (Blume 2004: 20). Na rozdíl od českých VS tak jsou některé aktanty u sInf

¹⁹⁶ Často se k vyjádření významu plurálu používá adjektiv (*mehrfaches Klingen, regelmäßiges Schwimmen* apod.), příp. subjekt vyjádřený v genitivu pl. (*das Klatschen der Zuschauer*, viz také Poitou 2014: 87n.)

¹⁹⁷ Akceptovatelnost souvisela s typem situace: v konkrétní situaci byly sInf obecně lépe akceptovány, např. „*Ja, das Gehören einer eigenen Wohnung war schon immer mein Traum.*“ získalo v průměru známku 3,7 na škále, kde 1 znamenala zcela akceptovatelné a 5 zcela neakceptovatelné. Naproti tomu „*Ihr frühzeitiges Bemerken der Rauchwolken hat uns das Leben gerettet.*“ získalo známku 1,4. (Blume 2004)

obligatorní.¹⁹⁸ Vždy fakultativní je u sInf nominativní argument výchozího slovesa. Substantivizovaný infinitiv také nemůže převzít více než 2 aktanty slovesa.

Také v němčině se někdy uvažuje o transformačních pravidlech z výchozí pasivní nebo aktivní struktury (Sandberg 1976: 175n.; Hartung 1967: 58n., Blume 2004). *Patiens* (aktivní i pasivní věty) se stává genitivním atributem (*Die Polizei verhaftet einen Verbrecher / Ein Verbrecher wird von der Polizei verhaftet. – Das Verhaften eines Verbrechers, Das Kind wurde befreit. – Das Befreien des Kindes*). V některých případech není možné rozhodnout, zda sInf vychází z aktivní nebo pasivní věty (*Das Warmmachen der Suppe durch die Mutter – Die Suppe wird von der Mutter warm gemacht. / Die Mutter macht die Suppe warm.*)¹⁹⁹ Na rozdíl od obou slovanských jazyků se v němčině agens stává předložkovým pádem (*Das Verhaften eines Verbrechers durch den Polizisten*).²⁰⁰ Zdá se, že němčina tak nezná dvojznačnost typu *týrání vojáků* (*das Foltern der Soldaten / durch die Soldaten*). Předložková doplnění slovesa jsou zachována (*Ein Kuchen wurde aus der Form befreit / Beim Befreien des Kuchens aus der Form*). V němčině je možné současné vyjádření agentu i patientu genitivem, srov. *des Feindes Zerstörung der Stadt* (Esau 1971: 155). V takovém případě je agens realizován prenomínálně a *patiens* postnominálně. Pokud může substantivizovaný infinitiv od slovesa převzít pouze agens v nominativu, je jeho postnominální realizace v genitivu omezeně akceptovatelná:²⁰¹ *das nächtliche Schreien des Säuglings, das monotone Vorlesen des Referenten* (Blume 2004: 103). U sInf je také silná tendence

¹⁹⁸ Ovšem i v češtině se u některých konstrukcí uvažuje o nutnosti doplnění (viz 4.2.1).

¹⁹⁹ Podle Karlíka by v češtině byla možná pouze pasivní interpretace: *Ohřátí polévky matkou. – Polévka byla ohřáta matkou.* (Karlík 2004: 41)

²⁰⁰ Tato nominalizace odpovídá aktivní i pasivní konstrukci typu: *Der Polizist hat einen Verbrecher verhaftet. / Ein Verbrecher wurde von dem Polizisten verhaftet.* Naopak konstrukce *s von* u nominalizací odpovídá genitivu: *Verhaften von Bettlern / der Bettler.*

²⁰¹ Blume(ová) doplňuje kritérium životnosti/neživotnosti, tj. neživotný argument v prepozici je u sInf s jedním argumentem neakceptovatelný (Blume 2004: 102).

interpretovat posesivní zájmeno jako agens a není možná jeho interpretace jako patientu (Knobloch 2002: 333n.).²⁰²

Podobná pravidla v němčině platí i pro nelexikalizovaná deverbativa na *-ung*. Jak dokázala Blume(ová), liší se fakultativností valenčních doplnění. Substantivizované infinitivy (příklad a) od sloves s obligatorním akuzativním objektem byly bez těchto doplnění považovány většinou za neakceptovatelné, zatímco DS na *-ung* (b) byla téměř vždy akceptována (příklad z Blume 2004: 76):

Wird die andere Gruppe nicht sauer, wenn sie uns den Raum überlassen muss?

(a) *Ja, aber ich finde, ein Räumen für zwei Stunden ist noch zumutbar.*

(b) *Ja, aber ich finde eine Räumung für zwei Stunden ist noch zumutbar.*

4.4.2 Reflexivnost

Substantivizovaný infinitiv od reflexivních sloves u sebe může mít zvrtné *sich*, které může být za určitých okolností eliminováno (Hartung 1967: 55, Schäublin 1972: 26). „Sobald ein Handlungsträger vorkommt und somit die Bindung an eine finite Form gegeben ist, wird das sich nicht explizit ausgedrückt.“ (Sandberg 1976: 124) To by odpovídalo částečně i užívání postfixu *se/si* u VS v češtině, kde se obvykle vynechává, pokud význam vyplývá z kontextu. A podobně jako v češtině závisí užití *sich* na řadě faktorů: kontextu, stupni lexikalizace daného slova, významu *sich* (reciproční/reflexivní) atd. Srov. *Sie haben das Sich-die-Hände-Schütteln ganz verlernt.* / **Ich habe das Sich-Ausruhen verlernt.* / aber *Ich habe die Fähigkeit des Sich-Ausruhens verlernt.* *Sich* se u sInf chová jako afix, řadí se před tvar slovesa. Tvar *sich* je přitom neměnný.

---

²⁰² Scheffler(ová) ovšem uvádí příklad patientu vyjádřeného posesivním zájmemem: „*Dieser Raum enthält vertrauliches Material. Sein Betreten ist verboten.*“ (Scheffler 2005: 7) V češtině je spojení patientu s posesivním zájmemem běžný, srov. *Dopis je důvěrný. Jeho otevření je zakázáno.*

4.4.3 Kompozice

Kompozice jako projev polysyntetického typu je významným prostředkem i u sInf, produktivní jsou především tvary P II s *-werden/-sein* (*Missverstandenwerden*), které často konkurují tvarům na *-ung* (*Berechtigung/das Berechtigtsein*). Jak bylo zmíněno, polysynteticky se tvoří také reflexivní tvary (srov. také 4.2.4.). V rámci kompozita mohou být vyjádřeny i aktanty slovesa: agens (*Kindersingen*), patiens (*Brotbacken, Aussageverweigern*). Případně vyjadřuje souhrnně predikát: *das Gelbwerden* (to je, zdá se, jediná možnost vyjádření adjektivního predikativu při nominalizaci).

4.4.4 Dějová substantiva v němčině

Substantivizovanému infinitivu konkurují v němčině především deverbativa na *-ung*. Mezi méně produktivní a neproduktivní patří sufixy *-0, -e, -t, -ion, -ur, -heit*. Ve srovnání se sInf mají oslabený verbální charakter (Schneider 1976: 7). U deverbativ existují restriktce tvoření²⁰³ a mohou stejně jako v češtině i ruštině nabývat konkrétních významů. Esau proti sobě staví sInf jako durativní a DS na *-ung/-0* jako perfektivní (Esau 1971: 151). Na rozdíl od sInf mohou být DS různého rodu a v některých případech tvoří i plurál. Sémantika těchto nominalizací je nejednotná. Na rozdíl od sInf mohou také označovat výsledek děje jako stav nebo objekt: *Die Beklebung der Wand besteht unverändert fort. / Der Hausmeister hat die Beklebung der Wand entfernt. / *Das Bekleben der Wand besteht unverändert fort. / * Der Hausmeister hat das Bekleben der Wand entfernt.*

Není zcela jasné, zda a do jaké míry si DS zachovávají verbální valenci. Wiegand se domnívá, že ztráta valence, ve smyslu obligatorních aktantů, je podstatným rysem substantivizace sloves (Wiegand 1996: 138).²⁰⁴ Teubert prosazuje verbální a substantivní valenci jako

²⁰³ U DS na *-ung* ovlivňuje možnost tvoření tranzitivnost slovesa a prefigovanost, častěji se tvoří od sloves odvozených od adjektiva nebo substantiva (**Erlüfung-erblühen / Erblindung-erblinden-blind*).

²⁰⁴ „... eine systemverankerte Eigenschaft von Substantiven, die ihm in dem Sinne strukturelle Korrektheitsauflagen macht, dass er Attribute setzen muss oder nicht, gibt es nicht.“

dva odlišné jevy (Teubert 1979: 212). Pro to by svědčily především případy, kdy se liší doplnění substantiva od slovesa, ze kterého bylo substantivum odvozeno: *jemanden Rat geben / Rat an...*; *etwas loben / Lob auf...* Většina diskuzí týkajících se valence substantiv se odvíjí od nejasnosti, do jaké míry vyplývá nutnost²⁰⁵ a forma doplnění z lexikálních vlastností slov a do jaké míry jde o systematický jev.

4.5 Substantivizovaný infinitiv z hlediska typologie

Tvar substantivizovaného infinitivu nemá kromě genitivu (sufix -s) formálně vyjádřenou příslušnost k slovnímu druhu. Nominální užití infinitivu je (s výjimkou genitivu) formálně vyjádřeno pouze izolačně, tedy pomocí členu, zájmena, shodného atributu nebo ve spojení s předložkou.²⁰⁶ Na rozdíl od českých VS se sInf formálně neodlišuje od infinitivu a může být použit i bezpříznakově, tedy bez jasného zařazení ke slovesnému nebo jmennému paradigmatu. Nejasné zařazení ke slovnímu druhu je také znakem izolačních jazyků.

Kromě prostředků izolačního a aglutinačního typu využívá němčina, jak je pro ni typické, i možností polysyntentického typu a typy kombinuje. I pro polysyntetický typ je charakteristická nedefinovanost slovních druhů a neexplicitnost vyjádření gramatických významů. Prostřednictvím kompozit může němčina vyjádřit i členy aktantové struktury základového slovesa, nejčastěji patiens.

---

²⁰⁵ V některých případech se o obligatorních doplněních hovoří i u DS, např. *die Errichtung...* (*des Denkmals*).

²⁰⁶ Vycházíme zde z toho, že se nejedná o sufixální tvoření pomocí sufixu *-(e)n*, který je homonymní se sufixem infinitivním, jak se domnívá Sandberg (Sandberg 1976). Proti jeho domněnce mluví především použití bezpříznakového infinitivu a konverze celých vět.

4.6 Ekvivalenty českých verbálních substantiv

Celkem bylo analyzováno 122 tvarů českých VS na *-ní/-tí*²⁰⁷ získaných z česko-rusko-německého koprusu InterCorp verze 8.²⁰⁸ Poměr tvarů na *-ní* a *-tí* byl 111:11. Převládaly tvary d. v. (83 tvarů), 1 tvar byl od obouvidového slovesa. V 1 případě bylo VS v plurálu s dějovým významem (viz A). Mezi analyzovanými tvary nebyl ani jeden se zvrtným postfixem *se*, resp. *si*.

(A)

Zprávy odmítla a místo toho zahájila svá vlastní vyšetřování, jejichž vedení a personální obsazení neponechávají prostor pro důvěru v jejich věrohodnost.

*Sie hat die Berichte zurückgewiesen und stattdessen eigene **Untersuchungen** eingeleitet, deren Durchführung und personelle Ausstattung jedes Vertrauen in ihre Glaubwürdigkeit ausschließen.*

*Но хунта предпочитает орвеллианское двоемыслие, отказываясь признать достоверность существующей информации и начав собственное **расследование**, методы проведения которого и личности работающих над ним людей не вызывают уверенности в его объективности.*

4.6.1 Ekvivalenty českých verbálních substantiv v němčině

Mezi ekvivalenty v němčině převládala DS na *-ung* (46 %, B1, B2), z toho bylo 11 kompozit (C1, C2) a 8 plurálových tvarů (D1, D2). Tvar plurálu se přitom mezi ekvivalenty nevyskytl ani u DS na *-0* a podle očekávání ani u substantivizovaných infinitivů. DS na *-ung* přitom přibližně ve stejné míře odpovídala českým tvarům d. v. (47 %) i n. v. (42 %). Tvar na *-ung* se vyskytl i jako

²⁰⁷ Z analýzy byly vyloučeny lexikalizované tvary, typu *vězení*, a tvary bez dějového významu, typu *dvě psaní*.

²⁰⁸ Byl zadán dotaz na lema neuter zakončených na *.*ní/.*tí* a negativním filtrem a poté ručně odfiltrována jiná než verbální substantiva.

ekvivalent obouvidového slovesa. Následující příklady B-D jsou zvoleny vždy pro jeden tvar českého VS od d. v. a jeden tvar od n. v. V ruštině jim odpovídá kromě jediné výjimky DS na *-ние*, což odráží i celkové výsledky analýzy. Ve 40 případech (32 % všech dokladů) odpovídaly českým VS zároveň německá DS na *-ung* a ruská DS na *-ние*. Z ostatních DS se v němčině mezi ekvivalenty vyskytoval tvar s nulovým sufixem (E), a to v 9 případech (7,3 %). Vyskytlo se i DS na *-erei* (viz podtržený příklad v I2), které se vyskytlo i mezi ekvivalenty přechodníků (viz přechodníky, 3.5.1.2 K1).

(B1)

Propuštěním Miloševiče?

Mit der **Freilassung** Milosevics?

Освобождением Милошевича?

(B2)

To se jeví jako další ozvěna řeckého scénáře, kdy se cíle **snižování** dlouhového břemene opakovaně neplní, až začnou být nevyhnutelné drastičtější kroky.

Das scheint eine Wiederholung des griechischen Szenarios zu sein, bei dem Ziele zur **Reduzierung** der Verschuldung wiederholt verpasst werden, bis drastischere Schritte notwendig werden.

Это похоже на очередное повторение греческого сценария, когда наблюдалось неоднократное несоответствие целевым показателям по **снижению** долгового бремени, пока более решительные шаги не стали неизбежными.

(C1)

Rozdělení moci v politice současnosti jsem přirovnal k období třírozměrné hry v šachy.

Ich habe die **Machtverteilung** in der heutigen Politik mit einem dreidimensionalen Schachspiel verglichen.

Я сравнил **распределение** силы в сегодняшней политике с трехмерными шахматами.

(C2)

Tyto diskuse se inspirovaly závazkem mezinárodního společenství k řešení strukturálních příčin chudoby, nerovnosti a **zhoršování** životního prostředí.

Diese Diskussionen wurden verstärkt durch das Bekenntnis der internationalen Gemeinschaft, die strukturellen Ursachen von Armut, Ungleichheit und **Umweltzerstörung** zu bekämpfen.

Участники обсуждений также были проинформированы о приверженности международного сообщества решению структурных причин бедности, неравенства и **деградации** окружающей среды.

(D1)

Mezi další návrhy patří **usnadnění** imigrace vysoce kvalifikovaných jednotlivců, zejména absolventů amerických univerzit, **řešení** pokřivených vztahů v mezinárodním obchodu a investicích, rozvoj trvalejší udržitelného federálního rozpočtového rámce, **zjednodušení** daní a regulací a **zahájení** ambiciózního infrastrukturálního programu.²⁰⁹

Die Vorschläge umfassen **Vereinfachungen** der Unternehmenssteuer, handelspolitische Aktivitäten vor allem in Bezug auf China und **Einwanderungserleichterungen** für hochqualifizierte Absolventen amerikanischer Universitäten.

Другие предложения включают в себя **упрощение** иммиграции высококвалифицированных специалистов, особенно выпускников университетов США; **устранение** перекосов в международной торговле и инвестициях; разработка более устойчивого бюджета в федеральных рамках; **упорядочение** налогов и законодательства, а также **запуск** амбициозной программы по инфраструктуре.

(D2)

Mnohé bojovníky za drastické **snížování** globálních uhlíkových emisí zachvacuje panika.

Unter vielen Aktivisten, die sich für drastische **Kürzungen** der globalen CO₂-Emissionen einsetzen, breitet sich Panik aus.

Ощущение паники охватывает многих активных участников кампании за решительное **сокращение** глобального выброса углерода.

²⁰⁹ Zde není v češtině jasné, zda se jedná o singulár nebo plurál VS.

(E)

Výměnou za to by se Palestinci museli zaručit, že se jednou provždy zřeknou **používání** násilí a teroru.

Im Gegenzug müssten sich die Palästinenser verpflichten, dem **Einsatz** von Gewalt und Terror ein für alle Mal abzuschwören.

В ответ на это палестинцам было бы необходимо отказаться от **применения** насилия и террора раз и навсегда.

Ve 12 případech (9,8 %) odpovídal českým VS substantivizovaný infinitiv (F), z toho 4 tvary byly kompozitní (G) a jeden negovaný (H).

(F)

Údaje Světového ekonomického fóra naznačují silnou souvztažnost mezi pokrokem určité země při **překlenování** genderové propasti – zejména v oblasti vzdělání a pracovní síly – a její hospodářskou konkurenceschopností.

Aus Daten des WWF geht hervor, dass es eine starke Korrelation gibt zwischen dem Fortschritt eines Landes **beim Schließen** der Lücke zwischen den Geschlechtern – besonderes in den Bereichen Bildung und Erwerb – und dessen wirtschaftlicher Wettbewerbsfähigkeit.

Данные ВЭФ предполагают сильную корреляцию между прогрессом страны в **ликвидации** гендерного разрыва – в частности, в образовании и на рынке труда – и ее экономической конкурентоспособности.

(G)

Tamní bezohledná krutost nese až příliš mnoho příznaků systémového **selhání**.

Die schamlose Gewalt ist ein allzu klares Symptom für **Systemversagen**.

Совершенно ясно, что беспричинная жестокость в этой тюрьме была симптомом **провала** системы.

(H)

Ještě podstatnější bylo, že „trest“ za jejich **nedodržení** byl zřetelný, tvrdý a jistý:...

Wichtiger noch, die „Strafe“ für ihr **Nichteinhalten** war eindeutig, empfindlich und gewiss, nämlich:...

Что более важно, «наказание» за **не послушание** было ясным, строгим и четким:...

V ostatních případech odpovídala českým VS substantiva, která neměla dějový význam (I1 a I2). Použití jiných než dějových substantiv bylo většinou spojeno s částečnou změnou významu (např. *zadrhnutí úvěrů – Kreditklemme; zorganizovala pokání – organisierte ein Bußehochamt; setkali se na místě přistání – sie an ihrem Landeplatz zu erwarten*). Celkem bylo mezi ekvivalenty v němčině 16 nedějových substantiv (13 %), z nichž bylo 7 kompozit.

(I1)

*Ztratí-li navíc fond veškerou důvěryhodnost v oblasti **urychlování** rozpočtové reformy, poslouží jeho velkorysá sanace pouze ke **zhoršení** rozsáhlejší globální krize suverénních dluhů, která bublá pod povrchem nejen v Evropě, ale i ve Spojených státech, Japonsku a jinde.*

*Mehr noch: Wenn der Fonds alle Glaubwürdigkeit als **Katalysator** für Haushaltsreformen verliert, werden seine großmütigen Rettungsaktionen nur dazu führen, die umfassendere globale Länderschuldenkrise, die nicht nur in Europa, sondern auch in den USA, Japan und anderswo am Gären ist, zu **verschärfen**.*

*Кроме того, если Фонд утратит доверие из-за **ускорения** реформ бюджета, то его великодушная помощь приведет к **углублению** более крупного глобального кризиса суверенного долга, который в настоящее время назревает не только в Европе, но также в США, Японии и еще где-нибудь.*

(I2)

*Pražské jaro vyvolala krize v komunistické straně, ale **tvrzení**, že bylo pouhým **vyústěním** politického **hašteření** mezi členy partaje, falšuje historii a odmítá význačný kus národního dědictví.*

*Der Prager Frühling wurde durch eine Krise in der Kommunistischen Partei ausgelöst, doch verfälscht die **Behauptung**, er sei lediglich das **Ergebnis** politischer **Plänkeleien** unter Parteimitgliedern gewesen, die Geschichte und leugnet einen bedeutsamen Teil des nationalen Vermächnisses.*

*Пражская Весна была вызвана кризисом коммунистической партии, но **мнение**, что это было всего лишь **результатом***

политических дрязг между членами партии, искажает историю и противоречит многозначительному фрагменту национального наследия.

Mezi ostatními ekvivalenty se v 11 případech (9 %) objevil infinitiv s *zu* (J) (v 1 případě *um zu-Inf*), ve 2 případech P II a v 1 P I. Určitý tvar slovesný se objevil v 6 případech (K).

(J)

*A především platí, že **zpochybňování** a **napadání** statu quo přináší hodnotu.*

*Am wichtigsten ist es immer, den Status Quo **zu hinterfragen** und **herauszufordern**.*

*Прежде всего, есть смысл в **опросах** и **вызовах** статуса-кво.*

(K)

*Hlavní výjimky představuje **nepotvrzení** Volckera Reaganem a nepotvrzení Arthura Burnse Jimmym Carterem.*

*Die wichtigsten Ausnahmen sind Volcker, der von Reagan **nicht** wieder **ernannt wurde**, und Arthur Burns, der sich von Jimmy Carter eine Abfuhr holte.*

*То, что Рейган **не назначил** вновь Волкера и что Джимми Картер не назначил вновь Артура Бернса, являются основными исключениями.*

Celkem se mezi ekvivalenty v němčině vyskytovalo 22 kompozit (18 %), 15 z nich u dějových substantiv. To opět potvrzuje konstantní produktivnost tohoto prostředku v němčině. Mezi ekvivalenty VS n. v. byla v němčině méně zastoupena dějová substantiva s nulovým sufixem (pouze ve 2 případech proti 7 u ekvivalentů VS d. v.; přičemž poměr VS od n. v. a d. v. byl přibližně 1 : 2). To odpovídá omezené možnosti DS na -0 vyjádřit opakovaný děj. Zajímavé může být vyšší zastoupení infinitivu s *zu* u ekvivalentů VS n. v. (4 pro d. v.: 7 pro n. v.) (viz I), a naopak jediný výskyt Vf u ekvivalentů VS n. v. (oproti 5 u VS d. v.). Infinitiv s *zu* byl druhým nejčastějším ekvivalentem českých VS n. v. (po DS na -ung).

4.6.2 Ekvivalenty českých verbálních substantiv v ruštině

V ruštině mezi ekvivalenty převládaly jednoznačně tvary DS na *-nie/-mie*, které odpovídaly více než polovině příkladů (A1, A2 viz také 4.6 A, 4.6.1 I1). Mírně vyšší zastoupení měla DS na *-nie* mezi ekvivalenty českých VS dokonavého vidu (54 % ekvivalentů pro VS d. v. oproti 44 % ekvivalentů pro VS n. v.). V 1 případě byl tvar negovaný (viz 4.6.1 H), ve 3 případech se vyskytl v množném čísle (B).

(A1)

*Zatímco evropští občané převážně podporují **zavedení** společné bezpečnostní a obranné politiky, většina evropských představitelů dává najevo zřejmý nezájem o její vytvoření – naposledy minulý měsíc na jednání Evropské rady.*

*В то время как граждане Европы в основном поддерживают **установление** общей политики в области безопасности и обороны,...*

*Obwohl die Bürger Europas die **Einführung** einer gemeinsamen Sicherheits- und Verteidigungspolitik weitgehend unterstützen,...*

(A2)

*Zatímco akcie mají dividendy, dluhopisy kupóny a domy nájemné, zlato je čisté hra na **zhodnocování** kapitálu.*

*При этом акции имеют дивиденды, облигации – купоны, недвижимость обеспечивает получение ренты, а золото представляет собой игру на **повышение** цены капитала.*

*Wertpapiere haben Dividenden, Anleihen haben Zinsscheine und Immobilien Mieten, mit Gold setzt man lediglich auf die **Anlagewertsteigerung**.*

(B)

*Máme možnost tento problém zcela vyřešit a tím předejít škodám v hodnotě půl bilionu dolarů a nevýslovnému **utrpení**.*

*У нас есть возможность решить эту проблему полностью, понеся полутриллионные убытки и избежав огромных **страданий**.*

*Wir sind in der Lage dieses Problem vollends zu lösen, eine halbe Billion Dollar an Schäden zu vermeiden und unermessliches **Leid** zu ersparen.*

Ostatní ruská DS se mezi ekvivalenty objevila v daleko menší míře. Šlo především o DS na -0, -ция, -ка, -ство. Tvary DS s nulovým sufiksem se vyskytly ve 14 případech (11 % všech výskytů) (C1, C2), DS na -ция v 7 případech (D1, D2). V této analýze se nepotvrdila ekvivalentnost s ruskými DS na -ка, která se objevila pouze ve 2 případech, v obou pak jako ekvivalent českého VS d. v. (1,6 %, E).

(C1)

*Může-li nevléčitelně nemocný pacient odmítnout těživou léčbu s vědomím, že toto **odmítnutí** bude znamenat jeho smrt...*

*Если неизлечимо больной пациент может отказаться от оперативного лечения, осознавая, что его **отказ** означает смерть...*

*Wenn ein unheilbar kranker Patient eine belastende Behandlung in dem Wissen ablehnt, dass dieser **Verzicht** seinen oder ihren Tod bedeutet...*

(C2)

*Poháněna potřebou nacházet další zdroje obživy, evoluce – jak mikrobů, tak člověka – vyžaduje **posouvání** hranic, vykročení o něco dál než včera nebo vloni.*

*Эволюция – как микробов, так и человека – это **выход** за границы, дальше, чем вчера или в прошлом году, вызванный необходимостью поиска новых источников пищи.*

*Zum Wesen der Evolution – der von Mikroben wie der des Menschen – gehört es, angetrieben vom Bedürfnis nach zusätzlichen Nahrungsquellen die Grenzen weiter **hinauszuschieben**, einen Schritt weiter vorzudringen als gestern oder vor einem Jahr.*

(D1)

*Je načase, aby se američtí a čínští představitelé dohodli na skutečném a životaschopném východisku ze současné krize a přitom plodně prozkoumali možnosti, jak opětovně zahájit jaderné **odzbrojení** na Korejském poloostrově.*

Теперь пришло время американским и китайским лидерам обсудить реальный и действенный выход из нынешнего кризиса, в то

же время продуктивно изучая способы возобновления процесса **денуклеаризации** на Корейском полуострове.

Für die amerikanische und die chinesische Führung ist es jetzt an der Zeit, einen echten und realisierbaren Ausweg aus der gegenwärtigen Krise zu verhandeln und dabei produktiv Möglichkeiten zu erkunden, wie der **Denuklearisierungsprozess** auf der koreanischen Halbinsel wieder in Gang gesetzt werden kann.

(D2)

Po svém dějinném **rozšíření** na východ bude Evropská unie pochopitelně plně zaujata **vstřebáváním** nových členů a **vjednáváním** s uchazeči, kteří jsou již na cestě k přistoupení:

После **продвижения** своих границ на восток Европейский Союз, очевидно, займётся **адаптацией** своих новых членов и **переговорами** с очередной группой претендентов:

Nach ihrer historischen **Erweiterung** nach Osten wird die Europäische Union verständlicherweise zunächst primär damit beschäftigt sein, die Neumitglieder **einzugliedern** und mit den Bewerberländern **zu verhandeln**, deren Beitritt als Nächstes ansteht: mit Rumänien, Bulgarien, Kroatien und möglicherweise der Türkei.

(E)

Obava, že podvodní vědci budou sportovce využívat – nebo že sportovci budou usilovat o účast na experimentech s genetickým přenosem ve snaze zajistit si nevystopovatelné **zvýšení** výkonnosti –, je však velmi reálná.

Но опасение, что нечестные ученые будут использовать спортсменов в своих интересах – или что спортсмены будут стремиться записаться на эксперименты по передаче генов в попытке получить какую-то неуловимую **прибавку** к результативности – является совершенно реальным.

Doch ist die Befürchtung sehr real, dass skrupellose Wissenschaftler Sportler ausnutzen oder dass Sportler versuchen, an Gentransferexperimenten teilzunehmen, um einen nicht nachweisbaren **Leistungsvorteil** zu erhalten.

Substantiva bez dějového významu se objevila v 7 případech (5,7 %, viz 4.6.1 I2) a v 1 případě se jednalo o kompozitum. Infinitiv se vyskytl ve 4 případech (F), určitý tvar slovesný pak v 9 případech (G). Objevily se i dva přechodníky n. v. – oba jako ekvivalenty českého VS d. v. (H).

(F)

*Když OECD navrhovala dohodu o **omezení** bankovního tajemství, Bushova administrativa iniciativu vetovala rovněž.*

*Когда ОЭСР предложила соглашение для того, чтобы **ограничить** банковскую тайну, администрация Буша наложила veto и на эту инициативу.*

*Als die OECD ein Abkommen zur **Einschränkung** des Bankgeheimnisses vorschlug, legte die Regierung Bush auch gegen diese Initiative ihr Veto ein.*

(G)

*Aby se zmírnily závislost na půjčkách u spotřeby i vrtošivý charakter FDI, musí se v regionu po **obnovení** poptávky zvýšit míra úspor domácností. Чтобы уменьшить зависимость от заимствования для потребления и капризов притока ПИИ, отечественные сберегательные ставки в регионе должны подняться, как только **поднимется** спрос.*

*Um die Abhängigkeit von Konsumkrediten und die Unwägbarkeiten des Zustroms ausländischer Direktinvestitionen zu verringern, müssen, wenn die Nachfrage wieder **steigt**, die Sparquoten innerhalb der Region gesteigert werden.*

(H)

*Člověk by doufal, že banky si snad riziko suverénní platební neschopnosti i dluhopisů ve svých portfoliích ošetřili **uzavřením** pojištění.*

*Можно было бы надеяться, что банки смогут справиться с риском дефолта по облигациям в своих портфелях, **покупая** страховку.*

*Man sollte hoffen, dass die Banken das Ausfallrisiko der von ihnen gehaltenen Anleihen **durch den Abschluss** entsprechender Versicherungen gesteuert haben.*

4.7 Ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů

Analýza byla provedena na 100 dokladech z paralelního německo-česko-ruského subkorpusu InterCorp verze 8.²¹⁰ I zde se uplatňovala kompozice (10 výskytů). První část kompozita měla agentní význam (A), význam pacientu (B) nebo význam, který nevycházel z valence slovesa (C). Z analyzovaných sInf byly pouze tři v plurálu (D).

(A)

*Lassen Sie sich vom **Grillenzirpen** leiten.*

*Jen následuj **hlas** cvrčka.*

*Послушайте, послушайте **стрекотание** сверчков.*

(B)

*... wie er ja auch sein Leben nicht mit einem hoffnungsvollen **Atemholen** begonnen hatte, sondern mit einem mörderischen Schrei.*

*... tak jako přece ani svůj život nezačal nadějným **nadechováním**, nýbrž vražedným křikem.*

*... ведь он же и начал жизнь не полным надежды **вдохом**, а убийственным криком.*

(C)

*Dies ist eine klassische Beschreibung des „**Herdenverhaltens**“, das George Soros als das beherrschende Merkmal der Finanzmärkte beschreibt.*

*Toto je klasický popis „**tvrdého chování**“, které George Soros označil za převládající rys finančních trhů.*

*Это классический пример «**стадного поведения**», которое Джордж Сорос охарактеризовал как доминантную особенность финансовых рынков.*

²¹⁰ Substantivizovaný infinitiv není v německém subkorpusu označen, byly tedy vyhledány tvary substantiv neuter, jejichž lema končí na *.*en*. A následně ručně odfiltrovány nevyhovující tvary.

(D)

*Aufgrund dieses Ergebnisses kamen **Bedenken** hinsichtlich einer Krise der Verwaltung des Internets auf...*

*Tento výsledek vyvolal **obavy** z krize v oblasti řízení internetu – nedávná konference v Brazílii sice tyto obavy zmírnila, ale jen lehce.*

*Такой исход голосования породил опасения по поводу кризиса в области управления Интернетом – **опасения**, которые недавняя конференция в Бразилии развеяла, но лишь немного.*

Jednoznačně převládaly tvary se členem určitým (44 %), ať už užitým samostatně nebo ve spojení s předložkou (*beim, am, im, ins, zum, vom*).²¹¹ Neurčitý člen byl použit pouze v 9 případech a v 10 případech byl sInf ve spojení s posesivním zájmenem. Potvrzuje se tak domněnka Poitoua, že tvar určitého členu je pro sInf bezpříznakový (viz 4.4). Naopak analyzované doklady nepotvrzují jeho domněnku, že spojení s určitým a neurčitým členem u sInf nese aspektový význam: i spojení s neurčitým členem měla význam konkrétního děje (E). Řada sInf (20 %) neměla žádným formálním způsobem vyjádřený člen ani pád (nepojila se se členem, posesivním, demonstrativním nebo neurčitým zájmenem ani s adjektivem). V této formě odpovídají bezpříznakovému infinitivu (merkmalloser Infinitiv) (F1, F2). V některých případech jeho jmennou formu formálně vyjadřovalo pouze spojení s předložkou (G).

(E)

*Einen Moment lang dachte er, der Brief wäre tatsächlich explodiert; ein ohrenbetäubendes **Dröhnen** erschütterte die riesige Halle und Staub rieselte von der Decke.*

*Chvilíčku si myslel, že dopis opravdu vybuchl; rozlehlou síň naplnil hromový **řev**, při kterém ze stropu padal prach.*

*Сначала ему показалось, что письмо взорвалось: громадный зал наполнился **грохотом**, от которого с потолка посыпалась пыль.*

---

²¹¹ Z analýzy byly vyloučeny konstrukce typu: *sein + am/beim + sInf*, ve kterých má sInf platnost primární predikace: *Er war beim Abwaschen / am Arbeiten*.

(F1)

*Also gut, wir sind **Essen** gegangen.*

*Byli jsme na **večeři**.*

*Мы пошли **поужинать**.*

(F2)

***Vertrauen** beruht nicht allein auf Ausgaben und Krediten.*

***Důvěra** se nebuduje čistě na základě útrat či půjčování.*

***Доверие** строится не только на основе расходов или кредитов.*

(G)

*Er verdient mit **Fliegen** sein Geld!*

*Je profesionální **létačící** kohout.*

*Он профессиональный **летающий** петух.*

4.7.1 Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v češtině

V češtině mezi ekvivalenty jednoznačně převládala substantiva: 33 % ekvivalentů byla VS (A, viz také 4.7.2 D), 22 % DS a 22 % jiná než dějová substantiva (B). Mezi dějovými substantivy byla ve významnější míře zastoupena maskulina s nulovým sufixem (8 dokladů, C1) a feminina s nulovým sufixem (7 tvarů) (C2). Určitý tvar slovesný se vyskytl v 10 případech (D, viz také 4.7.2 D, F) a infinitiv v 5 případech (E, 4.7.2 A).

(A)

*Land wird durch Verstädterung, Wüstenbildung und Versalzung ebenso schnell verloren, wie es durch das **Abholzen** von Wäldern und das **Pflügen** von Weideland hinzukommt.*

*V důsledku urbanizace, rozšiřování pouští a zasolování ubývá půdy stejně rychle, jako jí přibývá díky **kácení** pralesů a **rozorávání** luk.*

*Земельные ресурсы уменьшаются из-за урбанизации, опустынивания и засоления также быстро, как они увеличиваются за счет **вырубки** лесов и **вспахивания** лугопастбищных угодий.*

(B)

Damit vermeidet man auch das hoffnungslose **Unterfangen**, Millionen komplexer Hypothekarkredite und der noch komplizierteren Finanzprodukte, in die sie eingebettet sind, bewerten zu müssen.

Vyhýbá se beznadějnému **úkolu** pokusit se ohodnotit miliony spletitých hypoték a ještě spletitějších finančních produktů, do nichž jsou vloženy...

Он избегает безнадежной **необходимости** пытаться оценить миллионы сложных ипотечных кредитов и даже более сложной финансовой собственности в виде ценных бумаг, в которых они заложены, и подход этот имеет дело с проблемой «брака в товаре»: правительство вяжет в самых худших или очень дорогих активах.

(C1)

Heute sind „Notschalter“ eingebaut, um ein **Abgleiten** in die Katastrophe wie 1929 zu verhindern.

Dnes máme k dispozici jistící mechanismy, které brání tomu, aby se **pokles** na způsob roku 1929 změnil v katastrofu.

Сегодня принимаются меры для нарушения цикличности, чтобы предотвратить катастрофу наподобие 1929 года.

(C2)

Liebe äußert sich nicht im **Verlangen** nach dem Liebesakt...

Láska se neprojevuje **touhou** po milování...

Любовь проявляется не в **желании** совокупления...

(D)

Die meisten von den Vögeln wollten weiterreisen und hatten sich nur zum **Ausruhen** hier niedergelassen.

Valná většina ptáků chtěla letět dál a usadila se zde, jen aby si **odpočinula** ...

Большинство птиц собирались лететь дальше и опустились на остров лишь **передохнуть**.

(E)

*In den letzten drei Monaten lebte Golubchuk mit einer Kanüle, die ihm das **Atmen** erleichterte und mit einer Magensonde, um ihm Nahrung zuzuführen.*

*Už tři měsíce tedy panu Golubchukovi prochází hrdlem trubice, která mu pomáhá **dýchat**, a další má kvůli krmení zavedenu do břicha.*

*Так что, в течение последних трех месяцев у Голубчука в горле установлена трубка для того, чтобы помочь ему **дышать**,...*

4.7.2 Ekvivalenty substantivizovaných infinitivů v ruštině

V ruštině se výsledky téměř shodovaly s češtinou. Tvary DS na *-nie* odpovídaly v 31 % (A), DS v 27 % (B1). Mezi dějovými substantivy se také významněji uplatňovala maskulina s nulovým sufixem (12 %, B2), naopak velmi malé zastoupení měla DS na *-ka* (2 výskyty; viz 4.7.1 A). Ve srovnání s češtinou bylo mezi ekvivalenty o něco méně nedějových substantiv (14 %, C). Naopak se mezi ekvivalenty vyskytlo více infinitivů (12 %, D, také 4.7.1 D). Určitý tvar slovesný se objevil ve 4 případech (E). Okrajově se objevily i jiné neurčité tvary slovesné, přech. n. v. (2 výskyty, F) a d. v. (1 výskyt), PPC (2 výskyty) a PMC (1 výskyt).

(A)

*Der Schwellenwert der Arbeitslosenquote, verknüpft mit dem Niedrigzinsversprechen, kann als **Hinzufügen** eines zweiten Ziels durch die Hintertür gesehen werden.*

*Установление порога безработицы, связанного с дальновидным руководством, можно рассматривать как хитрый способ **добавления** второй задачи.*

*Práh nezaměstnanosti navázaný na dopředu avizované řízení lze chápat jako zadní vrátka, jimiž lze **přidat** druhý cíl.*

(B1)

*Auch die Erwartungen und das **Vertrauen** in Demokratie, Marktwirtschaft und in das größere europäische Projekt haben gelitten.*

Ожидания и **вера** в демократию, рыночная экономика и проект большой Европы также пострадали.

Utrpěla také očekávání a **víra** v demokracii, tržní ekonomiku a širší evropský projekt.

(B2)

Ein Schrei des **Entsetzens** erhob sich aus allen Kehlen.

Крик **ужаса** вырвался у всех животных.

Z hrdel zvířat se ozvaly výkřiky **hrůzy**.

(C)

Sie sehen in diesem **Messen** mit zweierlei Maß eine mögliche Quelle für das öffentliche Misstrauen in den biomedizinischen Forschungsbetrieb.

Они рассматривают двойной **стандарт** в качестве возможного источника общественного недоверия к предприятиям биомедицинских исследований.

Dvojí **metr** považují za možnou příčinu veřejné nedůvěry v konání biolékařského výzkumu.

(D)

Und ist das **Sitzen** auf der Türschwelle dort nicht Euer Geschäft, gar nicht vom **Hineingehen** zu sprechen?

И разве **сидеть** на крыльчке – не твоя забота, не говоря уж о том, чтобы **проникнуть** внутрь?

A není **sedění**²¹² na prahu vaše práce, a to ani nemluvíím o tom, jak se tím vchodem **dostaneme** dovnitř?

(E)

Man war sich zunehmend einig, dass die zu Beginn des **Treffens** veröffentlichte IWF-Prognose für 2009, die von einer globalen Stagnation und dem niedrigsten Wachstum der Nachkriegszeit ausgeht, noch optimistisch angelegt war.

Почти все пришли к согласию насчёт того, что прогноз МВФ на 2009 г. (вышедший как раз в то время, когда участники **съезжались** на форум) о мировом экономическом застое и самом низком

---

²¹² Zde se také vyskytuje VS od stavového slovesa, viz 4.2

экономическом росте за весь послевоенный период был оптимистичным.

Rodící se konsenzus říkal, že prognóza MMF na rok 2009, která byla zveřejněna, právě když se shromáždění **sešlo**, a předpovídala globální stagnaci, tedy nejnižší růst od druhé světové války, je příliš optimistická.

(F)

*Ich habe mich am Rücken verletzt. Heute Morgen beim **Gewichtheben**.*

*Я потянул спину, **занимаясь со штангой**.*

*Namohl jsem se, když jsem ráno **posiloval**.*

4.8 Závěr

Následující tabulka ukazuje nejčastější ekvivalenty českých VS a sInf.

	VS v češtině	sInf v němčině
ekvivalenty v ruštině	DS na <i>-nie</i> (50,8 %)	DS na <i>-nie</i> (31 %)
	DS (22 %)	DS (27 %)
	Vf (7,3 %)	nedějová substantiva (14 %)
	nedějová substantiva (5,7 %)	infinitiv (12 %)
	infinitiv (3,2 %)	Vf (4 %)
ekvivalenty v němčině	DS na <i>-ung</i> (46 %)	–
	nedějová substantiva (13 %)	–
	sInf (9,8 %)	–
	infinitiv (s <i>zu</i>) (9 %)	–
	DS, 0 (7,3 %)	–
	Vf (4,9 %)	–

	VS v češtině	sInf v němčině
ekvivalenty v češtině	–	VS (33 %)
	–	DS (22 %)
	–	nedějová substantiva (22 %)
	–	Vf (10 %)
	–	infinitiv (5 %)

Tabulka 4.8 *Přehled ekvivalentů českých verbálních substantiv a německých substantivizovaných infinitivů*

Analýzy ukázaly zajímavé výsledky především u ekvivalentů českých VS. Vysoká ekvivalentnost ruských a českých substantiv na *-ní/-tí* a *-hue/-mue* přinejmenším ukazuje, že se vyskytují v podobných kontextech. To platí i pro jejich téměř shodné zastoupení mezi ekvivalenty německých sInf (31 % v ruštině, resp. 33 % v češtině, viz tabulka). U 15 % všech dokladů sInf se české a ruské ekvivalenty shodovaly, tj. ekvivalentem bylo v češtině VS a v ruštině DS na *-hue*.²¹³ Také analýza Vicherkové ukazuje, že DS na *-hue* zachovávají stejně nebo dokonce častěji²¹⁴ valenční rámec slovesa ve srovnání s českými VS. Obojí ukazuje, že ruská DS na *-hue* mají stále poměrně silný verbální charakter a specifické postavení v rámci DS. Zatímco v ruštině pozorujeme oslabování slovesných kategorií u DS na *-hue*, v češtině se naopak vyjádření verbálních kategorií rozšiřuje o možnost spojení s postfixem *se/si*. Zároveň analýza ukazuje i omezení použití ruských DS na *-hue*; u poloviny ekvivalentů českých VS volí ruština jiné prostředky, nejčastěji DS s nulovým sufixem, srov.:

Po svém dějinném rozšíření na východ bude Evropská unie pochopitelně plně zaujata vstřebáváním nových členů a vyjednáváním s uchazeči, kteří jsou již na cestě k přistoupení...

²¹³ Také Münch(ová) uvádí, že DS na *-hue* nejvíce odpovídá německému substantivizovanému infinitivu (Müncho 1995: 48).

²¹⁴ Častěji než v češtině se v ruštině vyskytoval agens v instrumentálu.

После **продвижения** своих границ на восток Европейский Союз, очевидно, займётся **адаптацией** своих новых членов и **переговорами** с очередной группой претендентов:...

Nach ihrer historischen **Erweiterung** nach Osten wird die Europäische Union verständlicherweise zunächst primär damit beschäftigt sein, die Neumitglieder **einzugliedern** und mit den Bewerberländern **zu verhandeln**, deren Beitritt als Nächstes ansteht: mit Rumänien, Bulgarien, Kroatien und möglicherweise der Türkei.

Analýza ekvivalentů ruský substantiv na *-ние* nebyla zahrnuta do této práce, protože ruská substantiva na *-ние* nejsou řazena mezi neurčité tvary slovesné. Údaje z analýzy ekvivalentů ruských substantiv na *-ние* v češtině byly zpracovány v samostatném článku (Коцкова 2018). Podíl českých VS byl mezi ekvivalenty nižší, činil jen 24,9 %, přibližně stejnou měrou byla zastoupena i DS (24,2 %). Substantiva bez dějového významu se vyskytovala v podobné míře (23 %). Poměrně často byly zastoupeny i slovesné tvary (13 %).

Německý sInf byl ekvivalentem českých VS jen v omezené míře. Nejčastějším ekvivalentem byla německá DS na *-ung*. DS na *-ung* mají v rámci německých DS specifické postavení, zachovávají si dějový význam, tvoří se s malými restrikcemi a také prediktabilně transformují valenční rámec slovesa. Substantivizovaný infinitiv má na rozdíl od českých VS některá obligatorní doplnění. Německý substantivizovaný infinitiv mezi ekvivalenty českých VS odpovídal většinou českým VS d. v. (8 z 12 dokladů).

Naopak to ovšem neplatilo, protože německým substantivizovaným infinitivům odpovídala nejčastěji česká VS. To může ukazovat na vyšší frekvenci českých VS a jejich širší možnosti využití. Česká VS a ruská DS na *-ние* se objevila také jako ekvivalent německých PI (*fallende Ölpreise – snížení cen ropy – падению цен на нефть*) (viz 2.8.1.1 C) i PII (*ohromné zvýšení státního zadlužení – die enorm gestiegenen Staatsschulden; über stark steigende Ölpreise – do резкого повышения цен*). Německý sInf se objevil okrajově mezi ekvivalenty ruských přechodníků n. v. (*не ворча – ohne Murren*) (viz 3.5.1.2 K1) a českého přechodníku přítomného (*naslouchaje – beim Anhören*) (viz 3.6.1.2 F2). Mezi ekvivalenty ruských přechodníků d. v. se objevila pouze DS (*опубликовав – die Veröffentlichung*).

V češtině jsou VS frekventovaným prostředkem (viz např. 4.6.1 H II), podobně jako se často v ruštině kombinuje několik přechodníků, případně přechodníků a příčestí v jedné větě, v češtině je často v jedné větě použito několik VS. Významnější zastoupení měla česká VS i mezi ekvivalenty ruských přechodníků (*při prosazování – преследуя; заявив–vyhlašováním*) (viz 3.5.1.1 a 3.5.2.1) – ve starší analýze. Naopak ruská DS na *-ние* se objevila mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých pouze okrajově.²¹⁵ Verbální substantiva v češtině, sInf v němčině a DS na *-ние* v ruštině také konkurovala infinitivním konstrukcím (viz 5.1).

Zatímco čeština dovoluje ambigní konstrukce typu *malování Heleny, týrání vojáků*, němčina tuto dvojznačnost nezná. V ruštině je sice možné (*рисование детей*), ale i z analýzy Vicherkové vyplývá, že ruština ve větší míře umožňuje vyjádření agentu v instrumentálu (Vicherková 2008: 49)²¹⁶.

Je vidět, že možnosti jsou vedeny také lexikálními restrikcemi v jednotlivých jazycích. I když je v němčině teoreticky možné utvořit sInf a v češtině VS téměř od každého infinitivu, není možné ho použít v každém kontextu. Restrikce tvoření VS jsou v češtině minimální, odpovídá tomu i frekvence lemmat ve srovnání s ruštinou (viz 4.3.2). V ruštině je produktivita tvoření významně nižší a tyto restrikce mají podstatný systémový dopad, především na možnost vyjádření vidové opozice:

*Auch die **Erwartungen** und das Vertrauen in Demokratie, Marktwirtschaft und in das größere europäische Projekt haben gelitten.*

***Ожидания** и вера в демократию, рыночная экономика и проект большой Европы также пострадали.*

*Utrpěla také **očekávání** a víra v demokracii, tržní ekonomiku a širší evropský projekt.*

²¹⁵ Okrajově se DS na *-ние* objevila i jako ekvivalent českých PPC (viz 2.7.1.2) a PT d. v. (viz 2.7.4.2).

²¹⁶ U transformace slovesné valence by bylo zajímavé podrobnější srovnání právě nejen potenciálně možného, ale skutečně využívaného vyjádření aktantů VS a DS na *-ние*.

..., aby odradila ženy od **demonstrací** na náměstí Tahrír v Káhiře...

... um Frauen vom **Demonstrieren** auf dem Tahrir-Platz in Kairo abzuhalten;...

... чтобы удержать женщин от **демонстраций** на площади Тахрир в Каире...

5 Infinitiv

Stejně jako přechodníky, bývá infinitiv většinou bez výhrad řazen mezi neurčité tvary slovesné. Ve sledovaných jazycích nemá formální znaky jména; jmennými rysy infinitivu jsou jeho syntaktické role. V současné době je využíván jako reprezentativní forma slovesa. Pérennec uvádí, že infinitiv vyjadřuje „den situationell nicht determinierten nicht aktualisierten semantischen Inhalt eines Verbs“ (citováno z Marschall 2005: 22). Modalita samotného infinitivu bývá označována jako obecná, nspecifikovaná (Poldauf 1954: 23).²¹⁷ Význam infinitivu je aktualizován v kontextu.

Infinitivy jsou v němčině, češtině i ruštině reflexivní. Některé jeho funkce mohou být vyjádřeny samostatným elementem (např. v němčině *um*, v ruštině *бы*). Nejčastěji jeho význam vyplývá z kontextu, kde může nabývat jak temporálních, tak i modálních významů.²¹⁸

Celková soustava infinitivů se v ruštině a češtině neliší. Oba jazyky rozlišují aktivní²¹⁹ a pasivní formy a tvary vidové, případně zvrátané tvary. Němčina má kromě aktivních tvarů i stavové a průběhové pasivum a rozlišuje tvary přítomní a perfektivní.

U infinitivu jsou redukovány jeho slovesné vlastnosti, ale kromě syntaktických rolí nenabývá žádných jmenných vlastností.²²⁰ Ze slovesných vlastností si především ponechává slovesný rod a pravovalenční doplnění, případně vid. Infinitiv se může vztahovat ke

²¹⁷ Kopečný označuje děj vyjádřený infinitivem za neaktualizovaný (Kopečný 1958b: 134n.) a Hrabě charakterizuje modus infinitivu jako neskutečnostní (Hrabě 1957: 389).

²¹⁸ Např.: *Zabránili mu odejít. / aby odešel.* (kondicionál); *Rozhodli se odejít zítra. / že odejdou zítra.* (indikativ). (Viz také Svoboda 1962: 18n.; Потебня 1958: 346, 390).

²¹⁹ Tento tvar je bezpříznakový a frekventovanější. V češtině může nabývat i pasivních významů: *Viděl jsem ho bít. (že ho bijí.)*

²²⁰ V češtině může ovšem s infinitivem kongruovat adjektivum ve tvaru neutra: *Stále na něho dohlížet bylo mi nepřijemné.* Srov. v ruštině a němčině užití adverbia: *Мне не было приятно приглядывать за ним. Es war unangenehm, sich um ihn ständig zu kümmern.*

členu řídicí věty jako ke svému podmětu, případně podmět vyplývá z kontextu. Existencí nevyjádřeného (tzv. „tichého“) podmětu se vysvětluje i shoda ve větách typu: *Jít do divadla neoholený!* Funkce infinitivu se dělí buď z hlediska jeho větné funkce (subjekt, objekt, adverbiále), nebo z hlediska slova, ke kterému se vztahuje (modální slovesa, substantiva, adjektiva atd.). Generativní gramatika infinitivy klasifikuje podle jejich vnitřní struktury a rozlišuje v souvislosti se subjektem infinitivu kontrolu a nadzvednutí (raising) (Karlík/Veselovská 2009, Veselovská 2013a, Poitou 2005, Kiss 2005, Moore/Perlmutter 2002). Toto dělení však ve sledovaných jazycích přináší některé problémy.²²¹

Nedostatek vyjádřených vlastností otevírá infinitivu řadu potenciálních funkcí. Ve sledovaných jazycích může vystupovat jako primární i sekundární predikát a také v konstrukcích vyjadřujících různé temporální i modální významy. Infinitiv se v zásadě může vyskytovat v samostatných infinitivních větách, tvořit složený predikát s jinými slovesy (modálními, fázovými, pomocnými), tvořit sekundární predikát a závislé infinitivní věty. Problematická je klasifikace závislé infinitivní věty, která má téměř všechny rysy vedlejší věty (např. účelový infinitiv). Nejasná je často i hranice oddělující infinitivy tvořící jediný predikát (*mohl vstát*) a infinitivy tvořící samostatné sekundárně predikační jádro (*pokusil se vstát, příp. pomohl mu vstát*). Haider využívá pro němčinu dělení na cluster constructions (všechna spojení s pomocnými, modálními, polomodálními a fázovými slovesy), které tvoří jedinou větu,²²² a infinitival clause construction. Haider rozlišuje pro němčinu i tzv. třetí konstrukci²²³ (Haider 2010: 272n.). NESČ mluví v této souvislosti o samostatných a nesamostatných, syntakticky začleněných a nezačleněných infinitivních skupinách (NESČ: Veselovská 2017).

²²¹ V češtině se nadzvednutí subjektu týká konstrukcí typu *zdá se / šlo / mohlo se*+ být, v němčině je z tohoto hlediska problematické řazení tzv. polomodálních sloves (*versprechen, drohen*) a sloves ACI (Poitou 2005, Kiss 2005), v ruštině problematiku nadzvednutí řeší např. Koenig/Davis 2004.

²²² Bech používá termín koherentní infinitiv (Bech 1983).

²²³ Jde o konstrukce, které se vyskytují v hovorové němčině a narušují běžný větný rámec: *Da habe ich mich angefangen, damit zu beschäftigen.* (Haider 2010: 284)

5.1 Infinitiv jako predikát

Infinitiv může vyjadřovat ve sledovaných jazycích primární i sekundární predikaci. Primární predikaci může vyjadřovat buď samostatně (*Rauchen verboten! Что мне делать? Nerušit!*), nebo vytváří jediný predikát s jiným tvarem (*Nebudu poslouchat. Буду читать. Ich würde lieber Fußball spielen.*). Infinitiv v samostatných větách má různé modální významy (*He ходит бы тебе туда. Já to vědět! So lange zu baden!*), vystupuje také ve větách tázacích (*Co dělat? Jít tam? Куда бы нам спрятаться? Was zu tun? Sie wecken?*) a rozkazovacích (*Nekouřit! He ходит туда! Alles aussteigen!*). Subjekt nezávislého infinitivu může být: a) vyjádřen nominativem v ruštině a češtině: *Já to vědět! / Она хохотать.* b) vyjádřen dativem v ruštině (zastarale v češtině): *Мне еще дать тебе книгу. Je nám čísti knihu.* c) nevyjádřen: *Работать! Pracovat! Arbeiten!*

Infinitiv může vytvářet také jedinou větu a jedinou predikaci spolu s jiným slovním tvarem, nejčastěji slovesem (tzv. *cluster constructions*; Haider 2010: 274). Jde především o spojení s auxiliárními a modálními slovesy. Ve všech třech jazycích je infinitiv součástí (analytického) budoucího času, v němčině i součástí tzv. Ersatzinfinitivu a opisného tvaru konjunktivu s *würde*, v ruštině inkluzivního imperativu (*давай / давайте неть*). K tomuto typu konstrukcí patří i spojení s modálními a tzv. polomodálními slovesy (*scheinen, zdát se*), modálními predikativy (*надо, нужно*) a fázovými slovesy. Významu infinitivu s fázovým slovesem může v některých případech konkurovat vidový význam (*rozbíhá se – začíná běžet*), tyto možnosti jsou rozvinuté především v češtině, která má k dispozici i tvary pro násobený děj (*spává, chodívá*): *Dopoledne spává. – Er pfllegt vormittags zu schlafen. – У него была привычка спать до полудня.* K primárně predikativním konstrukcím patří i tzv. absentiv v němčině a češtině: *Byl se koupat. / Er war Milch holen.* (viz Berger 2009: 9n.)

V češtině a němčině se infinitiv používá i v pasivních parafrázích se slovesy *sich lassen / dát se; bleiben / es gibt / sein; jít*.

Jako sekundární predikát vyjadřuje infinitiv druhý děj a druhé sdělení ve větě. Na rozdíl od samostatných infinitivních vět není v tomto případě infinitivní konstrukce soběstačná, například na

rozdíl od spojení s modálním slovesem vyjadřuje v těchto větách Vf samostatný význam.²²⁴ Hranice mezi oběma typy však není ostrá a v některých případech je obtížné rozlišit, zda se jedná pouze o modifikaci, nebo je již vyjádřen další samostatný význam. Také přístup k těmto konstrukcím je různý. Holk (Holk 1953) je nazývá „subordinate infinitive clauses“, Engel mluví o „satzartige Glieder“ (Engel 1994: 207), Buscha a Zoch(ová) (Buscha/Zoch 1992) rozlišují závislý a nezávislý infinitiv, popř. mluví obecně o infinitivních konstrukcích, Bricyn rozlišuje infinitivní věty (s infinitivem v roli primárního predikátu) a věty s infinitivními konstrukcemi (Брицын 1990), Akademičeskaja grammatika je řadí mezi „предложения нерасчлененной структуры“ (АГ: § 2767).

Ve sledovaných jazycích k těmto konstrukcím patří spojení s plnovýznamovými slovesy, jejichž okruhy se však liší. Infinitiv jako sekundární predikát může také záviset na substantivu, adjektivu, adverbium, participiu.

Těmto infinitivním konstrukcím konkuruje především vedlejší věta, v němčině také substantivizovaný infinitiv (*Talent zum Schreiben*), v češtině VS (*talent na psaní*) a, jak ukázala analýza, v ruštině také DS na *-nie*.

Především ruština a němčina využívají široce i infinitivní věty, které se svou strukturou blíží vedlejším větám, nemohou však mít subjekt vyjádřený v nominativu.

Subjekt závislého infinitivního děje²²⁵ může: a) být vyjádřen podmětem řídicího slovesa: *Pokusil se zamaskovat rozbitou dlaždici na podlaze. / Er hatte auch versucht, das Loch wieder zu verschließen. / Он пытался замаскировать дыру в полу.* b) být vyjádřen jiným členem řídicí věty: *Nařídil mu přejít ulici. / Er befahl ihm die Strasse*

²²⁴ V Haiderově klasifikaci infinitival clause constructions (Haider 2010: 274).

²²⁵ Terminologie není jednotná. Hrabě navrhuje určovaný větný člen (Hrabě 1964: 22), tedy člen, který na rozdíl od subjektu věty vedlejší patří zároveň do struktury základní věty, Trávníček jej označuje za „nepřísudkový podmět“ (Trávníček 1951: 145, Hrabě 1957: 383), v německé tradici se používá termín logický subjekt (Hartung 1983: 15) a v novější literatuře nejčastěji subjekt (Haider 2010; Madariaga 2011; Добрушина 2012). Svoboda používá výraz konatel/nositel infinitivního děje (Svoboda 1962: 10n.).

zu überqueren. / Он приказал ему перейти улицу. c) zcela chybět: Diese Lücke ist zu groß, um sie unerwähnt zu lassen.

5.2 Infinitiv v češtině

Infinitiv v češtině se tvoří sufixem *-t/-ti/-ci/-ct*. Soustava infinitivů zahrnuje dva neměnné tvary (činné a trpné), případně je možné vydělovat vidové opozice. Frekvence a možnost užití je u obou forem odlišná. „Pasivního infinitivu opisného se ... užívá vcelku málo.“ (Svoboda 1962: 29). Ve srovnání s němčinou jsou možnosti užití pasivního infinitivu omezenější (Štícha 2003: 568). Aktivní tvar je bezpříznakový a může být užit i pro vyjádření pasivního významu: *Viděl jsem ho bít*. Jindy má aktivní tvar pouze pasivní význam: *Ten plot potřebuje natřít*. Toto užití je specifické pro češtinu. Podobné využití aktivního tvaru není možné ani v ruštině, ani v němčině. Zvratné pasivum se užívá pouze ve spojení s modálními slovesy *míti, moci, museti, směti* a po slovesech fázových (Svoboda 1962: 30), tj. nevyskytuje se jako sekundární predikát.²²⁶

NESČ (NESČ: Veselovská 2017) rozlišuje kromě samostatných infinitivních konstrukcí i nesamostatné, které mohou být buď syntakticky infinitivy začleněné (ve funkci podmětu, předmětu, přívlastku, doplňku), nebo nezačleněné (především podmínkový a účinkový infinitiv, tj. tzv. infinitivní věty; ale i tzv. navozovací infinitivy: *To víš, Karel a hádat se.*).

Český infinitiv redukuje verbální vlastnosti²²⁷ (na rozdíl od ruštiny nemůže vyjádřit čas ani podmínku), ale nemá rozvinuty ani vlastnosti jmenné (nepojí se s předložkou, adjektivem, je neměnný).²²⁸ Právě nespecifikovaný charakter infinitivu umožňuje jeho široké

²²⁶ Navíc se může vyskytovat jen v takových případech, kdy podmět nemůže být chápán jako konatel děje (*Škola se začala stavět před měsícem.*).

²²⁷ Kopečný navrhuje infinitiv „vyloučit po syntaktické stránce ze slovesa“ (Kopečný 1958b: 132).

²²⁸ Infinitiv sice nevyjadřuje jmenný rod, ale je-li adjektivum v predikačním vztahu k infinitivu, má v češtině formu středního rodu singuláru, v ruštině je tvar predikativu často homonymní s tvarem krátkých adjektiv středního rodu (*Je nemožné se s ním hádat.* / *Спорить с ним невозможно.*) Adjektivum může

syntaktické využití, které je rozsáhlejší než u jiných slovesných tvarů.

5.2.1 Infinitiv v češtině jako predikát

Verbální charakter infinitivu se plně uplatňuje ve funkci **primárního** predikátu v samostatných infinitivních větách: vyjadřuje rozkaz (*Platit!*), různé modální významy²²⁹ (pochybnosti, odmítnutí, údiv: *Já tančit? Koupit to?*) a podmínku (*Já mít peníze, tak to koupím*). V těchto konstrukcích může mít i vyjádřený subjekt v nominativu.

Infinitiv v češtině se nejčastěji využívá ve spojení s modálními²³⁰ a fázovými slovesy. Vystupuje i ve spojení se slovesy s modálním významem (*troufá si / račte přijít*). Tato spojení tvoří škálu mezi jediným složeným přísudkem a závislým infinitivem jako sekundárním predikátem. Infinitiv vystupuje i v různých konstrukcích se slovesem *být*: v tzv. možnostních větách: *Je vidět Sněžku.*; jako (archaické) vyjádření nutnosti: *Je nám číst knihu*, případně jako absentiv (vyjádření nepřítomnosti spojené s určitou / potenciální nebo reálnou / činností): *Byl jsem se koupat*.²³¹ Čeština také využívá pasivní parafráze s významem možnosti se slovesy *dát (se) / jít* a infinitivem: *Dá se to opravit? / Jde to opravit?*²³² Možná je i modifikace s agens v podmětu typu *nechám se / dám se obehrát*. Kopečný uvádí i konstrukce s *přijít*: *Ten dům přijde zbořit*. (Kopečný 1958b: 120n.)

Naopak funkce **sekundárního** predikátu jsou v češtině ve srovnání s němčinou a ruštinou omezené. Čeština má z daných jazyků nejomezenější možnosti infinitivu jako předmětu a příslovečného

ale také vyjadřovat rod subjektu: *Jít k lékaři neoholený!* Идти небритым на экзамен!

²²⁹ Hansen mluví i o užití tzv. frustrativu v češtině u konstrukcí typu *ne a ne zapřít* (Hansen 2010: 166n.).

²³⁰ Mohou mít i pasivní tvar: *Může se počkat*. Ruština takovou konstrukci nezná. Němčina může využívat konstrukcí s *man*.

²³¹ Tyto konstrukce jsou možné i v němčině: *Ich war baden*. Na rozdíl od němčiny se vyskytuje v češtině auxiliár *být* převážně jen v přítomnosti. (viz Berger 2010)

²³² Hovorově i *nechá se: nechá se to v pohodě opravit; nechá se to poškodit docela snadno* (příklady z internetu). Tato konstrukce koresponduje s německou: *Es läßt sich reparieren*.

určení. Jen velmi málo spojení s předmětovým infinitivem nelze nahradit vedlejší větou. S výjimkou podmínkových a srovnávacích vět (*když, jako, než*) se infinitiv nepojí s konektory, a má tak omezené možnosti explicitního vyjádření syntaktických významů konstrukce. Konektory, se kterými se pojí, mají status spojky a nemají přechodný charakter jako konektory v němčině.

K odchylkám mezi češtinou, ruštinou (a polštinou) Řeháček shrnuje, „že tu nejde o rozdílnost zásadní, kvalitativní, ale spíše o odchylky druhořadé, jež bychom mohli označit za kvantitativní“ (Řeháček 1958: 56). Okruh plnovýznamových sloves, které se pojí pouze s infinitivem, a nikoli s vedlejší větou, je v češtině omezený. Jde o slovesa vyjadřující záměr, snahu vykonat děj (*hodlat, opovázit se, osmělit se, zdráhat se, ostýchat se*) a slovesa učení (*učit (se), naučit se*²³³), které nelze substituovat vedlejší větou v žádném ze sledovaných jazyků (*beabsichtigen, sich beeilen, weigern; стараться, стремиться / lehren, lernen; научиться*²³⁴). Na rozdíl od ruštiny se v češtině pojí s infinitivem i slovesa smyslového vnímání (stejně jako v němčině): *Slyšel jsem zpívat slavíka – Я слышал, как поет соловей. / пение соловья. Viděl jsem ho pracovat. – Я видел, как работаем / что он работаем / работал.* Tyto konstrukce je možné v češtině substituovat vedlejší větou (*Slyšel, jak zpívá slavík*).

U řady sloves je v češtině spojení s infinitivem sice možné, ale běžnější je vedlejší věta. Patří sem okruhy sloves vyjadřující slib, donucení, radu, prosbu, svolení, u kterých v němčině nebo v ruštině nemůže být infinitiv substituován vedlejší větou: *Она предложила Ленке переселиться. – Navrhla Lence, aby se přestěhovala / přestěhovat se. – Sie hat ihr vorgeschlagen umzuziehen / dass sie umzieht.*

Řada sémantických slovesných tříd se pojí jen s vedlejší větou. Jde o slovesa vyjadřující kladný vztah k ději (*těšit se*), domnění, naději (*věřit, domnívat se*) a formy myšlení, slovesa sdělování a vyjádření nepřímé řeči. Na rozdíl od němčiny i ruštiny není v češtině možná vazba se slovesy *vzít, dát, podat*: *Возьми почитать. – Nehčeš si to přečíst? – Nehme etwas zu lesen / zum Lesen.*

²³³ *Naučit se, učít se* se ovšem může pojit s verbálními substantivy: *Naučí se samovyšetření.*

²³⁴ I zde konkuruje infinitivu použití DS, srov.: *научился программированию, sie lernen die Selbstuntersuchung.*

Na rozdíl od ruštiny a němčiny má čeština velmi omezené možnosti využití závislých infinitivních vět. Infinitiv může vyjadřovat podmínku reálnou (*Být vámi, šel bych dělat na Erzberg.*), nebo ireálnou (*Vědět to otec, pomohl by mu.*). Tyto věty se mohou pojit pomocí spojky *když* (*Když už mýt, tak pořádně*).²³⁵ Podmínkové infinitivní věty se často používají se slovesem *být* s vyjádřeným podmětem. Jedná se o zvláštní užití primární predikace bez vyjádřené kongruence: *Já tam být..., nebýt doktor pohotový...* Se spojkami *než, jako* se pojí i srovnávací infinitivní věty: *Nezbývá, než se těšit nadějí.* V češtině existují i konstrukce s *mít*, které mají účelový význam: *Mám prádlo sušit na půdě.* (Svoboda 1962: 95).

Čeština široce využívá vedlejších vět, které konkurují i většině infinitivních konstrukcí. V některých svých funkcích konkuruje infinitiv verbálním substantivům, se kterými má částečně shodnou distribuci (viz také 4.2). VS na rozdíl od infinitivů nevyžadují vyjádření subjektu.

5.2.2 Infinitiv v češtině z hlediska typologie

Kromě vidu a zvrátlosti (případně pasivní diateze) jsou všechny charakteristiky infinitivu potenciální. V závislosti na různých kontextech se mohou aktualizovat různé významy – modální, temporální i aktivní nebo pasivní význam (pouze u aktivního tvaru). Se jmény má shodné pouze některé syntaktické role.²³⁶

Čeština využívá infinitivu především k vyjádření různých modálních významů – nejčastěji ve spojení s modálním slovesem, v menší míře s adjektivy a adverbii s modálním významem. Čeština má také řadu konstrukcí s různými modálními významy, ve kterých zastává infinitiv funkci primárního predikátu.

Otázkou je, zda tyto vlastnosti jsou ve shodě s „přechodným charakterem“ infinitivu.²³⁷ Infinitivní konstrukce v češtině jsou

²³⁵ I ve větách bez určitého slovesného tvaru: *Když jet, tak jet.*

²³⁶ K postavení infinitivu v rámci slovanských jazyků viz také Giger 1999, Giger/Vykypěl 2001: 74n.

²³⁷ Skalička nejprve považoval infinitivy za neslučitelné s flexivním typem právě pro jeho přechodný charakter. Později Sgall uvádí ohebný infinitiv jako vlastní flexivnímu typu (Sgall 1995: 66).

odklonem od flexivního typu především proto, že čeština má i jiné prostředky k vyjádření daných významů, které jsou ve shodě s převládajícím flexivním typem (např. vedlejší věty). Na rozdíl od ruštiny ale nemůže v infinitivních konstrukcích vyjádřit modus ani tempus, a nemá ani ustálený způsob vyjádření subjektu. Rysem izolačního typu je také užití infinitivu v gramatikalizovaných formách analytického budoucího času.

5.3 Infinitiv v němčině

Německý infinitiv se tvoří pomocí sufixu *-(e)n*. Kromě neutrální a frekventovanější formy přítomného aktiva má němčina i tvar infinitivu perfekta, kterým může vyjadřovat i relativní čas (*Es ist schön, dich zu sehen / dich gesehen zu haben.*), a tvar pasivní (*Es muss jedenfalls gesagt werden,...*). Kromě toho může mít infinitiv tvar s *zu* a bez *zu* (viz 5.3.1). Tvar německého infinitivu je shodný s formami slovesa 1. a 3. osoby plurálu přítomného aktiva (u tvaru infinitivu perfekta a pouze u sloves s pomocným slovesem *haben*) a přítomného pasiva (u infinitivu pasiva). Funkce verba finita těchto tvarů pak vyplývá z postavení slovesa ve větě a izolaci vyjádřené osoby.

Infinitiv se používá i jako tzv. Ersatzform, jde o zvláštní užití infinitivu místo participia ve spojení se slovesy s modálním významem a většinou i sloves smyslového vnímání. Ersatzinfinitiv se používá ve formách perfekta, plusquamperfekta a infinitivu perfekta: *Ich habe nicht antworten können*. Tyto formy mají také jiné postavení finitního slovesa v následující větě vedlejší: (*Ich glaube, dass ich nicht so gut hätte antworten können.*)²³⁸ Haider v této souvislosti upozorňuje, že inverzní slovosled není omezen na užití Ersatzinfinitivu: ... *dass er sie nicht wird fragen können*. Pozice finitního slovesa ovšem není při inverzním slovosledu zcela jednoznačná, srov.: ... *ob die Todesgefahr erkannt hätte werden müssen. /... ob die Todesgefahr erkannt werden hätte müssen*. (Haider 2010: 290)

²³⁸ V některých východorakouských varietách a vídeňské varietě se používá Ersatzinfinitiv bez inverze slovosledu: ..., *dass er sie nicht fragen können / müssen / lassen hätte*. (Haider 2010: 288)

V případě Ersatzinfinitivu se infinitiv používá místo existujících a frekventovaných tvarů. Může se jednat o tendenci, která je známá z aglutinačních jazyků, kdy jsou z důvodu ekonomičnosti redukovány redundantní kategorie. U „Ersatzform“ jde o vyjádření gramatických významů pouze na jednom elementu (verbum finitum) a vztah mezi závislým infinitivem a „Ersatzinfinitivem“ vyplývá jen z příznakového slovosledu.

5.3.1 Status *zu*

Element *zu* je nejčastěji interpretován jako afix nebo partikule. Jako partikuli, jejíž jedinou funkcí je uvozovat infinitiv, jej hodnotí např. Buscha/Zoch(ová) a Štícha (Buscha/Zoch 1992; Štícha 2003). Teorii afixu prosazuje především Eisenberg (Eisenberg 1998) a gramatika IDS (Zifonun/Hoffmann/Stecker 1977). Haider jej nazývá prefixed particle (Haider 2010: 272). Pro afix hovoří především jeho postavení přímo před kmenem infinitivu, a to i v případě, že se jedná o prefigovaný nebo složený infinitiv (*abzufahren, kennen zu lernen*).

V této práci se přikláním k pojetí *zu* jako afixu. Vycházím z toho, že rozdíl mezi izolacími jednotkami a aglutinačními afixy je snadno zjištělný: „Zde užitkem s užitkem jiného kritéria, že totiž slova (x morfémy) se mohou přemístit a oddělit od sebe.“ (Mathesius 1911) V němčině je *zu* nepřemístitelné, srov.: *Ich versuche, es ihm zu sagen.* / *Es ihm zu sagen, versuche ich.* / *Ich habe es ihm zu sagen versucht.* / *Ich versuche es ihm nicht zu sagen.* / *Ich versuche ihm das Geheimnis nicht zu sagen.* / **Ich versuche es zu ihm sagen.* / **zu es ihm sagen.* K podobným závěrům dochází i Joachim Sabel ve své stati, ve které srovnává i užití anglického *to*-infinitiv a německého *zu*-infinitiv. Na základě tohoto srovnání dochází k závěru: „dass *zu* anders als *to* ein Affix (ein gebundenes Morphem) ist, das obligatorisch erscheint.“ (Sabel 2005: 91). Poitou považuje formy infinitivu s *zu* a bez *zu* za alomorfy v komplementární distribuci (Poitou 2005: 36). Proti tomu ovšem mluví příklady, kde je možné užít obě formy: *Die Planung hilft Zeit zu sparen.* x *Eine gute Planung hilft Zeit sparen.*

Přesto zůstává otázka, jakou funkci *zu* plní. Jeho užití závisí na mnoha faktorech. Nejdůležitějším ale zůstává syntaktická role infinitivu. Obecně lze říci, že forma infinitivu bez *zu* se užívá

tam, kde tvoří sloveso s řídicím výrazem jeden významový celek, tj. u analytických forem, při modální modifikaci atd. Naopak jedná-li se o vyjádření závislosti, užívá se forma s *zu*. Infinitiv bez *zu* je možné použít jen s omezeným počtem sloves, tyto konstrukce však mají vysokou frekvenci (čtyřikrát vyšší než u infinitivu s *zu*; Poitou 2005: 38).

5.3.2 Status *um, anstatt, ohne, außer*

Německé *um, anstatt, ohne, außer* mohou uvozovat infinitivní věty. Klasifikace uvedených elementů není jednoznačná. Sabel je chápe jako předložky uvozující infinitivní větu (Sabel 2005: 93). Wöllstein (Wöllstein 2005: 48–51) uvádí, že *um, ohne, anstatt, außer* nemají status konektoru,²³⁹ naproti tomu *ohne dass, anstatt dass, außer dass* mají. Odůvodňuje to tím, že tato spojení jsou syntakticky independentní a sémanticky dependentní na větě hlavní. Buscha/Zoch(ová) je pojmá jako spojky (Buscha/Zoch 1992: 60).

Nejednoznačnost statusu *um, ohne, anstatt, außer* je charakteristická a souvisí s nejednoznačností pojetí samotné infinitivní konstrukce, kterou uvozují. Jde o jev izolační, kdy s nediferencováním nominálních a verbálních vlastností v rámci slova mizí i jasné rozlišení spojek a předložek.

5.3.3 Infinitiv v němčině jako predikát

Infinitiv s *zu* i bez *zu* může vystupovat jako **primární** predikát, vyjadřuje rozkaz (*Zahlen!*), otázku (*Was? Spazierengehen?*), konstatování (*Einfach weitergehen.*). U infinitivu s *zu* vyjadřuje komentář vlastního nebo cizího chování (*So lange zu schlafen!*) nebo konstatování (*Nichts zu finden. Kaum zu glauben.*²⁴⁰) (Behr 2005: 173n.).

V rámci složeného predikátu se infinitiv pojí především s modálními slovesy, ale i se slovesy s modálním významem (*scheinen, bekommen, wissen*), která se ovšem pojí s *zu-Inf* a mají specifikovanější význam. Infinitiv s *zu* se pojí i s fázovými slovesy. Modální

²³⁹ Podle definice Pasche (Pasch 2003) spojují konektory syntakticky nezávislé pozice, a tvoří tak větnou strukturu.

²⁴⁰ Tyto věty lze chápat také jako elipsu: *Es ist nichts zu finden.*

význam má i spojení *haben* s *zu*-infinitivem,²⁴¹ které vyjadřuje nutnostní nebo možností modalitu (*Wir haben viel zu lernen.*). Němčina využívá řadu pasivních parafrází s infinitivem: konstrukcemi *sein*, *bleiben*, *gehen* s infinitivem s *zu* a *lassen* s infinitivem bez *zu* (*Das Problem ist / von uns / zu lösen. / Das Fenster lässt sich öffnen.*). *Sein* s infinitivem bez *zu* má význam absentivu (*Er war baden.*).

Němčina disponuje i gramatikalizovanými prostředky k vyjádření epistémické modality (*Er konnte / musste zu Hause sein.; Er kann / muss zu Hause gewesen sein.*).²⁴²

Velmi široké možnosti má infinitiv jako **sekundární** predikát. V němčině je jen málo sloves, která se nemohou pojit s infinitivem. Patří sem některá slovesa vyjadřující schopnost konat děj (*vertragen, erdulden*).²⁴³ Naopak němčina má ze sledovaných jazyků nejširší paletu sloves, u nichž se preferuje spojení s infinitivem. Stejně jako v češtině a ruštině se pojí se slovesy učení (*lehren, lernen*),²⁴⁴ odmítání a opomenutí (*weigern, vergessen*). Stejně jako v ruštině je možné spojení se slovesy vyjadřujícími prosbu (*Попроси ego займу к нам. / Popros ho, ať k nám přijde. / Bitte ihn, zu uns zu kommen.*) a slovesy *nehmen, geben*: *Er gab mir etwas zu essen / zum Essen*. Němčina a ruština mají podobný okruh sloves, která se pojí fakultativně s infinitivem i s vedlejší větou: slovesa vyjadřující hodnotící vztah k ději (*lieben, hassen / любить, жалеть*), naději, domnění (*hoffen, glauben, vermuten / думать, верить*), rozkaz (*befehlen / велеть*), svolení (*erlauben, gestatten / разрешить, позволить*), slib (*versprechen / обещать*). Srov.: *Erlauben Sie mir, mich zu verabschieden. – Позвольте мне с вами распрощаться. – A teď dovolte, abych se s vámi rozloučil*. Na rozdíl od ruštiny se může v němčině i češtině pojit infinitiv se slovesy smyslového vnímání (*hören, spüren, sehen*). Němčina má na rozdíl od češtiny a ruštiny možnost vyjadřovat infinitivem nepřímou řeč (pouze při shodě subjektů): *Der Angeklagte behauptet, die Tat nicht begangen zu haben*.

²⁴¹ Srov. také věty typu: *Má tam hned zavolat*.

²⁴² Ruština a čeština využívají lexikální prostředky, jako jsou modální částice a adverbia (*возможно; может быть; asi, snad, nejspíš možná*).

²⁴³ Mohou se ovšem pojit se substantivizovaným infinitivem: *Er verträgt ihr Singen nicht*.

²⁴⁴ Zde kolísá užití infinitivu s *zu* a bez *zu*.

Kromě toho se infinitiv v němčině pojí i s deverbativy, jejichž základem je sloveso pojičí se s infinitivem. Počet spojení je poměrně omezený a ve většině případů je možné infinitiv nahradit vedlejší větou: *Er war in Gefahr, das Spiel zu verlieren. Er ist der Meinung, alles Notwendige getan zu haben.* Kromě toho se infinitiv pojí v určitých případech i s jinými než deverbálními substantivy: *Die Idee des Schriftstellers, einen Roman zu schreiben.* V němčině je pouze omezený počet substantiv, u kterých nemůže být infinitiv nahrazen vedlejší větou (*Angewohnheit, Versuch, Weigerung*). Širší je okruh substantiv, u nichž konkuruje spojení s infinitivem a předložkovým pádem (*Berechtigung einzugreifen / zum Eingreifen*) (Buscha/Zoch 1992: 69). Štícha k rozsahu užití uvádí jen nejasně, že se „užívá patrně i atributivního infinitivu v němčině častěji než v češtině“ (Štícha 2003: 395).

Infinitiv se pojí i se skupinou adjektiv vyjadřujících náladu, stav mysli. Také tyto konstrukce mohou být začleněné, koherentní nebo mají znaky vedlejší věty, tj. jsou nekoherentní (Bech 1983). Cook(ová)/Ørsnes analyzovali tendenci tvořit koherentní nebo nekoherentní infinitivní konstrukce po adjektivech a dělí německá adjektiva na tři skupiny: adjektiva vyjadřující schopnost (*fähig, imstande, bereit*) vždy tvoří nekoherentní konstrukce; tzv. subjektivní adjektiva (*eifrig*) měla slabou tendenci netvořit inkoherentní konstrukce; naopak emoční adjektiva (*beunruhigt*) měla silnou tendenci tvořit inkoherentní konstrukce (Cook/Ørsnes 2010: 124n.).

Nekoherentní infinitivní konstrukce se mohou také pojit s hlavní větou pomocí konektorů (viz 5.3.2). Pomocí konektoru i bez něj se může pojit účelový (bez *um* po slovesech pohybu)²⁴⁵ a účinkový infinitiv: *Er war so klug, (um) seinen Fehler einzusehen.* S konektory se pojí ireálně-konsekutivní infinitiv (*Er ist zu jung, um das verstehen zu können.*), negativně-konsekutivní infinitiv (*Er hat kalt gebadet, ohne sich zu erkälten.*), substitutivní infinitiv (*Anstatt seine Hausaufgaben zu machen, sieht er fern.*), restriktivní infinitiv (*Ich habe am Sonntag nichts getan, außer den ganzen Tag zu lesen.*) a negativní modální infinitiv (*Er betrat das Zimmer, ohne zu grüßen.*)²⁴⁶

²⁴⁵ Účelovým infinitivům mohou konkurovat i kompozita: *Die Ärztin gab ihm eine Spritze, um ihn zu beruhigen. / eine Beruhigungsspritze.*

²⁴⁶ V ruštině se v této funkci využívají přechodníkové konstrukce (viz Weiss 1995: 251).

Také v němčině je možná srovnávací konstrukce s *als* a komparativem: *Nichts ist schöner, als zu reisen*. Možné je i srovnání dvou infinitivních konstrukcí: *Lieber zu viel essen, als zu viel wissen*. Také němčina zná podmínkové věty s infinitivním predikátem: *Wenn schon untergehen, dann wenigstens hübsch*.

5.3.4 Infinitiv v němčině z hlediska typologie

Užití infinitivů v němčině má řadu izolačních rysů: splyvání tvarů (infinitivu a určitých tvarů); nevyjádření vlastností infinitivu v rámci tvaru, ale pomocí samostatných slov (konektory, pasivní a perfektivní infinitiv, vyjádření modality pomocí modálních sloves, adjektiv, tvoření analytických slovesných tvarů atd.), pevný slovosled v infinitivních konstrukcích a nevyjádřenost verbálních nebo nominálních vlastností v rámci tvaru. Z nerozlišenosti verbálních a nominálních vlastností v rámci slova vyplývá i nerozlišenost konektorů, se kterými se pojí (předložek a spojek) (viz 5.3.2).

Jak již bylo řečeno výše (5.3.1 Problematika „zu“), hlavní funkcí afixu *zu* je pravděpodobně vyjádření syntaktické závislosti. Jedná se o aglutinační rys. Kombinaci typologických prostředků můžeme pozorovat u závislých infinitivních konstrukcí, tj. ve spojení s konektory *ohne, anstatt, um*, které vykazují silně izolační charakter, ovšem pojí se jen s formou *zu*-infinitiv, tedy aglutinačně utvořené formě. Tato tendence kombinovat prvky různých jazykových typů je v souladu s celkovou typologickou charakteristikou němčiny (viz Popela 1996: 89).

5.4 Infinitiv v ruštině

Infinitiv v ruštině má aktivní a pasivní tvar, aktivní infinitiv je tvořen sufixem *-mь/-mu/-o* (-чь). Infinitiv vyjadřuje vidové významy, případně reflexivnost. Samotný infinitiv nemá časové tvary, některé infinitivní konstrukce ovšem mají úplné temporální paradigma: *Здесь было/0/будет не пройтти*. Vyjádření agentu infinitivu má v ruštině ustálenou formu dativu; agent může být vyjádřen i u infinitivu v samostatné i závislé větě. Infinitivní konstrukce mohou vyjádřit

explicitně i podmínku: *Здесь было бы не пройти*. Dobrušina nazývá toto spojení „безглагольное сослагательное наклонение“ (Dobrušina 2013). Ruský infinitiv tak má ve srovnání s češtinou i němčinou nejvíce verbálních charakteristik. Jako nezávislý infinitiv má také nejširší možnosti vyjádřit predikační vlastnosti (modus, čas, subjekt). Konstrukce s explicitně nevyjádřenou predikací jsou navíc v ruštině velmi frekventované (nevyjádření slovesa *быть* v přítomnu, vč. vazby *у меня есть*, věty s modálními predikativy apod.).

Infinitivní konstrukce mohou být uvozeny řadou spojek nebo spojovacích výrazů (*чтобы; прежде чем; раньше чем; вместо того, чтобы; без того, чтобы; если; ежели; коли бы*), které neslouží jako předložka, a nemají tedy přechodný charakter jako německé konektory.

5.4.1 Infinitiv v ruštině jako predikát

V ruštině jsou frekventované věty s infinitivem jako **primárním** predikátem, které vyjadřují různé modální významy: objektivní nevyhnutelnost (*Быть дождю.*); neuskutečnitelnost (*Мне не решить этих вопросов.*); přání (*Не простудиться бы вам!*); subjektivní nutnost (*Мне еще дать тебе книгу.*) a další (blíže Maurice 1996: 80n.). Konkrétní modální význam vyplývá z různých faktorů: intonace, částic, slovesného vidu. Oproti němčině a češtině má ruština výrazně širší možnosti využití infinitivních vět. Stejně jako v češtině a němčině mohou mít infinitivní věty i formu tázací, příp. zvolací věty: *Куда бы нам спрятаться?, Не ходить туда!* V těchto konstrukcích může být i vyjádřen logický subjekt ve formě dativu, některé konstrukce dovolují i vyjádření času, případně podmínky. Dobrušina zjistila, že většina konstrukcí infinitivu s částicí *бы* byla právě v samostatných větách (85 % + 1 % v tázacích větách), které měly většinou význam přání nebo nutnosti (Dobrušina 2012). Moore/Perlmutter formulují pro ruštinu pravidlo: „Surface subjects of finite clauses are nominative; surface subjects of infinitival clauses are dative.“ (Moore/Perlmutter 2002: 628n.) Například: *Что я должен делать? / Что мне делать?* Z toho také vyvozují, že infinitivní věty s neosobními

slovesy nejsou možné,²⁴⁷ protože neosobní slovesa předpokládají (i nevyjádřený) nominativní subjekt. Dativní subjekt není možné použít v těch infinitivních větách, ve kterých nelze použít auxiliární sloveso *быть* (Madariaga 2011: 319). V těchto případech jde o formu nekongrující predikace.

V rámci složeného predikátu vyjadřuje infinitiv primární predikaci ve spojení s modálními slovesy. Ruština má ve srovnání s němčinou a češtinou omezenější počet modálních sloves, využívá ale řady modálních predikativů (*можно, надо*), modálních adjektiv a již zmíněných infinitivních konstrukcí. Řada těchto konstrukcí neumožňuje vyjádření nominativního subjektu a v přítomném čase se používá s nulovou formou slovesa *быть*. Formálně se tedy blíží samostatným infinitivním větám, které mají modální význam. Na rozdíl od nich je zde modální význam vyjádřen explicitně.²⁴⁸

Také infinitiv jako **sekundární predikát** má v ruštině široké možnosti, může se pojit s většinou sémantických okruhů sloves. Na rozdíl od němčiny nelze vyjádřit infinitivem nepřímou řeč a na rozdíl od němčiny a češtiny se infinitiv nepojí se slovesy smyslového vnímání, které v ruštině vyžadují vedlejší větu (*Я слышал, как поет соловей*), případně DS (*Я слышал пение соловья*). V ostatních okruzích se shoduje s němčinou. I u závislého infinitivu ve spojení s neosobním slovesem může být vyjádřen dativní subjekt (*Ему вздумалось спорить со мной*).

Infinitiv se pojí i s deverbativy s modálním významem (*Он обратился к ним с призывом вспомнить историю города*), v těchto případech je v češtině běžná vedlejší věta. Na rozdíl od češtiny a ve shodě s němčinou se pojí i se substantivy vyjadřujícími hodnocení děje (*честь, радость, счастье*).²⁴⁹ Weiss (Weiss 1995: 252) upozorňuje i na konkurenci infinitivů a přechodníků v konstrukcích typu *так сказать / так говоря*.

Frekventované jsou i závislé infinitivní věty. Užití infinitivu je většinou fakultativní, pouze v účelových větách při stejných

²⁴⁷ Tj. s neosobními slovesy ve tvaru infinitivu.

²⁴⁸ Ovšem i v samostatných infinitivních větách může být vyjádřen částicí *бы, ли*, případně jinými lexikálními prostředky (*лишь, хоть*).

²⁴⁹ Svoboda uvádí příklad i pro češtinu: *V dětech je zrovna d'ábelství, zkazit vám každou jasnou chvíli*. (Svoboda 1962: 102)

podmětech se užívá závazně infinitivní konstrukce (*Мы сели у окна, чтобы видеть демонстрацию*). Kromě vedlejších vět konkurují infinitivním větám i přechodníky (*Спасая свою шкуру, он пожертвовал товарищами*.) a spojení s imperativem (*Иди выкупайся! Я пойду освежусь*.). V ruštině může mít význam účelového infinitivu i infinitiv závislý na konkrétních substantivech: *Есть даже машинка сапоги стягивать*.

Podmínkové infinitivy mohou být spojeny asyndeticky nebo spojkou (*если, ежели, коли*). Dobrušina zjistila, že v závislých větách byly zastoupeny infinitivy s částicí *бы* více v hlavní větě než ve větě vedlejší (většinou bez spojky) (Добрушина 2012). Existují i podmínkové věty s implicitním modálním významem (bez částice *бы* i bez spojky): *Биться в одиночку, жизнь не перевернуть*. Tyto konstrukce jsou blízké indikativním větám s všeobecným významem a větám orientovaným do budoucnosti. Závislé infinitivní věty mohou mít také význam účinku (*Он слишком был счастлив, чтобы хранить в сердце чувство неприязненное*.), temporální význam (*Прежде чем начать такую работу, я хочу хорошо подготовиться*.), substitutivní (*Вместо того, чтобы идти спать, люди всю ночь сидят в интернете*.) a je součástí srovnávacích konstrukcí (*Чем обижаться, ты лучше объяснил бы всё по-хорошему*.).

5.4.2 Infinitiv v ruštině z hlediska typologie

Ruština má mnoho závislých infinitivních konstrukcí i konstrukcí, ve kterých má infinitiv roli primárního predikátu. Ruský infinitiv nemá jmenné vlastnosti s výjimkou syntaktických funkcí, které ovšem sdílí nejen se jmény, ale i se závislými větami. Redukovány jsou některé verbální predikační vlastnosti. Nekongruující predikace je častá v aglutinačních jazycích (nominální věta) a v ruštině je běžným prostředkem (např. *Мишка и расскажи обо всем родителям. Он – смеяться*.). U infinitivních konstrukcí se jedná jak o konstrukce s modálními predikativy s nulovou sponou v přítomku, tj. fakticky ve větě bez formálně vyjádřené kongruence, tak o některé typy vět (*Мне (была) пора идти*.), v nichž vyplývá modální význam z větné struktury.

5.5 Analýza ekvivalentů infinitivů

Analýza byla provedena na datech z paralelního česko-německo-ruského subkorpusu InterCorpu, verze 8. Vzhledem k zaměření práce na neurčitě tvary slovesné z hlediska sekundární predikace a vzhledem k omezenému rozsahu analýzy byly z analýzy vyloučeny infinitivy v rámci analytických tvarů a ve spojení s modálními slovesy.²⁵⁰

5.6 Ekvivalenty českých infinitivů

Bylo analyzováno 108 výskytů. Ve většině získaných dokladů závisel infinitiv na určitém tvaru slovesném (35 %), většina těchto konstrukcí měla modální význam, který vyplýval buď přímo z Vf²⁵¹ (A), nebo z celé konstrukce: infinitiv se třikrát vyskytl v neosobních konstrukcích se slovesem *dát se* (B). Sloveso pohybu se vyskytlo pouze v 1 případě.

(A)

Dokáže **sestavit** fungující vládní orgán, který bude spravovat pásma Gazy...

Wird man auf palästinensischer Seite in der Lage sein, eine wirksame Regierungsbehörde für den Gazastreifen zu etablieren...

Сможет ли она **сформировать** эффективное правительство для управления сектором Газы...

(B)

*I ty sprosté lojové škvarky se dají **jíst**...*

*Sogar die ordinären Rindsfettgrieben kann man **essen**...*

*Даже самые простые свиные шкварки можно **есть**...*

²⁵⁰ Ve všech třech jazycích jsou to nejfrekventovanější funkce infinitivu a vzhledem k omezenému rozsahu analýzy by se jiné funkce v analýze projevíly buď okrajově, nebo by se neprojevily vůbec.

²⁵¹ Jednalo se o slovesa *pokusit se, umožnit, dokázat, snažit se*.

Na substantivu (C) záviselo 22 % infinitivů (24 tvarů). V 6 případech se jednalo o DS (D). 16,6 % infinitivů záviselo na adjektivech: buď s významem možnostním (E), nebo hodnotícím (*těžké, správné, drahé, jednodušší*) (F). Méně častý byl infinitiv závislý na přičestí (4,6 %, G). V infinitivních závislých větách se infinitiv vyskytoval většinou ve srovnávacích konstrukcích (7,4 %, H).

(C)

... ale předpokládá mohutné strukturální úpravy s cílem **obnovit** americkou konkurenceschopnost na globálních trzích.

Aber dieser setzt massive strukturelle Anpassungen voraus, die darauf abzielen, die Wettbewerbsfähigkeit der USA auf dem Weltmarkt **wiederherzustellen**.

... но оно предполагает основательную структурную перестройку, нацеленную на **восстановление** конкурентоспособности США на мировых рынках.

(D)

přesto vedoucí francouzští činitelé ... ohromili v srpnu svět tím, že nedostáli slibu **vyslat** do jižního Libanonu 2 000 příslušníků mírových jednotek a místo toho jich vyčlenili jen 200.

Und dennoch schockierten führende französische Politiker ... im August die Welt, als sie von ihrem Versprechen Abstand nahmen, 2.000 Soldaten zur Friedenssicherung in den südlichen Libanon **zu entsenden** und stattdessen nur 200 zusagten.

Однако французские лидеры, ... удивили мир в августе, когда они нарушили своё обещание **отправить** 2 000 миротворцев в южный Ливан, а вместо этого отправили туда только 200 миротворцев.

(E)

Zájmy firem, jež jsou de facto schopné **koupit si** volby, podkopávají základní principy demokracie.

Demokratien werden durch die Macht der Konzerne, sich Wahlergebnisse letztlich **kaufen** zu können, ausgehöhlt.

Демократическое правление может быть подорвано корпоративными интересами, ради которых **покупаются** даже выборы.

(F)

*Na americkém západu byla sdílená půda zadarmo, mohli jste na ní pást, protože bylo příliš drahé ji **oplotit**.*

*Im amerikanischen Westen, war das Weideland frei und alle konnten es nutzen weil es einfach zu teuer war es zu **umzäunen**.*

*На Диком Западе, пастбища были бесплатны, все могли пасту там скот, потому что **обносить заборами** их было слишком дорого.*

(G)

*Ale ... jsem připravený **jít** do školy.*

*Tut noch ein bisschen weh, aber ... ich kann wieder in die Schule **gehen**.*

*Может, немного побаливает, но я могу **идти** в школу.*

(H)

*Nebyl si jistý, jak to co nejlépe **vysvětlit**.*

*Er wusste nicht recht, wie er sich **verständlich machen** sollte.*

*Лэнгдон замялся, не зная, как лучше **объяснить**.*

5.6.1 Ekvivalenty českých infinitivů v němčině

Nejčastějším ekvivalentem v němčině byl infinitiv 77,7 %. Téměř polovinu všech výskytů tvořil infinitiv s *zu* (48 %). Tvar infinitivu s *zu* závisel nejčastěji na určitém tvaru slovesném (17,5 %) a na substantivu (13,8 %, viz 5.6 A). Mezi určitými tvary slovesnými převládala polomodální slovesa (*heißen, scheinen*) (A) a slovesa s modálním významem (*versuchen, sich bemühen*) (B). Mezi substantivy převládala substantiva s nedějovým významem (C, viz 5.6 C), méně byla zastoupena DS (viz 5.6 E) a v 1 případě sInf. V 10 případech závisel infinitiv s *zu* na adjektivech (9,2 %, D, viz 5.6 F). Účelový infinitiv uvozený *um* se vyskytl ve 3 případech (E).

(A)

*Zároveň platí, že upírat Turecku evropskou budoucnost z náboženských důvodů znamená **popírat** pestrost naší Unie.*

*Würde man der Türkei eine europäische Zukunft aus religiösen Gründen verwehren, hieße das, die Vielfalt unserer Union **verleugnen**.*

*В то же самое время отказать Турции в европейском будущем на религиозных основаниях – это все равно, что **отказаться** от существующего многообразия в нашем Союзе.*

(B)

*Na veřejnosti se všichni členové kontaktní skupiny snaží **ponechat** otázku konečného statusu Kosova otevřenou, ale neoficiálně již USA a někteří další spojenci oznámili oběma stranám, že letos navrhnou nezávislost.*

*In der Öffentlichkeit haben alle Mitglieder der Kontaktgruppe versucht, die Frage nach dem endgültigen Status des Kosovo **offen zu lassen**, aber inoffiziell haben die USA und einige ihrer Verbündeten den beiden Parteien erklärt, dass sie die Unabhängigkeit dieses Jahr vorschlagen werden.*

*Публично все члены Контактной группы стараются **оставить** вопрос об окончательном статусе Косово открытым, но неофициально США и некоторые их союзники сообщили, что предложат провозгласить независимость Косово в текущем году.*

(C)

*Nikdo nezpochybňuje Buttiglioneho právo **uvvažovat** takovým způsobem. Kein Mensch stellt Buttigligiones Recht, so **zu denken**, infrage.*

*Никто не ставит под сомнение право Буттильоне **придерживаться** таких **взглядов**.*

(D)

*Rovněž v Pákistánu je nebezpečné **sázet** na to, že místní prodemokratičtí právníci, intelektuálové a studenti vyjdou z vřavy a možného krveprolití v ulicích vítězně.*

*In Pakistan ist es ähnlich gefährlich, darauf **zu setzen**, dass die prodemokratischen Anwälte, Intellektuellen und Studenten des Landes siegreich aus den Tumulten und potenziellem Gemetzel einer Politik der Straße hervorgehen werden.*

*Аналогично этому, в Пакистане опасно **уповать** на то, что демократически настроенные юристы, интеллигенция и студенты одержат победу в результате беспорядков и потенциальных побищ, являющихся частью уличной политики.*

(E)

*Uvolnění potenciálu k růstu v Pobaltí je jedním ze silných způsobů, jak toho **dosáhnout**.*

*Das Freigeben des Wachstumspotentials in der baltischen Region ist ein wirksamer Weg, um dieses Ziel tatsächlich **zu erreichen**.*

*Реализация потенциала к экономическому росту в Балтийском регионе является одним из мощных способов **достижения** этой цели.*

Infinitiv bez *zu* se vyskytl mezi ekvivalenty v 29,7 % případů. Převážná většina těchto infinitivů tvořila predikát s modálním slovesem (22 z 31 tvarů) (F²⁵², viz 5.6 H, G, B), analytické tvary se objevily pouze ve 4 případech (G). Ve 3 případech závisel infinitiv bez *zu* na slovese *lassen* (H).

(F)

*Nyní už stačí jen **stanovit**, zda tato metoda v praxi funguje.*

*Jetzt muss nur noch **festgestellt werden**, ob die Methode in der Praxis funktioniert.*

*Все, что теперь нужно – **определить**, работает ли это на практике.*

(G)

*Hluboké rány posledních několika let násilí se ovšem podaří **vyléčit** jen za toho předpokladu,...*

*Die tiefen Wunden, die die Gewalt der letzten Jahre geschlagen haben, **werden** jedoch erst dann **verheilen**,...*

*Однако глубокие раны, нанесенные за прошедшие несколько лет насилия, **не затянутся** до тех пор,...*

(H)

*Co mě přimělo Bushe trochu **politovat**, byla reakce na jeho oznámení.*

*Was mich ein wenig Mitleid mit Bush **verspüren** ließ, war die Reaktion auf seine Bekanntmachung.*

*Мне стало немного **жаль** Буша из-за того, какую реакцию вызвало его заявление.*

²⁵² Ve spojení s modálním slovesem se vyskytl i pasivní tvar infinitivu.

V případech, kde českému infinitivu neodpovídal infinitiv v němčině (22,3 %), byl význam infinitivu nejčastěji vyjádřen substantivem (13,8 %), kromě dvou případů se jednalo o DS (I). V 8 případech (7,4 %) byl infinitivní význam vyjádřen určitým tvarem slovesným (J).

(I)

Strategií, pro niž jsme se rozhodli, bylo „vyvažovat a integrovat“.

Wir entschieden uns für eine Strategie des „Ausgleichs und der Integration“.

Мы выбрали стратегию „баланса и интеграции“.

(J)

*Sním a sprádám plány, jak ji zase **dostat** zpátky.*

*Moortje ist so lieb, und ich habe sie so gern, und ich mache schon Traumpläne, dass sie wieder **zurückkommt**.*

*Я так люблю милого Морши, что иногда строю несбыточные планы его **возвращения** к нам.*

5.6.2 Ekvivalenty českých infinitivů v ruštině

Nejčastějším ekvivalentem českých infinitivů byl v ruštině také infinitiv, i když se vyskytoval méně často než v němčině (71 %). V ostatních případech (28,7 %) byl význam infinitivu nejčastěji vyjádřen substantivou (22 %, A, viz 5.6.1 I) a určitým tvarem slovesným (6,7 %, B). Případy, kdy byl ekvivalentem jiný tvar než infinitiv, se částečně shodovaly s němčinou (11 ekvivalentů bez infinitivu v němčině i v ruštině, přičemž celkem bylo bez infinitivu 23 výskytů v němčině a 31 v ruštině). Zajímavé bylo složení substantivních ekvivalentů: kromě 5 případů odpovídala českému infinitivu ruská DS na *-ние* (17,5 %, C, viz také 5.6.1 E, J), což znovu ukazuje na jejich zvláštní postavení v ruštině.

(A)

*Přesto jsou ekonomové nejlepší cestou, jak **zhodnotit** to, co je před námi.*

*Тем не менее, экономисты остаются пока лучшими **предсказателями** того, что будет впереди.*

Dennoch bleiben Ökonomen die verlässlichste Quelle, wenn es um die **Einschätzung** zukünftiger Entwicklungen geht.

(B)

Tento přístup dokáže inflaci velice dobře **sledovat**, kromě zlomových okamžiků, poněvadž modely postrádají fundamentální či dlouhodobé vlivy.

Такой подход **отслеживает** инфляцию довольно хорошо, кроме как при поворотных моментах, потому что данные модели не учитывают основные или долгосрочные факторы воздействия.

Mit diesem Ansatz lässt sich die Inflation durchaus gut **verfolgen**, außer an Wendepunkten, weil es den Modellen hier an wichtigen zugrunde liegenden oder langfristigen Informationen fehlt.

(C)

Je načase **zavést** mezinárodní daň ze zisku bank, realizovanou třeba jako poplatek z mezinárodních finančních transakcí, která by mohla každoročně vynést desítky miliard dolarů.

Настало время **введения** международного налога на прибыли банков (возможно, в виде сбора по международным финансовым сделкам), который принесёт десятки миллиардов долларов в год.

Es ist Zeit für eine internationale Steuer auf Bankengewinne – vielleicht als Abgabe auf internationale Finanztransaktionen – die jährlich zweistellige Milliardenbeträge einbrächte.

V ostatních případech odpovídal českému infinitivu infinitiv v ruštině. Také v ruštině byly nejčastěji zastoupeny infinitivy závislé na určitém tvaru slovesném (22 %) a substantivu (18 %). Určité tvary slovesné nesly většinou modální význam (*попытаться, намеряться, стараться, намереваться*) (D), bylo mezi nimi i 6 modálních sloves (5,5 %, E, viz také 5.6 G) a jeden tvar analytického budoucího času. Modální predikativy se objevily v 5 případech (4,6 %, F, viz také 5.6 B). Méně častý byl infinitiv závislý na adverbium (10 %, viz 5.6 F, H, 5.6.1 D). Stejně jako v češtině, měla i adverbia hodnotící význam (*трудно, дорого, опасно*). Závislé infinitivní věty se vyskytly v 5 případech: 3 účelové věty uvozené *чтобы* (G), 2 srovnávací věty s *что*.

(D)

Cynici řeknou, že vyspělé země zcela v tradici předchozích obchodních dohod hodlaly **poskytnout** pouze nezbytné minimum ústupků a zároveň **vyprodukovat** maximum rétorického přikrášení, aby získaly rozvojové země na svou stranu.

Циники скажут, что развитые страны, по традиции предыдущих торговых сделок, намеревались **пойти** на минимум уступок, в то же время стремясь по максимуму **раскрутить** свои собственные интересы, чтобы взять развивающиеся страны на борт.

Zyniker werden sagen, dass die Industrieländer in der Tradition vorheriger Handelsabkommen lediglich das absolute Minimum an Zugeständnissen **machen** wollten, während sie das volle Maximum an „PR“ **erzeugten**, um die Entwicklungsländer an Bord zu holen.

(E)

John McCain dokázal **porazit** své konvenčnější republikánské soupeře tím, že jevil zdání naprosté odlišnosti:...

Джон Маккейн смог **победить** своих более консервативных соперников из республиканской партии благодаря тому, что казался совсем не похожим на них:...

John McCain ist es gelungen, seine konventionelleren republikanischen Rivalen **zu schlagen**, indem er völlig anders zu sein schien als sie:...

(F)

Dalo se zřejmě **očekávat**, že lišky přijdou po ní.

Видно, тут и надо **ждать** гостей.

Auf diesem würden die Füchse wohl daherkommen.

(G)

Ještě to ušlo, když si chalupu přišli **prohlížet** lidé,...

Хорошо еще, если в дом, чтобы **осмотреть** его, заходили посетители.

Wenn Leute kamen, die sich das Haus **ansahen**, dann ging es ja noch an...

5.7 Ekvivalenty ruských infinitivů

Bylo analyzováno 105 tvarů. Z analýzy byly vyloučeny infinitivy závislé na modálních slovesech a modálních predikativech. Nejčastěji se infinitiv vyskytoval v závislé pozici: ve spojení s určitým tvarem slovesným (48,5 %), substantivem (14,5 %), adjektivem (8,5 %) a adverbiem (3,8 %). Určité tvary slovesné řídící infinitiv měly většinou modální význam (*пытаться, позволить, заставить, стараться*). 19 % tvořily infinitivní věty: nejčastěji účelová (10,5 %), méně často srovnávací (3,8 %) a podmínková věta.

5.7.1 Ekvivalenty ruských infinitivů v češtině

Potvrdilo se, že čeština nevyužívá infinitivů tak široce jako ruština (zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty činilo v češtině 58,1 %). Ve 41,9 % případů neodpovídal ruskému infinitivu český infinitiv. V těchto případech odpovídal ruským infinitivním konstrukcím nejčastěji určitý tvar slovesný ve větě hlavní (11 %, A, viz také 5.7.2 F) a vedlejší (15,2 %). Ruským konstrukcím s *чтобы/дабы* odpovídaly v češtině převážně vedlejší věty uvozené *aby* bez ohledu na jejich význam (B1, B2). Méně často bylo ekvivalentem substantivum (10,4 %), v tomto případě se jednalo o VS a DS (C, E1; viz také 5.7.2 G, D).

(A)

Реформаторов заставили замолчать во имя сохранения стабильности.

*Reformátoři **byli umlčeni** ve jménu udržení stability.*

*Die Reformer **wurden** im Namen der Aufrechterhaltung der Stabilität **mundtot gemacht**.*

(B1)

*Оставив блюдо на потире, старец потряс сосуд, дабы **перемешать** все бюллетени.*

*Mortati potřásal hlasovacími lístky, aby je **promíchal**.*

*Mit der einen Hand hielt er den Teller auf dem Kelch, während er das Gefäß mit der anderen Hand hob und die Stimmzettel **durchschüttelte**.*

(B2)

*Надо признать, что корреляция не может быть безупречной при выборке из всего 16 стран, достаточного²⁵³ богатых для того, чтобы **включить** их в исследование.*

*Faktem je, že pouze 16 zemí je natolik bohatých, aby **se daly** do průzkumu **zařadit**, takže korelace není dokonalá.*

*Natürlich trifft diese Korrelation bei nur 16 Ländern, die reich genug sind, um bei dieser Erhebung **berücksichtigt zu werden**, nicht vollkommen zu.*

(C)

*... чтобы как 19 стран, входящих и в НАТО, и в ЕС, так и остальные страны Евросоюза согласились совместно **взять** на себя **ответственность** за Афганистан.*

*... aby jeho vlastních 19 dvojích členů i ostatní země EU vyjádřily souhlas s **převzetím** sdílené **zodpovědnosti** v Afghánistánu.*

*... dass die 19-Doppelmitglieder und der Rest der EU sich **auf** eine geteilte **Verantwortung** in Afghanistan **einigen**.*

Téměř 60 % výskytů tvořily různé konstrukce s infinitivem. Nejčastěji se jednalo o spojení s určitým slovesným tvarem 22,8 % (D, viz 5.7.2 B) a modálním slovesem (E1, viz 5.7.2 C, A1, A2; 16,1 %). V 1 případě se jednalo o pasivní parafráze *dát se* s infinitivem (E2). Infinitiv závislý na adjektivech se vyskytl v 6,6 % a infinitiv závislý na substantivu se vyskytl v 6 případech (5,7 %), kromě jediného případu odpovídal i v ruštině infinitiv závislý na substantivu (F). Infinitiv v závislé větě se objevil okrajově (2,8 %), a to ve srovnávací větě (G).

(D)

*„Университеты Европы в целом не способны **предоставить** интеллектуальную и творческую энергию, необходимую для того, чтобы улучшить плохие экономические показатели континента.“*

*„Evropské univerzity, brané jako jedna skupina, nedokáží **zajistit** intelektuální a kreativní energii, jíž je zapotřebí **ke zlepšení** chabé hospodářské výkonnosti kontinentu.“*

---

²⁵³ Zde se jedná pravděpodobně o chybu v originálním textu.

„Europas Universitäten schaffen es als Gruppe betrachtet nicht, die intellektuelle und kreative Energie **zu liefern**, die notwendig ist, um die schlechte Wirtschaftsleistung des Kontinents **zu verbessern**.“

(E1)

Однако спустя три дня – именно дня – после признания его виновным, президент Ричард Никсон приказал, чтобы его освободили из тюрьмы и позволили **отбывать** приговор в комфортабельном доме с двумя спальнями.

Přesto pouhé tři dny – ano, dny – po jeho usvědčení prezident Richard Nixon nařídil, aby byl Calley propuštěn z vězení a mohl si svůj trest **odpykat** v pohodlném třípokojovém domku.

Drei Tage – jawohl, Tage – nach seiner Verurteilung wurde er dennoch auf Befehl von Präsident Richard Nixon aus dem Gefängnis entlassen und durfte seine Strafe in einem komfortablen Haus mit zwei Schlafzimmern **verbüßen**.

(E2)

Даже в Соединенных Штатах растет обеспокоенность по поводу того, что так называемые патенты hold-up ... не дают наиболее продуктивно **использовать** скудные исследовательские ресурсы.

Dokonce i ve Spojených státech sílí obavy, že takzvané „hold-up patenty“... odvádějí vzácné prostředky na výzkum z míst, kde by se daly nejproduktivněji **využít**.

Selbst in den USA mehren sich die Bedenken, dass sogenannte Blockadepatente knappe Forschungsressourcen von ihrem produktivsten **Einsatz** ablenken.

(F)

Например, если способность матери **кормить** своих детей не зависит напрямую от уровня ее образования...

Например zatímco schopnost matky **nakrmit** své dítě není silně spojena s její úrovní lidského kapitálu...

Zum Beispiel steht die Fähigkeit einer Mutter, ihr Kind **zu nähren**, in keiner rechten Beziehung zu der Stufe, die sie als Humankapital einnimmt...

(G)

Ну, у меня уже созрел план, как **протянуть** вам руку помощи.

Připravoval jsem plán, jak vám **podat** pomocnou ruku.

Ich hatte mir bereits einen Plan zurechtgelegt, um Ihnen eine hilfreiche Hand **entgegenzustrecken**.

5.7.2 Ekvivalenty ruských infinitivů v němčině

Infinitiv odpovídal v 76,2 % výskytů, o něco více byl zastoupen infinitiv s *zu* (44,7 %) a bez *zu* (28,5 %). Infinitiv bez *zu* byl až na dvě výjimky (se slovesem *lassen*) vždy ve spojení s modálním slovesem (A1, viz také 5.7.1 E1). Jeden z těchto výskytů byl pasivní tvar infinitivu (A2).

(A1)

Все время **держаться** за эльфами, вышедшими на охоту, хоббиту не удавалось, поэтому он так и не выяснил, как можно выбраться из леса, а бродил сам по себе, все время со страхом заблудиться, пока не выпадал случай вернуться обратно.

Bei den jagenden Elben konnte er nicht die ganze Zeit **mithalten**, und so entdeckte er niemals die Wege hinaus aus dem Wald. Es blieb ihm also nichts anderes übrig, als verlassen durch den Wald zu streunen. Immer mußte er fürchten, daß er sich verirrte, bis ihm ein Glücksfall die Rückkehr erlaubte.

Nemohl **zůstat** s elfy na lovu po celou dobu, co byli venku, takže nikdy neobjevil žádnou cestu z hvozdu a nezbyvalo mu nežli nešťastně bloumat po lese, v hrůze, že zabloudí, dokud se mu nenaskytla příležitost k návratu.

(A2)

Страны с сильной бюджетной позицией (то есть с меньшим структурным дефицитом) следует **поощрять** к принятию более экспансионистской политики, чтобы содействовать подъему общего спроса.

Länder, die sich in einer besseren haushaltspolitischen Situation befinden (also geringere strukturelle Defizite aufweisen) sollten **ermutig** werden, eine expansivere Politik zu verfolgen, um einen Beitrag zur Erhöhung der allgemeinen Nachfrage zu leisten.

*Země se silnější fiskální pozicí (tedy s nižšími strukturálními schodky) by se měly **podněcovat** k přijetí expanzivnější politiky, aby přispěly k pozvednutí celkové poptávky.*

Infinitiv s *zu* byl nejčastěji ve spojení s určitým tvarem slovesným (15, 2 %; B, viz také 5.7.1 D), který měl často modální význam (*scheinen, versuchen*). Ve 13 % výskytů se jednalo o infinitivní konstrukci s *um*. Kromě jediné výjimky těmto konstrukcím odpovídala také v ruštině konstrukce *чтобы* s infinitivem (C, viz také 5.7.1 B2). Ruskému substitutivnímu infinitivu²⁵⁴ odpovídala také v němčině substitutivní konstrukce s *anstatt* (D). V 10,4 % závisel infinitiv s *zu* na substantivu, těmto případům s jedinou výjimkou odpovídaly infinitivy závislé na substantivu i v ruštině a češtině (viz 5.7.1 F).

(B)

*... но и среди большинства избирателей социалистов, которые решили **отвергнуть** позицию партийного руководства, поддерживающего объединение Европы.*

*..., sondern auch bei den meisten sozialistischen Wählern, die beschlossen hatten, die pro-europäische Haltung ihrer Parteiführung **mit Füßen zu treten**.*

*..., nýbrž i u většiny socialistických voličů, kteří se rozhodli **zavrhnout** proevropský postoj stranického vedení.*

(C)

*Впервые у него появилось достаточное количество персонала, медикаментов, а также обучающих программ, чтобы тысячам людей **проводить** APB-терапию.*

*Zum ersten Mal hätte er ausreichend Personal, Medikamente und Ausbildungsmaßnahmen, um Tausende mit der ARV-Therapie **zu behandeln**.*

*Mohl tak poprvé mít dostatek kvalifikovaných lidí a léků, aby konečně **mohl začít** s léčbou první tisícovky nemocných.*

²⁵⁴ V ruštině tzv. сопоставительные предложения (АГ: § 2815).

(D)

*Вместо того чтобы **продолжать** двигаться этим бесплодным путем, ФРС следует сейчас же покончить с КСЗ, которому конца и края не видно.*

*Anstatt diesen zwecklosen Pfad weiter **zu verfolgen**, sollte die Fed ihre unbefristete dritte Runde der monetären Lockerung jetzt beenden.*

*Namísto **pokračování** v této marné cestě by měl Fed okamžitě ukončit QE3, které má běžet do odvolání.*

Přibližně ve čtvrtině případů odpovídal ruskému infinitivu v němčině jiný tvar než infinitiv (23,8 %), ve většině těchto případů (80 %) odpovídal i v češtině jiný tvar než infinitiv. V těchto případech nejčastěji odpovídal významu infinitivu určitý tvar slovesný (17 %) ve větě vedlejší (věta podmínková, předmětná) (E, viz také 5.7.1 B1) nebo ve větě hlavní – u těchto ekvivalentů oproti ruštině nebyl vyjádřen modální nebo fázový význam (F). Méně častým ekvivalentem bylo substantivum (6,6 %), ve většině případů šlo o dějová substantiva a substantivizovaný infinitiv (G, viz také 5.7.1 E2).

(E)

*Было бы лучше для обеих стран **отбросить** некоторые из этих цветочных гирлянд приторных прилагательных.*

*Es wäre besser für beide Länder, wenn sie auf einige dieser Girlanden aus schmalzig-blumigen Adjektiven **verzichten würden**.*

*Pro obě země by bylo lepší část těchto květinových girland přeslazených adjektiv **odhodit**.*

(F)

*Малыш облокотился о подоконник и стал **смотреть** в окно.*

*Lillebror stellte sich ans Fenster und **guckte** hinaus.*

*Ben přistoupil k oknu a **hleděl** ven.*

(G)

*... а технология компьютерных чипов (встроенных схем) позволила спутникам связи **работать** без периодического ремонта людьми.*

... und die Computerchiptechnologie (integrierte Schaltkreise) erlaube den **Betrieb** von Kommunikationssatelliten ohne regelmäßige Reparaturen von Menschenhand.

... zatímco technologie počítačových čipů (integrovaných obvodů) umožnila **provoz** telekomunikačních satelitů bez periodických lidských oprav.

5.8 Ekvivalenty německých infinitivů

Bylo analyzováno 112 tvarů, z nichž bylo pouze 9 tvarů infinitivu bez *zu*. Infinitivy bez *zu* se vyskytovaly ve spojení se slovesem *lassen* (A) a slovesy smyslového vnímání (*hören, sehen*).

(A)

*Das ließ mich darüber **nachdenken**, was die Industrie tun könnte.*

*To mě přivedlo k **přemýšlení** o tom, co bychom měli dělat v průmyslu.*

*Ну и, это натолкнуло меня на **размышления**, насчёт того что мы должны сделать в производстве.*

Infinitivy s *zu* nejčastěji závisely na určitém tvaru slovesném (44,6 % všech tvarů, B), jednalo se především o polomodální slovesa (*scheinen, versuchen*). 17,8 % infinitivů bylo závislých na substantivu, přibližně třetina těchto substantiv měla dějový význam. 13 % infinitivů záviselo na adjektivech, která měla převážně hodnotící význam (*schwer, einfach*). Infinitní věty s *um* se objevily v 10 % případů (C), ve 2 případech byl infinitiv součástí negativní modální věty uvozené konektorem *ohne*.

(B)

*Damit haben wir 5,5 Millionen Todesfälle verhindert und wir streben an, bis 2015 weitere 245 Millionen Kinder zu **immunisieren** und damit noch einmal fünf Millionen Menschenleben zu **retten**.*

*Díky tomu jsme předešli 5, 5 milionům úmrtí. Naším cílem je do roku 2015 **pročkovat** dalších 245 milionů dětí a **zachránit** dalších pět milionů životů.*

В результате мы предотвратили более 5, 5 миллионов смертей и стремимся **иммунизировать** еще 245 миллионов детей, а также **спасти** еще 5 миллионов жизней к 2015 году.

(C)

China und Indien haben überall auf dem Globus finanziell und politisch kostspielige Geschäfte abgeschlossen, um sich die Produktion neuer Öl fördernder Länder **zu sichern**.

Čína a Indie brázdí celý svět a uzavírají finančně i politicky nákladné dohody ve snaze **zajistit si** produkci z nových ropných států.

Китай и Индия рыщут по свету, заключая затратные как с финансовой, так и с политической точки зрения сделки, пытаются **забронировать** для себя запасы новых нефтедобывающих стран.

5.8.1 Ekvivalenty německých infinitivů v češtině

Téměř u poloviny německých infinitivů nebyl ekvivalentem infinitiv v češtině (42,8 %). V těchto případech byl význam nejčastěji vyjádřen samostatnou větou (účelovou, předmětnou) (17,8 %; A, viz také 5.8.2 C, D2). Druhým nejčastějším ekvivalentem byl určitý tvar slovesný ve větě hlavní (8,9 %), v těchto případech byl vyjádřen určitým tvarem slovesným význam německého infinitivu, zatímco význam německého Vf (jednalo se převážně o slovesa *lassen*, *scheinen*) byl vyjádřen jiným prostředkem, nebo nebyl vyjádřen vůbec²⁵⁵ (B). O něco menší zastoupení měla VS (7 %) a DS (4,4 %, C).

---

²⁵⁵ Německému spojení *scheinen* s infinitivem často v češtině odpovídala konstrukce s podmiňovacím způsobem:

*Die europäischen Staatsführungen **scheinen** nirgendwo hin **zu führen**, weil sie keine Vision haben, auf der sie aufbauen können.*

*Evropští vůdci **jako by** nikam **nevedli**, protože nemají vizi, ze které by mohli čerpat.*

*Создается впечатление, что европейские лидеры **не имеют** четкого **направления**, поскольку у них нет видения ситуации, на котором можно было бы основываться.*

(A)

Chinas Regierung hat den Krieg gegen den Terror benutzt, um scharf gegen jene **durchzugreifen**, die sich für eine größere Autonomie einsetzen, auch wenn sie dafür friedliche Mittel eingesetzt haben.

Čínská vláda využila válku proti teroru, aby tvrdě **zasáhla** proti těm, kdo usilují o větší autonomii, a to včetně těch, kdo o ni usilují mírovými prostředky.

Китайское правительство использует войну с терроризмом для того, чтобы **сломить** сопротивление всех, кто пытается добиться большей автономии от центральной власти, включая и тех, кто делает это мирным путем.

(B)

Erstaunlich viele regionale Beobachter scheinen **zu erwarten, hoffen** oder **fürchten**, dass solche Entwicklungen irgendwie fast automatisch zu einem „neuen Sykes–Picot“ führen würden – also zu einer neuen, von den heutigen Großmächten geschaffenen regionalen Ordnung im Nahen Osten.

Je ohromující, kolik regionálních pozorovatelů podle všeho **očekává, doufá** nebo **se obává**, že takový vývoj událostí nějakým způsobem téměř automaticky povede k „nové Sykesově–Picotově dohodě“ – tedy k vytvoření nového regionálního uspořádání na Blízkém východě současnými mocnostmi.

Удивительно, насколько многие наблюдатели в регионе **ожидают, надеются** или **опасаются**, что такие изменения каким-то образом почти автоматически приведут к „новому Сайксу–Пико“ – то есть к установлению нынешними сверхдержавами нового регионального порядка на Ближнем Востоке.

(C)

Sollen Industrieländer Vermögensteuern einführen, um die Staatsschulden mittelfristig **zu stabilisieren** und **zu reduzieren**?

Měly by vyspělé země zavést daně z bohatství jako prostředek **stabilizace** a **snížení** veřejného dluhu ve střednědobém výhledu?

Стоит ли развитым странам вводить налог на роскошь в качестве средства **стабилизации** и **снижения** госдолга в среднесрочном периоде?

Převládajícím ekvivalentem byl infinitiv, který nejčastěji závisel na určitém tvaru slovesném (18,7 %). I v tomto případě se jednalo převážně o slovesa s modálním významem (*snažit se, pokoušet se*) (D). V němčině jim ve většině případů odpovídal také infinitiv závislý na určitém tvaru slovesném. Druhou nejčastější konstrukcí byl infinitiv závislý na substantivu (16,9 %, E, viz také 5.8.2 A, D1), mezi těmito substantivy se VS objevilo pouze v jediném případě. Méně často byl zastoupen infinitiv závislý na adjektivu (6,9 %, viz také 5.8.2 F) a adverbium (4,4 %).

(D)

*Tatsächlich wird nun mit der offiziellen Rhetorik wieder einmal versucht, die Märkte davon **zu überzeugen**, die Realität zu ignorieren.*

*Oficiální rétorika se znovu snaží **přesvědčit** trhy, aby ignorovaly realitu. Действительно, официальная риторика вновь обратилась к попыткам **убедить** рынки игнорировать реальность.*

(E)

*Andererseits kann vernetzte Kommunikation die Vorteile von wechselseitiger Kommunikation und Peer-to-Peer-Beziehungen nutzen, um kulturelle Unterschiede zu **überwinden**.*

*Naopak síťové komunikační prostředky mohou využívat obousměrné komunikace a vztahů lidí na stejné úrovni s cílem **překonávat** kulturní odlišnosti.*

*С другой стороны, общение с помощью сетей может дать преимущество двустороннего общения и равноправных взаимоотношений с целью **преодоления** культурных различий.*

5.8.2 Ekvivalenty německých infinitivů v ruštině

V ruštině bylo mezi ekvivalenty zastoupeno více infinitivů než v češtině (63 %). Analýza jiných než infinitivních ekvivalentů ukázala zajímavý výsledek: mezi těmito ekvivalenty převládala ruská DS na *-нue* (16 % všech výskytů). Vyšší zastoupení DS na *-нue* oproti českým VS je převážně způsobeno odlišnou vazbou některých substantiv (*цель*) a sloves, které se v němčině i češtině pojí s infinitivem (A, viz také 5.8.1 E). Vysoké zastoupení DS na

-ние ovšem opět ukazuje na stále široké možnosti jejich verbálního využití.

Určitý tvar slovesný odpovídal německému infinitivu v 9,8 % výskytů (B, 5.8.1 B). Vedlejší věty se objevily okrajově.

(A)

*Ein vorrangiges Ziel der Europäischen Union ist es daher, Stabilität und Sicherheit durch eine dynamische Struktur ökonomischer und politischer Interdependenz **zu fördern**, an der alle Länder entsprechendes Interesse haben.*

*Таким образом, главная цель Европейского союза заключается в **продвижении** стабильности и безопасности через динамическую структуру экономической и политической взаимозависимости, в которой очень заинтересованы все страны.*

*Prvořadým cílem Evropské unie tedy je **prosazovat** stabilitu a bezpečnost prostřednictvím dynamické struktury vzájemné ekonomické a politické závislosti, na niž mají vlastní zájem všechny národní státy.*

(B)

*Eine wachsende Zahlen²⁵⁶ von Menschen, sogar gemäßigte, lassen sich zu aktivem Widerstand **bewegen**.*

*Растущее число людей, даже из числа самых умеренных, **примыкает** к действующей оппозиции.*

*Stále větší počet lidí, a to i umírněných, se **zapojuje** do aktivní opozice.*

Infinitiv však mezi ekvivalenty převládal. Nejčastěji závisel na určitém tvaru slovesném (20,5 %, C), opět převážně s modálními významy.²⁵⁷ Modální sloveso bylo zastoupeno pouze ve 3 případech, modální predikativy ve 2. Infinitiv závislý na substantivu se vyskytl v 9,8 % případů (D1), polovina těchto případů byla DS a DS na -ние (D2, viz také 5.8.1 E). Přibližně stejné zastoupení měly infinitivy závislé na adjektivu (8 %, E) a adverbium (7,1 %, F). Adjektiva i adverbia měla často hodnotící význam.

²⁵⁶ Zde se pravděpodobně jedná o tiskovou chybu: *Eine wachsende Zahl von Menschen*.

²⁵⁷ Kromě toho se vyskytl i infinitiv závislý na přechodníku (viz 5.8. D) a infinitivní věty uvozené *чтобы* (viz 5.8.1 A).

(C)

Manche von ihnen wurden nicht eingeladen, sich an offiziellen Institutionen **zu beteiligen**, oder sie erhielten nicht genug Anreize dafür. Некоторым не предложили – или не дали достаточных стимулов – **присоединиться** к официальным структурам.

Některé nebyly vyzvány nebo nedostaly dostatečnou motivaci, aby se do oficiálních orgánů **zapojily**.

(D1)

„Niemand ist von Furcht befreit, der es nicht wagt, seinen Platz auf der Welt so **zu sehen**, wie er ist;...“

„Ни один человек не свободен от страха **увидеть** свое истинное место в мире;...“

„Žádný člověk se neosvobodí od strachu, pokud nenajde odvahu **vidět** své místo ve světě takové, jaké je;...“

(D2)

Die Entscheidung, wer ermächtigt werden, und wer teilhaben soll, wird die Zukunft der politischen Parteien und des Systems, indem sie regieren, entscheiden – nicht der Entschluss, die heutigen Medien **zu retten**.

Решение, кого уполномочить и кому позволить участвовать, скорее, чем решение, **сохранить** ли существующие медиа-технологии, будет определять будущее политических партий и систем, в которых они правят.

Budoucnost politických stran a systémů, v nichž vládnou, nebude určovat rozhodnutí, zda **zachránit** stávající mediální technologie, ale rozhodnutí, komu dát moc a komu umožnit účast na politickém procesu.

(E)

Selbstverständlich lautet ein Teil der Antwort, die relativ wenigen Personen zu identifizieren, die bereit sind, ihr Leben dafür **einzusetzen**, das Leben anderer ohne Unterscheidung oder Zweck zu zerstören.

Конечно, часть ответа заключается в том, чтобы идентифицировать относительно небольшое количество людей, которые готовы **потратить** свои жизни для того, чтобы разрушить жизни других без различия или цели.

Částečnou odpověď pochopitelně skýtá identifikace relativně malého počtu lidí, kteří jsou připraveni **položít** životy za zmaření životů jiných, bez rozlišování či smyslu.

(F)

*Es mag für China schwierig sein, jemals mit dem Erfolg eines kleinen asiatischen Landes wie Singapur **gleichzuziehen**...*

*Китаю, возможно, будет нелегко **сравниться** с успехом такой небольшой азиатской страны, как Сингапур...*

*Pro Čínu bude možná obtížné **vyrovnat** se někdy úspěchu malé asijské země, jako je Singapur...*

5.9 Závěr

Následující tabulka ukazuje nejčastější ekvivalenty infinitivů v němčině, češtině a ruštině:

Infinitivy v češtině				
Ekvivalenty v němčině	inf (77,7 %)	inf s <i>zu</i> (48 %)	závislý na Vf (17,5 %)	
			substantivu (13,8 %)	
			adjektivu (9,2 %)	
		inf bez <i>zu</i> (29,7 %)	modální slovesa (20 %)	
	bez infinitivu (22,3 %)	substantiva (13,8 %)		
Ekvivalenty v ruštině	inf (71,3 %)	závislý na Vf (22 %)		
		závislý na substantivech (18 %)		
		závislý na adverbích (10 %)		
	bez infinitivu (28,7 %)	substantiva (22 %)	DS na <i>-ние</i> (17,5 %)	
		Vf (6,7 %)		

Infinitivy v ruštině				
Ekvivalenty v češtině	infinitiv (58,1 %)	závislý na Vf, včetně modálních sloves (38,9 %)		
		závislý na adjektivech (6,6 %)		
		závislý na substantivech (5,7 %)		
	bez infinitivu (41,9 %)	Vf (26,2 %)	Vf ve větě hlavní (11 %)	
			Vf ve vedlejší větě (15,2 %)	
		substantiva (10,4 %)	VS (7 %)	DS (3,4 %)
Ekvivalenty v němčině	inf (76,2 %)	inf s <i>zu</i> (44,7 %)	závislý na Vf (15,2 %)	
			infinitivní věty s <i>um</i> (13 %)	
			závislý na substantivum (10,4 %)	
		inf bez <i>zu</i> (28,5 %)	modální slovesa + <i>lassen</i>	
	bez infinitivu (23,8 %)	Vf ve větě hlavní a vedlejší (17 %)		
		substantiva (6,6 %)		

Infinitivy v němčině		
Ekvivalenty v češtině	infinitiv (57,2 %)	závislý na Vf (18,7 %)
		závislý na substantivu (16,9 %)
		závislý na adjektivu (6,9 %)
	bez infinitivu (42,8 %)	Vf (27,6 %)
		VS (7 %)
		DS (4,4 %)
Ekvivalenty v ruštině	infinitiv (63 %)	závislý na Vf (20,5 %)
		závislý na substantivech (9,8 %)
		závislý na adjektivech (8 %)
		závislý na adverbích (7,1 %)
	bez infinitivu (37 %)	DS na <i>-hue</i> (16 %)
		Vf (9,8 %)

Tabulka 5.11 *Přehled ekvivalentů infinitivů v ruštině, češtině a němčině*

Rámcově se ekvivalenty neliší: nejčastějším ekvivalentem je vždy infinitiv. Ve všech sledovaných jazycích převládá využití infinitivu ve spojení s modálními a fázovými slovesy. Zdá se, že kromě toho se možnosti infinitivu nejvíce shodují u infinitivu závislého na substantivu, kde byly největší shody napříč sledovanými jazyky. Nejvyšší zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty má němčina, potvrzují se tak její široké systémové možnosti jak pro infinitiv závislý na slovese, tak pro závislé infinitivní věty. O něco nižší zastoupení měl infinitiv mezi ekvivalenty v ruštině, vyplývalo to především z vysoké frekvence DS na *-hue*. Na rozdíl od češtiny však má ruština k dispozici závislé infinitivní věty. Účinkové a účelové konstrukce s *um/чтобы* v němčině a ruštině si ve velké míře odpovídaly. Nízké zastoupení infinitivů mezi ekvivalenty v češtině není překvapující a je způsobeno malými možnostmi využití především závislých infinitivních vět v češtině. V češtině měla naopak mezi sledovanými jazyky nejvyšší zastoupení vedlejší věta, vysoké zastoupení měla i VS.

Naopak velmi zajímavým je využití **DS na -ние** v ruštině, která byla velmi frekventovaná jak pro ekvivalenty českých (17,5 %), tak i německých (16 %) infinitivů. Četnost využití ruských DS na *-ние* překročila výrazně i četnost využití českých VS.²⁵⁸ Znovu se tak nepřímou potvrzuje jejich výjimečné postavení mezi ruskými DS. Rozdíl mezi poklesem verbálních možností DS na *-ние* (omezení jejich tvoření, neutralizace vidových významů) a jejich vysokým zastoupením mezi ekvivalenty neurčitých tvarů slovesných může ukazovat na heterogenost této třídy substantiv. Jako celek pravděpodobně ztrácí některé své verbální vlastnosti, ovšem v jazyce jde o stále frekventovaný prostředek, který minimálně v některých kontextech má charakter neurčitého tvaru slovesného. DS na *-ние* konkurují i vedlejší větě ve spojení se slovesy smyslového vnímání (*Я слышал пение соловья*).

V němčině se i v této oblasti projevuje polysyntéza, většinou se jednalo o spojení infinitivu s dalším lexémem (*offen lassen, stehen bleiben*). Často jde o pomezí útvary, kde je obtížné odlišit, zda se jedná o jediné slovo nebo více slov. Zajímavé je také téměř nulové zastoupení substantivizovaných infinitivů mezi ekvivalenty.

---

²⁵⁸ DS na *-ние* se ve vyšší míře objevila i mezi substantivy, na nichž závisel infinitiv.

6 Závěr

Tato práce ukazuje neurčité tvary slovesné jako prostředky vyjádření druhého sdělení v češtině, němčině a ruštině. Provedené analýzy umožňují porovnat nejen možnosti jejich využití, ale nepřímo ukazují také jejich četnost a konkurující konstrukce. Metodou srovnání byla manuální analýza na základě dat z paralelního korpusu InterCorp zaměřená na ekvivalenty jednotlivých neurčitých tvarů slovesných ve sledovaných jazycích. Z důvodu omezeného rozsahu německých, a především ruských textů v tomto korpusu byly do analýzy zahrnuty i překlady ze „třetích“ jazyků. Korpusové analýzy umožňují provádět výzkum na velkém množství dokladů, jejichž získání bylo u jevů s nízkou frekvencí v textu pomocí starších metod obtížné. V případě této práce se však nejedná o analýzu vycházející ze statistických dat, která korpus poskytuje, ale z konkrétních rozborů jednotlivých dokladů. Díky tomu bylo možné z analýzy vyloučit homonymní (např. adjektivizované) nebo chybně označované tvary, a především porovnat způsoby řešení v jednotlivých jazycích. Manuální analýza také umožnila popsat nejen gramatické, ale i negramatické prostředky (kompozici), které jazyky využívají, a také situace, kdy některým tvarům neodpovídají žádné tvary v druhém jazyce, tj. výskyt tzv. nulového analogon. Analýzy zahrnovaly přechodníky, přičestí a infinitivy v ruštině; přechodníky, přičestí (tzv. verbální adjektiva), infinitivy a verbální substantiva v češtině a participia, infinitivy a substantivizované infinitivy v němčině.

Sledované jazyky mají k dispozici víceméně podobné systémove prostředky, které se však využívají v různé míře a v různých syntaktických funkcích. Analýza ukázala nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která jsou využívána ve vyšší míře. Volba konkurujících prostředků závisí na řadě faktorů, zkoumání ekvivalentů ale ukazuje i celkovou tendenci ve výběru jazykových prostředků v daném jazyce. Potvrzuje to rovněž srovnání přechodníků provedené na různě velkých korpusech s různými možnostmi vyhledávání. Tyto analýzy ukazují, že se zásadně neliší zastoupení frekventovaných ekvivalentů a odchylky se vyskytly pouze u rysů

s nižší frekvencí výskytu (viz 3.5.1.1 a 3.5.2.1). Omezení platnosti této analýzy plynou především ze zaměření pouze na psanou formu jazyka, z omezeného počtu textů zahrnutých do korpusu a nízké variability těchto textů, mezi nimiž byly především beletristické a žurnalistické texty. Nicméně i starší analýzy (především Dvořák 1983, Svoboda 1962) se opírají o beletrii a zahrnují omezený okruh autorů. Z ekvivalentů, které byly popsány výše, vyplývá nepřímo různá **frekvence** užití jednotlivých tvarů, vzájemná **konkurence** různých prostředků v rámci jazyka, a konečně na jejich základě lze vyvodit i určitá **typologická** pozorování.

6.1 Frekvence tvarů mezi ekvivalenty

Frekvence neurčitých tvarů slovesných je obecně vyšší v ruštině i v němčině. **Ruština** má nejširší možnosti užití participií – ruská participia převládala mezi ekvivalenty jak českých, tak německých participií, nižší výskyt měla pouze přičestí přítomná trpná. Ruská participia byla ekvivalentem i pro rozvitá česká participia, tedy tam, kde v němčině odpovídal určitý tvar slovesný. Na rozdíl od češtiny nemá ruština participia na *-льи*, která se v ruštině jako třída adjektivizovala. Jednotlivé tvary těchto adjektiv se však objevily jako ekvivalenty českých participií na *-l*.

Přechodníky jsou v ruštině ve srovnání s češtinou frekventovaným prostředkem, mezi ekvivalenty českých přechodníků se vyskytovaly ve velmi vysoké míře. Ruské přechodníky byly také ekvivalentem německých adverbálních konstrukcí s participií I.

Vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty ruská dějová substantiva na *-ние*, která nejsou v ruštině řazena mezi slovesné tvary. Jak však ukázala analýza, minimálně některá substantiva na *-ние* si zachovala verbální potenciál: vyskytovala se ve vysoké míře mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv i německých substantivizovaných infinitivů, byla druhým nejčastějším ekvivalentem německých infinitivů a v menší míře se objevila i mezi ekvivalenty německých participií I. Jak ukazují i jiné studie, mají dějová substantiva na *-ние* často vyjádřený agent v instrumentálu (Vicherková 2008: 49). I když je u dějových substantiv na *-ние* popsán ústup

verbálních významů (především vidového; viz 4.3.2), stále mají možnost vyjádřit slovesný děj a fungovat jako ekvivalent českých a německých neurčitých tvarů slovesných. Je také možné, že je tato třída heterogenní: existuje určitý omezený počet vysoce frekvencovaných tvarů, které mají silný verbální potenciál, ale jako celek dějová substantiva na *-hue* verbální vlastnosti ztrácejí. To potvrzuje i analýza ekvivalentů ruských dějových substantiv na *-hue* v češtině, zastoupení českých verbálních substantiv bylo poměrně vysoké, stejně tak bylo vyšší zastoupení slovesných tvarů mezi ekvivalenty (13 % slovesných tvarů mezi ekvivalenty v češtině oproti 6,2 % slovesných tvarů mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv v ruštině). Mezi ekvivalenty konkurovala dějovým substantivům na *-hue* dějová substantiva s nulovým sufixem, naopak poměrně nízké zastoupení měla dějová substantiva na *-ka*, přestože ve slovníku jsou tato dějová substantiva druhá nejčastější (Müncho 1995: 111). Rozdíl mezi počtem lemmat a frekvencí se zdá být v tomto ohledu významným ukazatelem (viz také 4.3.2).

Ukázaly se také široké možnosti využití ruského infinitivu, avšak jeho frekvence mezi ekvivalenty byla o něco nižší než frekvence německých infinitivů (konkurenčním tvarem byla právě dějová substantiva na *-hue*). Ruština má především mnoho větných struktur, kde se infinitiv vyskytuje v roli primárního predikátu, často s dativním subjektem a potenciálně s modální modifikací pomocí samostatné částice *бы*. V těchto případech jde o využití nekongruující predikace. Na rozdíl od češtiny jsou zde i široké možnosti užití závislého infinitivu a závislých infinitivních konstrukcí. Ruské infinitivní věty s *чтобы* odpovídaly ve velké míře německým infinitivním konstrukcím s *um*.

V češtině můžeme pozorovat obecně silnou tendenci vyjádřit druhé sdělení ve větě pomocí určitého tvaru slovesného ve větné konstrukci. Určité tvary slovesné převládaly mezi ekvivalenty ruských přechodníků, postpozitivních ruských participií, vysoké zastoupení měly i mezi ekvivalenty německých *sInf* a ruských i německých infinitivů. Z neurčitých tvarů slovesných se aktivně používají přičestí přítomná činná, přičestí trpná a verbální substantiva (infinitiv se vyskytuje převážně v rámci složeného predikátu). Jedná se o tvary,

keré svou formou zcela zapadají do stávajících slovnědruhových paradigmat češtiny (adjektiv a substantiv), umožňují vyjádřit všechny běžné flexivní kategorie substantiva a adjektiva, a nemají ani výraznější syntaktická specifika.

Vysoká shoda byla mezi českými přičestími minulými činnými na *-lý* a německými participii II od intranzitivních sloves (typu *uprchlé ženy / die geflüchteten Frauen; vyhublá tvář / ausgemergeltes Gesicht*). V ruštině se adjektiva na *-л* mezi ekvivalenty objevila okrajově, českým přičestím minulým činným na *-lý* nejčastěji odpovídala ruská přičestí minulá činná a adjektiva. Přičestí minulá činná na *-lý* se mezi ekvivalenty objevilo pouze v jednotkách případů (jako ekvivalent ruského přičestí minulého trpného, přičestí minulého činného a německého participia I a II a jako ekvivalent ruského přechodníku d. v.). Vysoká shoda byla mezi nerozvitými českými přičestími trpnými d. v. a ruským přičestím minulým trpným; u rozvitejších konstrukcí čeština volila častěji vedlejší větu. Přičestí přítomná činná a přičestí trpná jsou v češtině nepříznačové a mají vysoké zastoupení v různých druzích textů. Nízká frekvence přičestí minulých činných mezi ekvivalenty je pravděpodobně ovlivněna i texty zařazenými do korpusu.²⁵⁹ Užívání přičestí minulých činných je také pravděpodobně spojeno s individuálním stylem (Изотов 1993: 23, Giger 2010: 19).

Na rozdíl od ruských dějových substantiv na *-ние* česká verbální substantiva svůj verbální charakter neztrácejí. Česká verbální substantiva se vyskytovala mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů, v nižší míře i mezi ekvivalenty ruských přechodníků, německých i ruských infinitivů a okrajově mezi ekvivalenty německých participií.

Ve srovnání s ostatními sledovanými jazyky měl mezi ekvivalenty nízké zastoupení český infinitiv, který má omezené možnosti užití jako sekundární predikát. Infinitiv se omezeně objevil také mezi ekvivalenty německých substantivizovaných infinitivů.

Přechodníky se aktivně využívají v ruštině, v češtině je jejich použití dlouhodobě příznačové a často souvisí s autorským stylem.

²⁵⁹ Nevyskytovaly se zde např. texty sportovního zpravodajství, kde se PMČ, zdá se, užívají aktivněji a jako neutrální prostředek (nearchaický, popř. neironický) (viz Giger 2010: 19).

Aktivně se využívají především ustrnulé tvary (*nemluvě, nevyjímaje, nehledě*, viz 3.3.2.1). Český přechodník minulý se nevyskytl mezi ekvivalenty ani v jediném případě, v omezené míře se objevily přechodníky přítomné, často se jednalo o absolutní přechodníky.

Němčina měla mezi ekvivalenty nižší zastoupení neurčitých tvarů slovesných než ruština. Vyšší frekvenci měly pouze německé infinitivy.

Vyšší zastoupení měla také německá participia, ovšem především ve své atributivní funkci. Německé participium I převládalo také mezi ekvivalenty českých přechodníků přítomných a vyšší zastoupení mělo i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých. Německá participia byla také nejčastějším ekvivalentem českých a ruských prepozitivních příčestí. V ostatních případech mezi ekvivalenty českých i ruských přechodníků a postpozitivních rozvitých příčestí dominovaly v němčině určité tvary slovesné. Určitý tvar slovesný měl také vyšší zastoupení mezi ekvivalenty ruských a českých infinitivů.

Zajímavé je nízké zastoupení německých substantivizovaných infinitivů mezi ekvivalenty: v nižší míře se objevily pouze mezi ekvivalenty českých verbálních substantiv a okrajově mezi ekvivalenty participií. Jejich nižší frekvence ve srovnání s českými verbálními substantivy i ruskými dějovými substantivy na *-hue* může být způsobena obligatorností některých valenčních doplnění substantivizovaného infinitivu. Naopak vysokou frekvenci měla mezi ekvivalenty německá dějová substantiva, především tvary na *-ung*, která byla nejčastějším ekvivalentem českých verbálních substantiv. V omezené míře se vyskytovala i mezi ekvivalenty českých přechodníků minulých a ruských přechodníků dokonavého vidu, okrajově mezi ekvivalenty ruských i českých příčestí. Německá dějová substantiva na *-ung* mají prediktabilně transformovatelný valenční rámec slovesa, na rozdíl od substantivizovaných infinitivů jsou však jejich doplnění fakultativní.

Velmi produktivním prostředkem byla v němčině kompozice, která se v různé vysoké míře projevovala napříč ekvivalenty všech neurčitých tvarů slovesných. Produktivní byla především u substantivních ekvivalentů, v nižší míře u participií a sloves. Kompozice je

projevem polysyntetického typu, vlastnosti, které jsou v jiných typech vyjádřeny pomocí gramatických prostředků, vyjadřují v tomto typu pouze lexikální jednotky a jejich pořadí. Popela nazývá tento způsob „negramatickým“, neboť vztahy mezi jednotlivými lexémy nejsou explicitně vyjádřeny (Popela 2006: 35, viz také 1.3.1).

6.2 Konkuruující způsoby vyjádření

Ve všech třech jazycích **konkurují** neurčitým tvarům slovesným především určité tvary slovesné – participiím konkurují Vf ve vztažných větách, přechodníkům Vf ve větě hlavní a různých druzích vedlejších vět, především časových, vztažných a podmínkových. Částečně se tím ukazuje důležitost predikativní funkce přechodníkových konstrukcí, protože právě tuto funkci v ekvivalentech zkoumané jazyky nejčastěji reflektují. Naopak nenajdeme mnoho ekvivalentů, které reflektují čistě adverbální (nepredikativní) funkce výchozí přechodníkové konstrukce.

U infinitivů se mezi ekvivalenty u všech sledovaných jazyků ve vysoké míře objevují kromě infinitivních konstrukcí i substantivní tvary, především substantiva s verbálním charakterem (verbální substantiva v češtině, dějová substantiva na *-hue*, v němčině substantiva na *-ung*). Verbální substantiva a dějová substantiva na *-hue* se ve vyšší míře objevovala také mezi ekvivalenty německých participií I. Mezi ekvivalenty přičestí se ve všech jazycích častěji vyskytovala adjektiva, a to především mezi ekvivalenty přítomných participií.²⁶⁰ Vyšší zastoupení měla adjektiva²⁶¹ i v češtině mezi ekvivalenty ruských přičestí minulých činných, přičestí přítomných trpných a mezi ekvivalenty německých nerozvitých participií II. V němčině a ruštině byl častý výskyt adjektivních ekvivalentů mezi ekvivalenty českých přičestí minulých činných na *-lý*, který může ukazovat na oslabený verbální charakter českých přičestí minulých činných na *-lý*; pro jejich vyjádření významu používá němčina

²⁶⁰ Např. u ekvivalentů ruských PPČ v češtině se objevovala adjektiva i tam, kde je české PPČ možné: *korekční/korigující opatření*.

²⁶¹ Do třídy adjektiv zde nejsou zahrnuta tzv. přídavná jména slovesná.

i ruština neslovesný prostředek. Mezi ekvivalenty přičestí se také objevovala v ruštině a němčině substantivizovaná přičestí.

Verbálním tvarům v němčině výrazně konkurovala především dějová substantiva na *-ung*, v ruštině dějová substantiva na *-ние*. Německá dějová substantiva na *-ung* se objevovala i mezi ekvivalenty přičestí, často jako kompozitum.²⁶²

6.3 Typologické shrnutí

U **češtiny**, která je silně flexivním jazykem, se potvrdila tendence vyjadřovat druhé sdělení ve větě pomocí určitého tvaru slovesného v rámci větné struktury. Výjimku tvoří právě zmíněná přičestí trpná, přičestí přítomná činná a verbální substantiva. Jsou to právě ty neurčité tvary slovesné, které se bez problémů zapojují do stávajících paradigmat češtiny, zároveň ovšem přejímají slovesné vlastnosti, jako je vid, fakultativně transformovaná slovesná valence, příp. vyjadřují reflexivní významy a genus verbi. Díky své flexivnosti explicitně vyjadřují syntaktické vztahy: participia kongruencí s řídicím jménem, verbální substantiva rekcí vyjádřenou pádovými koncovkami závislých tvarů (*psaní dopisu, psaní perem*), případně kongruencí (*Petrovo psaní, jeho psaní*). Čeština zde využívá možnosti vyjádřit sekundární predikaci pomocí prostředků, které nejsou v rozporu s morfologickými zákonitostmi flexivního typu. Naopak neflexivní tvary (přechodníky, infinitivy) se jako sekundární predikáty v češtině používají pouze okrajově.²⁶³ Infinitivy se používají především jako součást složeného predikátu s modálními, fázovými, příp. auxiliárními slovesy. Čeština až na výjimky nevyužívá závislé infinitivní věty.

²⁶² Kompozitum jako prostředek polysyntetického typu tak odpovídalo spojení přičestí se substantivem, nejčastěji se tento typ vyskytoval mezi ekvivalenty českých i ruských PPČ: srov. *Schwellemnärkte – rozvíjející se trhy, Entscheidungsträger – rozhodující politici, Bankenaufsichtsbehörde – регулирующие органы*. Ale objevil se i u jiných přičestí: *Opiumprodukte – производимые опиаты*.

²⁶³ Okrajově se používají i PMC, která sice jsou ohebná, ale byla do češtiny přejata z ruštiny a jsou do určité míry příznaková. (Изоров 1993: 84, Giger 2008)

Ruština využívá ze sledovaných jazyků neurčité tvary slovesné v nejvyšší míře, tato tendence vyjádření druhého sdělení ve větě jinak než kongruujícím predikátem je v ruštině podpořena dalšími rysy: ruština má mnoho větných struktur s nekongruující predikací (Акимова 1998, Weiss 1993), využívá řadu konstrukcí na pomezí mezi větou a slovním spojením (přechodníkové, infinitivní konstrukce) a pro vyjádření subjektu nevyužívá jen nominativ. Nekongruující predikace se v ruštině využívá i pro vyjádření primární predikace.²⁶⁴ Neuzítí sponového slovesa ve větné konstrukci *nomen + nomen* je považováno za projev aglutinačního typu (Giger/Vyкупěl 2001: 73), nulová forma *быть* není sice nulovou sponou (v jiném než přítomném čase se nevyskytuje), ovšem je příznaková oproti sponě vyjádřené. V ruštině najdeme také řadu konstrukcí, kde je možné určitý tvar slovesný vynechat (Weiss 1993). Zatímco např. v češtině vypovídá tvar slova o jeho příslušnosti k určitému paradigmatu a o jeho syntaktických vztazích v rámci věty, v ruštině je to často obráceně – zde se aktivizuje „опора на контекст для выявления грамматического значения словоформы“ (Акимова 1998: 87). V současné ruštině dochází k oslabení explicitně vyjádřených syntaktických vazeb (Акимова 1998: 89–93), Weiss v této souvislosti poukazuje na „implicitnost“ ruštiny (Weiss 1993: 79).²⁶⁵ Na snižující se roli flexe v současné ruštině upozorňuje řada autorů (Князев, Акимова), není však zcela jasná interpretace tohoto trendu. Řada nesklonných tvarů oslabuje formální rozlišení příslušnosti ke slovnímu druhu (viz Князев 2007: 177). V ruštině se často nejedná o použití jiného prostředku pro vyjádření gramatického významu, ale o eliminaci flexivních prostředků, které nejsou nahrazeny. Akimova (Акимова 1998: 89–93) nazývá tento jev „syntaktickým analytismem“,²⁶⁶

²⁶⁴ Srov. věty s nulovým tvarem *быть* v přítomnosti, ke kterým patří i řada konstrukcí s modálními predikativy a adjektivy (tyto čeština a především němčina řeší pomocí určitého tvaru modálního slovesa), patří sem i vyjádření posesivních konstrukcí *y + Gen. + (есть)* i infinitivní věty.

²⁶⁵ „... im Russischen werden uns signifikant häufiger grammatische bzw. lexikalische Informationen verschwiegen bzw. indirekt übermittelt als in anderen Sprachen.“ (Weiss 1993: 79)

²⁶⁶ Akimova chápe syntaktický analytismus jako oslabení syntaktických vazeb na různých úrovních syntaxe (Акимова 1998: 88).

Kňazev jej hodnotí jako „izolační“, jeho pojetí se ovšem liší od izolačního typu v rámci Pražské typologie. V definici převzaté od Jachontova chápe izolační jevy jako „отсутствие в языке служебных единиц, выражающих отношения между словами в предложении“ (Князев 2007: 172n.). Řada těchto rysů odpovídá ve Skaličkově pojetí aglutinačnímu typu: velký počet větných vzorců, nominální věty, nevyhraněnost verbálních a nominálních tvarů a přechodné struktury mezi větou a slovním spojením, větou hlavní a vedlejší. V aglutinačních jazycích se také často setkáváme s monoflexí, vyjádřením gramatické kategorie pouze u jednoho členu konstrukce. Stejně tak je pro aglutinační jazyky typická tendence k vytváření analogických uspořádání (viz Skalička 2004: 428). U přičestí se analogicky určitým tvarům slovesným rozvinula opozice aktivních a pasivních tvarů vyjádřená postfixem *-ся* (*Компания строит дом. / Дом строится компанией.: строящийся дом / строящая компания*). Postfix *-ся* tak stejně jako u určitých tvarů slovesných vyjadřuje nejen reflexivnost, ale i pasivní významy (Исаченко 1960: 547). Oslabená diferenciací jména a adjektiva se projevuje častými substantivizacemi, které jsou v ruštině (stejně jako v maďarštině, viz Skalička 2004: 87) velmi rozšířené.²⁶⁷

Projevem izolačního typu je použití částice *бы* s infinitivní konstrukcí, stejně jako spojení se spojkami, které na rozdíl od němčiny nemají přechodný charakter.

Německý systém neurčitých tvarů slovesných má jinou strukturu než systém slovanských jazyků. Především systém participií zahrnuje pouze dva tvary, které vytvářejí nejen temporální opozice,²⁶⁸ ale také opozice aktivních a pasivních významů u tranzitivních sloves, participia mohou vystupovat jak v atributivní, tak adverbiální funkci. Na rozdíl od češtiny i ruštiny má atributivně užitá participium pevnou pozici před jménem, ke kterému se vztahuje (nikoli za ním).

Atributivní participia I v němčině nebývají v mluvnicích vždy zahrnována mezi neurčité tvary slovesné, často se adjektivizují

²⁶⁷ Na vysoké zastoupení substantivizovaných adjektiv a přičestí upozorňuje i Kňazev (Князев 2007: 170).

²⁶⁸ Právě opozice relativních časů u participií je v jazycích poměrně univerzální (Мурашов 2000: 48, Haspelmath 1993: 156).

a také se mezi jejich ekvivalenty objevovala nejčastěji adjektiva. Přesto však v řadě případů vytvářejí sekundárně predikativní jádro, mají při sobě slovesné aktanty a mohou vyjadřovat i reflexivnost. V řadě případů je verbální aktant přímo inkorporován do tvaru přičestí (*grenzüberschreitend, lebensrettend, todbringend*). Participium I může také vyjadřovat modální významy ve spojení s *zu* (*ein nicht zu unterschätzender Vorteil*), stejný prostředek najdeme i u samostatných infinitivních vět (*Einen solchen Vorteil zu unterschätzen!*).

Pro němčinu je typické propojování prostředků různých typů. Popela upozorňuje na to, že pro němčinu je typická kombinace izolačních a flexivních rysů v oblasti konjugace i deklinace (Popela 1996: 81, 83). V oblasti neurčitých tvarů slovesných se neprojevuje flexivní typ (s výjimkou členu substantivizovaného infinitivu) a velkou měrou se využívají především prostředky izolačního typu: patří sem využití konektorů *um/ohne/anstatt/außer*, které uvozují závislé infinitivní věty a pojí se i se jmény, lehká transponovatelnost infinitivu do substantivizovaného infinitivu, pevná pozice participií a pevná pozice infinitivu především v rámci závislých infinitivních vět. Substantivizovaný infinitiv má výrazně verbální charakter, na rozdíl od českých verbálních substantiv jsou jeho aktanty obligatorní, může být negován pomocí *nicht* stejně jako slovesa (tedy nikoli pomocí *Un-*, např. *das Nichteinhalten*) a může také omezeně vyjadřovat reflexivnost. Mezi ekvivalenty měl ovšem substantivizovaný infinitiv nízké zastoupení, jeho možnosti využití jsou ve srovnání s českými verbálními substantivy omezenější a řadu funkcí českých verbálních substantiv přejímají v němčině dějová substantiva na *-ung*.

Mezi aglutinační prostředky patří využití afixu *zu*, který signalizuje především syntakticky závislý infinitiv, a způsob tvoření participií.

Významným prostředkem je i kompozice, která se u neurčitých tvarů slovesných využívá především u participií a substantivizovaných infinitivů a v menší míře i u infinitivů. Pro polysyntetický typ je charakteristická slabá diferenciacie mezi onomaziologickou a syntaktickou rovinou. Popela uvádí, že nejsilnější syntaktický charakter mají adjektivní a participiální kompozita se substantivem nebo slovesem jako prvním komponentem (*stoßgesichert*,

aufsehenerregend) (Popela 1996: 86n.). Syntaktickým konstrukcím je přibližuje i lehkost tvoření – některé druhy kompozit s participií jsou v současné němčině velmi produktivní (*sach-*, *preis-*, *personen-*, *einzelfall-*, *daten-*, *sektor-*, *gesundheits-*, *umwelt-*, *standortbezogen* atd.). Slovesné aktanty jsou v řadě případů inkorporovány přímo do tvaru příčestí nebo substantivizovaného infinitivu, případně infinitivu (*grenzüberschreitend*, *lebensrettend*; *Atemholen*, *Grillenzirpen*; *maschinenschreiben*, *punktschweißen*).

Práce tak ukazuje nikoli potenciálně možná řešení v jazyce, ale řešení, která měla v analýzách významnější zastoupení, a lze předpokládat, že odrážejí tendence současného psaného jazyka. Analýzy ekvivalentů ukazují celkovou tendenci ve výběru jazykových prostředků v daném jazyce. Komplexní zaměření na všechny neurčité tvary slovesné a jejich ekvivalenty poskytuje ucelený pohled na možnosti vyjádření druhého sdělení v češtině, němčině i ruštině. Zároveň ukazuje shody a rozdíly subsystému neurčitých tvarů slovesných u dvou příbuzných jazyků a dvou jazyků v úzkém geografickém i historickém a kulturním kontaktu.

POUŽITÉ ZKRATKY

<i>zu-Inf</i>	infinitiv s <i>zu</i>
PMČ	příčestí minulé činné
PPČ	příčestí přítomné činné
PMT	příčestí minulé trpné
PPT	příčestí přítomné trpné
PMČ(I)	příčestí na <i>-l</i>
n.v.	nedokonavý vid
d.v.	dokonavý vid
PI	Partizip I
P II	Partizip II
FVG	Funktionsverbgefüge
AcI	<i>accusativus cum infinitivo</i>
DS	deverbální substantiva s dějovým významem
VS	verbální substantiva
sInf	substantivizovaný infinitiv
v. v.	vedlejší věta
přech. přít.	přechodník přítomný
přech. min.	přechodník minulý
DS na <i>-hue</i>	dějové substantivum se sufixy <i>-hue/-mue</i>

RESUMÉ

This research paper presents a comprehensive picture of nonfinite verb forms in Russian, Czech and German supported by a corpus analysis based on the parallel corpus InterCorp CNC. Equivalents of each of the nonfinite verb forms were analysed manually in each of the monitored languages. The data obtained served for typological classification focused on nonfinite verb forms as secondary predicates. Different frequencies of the individual forms and mutual competition of various means in language also indirectly result from the analysis.

In Czech we may observe generally a strong tendency to express the semipredication by means of a finite verb form in a sentence structure. As regards nonfinite verb forms, the actively used forms are participle and verbal nouns, i.e. forms which relate to the existing partofspeech paradigms. Due to being inflectional they express explicitly syntactic relations. Czech uses the possibility to express the secondary predication by means that are not contrary to morphological regularities of the inflectional type.

Russian uses actively all the nonfinite verb forms. A high frequency among the equivalents was also recorded for Russian event nominals ending with *-ние*, which are not classified as verb forms in Russian. Nevertheless, the analysis proved that at least some nouns ending with *-ние* retained the verbal potential. In current Russian, explicitly expressed syntactic relations are getting weaker, and also constructions with nonfinite verb forms show a number of agglutinative features.

Regarding German, typical of this language is interconnecting means of various types. In the field of nonfinite verb forms, the type which is applied more frequently is the isolating type. The substantivized infinitive has a significant verbal character, however, it had a low level of representation among equivalents, contrarily, event nominals ending with *-ung* showed a higher level of representation. In German a highly productive means was polysynthesis which manifested itself in different levels across the equivalents of all nonfinite verb forms.

The paper thus demonstrates not those potentially possible solutions in a language, but solutions that are applied in a higher degree. The equivalent analyses point to a general tendency in selecting language means in the relevant language. Complex focus on all non-finite verb forms and their equivalents provides a comprehensive picture of possibilities to express semipredication in Russian, Czech and German.

Key words: Czech, Russian, German, participle, infinitive, transgressive, verbal noun, substantivized infinitive, typology, equivalent

RESUMÉ

Die vorliegende Arbeit bietet einen zusammenfassenden Überblick über die infiniten Verbformen im Tschechischen, Deutschen und Russischen, wobei sie sich auf eine Korpusanalyse auf der Grundlage des Parallelkorpus InterCorp des Tschechischen Nationalkorpus stützt. Manuell wurden Äquivalente jeder einzelnen infiniten Verbform in jeder der untersuchten Sprachen untersucht. Weiter wurden die infiniten Verbformen anhand der erhobenen Daten als sekundäre Prädikate typologisch klassifiziert. Aus dieser Analyse ergeben sich indirekt auch Angaben über unterschiedliche Häufigkeiten der einzelnen Formen und über die Konkurrenz verschiedener Sprachmittel innerhalb einer Sprache.

Das **Tschechische** weist allgemein eine starke Tendenz auf, eine untergeordnete Prädikation im Satz mit Hilfe einer finiten Verbform in einer Satzkonstruktion auszudrücken. Von den infiniten Verbformen werden aktiv Adjektivpartizipien und Verbalsubstantive verwendet, d. h. diejenigen Formen, die mit den bereits bestehenden Paradigmen anderer Wortarten übereinstimmen. Diese infiniten Verbformen können auf Grund ihres flektierenden Sprachbaus explizit syntaktische Beziehungen ausdrücken. Auf diese Weise nutzt das Tschechische die Möglichkeit aus, sekundäre Prädikationen mit jenen Sprachmitteln auszudrücken, die den morphologischen Gesetzmäßigkeiten des flektierenden Typs nicht widersprechen.

Im **Russischen** werden alle infiniten Verbformen relativ häufig verwendet. Auch die russischen deverbalen Ableitungen auf *-nue* weisen unter den Äquivalenten eine hohe Frequenz auf, im Unterschied zum Tschechischen werden diese Substantive im Russischen nicht als infinite Verbformen klassifiziert. Wie die Korpusanalyse allerdings zeigt, haben mindestens einige Ableitungen auf *-nue* ihr verbales Potential bewahrt. Im modernen Russischen wird die Tendenz zum expliziten Ausdruck der syntaktischen Beziehungen abgeschwächt und dieser Abschwächung entsprechen auch die Konstruktionen mit den infiniten Verbformen, die mehrere agglutinierende Merkmale aufweisen.

Das Kombinieren von mehreren Sprachtypen ist charakteristisch für das **Deutsche**. Im Bereich der infiniten Verbformen setzt sich vor allem der isolierende Typ markanter durch. Der substantivierte Infinitiv zeichnet sich deutlich durch seinen verbalen Charakter aus, er tritt allerdings unter den Äquivalenten eher selten auf. Eine höhere Frequenz hatten dagegen Ableitungen auf *-ung*. Die Polysynthese ist vergleichsweise produktiv im Deutschen und kommt in unterschiedlichem Maße quer durch Äquivalente aller infiniten Verbformen zum Ausdruck.

Die vorliegende Arbeit stellt nicht alle potentiell möglichen Lösungen dar, sondern diejenigen Lösungen, die in den untersuchten Sprachen in signifikantem Maße verwendet werden. Die Analysen der Äquivalente belegen eine allgemeine Tendenz in der Auswahl der Sprachmittel in der jeweiligen Sprache. Die Orientierung auf alle infiniten Verbformen und deren Äquivalente ermöglicht es, einen umfassenden Blick auf die Ausdrucksmöglichkeiten der zweiten Prädikation im Russischen, Tschechischen und Deutschen zu bieten.

Schlüsselwörter: Tschechisch, Russisch, Deutsch, Partizip, Infinitiv, Verbalsubstantiv, substantivierter Infinitiv, Sprachtypologie, Äquivalent

РЕЗЮМЕ

Данная работа дает комплексный взгляд на неличные формы глагола в чешском, немецком и русском языках, основанный на анализе корпусного материала параллельного корпуса InterCorp ČNK. В рамках корпусного анализа были для каждой неличной формы глагола рассмотрены эквиваленты в каждом из исследуемых языков. Кроме того, полученные данные стали основой типологической классификации неличных форм глагола как средств вторичной предикации. Анализ также косвенно показывает разную частотность каждой исследуемой формы и взаимную конкуренцию разных языковых средств в рамках одного языка.

В **чешском** языке наблюдается общая тенденция к выражению второго сообщения в предложении при помощи личной формы глагола в структуре предложения. Среди неличных форм активно используются причастия и т. наз. вербальные субстантивы, т.е. формы, совпадающие со существующими частеречными парадигмами. Данные формы благодаря своей флективной природе способны выражать также синтаксические отношения. Таким образом, чешский язык широко пользуется возможностью выражать вторичную предикацию при помощи средств, не противоречащих морфологическим закономерностям флективного типа.

В **русском** языке весьма активно используются все неличные формы глагола. Кроме того, высокую частотность среди эквивалентов имели также русские отглагольные существительные на *-ние*, которые в русском языке не рассматриваются как неличные формы глагола. Несмотря на это, анализ показал, что по крайней мере некоторые существительные на *-ние* сохраняют свой глагольный потенциал. В современном русском языке наблюдается тенденция к ослаблению эксплицитно выраженных синтаксических отношений и данной тенденции соответствуют также конструкции с неличными формами глагола, обладающие рядом агглютинативных черт.

Для **немецкого** языка характерно соединение и комбинация различных типологических средств. В области неличных форм глагола особенно выделяется изолирующий тип. Субстантивированный инфинитив носит определенно глагольный характер, однако, среди эквивалентов он появлялся относительно редко. Более высокую частотность, напротив, имели отглагольные существительные на *-ung*. Очень продуктивным средством является в немецком языке полисинтез, который проявлялся в разной степени у всех эквивалентов неличных форм глагола.

Итак, в монографии показаны не потенциально возможные решения в языке, а решения, встречающиеся в данном языке в большей мере. Анализ эквивалентов показывает общую тенденцию в выборе языковых средств в данном языке. Комплексная направленность исследования на все неличные формы глагола и их эквиваленты предоставляет полный обзор возможных выражений второго сообщения в русском, чешском и немецком языках.

Ключевые слова: чешский, русский, немецкий, причастие, инфинитив, деепричастие, отглагольное существительное, субстантивированный инфинитив, типология, эквивалент

LITERATURA

Primární zdroje

- CroCo: Cross-linguistic corpora, projekt dostupný z WWW: http://fr46.uni-saarland.de/croco/index_en.html
- Jerome: Chlumská, L. (2013), *Jednojazyčný srovnatelný korpus pro výzkum překladové češtiny*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- syn2015: Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kovářiková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondříčka, P. – Zasina, A.: *syn2015: reprezentativní korpus psané češtiny*, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- ORAL2013: Benešová, L. – Křen, M. – Waclawičová, M., reprezentativní korpus neformální mluvené češtiny, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- SYN2013PUB: Křen, M. – Hnátková, M. – Jelínek, T. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H.: *SYN2013PUB: korpus psané publicistiky*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2013. Dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- syn v8: Křen, M. – Cvrček, V. – Čapka, T. – Čermáková, A. – Hnátková, M. – Chlumská, L. – Jelínek, T. – Kovářiková, D. – Petkevič, V. – Procházka, P. – Skoumalová, H. – Škrabal, M. – Truneček, P. – Vondříčka, P. – Zasina, A.: *Korpus SYN, verze 8 z 12. 12. 2019*. Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha 2019. Dostupný z WWW: <https://www.korpus.cz>
- InterCorp CZ: Rosen, A. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – čeština*, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- InterCorp DE: Dovalil, V. – Káňa, T. – Peloušková, H. – Zbytovský, Š. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – němčina*, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>
- InterCorp RU: Rajnochová, N. – Runštuková, N. – Vavřín, M.: *Korpus InterCorp – ruština*, Ústav Českého národního korpusu FF UK, Praha, dostupný z WWW: <http://www.korpus.cz>

НКРЯ: Национальный корпус русского языка, dostupný z WWW: <http://www.ruscorpora.ru/>

Sekundární literatura

- Abney, S. P. (1987): *The English Noun Phrase in Its Sentential Aspect*, Ph.D. diss., MIT Press, Cambridge, Mass.
- AG (2013): Štícha F. a kol., *Akademická gramatika spisovné češtiny*, Academia, Praha.
- Aijmer, K. – Altenberg, B. (2002): Zero translations and cross-linguistic equivalence: Evidence from the English-Swedish Parallel Corpus, in: *From the COLT's mouth... and others. Language corpora studies in honour of Anna-Brita Stenström*, L. E. Breivik – A. Hasselgren (eds.), Rodopi, Amsterdam, New York, 19–41.
- Altenberg, B. (1999): Adverbial connectors in English and Swedish: Semantic and lexical correspondences, in: *Out of corpora. Studies in honour of Stig Johansson*, H. Hasselgård – S. Oksefjell (eds.), Rodopi, Amsterdam, Atlanta, 249–268.
- Altenberg, B. – Granger, S. (2002): Recent trends in cross-linguistic lexical studies, in: *Lexis in Contrast: Corpus-based Approaches*, B. Altenberg – S. Granger (eds.), John Benjamins, Amsterdam, 3–48.
- Altmann G. – Lehfeldt, W. (1973): *Allgemeine Sprachtypologie, Prinzipien und Messverfahren*, Fink, München.
- Auerspergová, M. (2013): Jazyk studentů ekonomie – Czenglish?, in: *Acta Oeconomica Pragensia* 4, Vysoká škola ekonomická, Praha, 86–93.
- Behr, I. (1994): Können selbständige Partizipialsätze ein Subjekt haben?, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 231–246.
- Behr, I. (2005): Infinitivgruppen in verblosen Sätzen, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, J.-F. Marillier – C. Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen, 163–178.
- Bech, G. (1983): *Studien über das deutsche verbum infinitum*, Niemeyer, Munksgaard, Tübingen.
- Berger, T. (2002): *Deutsche Einflüsse auf das grammatische System des Tschechischen*, dostupné z WWW: <https://homepages.uni-tuebingen.de//tilman.berger/Publikationen/BergerCottbus.pdf>
- Berger, T. (2009): Einige Bemerkungen zum tschechischen Absentiv, in: *Von grammatischen Kategorien und sprachlichen Weltbildern – Die Slavia von*

- der Sprachgeschichte bis zur Politsprache*, T. Berger – M. Giger – S. Kurt – I. Mendoza, Otto Sagner, München, Wien, 9–28, dostupné z WWW: <http://hdl.handle.net/10900/46589>
- Biber, D. (1993): Using Register-Diversified Corpora for General Language Studies, in: *Computational Linguistics* 19, 2, 219–241.
- Bierwisch, M. (2008): Nominalization – Lexical and Syntactic Aspects, in: *Quantification, definiteness, and Nominalization*, Oxford Studies in Theoretical Linguistics 2, A. & M. Rathert Giannakidou (eds.), Oxford University Press, Oxford, 281–320.
- Bisang, W. (1995): Verb serialization and converbs-differences and similarities, in: *Converbs in Cross-Linguistic Perspective*, M. Haspelmath – E. König (eds.), De Gruyter, Berlin, New York, 137–189.
- Blume, K. (2004): *Nominalisierte Infinitive*, Niemeyer, Tübingen.
- Boček, V. (2009): Einige Bemerkungen zur Prager Typologie und der integralen Typologie, in: *Recherches fonctionelles et structurales 2009*, LINCOM Europa, München, 81–92.
- Boček, V. (2010): Typologie Josepha H. Greenberga a pražské školy aneb možnosti, které čekají, in: *Užívání a prožívání jazyka. K 90. narozeninám Františka Daneše*. S. Čmejrková – J. Hoffmannová – E. Havlová (eds.), Karolinum, Praha, 51–56.
- Buscha, J. – Zoch, I. (1992): *Der Infinitiv*, Langenscheidt, Berlin, München 1992.
- Cook, P. – Ørnes, B. (2010): Coherence with adjectives in German, in: *Proceedings of the 17th International Conference on Head-Driven Phrase Structure Grammar*, S. Müller (ed.), Université Paris Diderot, Paris, 122–142.
- Croft, W. (2001): *Radical Construction Grammar*. Oxford University Press, Oxford.
- Damborský, J. (1967): *Partizipium L-ové ve slovanštině*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa.
- Derzhanski, I. – Kotsyba, N. (2008): The Category of Predicatives in the Light of Consistent Morphosyntactic Tagging of Slavic Languages, in: *Lexicographic Tools and Techniques: Proceedings of the MONDILEX First Open Workshop*, IITP RAS, Moscow, 68–79.
- Dittmer, A. (1983): Über das Partizip I im Deutschen, in: *Kopenhagener Beiträge zur Germanistischen Linguistik* 21, Akademisk Forlag, Kopenhagen, 93–116.
- Dobrushina, N. R. (2015): The verbless subjunctive in Russian, in: *Scando-Slavica* 61, 1, 73–99.

- Dobrovský, J. (1809): *Ausführliches Lehrgebäude der böhmischen Sprache, zur gründlichen Erlernung derselben für Deutsche, zur vollkommenern Kenntniß für Böhmen*, Johann Herrl, Prag.
- Dryer, M. (1997): Are grammatical relations universal?, in: *Essays on language function and language type*, J. L. Bybee – J. Haiman – S. A. Thompson (eds.), Benjamins, Amsterdam, 115–143.
- Duden (1998): *Die Grammatik*, Bibliographisches Institut, Mannheim.
- Đurovič, L. (2005): Система причастных и деепричастных форм современного русского литературного языка, in: *Vybrané štúdie II*, Veda, Bratislava, 157–167.
- Dvořák, E. (1983): Přechodníkové konstrukce v nové češtině, in: *Acta Universitatis Carolinae, Philologica*, Univerzita Karlova, Praha.
- Dvořák, V. (2017): Verbální substantivum, in: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INFINITIV>
- Eisenberg, P. (1998): *Grundriß der deutschen Grammatik*. Bd. 1, Metzler, Stuttgart, Weimar.
- Engel, U. (1994): *Syntax der deutschen Gegenwartssprache*, Erich Schmidt Verlag, Berlin.
- Engel, U. (1996): *Deutsche Grammatik*, Julius Groos Verlag, Heidelberg.
- Erich, V. (1991): Nominalisierungen, in: *Semantik. Ein internationales Handbuch*, A. v. Stechow – D. Wunderlich (eds.), De Gruyter, Berlin, New York, 441–458.
- Esau, H. (1971): Some facts about German nominalization, in: *Neophilologus* 55, 150–156.
- ESČ (2002): *Encyklopedický slovník češtiny*, P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), Nakladatelství lidové noviny, Praha.
- Faucher, E (1994): Partizip oder Adjektiv? Partizip oder Infinitiv? Benennungs- und Abgrenzungsfragen, in: *Partizipien und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 1–18.
- Fuhrhop, N (2009): *Zwischen Wort und Syntagma: Zur grammatischen Fundierung der Getrennt- und und Zusammenschreibung*, Niemeyer, Tübingen.
- Fuhrhop, N. – Teuber, O. (2000): Das Partizip 1 im Deutschen, in: *ZAS Papers in Linguistics* 16, 100–114, dostupné z WWW: http://www.zas.gwz-berlin.de/fileadmin/material/ZASPiL_Volltexte/zp16/zaspil16-fuhrhop-teuber.pdf
- Gast, V. – Levshina, N. (2014): Motivating w(h)-clefts in English and German: A hypothesis-driven parallel corpus study, in: *Frequency, Forms and Functions of Cleft Constructions in Romance and Germanic. Contrastive*,

- Corpus-Based Studies*, A.-M. de Cesare (ed.), de Gruyter Mouton, Berlin, 377–414, dostupné z WWW: http://www.personal.uni-jena.de/~mu65qev/papdf/gast_levshina_subm.pdf
- Gebauer, J. (1929): *Historická mluvnice jazyka českého IV., Skladba*, Česká akademie věd a umění, Praha.
- Giger, M. – Vykypěl, B. (2001): Die Typologie des Litauischen und des Lettischen (mit einem allgemeinen Ausblick zu den Perspektiven der Prager Typologie), in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity A 49*, Masarykova univerzita, Brno, 45–86.
- Giger, M. (1999): Prechodné miesto slovenčiny medzi západoslovanskými jazykmi z typologického hľadiska: syntax, in: *Varia VIII*, Slovenská jazykovedná spoločnosť pri SAV, Bratislava, 203–214.
- Giger, M. (2003): *Resultativkonstruktionen im modernen Tschechischen (unter Berücksichtigung der Sprachgeschichte und der übrigen slavischen Sprachen*, Peter Lang, Bern etc.
- Giger, M. (2008): Partizipien als Exportschlager. Zum Einfluss des Russischen auf andere slavische Sprachen im 19. Jhd., in: *Slavistische Linguistik 2006/2007*, P. Kosta – D. Weiss (eds.), Otto Sagner, München, 125–152.
- Giger, M. (2010): Přičestí minulé činné na -(v)ší v dnešních českých publicistických textech, in: *Korpus – gramatika – axiologie 1*, Univerzita Hradec Králové, Hradec Králové, Praha, 4–23.
- Giger, M. (2021): Aspektuelle Funktionen tschechischer Aktivpartizipien (am Beispiel des imperfektiven Partizips Präteritum aktiv), in: *Festschrift für Tilmann Berger*, v tisku.
- Greenberg, J. H. (1960): A Quantitative Approach to the Morphological Typology of Language, in: *International Journal of American Linguistics 26*, The University of Chicago Press, 178–194.
- Grimshaw, J. (1991): *Argument Structure*, MIT Press, Cambridge, Mass.
- Hackmack, S. (2000): Prädikation und sekundäre Prädikation, in: *Prädikation. Bremer Linguistik Workshop*. Band 2, S. Hackmack – K. H. Wagner (eds.), Institut für Allgemeine und Angewandte Sprachwissenschaft Bremen, Bremen, 1–21.
- Haider, H. (2010): *The Syntax of German*, Cambridge University Press, Cambridge.
- Hansen, B. (2010): Another Piece of the Infinitive Puzzle: the Czech Frustrative Construction *ne a ne zapršet*, in: *Karlík a továrna na lingvistiku*, A. Bičan a kol. (eds.), Masarykova univerzita, Brno, 166–179.
- Hartung, L. (1983): *Deutsche und finnische Infinitive im Vergleich*, Akademie der Wissenschaften der DDR, Berlin.

- Hartung, W. (1967): *Die Zusammengesetzten Sätze des Deutschen*, Akademie Verlag, Berlin.
- Haspelmath, M. (1993): Passive Participles across Languages, in: *Voice: Form and function*, B. A. Fox – P. J. Hopper (eds.), John Benjamins, Amsterdam, 151–177.
- Haspelmath, M. (1995): The converb as a cross-linguistically valid category, in: M. Haspelmath – E. König (eds.), *Converbs in cross-linguistic perspective*, Mouton De Gruyter, Berlin, 1–55.
- Haspelmath, M. (2007): Pre-established categories don't exist: Consequences for language description and typology, in: *Linguistic Typology* 11–1, De Gruyter, 119–132.
- Haspelmath, M. (2010): Comparative concepts and descriptive categories in crosslinguistic studies, in: *Language* 86, 3, LSA, 663–687.
- Havránek, B. – Jedlička A. (1960): *Česká mluvnice*, SPN, Praha.
- Helbig, G. – Buscha, J. (1981): *Deutsche Grammatik*, VEB Verlag Enzyklopädie Leipzig, Leipzig.
- Holk, A. (1953): *The Semantic Spectrum of the Russian Infinitive*, A. J. Sijthoff, Leiden.
- Hopper, P. – Thompson S. (1984): The Discourse Basis of Lexical Categories in Universal Grammar, in: *Language* 60, 3, LSA, 703–752.
- Hrabě V. (1955): O používání přídavných jmen slovesných přítomných a minulých tvořených od sloves nedokonavých v ruštině a češtině, in: *Ruský jazyk* 5, Praha, 377–382.
- Hrabě, V. (1957): O polovětné vazbě a vedlejší predikaci, in: *Čs. rusistika II*, Nakl. Čs. akademie věd, Praha, 381–396.
- Hrabě, V. (1964): *Polovětné vazby a kondenzace „druhého sdělení“ v ruštině a češtině*, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha.
- Chlumská, L. (2015): *Překladová čeština a její charakteristiky*, dizertační práce FF UK, dostupné z WWW: <https://is.cuni.cz/webapps/zzp/detail/105496/>
- Chomsky, N. (1957): *Syntactic Structures*, Mouton, The Hague, Paris.
- Chomsky, N. (1970): Remarks on Nominalizations, in: *Readings in English Transformational Grammar*, Ginn, Boston, 184–221.
- Isačenko, A. V. (1982): *Die russische Sprache der Gegenwart* 1, Formenlehre, München.
- Jelínek, M. (1963): Podstatná jména slovesná se zvrtným zájmenem, in: *Naše řeč* 46, 229–236.

- Jelínek, M. (1966): Funkce a vývoj syntaktických kondenzátorů v slovanských jazycích, in: *Otázky slovanské syntaxe II, Sborník symposia „Strukturní typy slovanské věty a jejich vývoj“*, J. Bauer (ed.), Universita J. E. Purkyně, Brno, 389–395.
- Jelínek, M. (1967): Jména dějová, in: *Tvoření slov v češtině 2*, M. Dokulil – J. Kuchař – F. Daneš (eds.), Academia, Praha, 562–653.
- Jelínek, J. – Bečka, J. – Těšitelová, M. (1961): *Frekvence slov, slovních druhů a tvarů v českém jazyce*, SPN, Praha.
- Johanson, L. (1995): On Turcic converb clauses, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, M. Haspelmath – E. König (eds.), De Gruyter, Berlin, New York, 313–348.
- Johansson, S. (2007): *Seeing through Multilingual Corpora. On the use of corpora in contrastive studies*. John Benjamins, Amsterdam, Philadelphia.
- Kaczmarek, E. (2019): *Metody ustalania ekwiwalentów czasowników wyrażających stany emocjonalne w przekładzie czesko-polskim na materiale z korpusu równoległego InterCorp*, Wydział Polonistyki Uniwersytetu Warszawskiego, Warszawa.
- Kann, H.-J. (1974): Wortbildungsmuster neuer gemeinsprachiger Verben, in: *Muttersprache* 84, 151–163.
- Karlík, P. (2004): Mikrosyntax českých deverbálních jmen, in: *Sborník prací filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 52, Brno, 71–81.
- Karlík, P. – Nübler, N. (1998). Poznámky k nominalizaci v češtině, in: *Slovo a slovesnost* 59, 105–112, citováno z http://kramerius.lib.cas.cz/search/i.jsp?pid=uuid:aec90eb8-530d-11e1-801a-005056a60003#periodical-periodicalvolume-periodicalitem-page_uuid:d2897744-530d-11e1-2755-001143e3f55c
- Karlík, P. – Veselovská, L. (2009): Infinitive Puzzle, in: *Czech in Formal Grammar*, M. Ziková – M. Dočekal (eds.), Lincom, München, 197–213.
- Karlík, P. (2002): Ještě jednou k českým deverbálním substantivům, in: *Čeština – univerzálie a specifika* 4, Z. Hladká – P. Karlík (eds.), Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 13–23.
- Karlík, P. (2004): Mají dějová substantiva slovesný rod?, in: *Čeština – univerzálie a specifika* 5, Z. Hladká – P. Karlík (eds.), Nakladatelství Lidové noviny, Praha, 33–46.
- Karlík, P. (2007): Několik drobných poznámek k dějovým jménům, in: *Sborník prací Filozofické fakulty brněnské univerzity*, A 55, Brno, 235–246.

- Karlík, P. (2017a): Přechodník, in: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PŘECHODNÍK>
- Karlík, P. (2017b): Participium, in: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/PARTICIPIUM>
- Kiss, T. (2005): Subjektselektion bei Infinitiven, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, J.-F. Marillier – C. Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen, 115–132.
- Knobloch, C. (2002): Zwischen Satz-Nominalisierung und Nennerivation: -ung-Nomina im Deutschen, in: *Sprachwissenschaft* 27(3), 333–362.
- Koenig, J.-P. – Davis, A. R. (2004): Raising doubts about Russian impersonals, in: *Proceedings of the 11th International Conference on Head-Driven Phrase Structure Grammar*, S. Müller (ed.), Center for Computational Linguistics, Katholieke Universiteit Leuven, Leuven, 140–150.
- Komárek, M. (2006): *Příspěvky k české morfologii*, Periplus, Olomouc.
- König, E. (1995): The meaning of converb constructions, in: *Converbs in Cross-Linguistic perspective*, M. Haspelmath – E. König (eds.), De Gruyter, Berlin, New York, 57–96.
- Kopečný F. (1958a): Přišedší, zahynuvší – příšlý, zahynulý (Příspěvek k problému slovanského přičestí l-ového), in: *Славянская филология* 2, 138–163.
- Kopečný, F. (1958b): *Základy české skladby*, SNP, Praha.
- Kopečný, F. (1962): *Slovesný vid v češtině*, ČAV, Praha.
- Křížková, H. (1968): Substantiva s dějovým významem v ruštině a v češtině, in: *Kapitoly ze srovnávací mluvnice ruské a české III. O ruském slovese*, Academia, Praha, 81–152.
- Kukla, J. (2013): *Das Verb und sein Abstraktum im Russischen*, Otto Sagner, München, Berlin, Washington, D. C.
- Labanauskaitė, R. (2001): Der substantivierter Infinitiv als Nomen actionis im Deutschen und Italienischen im Vergleich zu den Nomina actionis im Litauischen und Russischen, in: *žmogus ir žodis* III, Vilnius, 84–92, dostupné z WWW: <http://www.biblioteka.vpu.lt/zmogusirzodis/PDF/svetimosioskalbos/2001/lab84-92.pdf>
- Lees, R. (1960): *The Grammar of English Nominalizations*, Mouton, Haag.
- Lenz B. (1993): Probleme der Kategorisierung deutscher Partizipien, in: *Zeitschrift für Sprachwissenschaft* 12, Mouton De Gruyter, 1, 39–76.
- Madariaga, N. (2011): Infinitive clauses and dative subjects in Russian, in: *Russian Linguistics*, 35(3), 301–329.

- Marillier, J. (1994): Was sind Partizipien?, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 19–32.
- Marková, M. (1990): Polopredikativní konstrukce přechodníkové a jejich konkurenty jako prostředky funkčně sémantické a stylistické diferenciacie, in: *Filologické studie XVIII*, Univerzita Karlova, Praha, 21–44.
- Marková, M. (1967): K problematice tzv. polopredikativních konstrukcí, in: *Slovo a slovesnost* 28, 3, 245–255, dostupné z WWW: http://sas.ujc.cas.cz/archiv.php?art=1540#_ftn5
- Marková, M. (1981): K vymezení polopredikativních konstrukcí, in: *Filologické studie XI*, Univerzita Karlova, Praha, 63–75.
- Marschall, G. R. (2005): Die nominale Seite des Infinitivs: Bemerkungen zu einer hybriden Form, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, J.-F. Marillier – C. Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik, sv. 22, Tübingen, 21–30.
- Martinková, M. (2014): K metodologii využití paralelních korpusů v kontrastivní lingvistice, in: *Naše řeč* 97, 4–5, 270–285.
- Mathesius, V. (1911): O potenciálnosti jevů jazykových, in: *Věstník Královské české společnosti nauk, třída filosoficko-historicko-jazykozpytná*, č. 2. [Reprint in: V. Mathesius (1982): Jazyk, kultura a slovesnost, E. Vachek – J. Macek. (eds.), Praha, 9–28]
- Mathesius, V. (1966): Řeč a sloh, in: *Čtení o jazyce a poesii*, B. Havránek – J. Mukařovský (eds.), Družstevní práce, Praha, 13–97.
- Mathesius, V. (1975): *A Functional Analysis of Present Day English on a General Linguistic Basis*, Academia, Praha.
- Maurice, F. (1996): *Der modale Infinitiv in der modernen russischen Standardsprache*, Otto Sagner, München, dostupné z WWW: <http://digi20.digitale-sammlungen.de/de/fs1/object/goToPage/bsb00051904.html?pageNo=6>
- MČ 1 (1986): *Mluvnice češtiny 1*, Academia, Praha.
- MČ 2 (1986): *Mluvnice češtiny 2*, Academia, Praha.
- Meibauer, J. (2002): Lexikon und Morphologie, in: *Einführung in die germanistische Linguistik*, J. Meibauer – U. Demske – J. Geilfuß-Wolfgang – J. Pafel – K. H. Ramers – M. Rothweiler – M. Steinbach (eds.), Metzler, Stuttgart, 15–69.
- Moore, J. – Perlmutter D. M. (2002): Language-Internal Explanation: The Distribution of Russian Impersonals, in: *Language* 78, 4, LSA, 619–650.
- Müller, S. (2008): Depictive secondary predicates in German and English, in: *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, Ch. Schroeder – G. Hentschel – W. Boeder (eds.), BIS, Oldenburg, 255–275.

- Müncho, A. (1995): *Studien zu Bildung und Gebrauch von Nomina Actionis im modernen Russisch*, LIT, Münster.
- Nádeníček, P. (2004): Několik postřehů k vnitřní struktuře a mikrosyntaxi verbálních substantiv podle SYN2000, in: *Korpus jako zdroj dat o češtině*, P. Karlík (ed.), Masarykova univerzita, Brno, 127–133.
- Nedjalkov, V. P. (1995): Some typological parameters of converbs, in: *Converbs in Cross-Linguistic Perspective*, M. Haspelmath – E. König (eds.), De Gruyter, Berlin, New York, 97–136.
- NESČ: *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*, P. Karlík – M. Neukula – J. Pleskalová (eds.), dostupné z WWW: <https://www.czechency.org/slovník/INFINITIV>, poslední přístup: 18. 2. 2019.
- Newmeyer, J. F. (2001): The Prague School and North American Functionalist Approaches to Syntax, in: *Journal of Linguistics* 37, 1, Cambridge University Press, Cambridge, 101–126.
- Ocelák, R. (2010): Časový význam aktivních deverbativních adjektiv typu *-ící/-oucí* a *-(v)ší*, in: *Naše řeč* 93, 3, 125–138.
- Panenova, J.: Такис в чешском языке, in: *Такис в славянских языках*. (v tisku).
- Pasch, R. et al (2003): *Handbuch der deutschen Konnektoren*, De Gruyter, Berlin.
- Paul, H. – Maslova, N. (1999): *Partizipien und Partizipialsätze aus kontrastiver deutsch-russischer Sicht*, Beiträge zur Slavistik 41, Peter Lang, Frankfurt, Berlin, Brüssel, New York, Wien.
- Pazel'skaja, A. (2012): Verbal prefixes and suffixes in nominalization: Grammatical restrictions and corpus data, in: *The Russian Verb*, Oslo Studies in Language 4(1), A. Grønn – A. Pazelskaya (eds.), 245–261, dostupné z WWW: <https://www.journals.uio.no/index.php/osla/article/viewFile/153/274>.
- Pergler, J. (2017): K funkčnímu využití verbálních substantiv ve staré a střední češtině, in: *Bohemica Olomucensia* 9, 56–70.
- Poitou, J. (1994): Morphologische Analyse und Kategorisierung der Partizipien, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 109–120.
- Poitou, J. (2005): Zum Status des Infinitivs (reiner Infinitiv und zu-Infinitiv), in: *Der Infinitiv im Deutschen*, J.-F. Marillier – C. Rozier (eds.), řada Eurogermanistik 22, Stauffenburg Verlag, Tübingen, 31–46.
- Poitou, J. (2014): Zwischen Verb und Nomen – der Infinitiv, in: *Nomina und Verba im Zusammenspiel*, H. Quintin – J.-F. Marillier (eds.), řada Eurogermanistik 28, Stauffenburg Verlag, Tübingen, 85–99.

- Poldauf, I. (1954): Infinitiv v angličtině, in: *Časopis pro moderní filologii* 36, 9–23.
- Popela, J. (1985): K otázce kombinace typologických vlastností v jazycích, in: *Bulletin ruského jazyka a literatury* 26, 37–67.
- Popela, J. (1996): Ein Beitrag zur allgemeinen Sprachtypologie und zur Typologie des Deutschen. in: *Germanistica Pragensia 13, Acta Universitatis Carolinae, Philologica* 5, 75–91.
- Popela, J. (2006): *Skaličková jazyková typologie*, B. Vykypěl – V. Boček (eds.), FF MU, Brno.
- Quintin, H. (1994): Zur morphosyntaktischen und semnatischen Einordnung von deutschen Partizipien und Partizipialsätzen, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 91–108.
- Rosen, A. (2010): Mediating between incompatible tagsets, in: *Proceedings of the Workshop on Annotation and Exploitation of Parallel Corpora (AEPC)*, L. Ahrenberg – J. Tiedemann – M. Volk (eds.), 53–62.
- Rosengren, I. (1995): Die sekundäre Prädikation in Theorie und Praxis, in: *Deutsch als Fremdsprache*, H. Popp (ed.), Iudicium, München, 91–115.
- Řeháček, L. (1958): Syntaktické funkce polského infinitivu ve srovnání s češtinou, in: *Sborník slavistických prací*, Státní pedagogické nakladatelství, Praha, 52–64.
- Sabel, J. (2005): Infinitivische Frage- und Relativsätze im Deutschen und in anderen europäischen Sprachen, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, J.-F. Marillier – C. Rozier (eds.), řada Eurogermanistik 22, Stauffenburg Verlag, Tübingen, 83–102.
- Sandberg, B. (1976): *Die neutrale -(e)n-Ableitung der deutschen Gegenwartsprache, zu dem Aspekt der Lexikalisierung bei den Verbalsubstantiven*, Acta Univ. Gothoburg, Göteborg.
- Saurbayev, R. Zh. – Tekzhanov, K. M. – Amrenov, A. D. – Ergaliey, K. S. (2013): On the Issue of Structure-Semantic and Predicative Features of Semi-Composite Sentences and Their Functions in the Bounds of Paradigmatic Syntax, in: *Life Science Journal* 10(4), 1042–1050.
- Sgall, P. (1971): On the Notion „Type of Language“, in: *Travaux linguistiques de Prague* 4, 75–87.
- Sgall, P. (1995): Prague School Typology, in: *Approaches to Language Typology*, M. Shibatani – T. Bynon (eds.), Oxford University Press, New York, 49–84.
- Schäublin, P. (1972): *Probleme des adnominalen Attributs in der deutschen Sprache der Gegenwart*, De Gruyter, Berlin, New York.

- Scheffler, T. (2005): *Nominalization in German*, nepublikovaný manuskript, dostupné z WWW: <http://www.ling.uni-potsdam.de/~scheffler/papers/scheffler-nom.pdf>
- Siloni, T. – Preminger, O. (2008): Nominal voices, in: *Quantification, definiteness, and Nominalization, Oxford Studies in Theoretical Linguistics 2*, A. & M. Rathert Giannakidou (eds.), Oxford University Press, Oxford, 364–384.
- Skalička, V. – Sgall, P. (1994): Praguian Typology of Languages, in: *The Prague School of Structural and Functional Linguistics*, P. A. Luelsdorff (ed.), Amsterdam, Philadelphia, 333–357.
- Skalička, V. (2004): *Souborné dílo I*, Karolinum, Praha.
- Skalička, V. (2006): *Souborné dílo III*, Karolinum, Praha.
- Sommerfeldt, K.-E. (1973): Zur Besetzung der Leerstellen von Valenzträgern, in: *Deutsch als Fremdsprache* 10, 95–101.
- Sommerfeldt, K.-E. (1988): Zur Wortartklassifikation des Deutschen – Untersuchungen zur Wortartzugehörigkeit partizipialer Bildungen, in: *Zeitschrift für Phonetik, Sprachwissenschaft und Kommunikationsforschung* 41, 221–229.
- Stehlíková, L. (2010): *Morfosyntaktické vlastnosti deverbálních jmen na -ní/-íť*, disertační práce, FF MUNI, dostupné z WWW: [z: http://is.muni.cz/th/12772/ff_d/&gt](http://is.muni.cz/th/12772/ff_d/&gt)
- Strigin, A. (2008): Secondary predication and the instrumental case in Russian, in: *Secondary predicates in Eastern European languages and beyond*, Ch. Schroeder – G. Hentschel – W. Boeder (eds.), BIS, Oldenburg, 381–400.
- Svoboda, K. (1962): *Infinitiv v současné spisovné češtině*, Nakladatelství Československé akademie věd, Praha.
- Svoboda, K. (1978): K pojetí nedokonavosti a dokonavosti českých sloves, in: *Naše řeč* 61, 3, 127–133.
- Šmilauer, V. (1972): *Nauka o českém jazyku*, SPN, Praha.
- Štícha, F. (2003): *Česko-německá srovnávací gramatika*, Argo, Praha.
- Štícha, F. (2009): Das attributive Partizip I und der Aspekt, in: *Acta Facultatis Philosophicae Universitatis Ostraviensis, Studia Germanistica* 4; Ostravská univerzita v Ostravě, Ostrava, 81–92.
- Tatevosov, (2013): Nominalization and aspectual morphology, abstrakt konference *JeNom 5: Eventualities beyond verbs*, dostupné z WWW: <http://parles.upf.edu/llocs/glif/pub/jenom5/tatevosov.pdf>
- Teubert, W. (1979): *Valenz des Substantivs*, Schwann, Düsseldorf.
- Trávníček, F. (1950): K vazbám ‚byl jsem se koupat‘, in: *Naše řeč* 34, 49–57.

- Trávníček, F. (1951): *Mluvnice spisovné češtiny I–II*, Slovanské nakladatelství, Praha.
- Uličný, O. (1969): O polopredikativních konstrukcích z hlediska dvojzákladové transformace a komplexní kondenzace, in: *Slovo a slovesnost* 30, 138–149.
- Uličný, O. (1972): On Semipredicative Constructions Seen from the Standpoint of Double-Base Transformations and Complex Condensation, in: *Linguistics* 82, 70–88.
- Valentin, P. (1994): Über Nicht-Partizipien und Partizipien im heutigen Deutsch, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 33–47.
- Veselovská, L. (2001): K analýze českých deverbálních substantiv, in: *Čeština – univerzálnia špecifika* 3, Z. Hladká – P. Karlík (eds.), Masarykova univerzita, Brno, 11–28.
- Veselovská, L. (2013a): Základní charakteristika infinitivních tvarů z hlediska transformačně generativní analýzy, in: *Studie k moderní mluvnici češtiny 7, Kapitoly ze syntaktologie češtiny*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 195–211.
- Veselovská, L. (2013b): Infinitiv s agentem v nominativu, in: *Studie k Moderní mluvnici češtiny 7, Kapitoly ze syntaktologie češtiny*, Univerzita Palackého v Olomouci, Olomouc, 216–245.
- Veselovská, L. (2017): Infinitiv, in: P. Karlík – M. Nekula – J. Pleskalová (eds.), *CzechEncy – Nový encyklopedický slovník češtiny*. Dostupné z: <https://www.czechency.org/slovník/INFINITIV>
- Vicherková, V. (2008): *Substantivní nominalizace na -ní/-tí v češtině, slovenštině a ruštině*, dipl. práce, FF UK Praha.
- Vykypěl, B. (2007): Zu den Prager Sprachtypen, in: *Linguistica Pragensia* 1, Filozofická fakulta University Karlovy, Praha, 46–53.
- Vykypěl, B. (2009): *Empirical Functionalism and the Prague School*, LINCOM Europa, München.
- Weber, H. (1971): *Das erweiterte Adjektiv- und Partizipialattribut im Deutschen*, Hueber, München.
- Weber, H. (1994): Erweiterte Partizipealattribute: Nur eine schriftsprachliche Konstruktion?, in: *Partizip und Partizipialgruppen im Deutschen*, D. Bresson – M. Dalmas (eds.), Narr, Tübingen, 149–162.
- Weiss, D. (1993): Die Faszination der Leere. Die moderne russische Umgangssprache und ihre Liebe zur Null, in: *Zeitschrift für Slavische Philologie* 53, 48–82.

- Weiss, D. (1995): Russian converbs: A typological outline, in: *Converbs in Cross-Linguistic Perspective*, M. Haspelmath – E. König (eds.), De Gruyter, Berlin, New York, 239–282.
- Wöllstein, A. (2005): Nicht-Referenzialität – Die kongruierende semantische Eigenschaft bei um und zu, in: *Der Infinitiv im Deutschen*, J.-F. Marillier – C. Rozier (eds.), Stauffenburg Verlag, řada Eurogermanistik 22, Tübingen, 47–64.
- Wunschová, D. (2009): *Деепричастные конструкции в функции обстоятельственного детерминанта в современном русском языке и способы их перевода на немецкий язык*, dizertační práce FF MU, dostupné z WWW: http://is.muni.cz/th/18228/ff_d/Disertace.pdf
- Zifonun, G. – Hoffmann, L. – Strecker, B. (1997): *Grammatik der deutschen Sprache*, Berlin, New York, De Gruyter.
- Zimmermann, I. (2002): Process Nominalizations in Russian, in: *ZAS Papers in Linguistics* 27, E. Lang – I. Zimmermann (eds.), ZAS, Berlin, 12–140.
- АГ (1980): *Русская грамматика*, Наука, Москва.
- Акимова, Г. Н. (1998): Различные формы проявления аналитизма в современном русском грамматическом строе, in: *Русистика: Лингвистическая парадигма конца XX века*, СПб., 86–94.
- Анохина, С. – Кострова, О. (2006): Сравнительная типология немецкого и русского языков, СамГПУ, Самара, режим доступа: <http://olgakostrova.narod.ru/books/CompTypology/CompTypology.pdf>
- Арбатский, Д. И. (1970): Формы множественного числа со значением длительности, протяженности, in: *Русский язык в школе* 6, 71–73.
- Биккулова, О. С. (2011): Деепричастие, in: *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики*, Москва, режим доступа: <http://rusgram.ru/Деепричастие>
- Богуславский, И. М. (1977): О семантическом описании русских деепричастий: неопределенность или многозначность?, in: *Известия АН СССР*, Т. 36, № 3, 270–281.
- Брицын, Б. М. (1990): *Синтаксис и семантика инфинитива в современном русском языке*, Академия наук УССР, Киев.
- Буланин Л. (1983): Структура русского глагола как части речи и его грамматические категории, in: *Спорные вопросы русского языкознания. Теория и практика*, ЛГУ, 94–115.

- Булатова, Л. Н. (1957): Отглагольные существительные на -ние, -тие в русских говорах, in: *Труды института языкознания АН СССР*, 7, Москва, 291–366.
- Булин, П. В. (1967): О лексических значениях отглагольных имен существительных, in: *Ученые записки Вологодского государственного педагогического института*, II/33, 5–16.
- Виноградов, В. В. (1960): *Грамматика русского языка*, Т. 2, *Синтаксис*, Ч. 1, изд-во Акад. наук СССР.
- Виноградов, В. В. (1947): *Русский язык*, Учпедгиз, Москва, Ленинград, режим доступа: <http://www.slovari.ru/default.aspx?s=0&p=5306>
- Гигер, М. (2019): Склоняемые причастия в новой «Большой академической грамматике чешского литературного языка», in: Н. Е. Ананьева – О. А. Остапчук – Е. И. Якушкина (ред.): *Славянский сборник. Язык, литература, культура*. Макс Пресс, Москва, 258–264.
- Демьянова, Е. М. (1991): Соотношение между временем сказуемого и временем атрибута-причастия с суффиксами -ущ-, -ющ-, -ащ-, -ящ- на морфологическом уровне, in: *Dissertationes Slavicae. Sectio Linguistica XXII*, Szeged, 11–17.
- Добрушина, Е. Р. (2009): *Видев и увидя*: Жизнь и смерть нестандартных деепричастий, in: *Корпусные исследования по русской грамматике*, В. А. Плулгян – Е. Рахилина – Кс. Киселева – С. Г. Татевосов, Пробел, Москва, 15–33.
- Добрушина, Н. Р. (2012): Инфинитивные конструкции с частицей *бы*, in: *Русский язык в научном освещении* 2 (24), 42–64.
- Зализняк, А. А. (2007): Связь отглагольных существительных на -ние, -тие с глагольным видом, in: *Terra balcanica. Terra slavica*, т. 9, Москва, 43–51.
- Земская, Е. А. (1962): Об основных процессах словообразования прилагательных в русском литературном языке XIX в., in: *Вопросы языкознания* 2, Москва, 46–55.
- Изотов, А. И. (1993): *Чешские атрибутивные причастия на фоне русских*, МГУ, Москва.
- Исаченко, А. В. (1960): *Грамматический строй русского языка в сопоставлении с словацким*, Часть вторая, Из. Словацкой академии наук, Братислава.
- Йокояма, О. (1983): В защиту запретных деепричастий, in: *American Contributions to the Ninth International Congress of Slavists* 1, M. S. Flier – P. Debreczeny (eds.), Slavica, Columbus, Ohio, 373–381.

- Калакуцкая, Л. П. (1971): *Адъективация причастий в современном русском литературном языке*, Наука, Москва.
- Князев, Ю. П. (2007): *Грамматическая семантика: Русский язык в типологической перспективе*, Языки славянской культуры, Москва.
- Коряковцева, Е. И. (2002): Русские *nomina actionis* особенности деривационной комбинаторики, in: *Slawische Wortbildung: Semantik und Kombinatorik*, S. Mengel (ed.), Münster, 343–354.
- Кощкова, Я. (2019): Фазовые глаголы в сочетании с отглагольными существительными на материале чешского и русского языков, in: *Славянский сборник: язык, литература, культура*, Москва, 64–72.
- Кощкова, Я. (2018): Существительные на -ние/-тие (-ní/-tí) в русско-чешском сопоставлении, in: *Contributions to the 21st Annual Scientific Conference of the Association of Slavists (Polyslav)*, Harrassowitz Verlag, Wiesbaden 2018, 90–100.
- Краснопеева, Е. С. (2015): Дискурсивные маркеры как формальный оператор при изучении экспликации: от корпусных данных к дискурсивному анализу, in: *Филология и культура* 3 (41), 75–81.
- Кузмин, Н. П. (1971): Отглагольное существительное в специальной лексике, in: *Исследования по русской терминологии*, В. П. Даниленко (ред.), Наука, Москва, 183–199.
- Кузнецов, С. (2001): О категории репрезентации русского глагола, in: *Исследования по славянским языкам* 6, 109–126.
- Кускова, Е. В. (1996): *Функционально-стилистические особенности и словарная кодификация однокорневых отглагольных имен на -ние, -ка и с нулевым формантом в современном русском языке*, автореф., Санкт Петербург.
- Левин, В. Д. (1941): Имена действия в русском языке, in: *Ученые записки Ивановского государственного педагогического института*, Иваново, 5–31.
- Лопатин, В. В. (1966): Адъективация причастий в её отношении к словообразованию, in: *Вопросы языкознания* 5, Наука, Москва, 37–41.
- ЛЭС (1990): *Лингвистический энциклопедический словарь*, В. Н. Ярцева (ред.), Москва, <http://tapemark.narod.ru/les/index.html>
- Митрофанова, О. Д. (1973): Отглагольные существительные в научных текстах, in: *Филологические науки* 5, Москва, 54–65.
- Моисеев, А. И. (1987): *Основные вопросы словообразования в современном русском литературном языке*, Ленинград.

- Мурясов, Р. З. (2000): Неличные формы глагола в контрастивно-типологическом видении, in: *Вопросы языкознания* 4, Наука, Москва, 43–56.
- Мусатов, В. Н. (2012): *Деривационные суффиксальные форманты, формирующие отраженную полисемию (на материале отглагольных существительных)*, ФЛИТА/Наука, Москва.
- Пазельская, А. Г., Татевосов С. Г. (2008): Отглагольное имя и структура русского глагола, in: *Исследования по глагольной деривации*, В. А. Плуныян – В. А. Татевосов (ред.), Языки славянских культур, Москва, 348–380.
- Пазельская, А. Г. (2009): Модели деривации отглагольных существительных: взгляд из корпуса, in: *Корпусные исследования по русской грамматике*, Киселёва, К. Л. – Плуныян, В. А. – Рахилина, Е. В. – Татевосов, С.Г., Пробел, Москва, 65–91.
- Пешковский, А. М. (1959): Глагольность как выразительное средство, in: *Избранные труды*, Москва, 101–111.
- Плуныян, В. А. (2010): *Причастия и превдопричастия в русском языке: о границах вариативности*, 1–7, режим доступа: https://www.academia.edu/8063154/Причастия_и_псевдопричастия_в_русском_языке_Participles_and_pseudoparticiples_in_Russian
- Потебня, А. А. (1958): *Из записок по русской грамматике*, Москва.
- Пчелинцева, Е. Э. (2016): *От глагола к имени: аспектуальность в русских, украинских и польских именах действия*, Наука, Санкт-Петербург.
- РКГ: *Русская корпусная грамматика*, режим доступа: <http://rusgram.ru>
- Русская грамматика* (1979): В. Барнетова и др., Прага, Т. 1–2.
- Сай С. С. (2011): Причастия, in: *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики*, Москва, режим доступа: <http://rusgram.ru/Причастие>
- Сай С. С. (2014): Действительное причастие, in: *Материалы для проекта корпусного описания русской грамматики*, Москва, режим доступа: http://rusgram.ru/Действительное_причастие
- Салихен-Мунтаха (1984): *Деепричастные конструкции в функции обстоятельного детерминанта в современном русском языке и способы перевода их на английский язык*, dizertace МГУ, режим доступа: <http://www.dissercat.com/content/deeprichastnye-konstruktsii-v-funksii-obstoyatelstvennogo-determinanta-v-sovremennom-russko>
- Хохлачева, Н. В. (1962): Индивидуальное словообразование в русском литературном языке XIX в. (имена существительные), in: *Материалы*

- и исследования по истории русского литературного языка 5*, Москва, 166–182.
- Шанский, Н., Тихонов А. (1981): *Современный русский язык*, ч. 2, Москва.
- Шахматов, А. А. (1941; 2001): *Синтаксис русского языка*, Эдиториал УРСС, Москва.
- Яхонтов, С. (1965): О морфологической классификации языков, in: *Морфологическая типология и проблема классификации языков*, Б. А. Серебренников – О. П. Суник (ред.), Наука, 93–99.

SEZNAM TABULEK

- 1.3.2a   *Tabulka Srovnání frekvence jednotlivých neurčitých tvarů slovesných v korpusu Jerome*
- 1.3.2b   *Tabulka Přehled provedených analýz*
- 2.9   *Tabulka Přehled ekvivalentů příděstí v ruštině, češtině a němčině*
- 3.7   *Tabulka Přehled ekvivalentů přechodníků v ruštině, češtině a němčině*
- 4.8   *Tabulka Přehled ekvivalentů českých verbálních substantiv a německých substantivizovaných infinitivů*
- 5.11   *Tabulka Přehled ekvivalentů infinitivů v ruštině, češtině a němčině*

JMENNÝ REJSTŘÍK

A

Abney, S. P. 144, 148, 158
Aijmer, K. 46
Altenberg, B. 19, 46
Altmann G. 15, 16
Amrenov, A. D. 27
Auerspergová, M. 88

B

Bečka, J. 88, 94
Behr, I. 198
Bech, G. 189, 200
Berger, T. 5, 190, 193
Biber, D. 20
Bierwisch, M. 15
Bisang, W. 26
Blume, K. 144, 161–164
Boček, V. 16
Buscha, J. 32, 43, 191, 197, 198, 200

C

Cook, P. 200
Croft, W. 15

D

Damborský, J. 30, 36
Davis, A. R. 189
Derzhanski, I. 22
Dittmer, A. 45
Dobrovský, J. 151
Dobrushina, N. R. viz také
Добрушина 90, 202, 204
Dryer, M. 15

Đurovič, L. 39

Dvořák, E. 22, 88, 93–96, 230
Dvořák, V. 148

E

Eisenberg, P. 29, 32, 43, 197
Engel, U. 32, 191
Ergaliey, K. S. 27
Erich, V. 162
Esau, H. 144, 163, 165

F

Faucher, E. 32, 37
Fuhrhop, N. 37, 44

G

Gast, V. 19–21
Gebauer, J. 41, 93
Giger, M. viz také Гигер 5, 18, 23,
30, 31, 35–37, 41, 42, 195, 232,
235, 236
Granger, S. 19
Greenberg, J. H. 15, 16
Grimshaw, J. 144, 145, 148

H

Hackmack, S. 26
Haider, H. 189–191, 196, 197
Hansen, B. 193
Hartung, L. 191
Hartung, W. 163, 164
Haspelmath, M. 15, 19, 26, 34, 35,
237

Havránek, B. 38, 146
Helbig, G. 32, 43
Hoffmann, L. 32, 37, 45, 197
Holk, A. 191
Hopper, P. 29
Hrabě, V. 27, 28, 82, 87, 188, 191

CH

Chlumská, L. 21
Chomsky, N. 15, 144

I

Isačenko, A. V. – viz také Исаченко
39, 87, 90, 157

J

Jedlička A. 38, 146
Jelínek, J. 88, 94
Jelínek, M. 27, 28, 147, 150–152
Johanson, L. 26
Johansson, S. 19, 21, 46

K

Kaczmarska, E. 20
Kann, H.-J. 161
Karlík, P. 29, 30, 92, 93, 144–152,
163, 189
Kiss, T. 189
Knobloch, C. 164
Koenig, J.-P. 189
Komárek, M. 41, 92
König, E. 26
Kopečný, F. 30, 42, 150, 151, 188,
192, 193
Kotsyba, N. 22
Křížková, H. 146
Kukla, J. 154, 160

L

Lees, R. 144
Lehfeldt, W. 15, 16
Lenz B. 37, 38
Levshina, N. 19–21

M

Marillier, J. 29, 43
Marková, M. 28, 87, 96
Marschall, G. R. 188
Martinková, M. 21
Maslova, N. 109
Mathesius, V. 19, 28, 197
Maurice, F. 202
Meibauer, J. 43
Moore, J. 189, 202
Müller, S. 27
Müncho, A. 145, 154, 155,
157–160, 184, 231

N

Nádeníček, P. 152
Nedjalkov, V. P. 16, 26
Newmeyer, J. F. 16
Nübler, N. 147, 149

O

Ocelák, R. 30, 36, 37, 41, 42
Ørsnes, B. 200
Oubouzar, E. – nenalezen

P

Panevová, J. 87
Pasch, R. 198
Paul, H. 109
Pazel'skaja, A. – viz také Пазельская
144, 154–156, 158–160

Pergler, J. 151, 152
Perlmutter, D. M. 189, 202
Poitou, J. 37, 38, 161, 162, 178,
189, 197, 198
Poldauf, I. 188
Popela, J. 17–19, 86, 201, 234, 238,
239
Preminger, O. 15

Q

Quintin, H. 29

R

Rosen, A. 22
Rosengren, I. 27

Ř

Řeháček, L. 194

S

Sabel, J. 197, 198
Sandberg, B. 145, 161–164, 166
Saurbayev, R. Zh. 27
Sgall, P. 17, 18, 195
Schäublin, P. 164
Scheffler, T. 164
Siloni, T. 15
Skalička, V. 15–18, 96, 195, 237
Sommerfeldt, K.-E. 29, 37, 38,
145
Stehlíková, L. 144–147, 150, 152
Stecker, B. 32, 37, 45, 197
Strigin, A. 27
Svoboda, K. 22, 150, 188, 191, 192,
195, 203, 230

Š

Šmilauer, V. 87, 146, 149, 151
Štícha, F. 43, 144, 146, 148, 192,
197, 200

T

Tatevosov, S. – viz také Tatevosov
144, 155, 158
Tekzhanov, K. M. 27
Těšitelová, M. 88, 94
Teuber, O. 44
Teubert, W. 145, 165, 166
Thompson, S. 29
Trávníček, F. 30, 41, 146, 191

U

Uličný, O. 27

V

Valentin, P. 38, 45
Veselovská, L. 15, 144, 149, 189,
192
Vicherková, V. 149, 156, 184, 186,
230
Výkypěl, B. 5, 16, 18, 195, 236

W

Weber, H. 43, 44
Weiss, D. 26, 90, 91, 200, 203, 236
Wöllstein, A. 198
Wunschová, D. 96, 97, 123, 141

Z

Zifonun, G. 32, 37, 45, 197
Zimmermann, I. 15
Zoch, I. 191, 197, 198, 200

А

Акимова, Г. Н. 236
Анохина, С. 44
Арбатский, Д. И. 155

Б

Биккулова, О. С. 87, 89–91
Богуславский, И. М. 91
Брицын, Б. М. 191
Буланин, Л. 90
Булатова, Л. Н. 145
Булин, П. В. 160

В

Виноградов, В. В. 87, 89, 157

Г

Гигер, М. – viz také Giger

Д

Демьянова, Е. М. 40
Добрушина, Е. Р. 191
Добрушина, Н. Р. – viz také
Dobrushina

З

Зализняк, А. А. 154, 155, 157
Земская, Е. А. 39

И

Изотов, А. И. 30, 36, 42, 81, 232,
235
Исаченко, А. В. – viz také Isačenko
237

Й

Йокояма, О. 89

К

Калакуцкая, Л. П. 35, 36, 39–41
Князев, Ю. П. 236, 237
Козинцева, Н. А. 87
Коряковцева, Е. И. 160
Кострова, О. 44
Кузмин, Н. П. 159
Кузнецов, С. 91
Кускова, Е. В. 159

Л

Левин, В. Д. 157
Лопатин, В. В. 39

М

Митрофанова, О. Д. 157
Моисеев, А. И. 160
Мурясов, Р. З. 26, 237

П

Пазельская, А. Г. – viz také
Pazel'skaja
Пешковский, А. М. 157
Плунгян, В. А. 39
Потебня, А. А. 188
Пчелинцева, Е. Э. 155, 158, 160

С

Сай, С. С. 39–41, 50
Салихен-Мунтаха 96, 97, 141, 142

Т

Татевосов, С. Г. – viz také
Tatevosov
Тихонов, А. 87

X

Хохлачева, Н. В. 157

Ш

Шанский, Н. 87

Шахмагов, А. А. 87

POJMOVÝ REJSTŘÍK

A

adjektivizace 33, 35, 36, 38, 63,
229, 230, 237

adjektivní participium 30–32

adjektivum 13, 22, 26, 27, 29–32,
34, 37–42, 45–49, 53, 57, 60, 63,
68, 69, 75–79, 81, 85, 110, 111,
147, 162, 165, 178, 188, 189,
191, 192, 195, 200–203, 206,
207, 213, 219, 222, 223, 230,
232, 234, 236–238

afix 16–18, 33, 34, 36, 164

afix zu 161, 197, 201, 238

agens 156, 163–165, 184, 193

aglutinační 17, 18, 33, 34, 86, 88,
92, 93, 153, 166, 197, 201, 204,
236–238

aktivum 196

analytický 31–33, 37, 90, 196, 198,
201, 205, 209, 211

atributivní 31, 32, 34, 43, 44, 68,
76, 77, 80, 82, 86, 123, 136, 143,
200, 233, 237

B

budoucí čas 190, 196, 211

Č

částice бы 202–204, 231, 237

D

dějová substantiva (také DS)
109, 125, 131, 144, 146–150,

159–160, 162, 164–168,
171–172, 174, 179, 181,
183–185, 194, 203, 206–207,
210, 213, 218, 220, 222–223,
226–228, 231, 233–235, 238

dějová substantiva на -ние (také DS
на -ние) 26, 64, 73, 127, 135,
142, 145, 147, 150, 152–160,
168, 173, 181, 183–186, 191,
210, 222–223, 225, 227–228,
230–235

dějové adjektivum 30

deverbativum 54, 76, 79, 141, 145,
158, 159, 164, 165, 200, 203

dokonavý vid 89, 99, 110, 173, 233

E

Ersatzinfinitiv 161, 190, 196, 197

F

flexivní 13, 17–19, 33, 91, 93, 96,
142, 195, 196, 232, 235, 236,
238

G

gerundium viz zu-Partizip

I

imperpektiva 158, 159
infinitiv 14, 18, 22–27, 32, 43, 44,
47, 49, 84, 89, 107, 108, 114,
124, 141, 148, 150, 153, 154,
156, 161, 162, 166, 176, 178,

- 188–211, 213–216, 218–220,
222, 223, 225–235, 238
- infinitiv s zu 44, 49, 131, 136,
172, 183, 196–199, 201, 207,
209, 216, 217, 219, 225, 226,
238
- intransitivní 42, 43, 68, 69, 232
- introflexivní 19
- izolační 18, 153, 166, 196–198,
201, 237, 238
- J**
- jmenný rod 33, 88, 93, 148, 192
- K**
- koherentní konstrukce 200
- kompozice 19, 49, 165, 177, 229,
233, 238
- kompozitum 37, 48, 58, 61–63, 65,
70, 71, 73, 166, 167, 171, 172,
200, 238, 239
- kondicionál 33, 188
- kongruence 17, 18, 33, 89, 92, 195,
204, 235
- M**
- minulý čas 31, 51, 52, 91, 99
- N**
- nedokonavý vid 50, 56, 89, 97, 99,
141
- nekoherentní konstrukce 200
- P**
- pád 33, 96, 153, 163, 178, 200
- participium 29, 32, 35, 37, 44, 80,
123, 237
- Partizip I (také P I) 24, 30, 32,
37, 43–45, 48–49, 55–56, 58,
62–63, 65, 73, 75–76, 82–84,
97, 109, 123, 131, 136, 140, 142,
172, 230, 233, 234, 237, 238
- Partizip II (také P II) 24, 29, 30,
32–33, 36–37, 43, 45, 48, 55, 58,
61–62, 65, 67–68, 70–71, 77–79,
81–84, 97, 109, 123, 131, 136,
141, 165, 172, 232–234
- Partizipialadjektiv 32
- pasivum 26, 31, 33, 39, 42, 56, 79,
90, 102, 188, 192, 196
- patiens 149, 156, 163, 165, 166
- perfektivní 158, 159, 165, 188, 201
- perfektum 33, 87, 196
- podstatné jméno dějové viz dějové
substantivum
- polysyntetický 17, 18, 45, 152, 165,
166, 235, 235, 238
- prefix 43, 45, 150, 154, 155, 197
- préteritum 55
- přechodník
- dokonavého vidu (viz také
přechodník d. v.) 25, 89–92, 110,
120, 121, 127, 135, 139–141,
181, 186, 232
  - minulý (také přech. min.) 23,
25, 31, 41, 42, 79, 92, 94, 95,
110, 111, 115, 126, 127, 135,
136, 139, 142, 186, 233
  - nedokonavého vidu (viz také
přechodník n. v.) 25, 89, 90–92,
96, 97, 104, 109, 121, 127, 135,
139–141, 176, 181, 185
  - přítomný (také přech. přít.) 23,
31, 65, 67, 73, 75, 76, 82, 92–95,

- 115, 123, 126, 127, 131, 135,
139, 140, 142, 143, 185, 233
- příčestí**
- 1-ové (také PMČ(l)) 23, 24, 30,
31, 36, 41, 42, 43, 53, 67–69,
75, 78, 80, 81, 93, 114, 230, 232,
234
  - na -l 30, 36
  - minulá činná (také PMČ)
23–24, 30, 34, 35, 36, 38, 40–42,
45–47, 50, 52–55, 65–67, 69, 73,
79–81, 83–84, 153, 181, 232,
235
  - minulá trpná (také PMT)
23–24, 30, 36, 38–40, 59–62, 69,
72–73, 76, 79, 81–84, 146, 232
  - přítomná činná (také PPČ) 22,
23–24, 30, 36, 38–39, 41–42,
45–57, 62–67, 73, 75–76, 80,
82–84, 153, 181, 186, 231–232,
234–235
  - přítomná trpná (také PPT) 23,
24, 30, 34, 39, 56–59, 72–73,
79–84, 230, 234
  - příčestí trpné (PT) 23, 24, 30,
31, 35, 36, 41, 42, 53, 56, 57, 59,
60, 70–73, 78, 80–84, 92, 96,
114, 186, 230–232, 235
- přídavné jméno verbální viz příčestí
přídavné jméno viz adjektivum
přítomný čas 40, 50, 203, 236
- R**
- reflexivní postfix 151, 153
reflexivní sufix 40
reflexivnost 32, 40, 152, 164, 201,
237, 238
- relativní čas 32, 45, 91, 196
rezultativa 27, 35, 43, 68, 87, 92,
114, 148
- S**
- Scheinpartizip 37
slovesné substantivum viz verbální
substantivum
slovesný rod 86, 90, 148, 151, 188
Stammform 18
subjekt 26–28, 32, 87, 89, 156, 162,
189–193, 195, 196, 199–203,
231, 236
substantivizace 33, 55, 62–66, 73,
235, 237
substantivizovaný infinitiv 26,
84, 145, 161–167, 170, 177,
179, 181, 184, 185, 191, 218,
228–230, 232, 233, 238, 239
substantivum verbální viz verbální
substantivum
sufix 36, 38, 39, 43, 49, 56, 59,
87, 89–91, 120, 127, 135, 146,
147, 150, 154, 155, 159–162,
165–168, 172, 174, 179, 181,
184, 192, 196, 201, 231
- T**
- tranzitivní 43, 156, 165, 237
typologický 13–17, 142, 153, 201,
230, 235
- V**
- valence 28, 32, 86, 87, 93, 144, 145,
149, 153, 162, 164–166, 177,
184–186, 233, 235
verbální adjektivum viz příčestí

verbální substantivum (také VS)

22–26, 75, 78, 100, 116,
139–141, 144–153, 157, 159,
162, 164, 166–174, 176, 179,
182–186, 191, 194, 195, 213,
220, 222, 226–235

Z

zpodstatnělý infinitiv viz
substantivizovaný infinitiv
zu-Partizip 32, 45

Ž

životnost 33, 149, 163

Akademie věd
České republiky

Neurčité tvary slovesné v češtině, ruštině a němčině a jejich vzájemná ekvivalence

Jana Kocková

Vydalo Nakladatelství Academia,
Středisko společných činností AV ČR, v. v. i.,
Vodičkova 40, 110 00 Praha 1

a

Slovanský ústav AV ČR, v. v. i.,
Valentinská 91/1, 110 00 Praha 1

Odpovědná redaktorka Veronika Žáková
Redaktorka publikace Blanka Svadbová
Technická redaktorka Marcela Vaškovcová

Obálka Jiří Franc
Grafická úprava a sazba Cadis Praha
Tisk Serifa, s. r. o., Jinonická 80, 158 00 Praha 5

Vydání první, Praha 2022
Ediční číslo 12732

ISBN 978-80-200-3285-0 (Academia)
ISBN 978-8086420-81-3 (SLÚ)

Knihy Nakladatelství Academia zakoupíte také na
www.academia.cz

